

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 09880

TSUM LEBN

Itzik Kipnis

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. קיפניס

צום לעבן

דערציילונגען

„סאָוועטסקי פּיסאַטעל“ • מאַסקווע 1969

צווייפגעשטעלט און רעדאגירט —
ז. טעלעטין

א לײַטן אין שטוב פילט זיך שוין דער
פּרײַטיק, און דאָ איז נאָך דערווייל
נאָרנישט. דאָ אין שטוב איז אלעמאָל
נאָרנישט. דאָ לײַגט נאָך דער אוילעם
אין די בעטן. אין קיך איז לײַדיק. קיין
מײַז און קיין קעז זײַנען נײַטאָ — זײ
האַבן דאָ נײַט וואָס צו טאָן. די פּאַליר-
צע אין קיך פון די פיר. לאַנגן הענגט
אן אויסגעשטאַבענע, א רײַנע, קימאט
פון פײַסעך ביז פײַסעך. א מאָדנע פּאַ-
ליצע בא זײ — א קאלטע און א
פרעמדע, קײַנמאָל לײַגט אף איר גאָר-
נײַט. און בא אלעקאַנעס ווײַב, בא הא-
נעלען, אָדער בא ריסלען דער האר-
באַרקע, הײַצט זיך קעסידער אין אויוון
און אף די פּאַליצעס בא זײ איז אָנגע-
לײַגט פון וואָס נאָר א מויל קאַן אויס-
רײַדן.

ווינדערן פארדריסט עם ביז גאָר.
לײַגנדיק איצט אפן געלענער, דערמאָנט
ער זיך: נעכטן פארנאכט האָט ער גע-
טראָגן האנעלען מעל פון מארק, גע-
בײַטלטע מעל אף שאבעס, און דערצו
נאָך א קויש מיט זאכן. אים האָט זיך
זייער גענלוסט א קוק טאָן אין קויש
אַרײַן. דאָרט איז געווען, מע ווייסט עם
ווייל: אי בוימל, אי ראָזשינקעס, אי
אייער, אי צימרינג, נאָר אים האָט זיך,

צום נײַעם לעבן

ערשטער טײַל

דער טאָג הײַבט זיך אָן

פונדעסטוועגן, געגלוסט א קוס טאָן. ער האָט געכאלעשט א טאפּ טאָן מיט די הענט און א צייל טאָן די זאכן אין קויש. איז אָבער די גאנצע צייט האַנעלע אים נאָכגעגאנגען פון הינטן. שאבעס זאָל ער קומען, — האָט זי געזאָגט, — וועט ער קריגן א גרויסן שטיק קוגל. און זי האָט אים געגעבן פיר גראַשן פארן גאנג. די פיר גראַשן זינגען שוין בא אים לאנג ניטאָ. און איצט פּוילט ער זיך אופשטיין, און ער איז שוין אפּילע גוט אין קאס אפּ זיין מאמען דער שטערנזעערן אויך. ראס שעלטן קען זי זיך און מער גאַרנישט.

וויגדער הוסט אונטער, ווי אן אלטער יוד. ער רועט זיך שוין פון א האַלבער שאָ אפּ דער שמאַלער געפארבטער באנק מיט דער פאַרענטשע. די באנק איז א לאנגע און פארנעמט די גאנצע לענג פון דער וואנט. אפּ איין עק שלאַפט ער צוגעדעקט מיט אן אלטן פארבאקטן שמויסענעם פעלצל, און אפּן צווייטן שלאַפט מינדל. איצט האָט זיך די מאמע אויך אופגעכאפט, און זי וועקט שוין מיט א פארלייגטער שטים וויגדערן, ער זאָל גיין נאָך לאַמאטשע. וויגדער האָט קיין האַלב וואָרט ניט געענטפערט. ער האָט גיך ארופגעשלעפט די אויסגעריבענע לינוונטענע הייזלעך אפּן נאקעטן האַלבן גוף. איניינוועגס האָט ער געדעבן א זעץ מינטשיקן, וואָס איז געשלאַפּן מיט די פיס צו אים, און איז ווי א קויל ארויס פון שטוב.

— א דארעניש אין די הענט, א טריקעניש אין די ביינער, — האָט די מאמע נאָכגעשרייען.

— כירכעל, קרומער קול! — האָט איר מינטשיק א פארשלאַפענע אונטערגעהאַלפן, און זי האָט נאָך אליין ניט געוואוסט, צי דאָס רעדט זי, צי עמעצער רעדט עס פאר איר, ווייל זי איז נאָך אינגאנצן געווען אין שלאַף.

מע רופט אים, וויגדערן, דער קול און כירכעל דערפאר, וואָס ער וויל ניט וואקסן. באס פריסטאוו אין קיך האָט זיך אומגעדרייט אמאָל א פויערל אזא, א כירכעל, וואָס איז געווען א סטארעץ און איז אויך, וויזט אויס, אפּ זיין לעבן קיינמאָל ניט געוואקסן. נו, מיילע, זאָל זיין כירכעל, זאָל זיין קול. ווען ניט ער, וואָלטן זיי א מאקע געהאט וואָס צו לינגן אין מויל ארנין, טאקע אלע דאָ אין שטוב.

1 טרוקענע, דארע צווינגן אפּ צו הייצן.

וויגדער האָט זיי איצט געהערט מערער לויט דער געוויינשאפט, ווי אפדערעמעסן, וואָרעם ער איז שוין געווען אין דרויסן.

אין דרויסן איז געווען זומערדיק, לופטיק, די שיין האָט אויך גע- מוליעט די אויגן. פון אלע קוימענס איז געגאנגען א פריטיקדיקער רויך, א רויך מיט אלע טשאקן. וויגדערן איז עפעס מיטאמאָל געוואָרן דאָס גוט אפן האַרצן. זייער הויף איז ניט קיין פארצוימטער, ראַכעס איז דאָ גענוג, האָט ער זיך אוועקגעזעצט אפן שטיין אנטקעגן וואָלאָסט און האָט פון גאַרנישט ניט געקלערט. דער דרויסן אָט דאָ, אין עס שמעטל, איז איטלעכנס. דעם זומערדיקן לויטערן גאנצפרי פארשפּאַרט מען גיין אין קלייט ארנין באַרגן. וויגדער איז געזעסן און געקוסט, ווי אדאָמקע מאַרינעס, דער שאַכן זייערער, פון הינטערן נאָרטן, איז געגאנגען אהין ארום מיט די כאַווייריים זינע. וויגדער האָט שוין דאָס געוואָלט אופשטיין און צו אים צוגיין. ער האָט זיך אפילע אופגעהויבן פון אָרט און זיך אַ ראַסטע געטאָן. ער האָט אָבער באלד כאַראַטע געהאַט און איז אוועק גאָר צו אדאָמקעס טאטן, צו זאכארן, אין הויף, אויסקוקן, צי עמעצער איז נאָך דאָ אין דער היים, צי ניט.

אין הויף איז געווען זומערדיק ליידיק און דער טויער איז געווען פארשלאָסן פון דרויסן. א גוטער סימען, אז קיינער איז ניטאָ אין דער היים. וויגדער האָט זיך דורכגערוקט אין הויף דורך אן אָפגעשטאנענער ברעט פונעם טויער. צוליב מער זיכערקייט האָט ער נאָך א פרויז געטאָן די שטוב־טיר. טאקע גוט, וואָס זי איז פארשפּאַרט. דאָרף מען דערווייל אַרנישפּרינגען אין גאָרטן און אויסרייסן א פּאָר קעפלעך גרינע ציבעל לעס. די קני ציטערן פון דער גרינג, אָבער ער האָט זיך געטאָן זינעס. אונטער די ברוסעס באַ זאכארן פלעגן זיך לייגן א פּאָר הינער. וויגדער האָט זיך א שאַר געטאָן אהין אפן בויך, ווי א כאַזערל אונטער אן אָפגעשטאנענעם פלויט, אָבער דער קובלאָ איז שוין געווען ליידיק. נאָר א הון א קוואַקע איז געזעסן אַ א שפענדל, האָט זיך געבלאָזן און ניט געלאָזט צוגיין צו זיך. וויגדער האָט זי געגעבן א קאָרויטש מיטן פויסט איבער די פלינגל. א טריקעניש דיר אין די ביינער, — האָט ער איר צוגעווינטשן און איז ארויסגעקראַכן פון דער נאָרע.

איצטער דאָרף מען גיין אהיים.

די ציבעלעס זיינען קאלטע און קילן אים דעם נאקעטן כוועם. ער איז אוועק צו זיך אין שטאל, וואָס אָן דעם דאָך. אהין איז אויך ארנין

מינדל, א גרויס מיידל שוין, ארויס א נאקטעט — אין איין העמד, נארוואס פון שלאף. וויגדער האָט ניט דורכגעלאָזט די געלעגנהייט און איר דערלאנגט א ריס פאר די האָר.

— א דארעניש אין די ביינער, קול! נאנעוו! כירכעל! — האָט אים מינדל באצאלט, אָבער אנטלויפן האָט זי געמוזט, ווייל זי האָט אפן ניכטערן הארצן ניט געוואָלט לייון קיין קלעפּ.

2

וויגדער איז געוועסן אפן זשוראוועל, אה וועלכן עס האָט זיך אמאָל דערוואָרגן דער באַכעס ציג, און געכראַמטשעט די יונגע ציבעלעס. די באַכע, די שטערנזעערן, פלעגט ניט פארמאָגן האַלטן קיין בעהיימע, פלעגן באַ איר קעטיידער זיין ציגן. אָרעם זינען זיי שוין געווען, נאָר ציגן האָט מען נאָך געהאַלטן. די לעצטע ציג איז געווען א גרויע, און נאָך אדהייעם קאָן מען זיך ניט אָפּלויבן פון דער ציגס כאַכמעס. די שכינישע פּויערים פלעגן זי האַרנענען, שלאָגן, וואָס זי הריזעט באַ זיי ארום די קאָרע פון די ביימער. און אין בעסמערדעש-הויה איז זי נאָר געווען א גאנצע מאכערן. זי פלעגט זיך אוועקלייגן אפן סאמע דורכגאנג, אז די אלטע ווייבער זאָלן ניט קענען גיין דאוונען קיין מינכע. אָט דאָס איז טאקע געווען א ציג, שוין איינמאָל א ציג! צו קיין מאַנצבלען טשע-פעט זי זיך ניט, כאַטש גילט זי אָפּ, און נאָר א ווייבל, אז זי דערזעט, שטעלט זי איר אָן די הערנער. וויגדער וואָלט מיט אזא ציג איצט אויך ניט פארפאלן געוואָרן, האָ? וויגדער געדענקט, ער איז נאָך דעמלט געווען נאָר א קליינער, אז די ציג איז פארקראַכן מיטן האַלדו דאָ אינעם צווישן פונעם הויכן זשוראוועל, — א ציג זאָל זיך דיר אהער דערלאַנג גען, און זי איז געבליבן הענגען א דערוואָרגענע. עפשער אומיסטן, האָ? ער האָט לאַנג פון דעם געטראכט.

וויגדער האָט זיך אָנגעגעסן מיט ציבעלעס, די איבעריקע האָט ער אוועקגעוואָרפן פון זיך און האָט געקלערט, אז ס'איז אן אוולע, וואָס דער כילעוו פון דער ציג, וועלכן מע האָט דענסטמאָל פארקויפט צו אַלקאָגען האַנעלעס אין דער האַרבארניע ארײַן, איז געווען ציגענער — ניט קיין פּוילישער. אָהאָ! ווען ער באַקומט א שטיקל איבערגעפּרעגלטן פּוילישן כילעוו אָדער גרויסע צוויי ליכט פון פּוילישן כילעוו, וואָלטן

די יינגלעך פון שטאָט אים שוין גוט מעקאנע געווען! נישקאָשע, מיט אזא מין ליכט, אז מע גייט אַרײַן אין א מיטן באַנאכט צו א פּאַרעץ אָדער אזוי צו א גוויר אין שטוב אַרײַן, קענסטו אַרויסטראָגן דאָס שענסטע און דאָס בעסטע און זיי וועלן שלאָפן, ווי די געהאַרגעטע. וויגדער האָט דערהערט, אז די טיר פון זייער פּאַדערהויז האָט א סקריפע געטאָן, האָט ער א קוק געטאָן דורך א שפּאַלט און דערזען, אז מינטשיק גייט שוין ערנעץ. די מאמע האָט זי שוין אַרויסגעפּראָוואַדיעט ערנעץ מיט א קריגעלע. איז ער אַרויסגעשפּרונגען פון שטאַל, זי אפּגיך אָנגעיאָגט, האָט הינטן־אַרום אַרויסגעריסן באַ מינטשיקן דאָס קריגעלע פון האַנט און איז מיט דעם אוועקגעלאָפּן גלייך צו האַנעלען אַלקאַנעס, די פינפטע שטוב פון זיי.

די לאַנגע פּריבע, די מאמע זײַנע, איז אַרויסגעלאָפּן מיט א שטעקן. — וויגדער, — האָט זי אויסגערופּן, — א דאַרעניש דיר אין די פינגער! א צינדעניש אין די געדערים! דו וועסט אין שטוב ניט דער־ לעבן קומען, כירכעל, א רועך אין דיין טרייפּענער צורע אַרײַן!..

אָבער וויגדער איז שוין געווען ניט ווייט פון האַנעלעם טיר, האָט ער אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ און גענומען גיין פּאַמעלעכער.

3

וויגדער איז אַרײַן אין דעם לענגלעכיקן פּאַדערהויז. ביידע טירן, איינע, וואָס פירט אין שטוב אַרײַן, און די צווייטע — אין קיך, זײַנען געווען זומערדיק צעעפּנט. האָט ער פּאַרקערעוועט צו דער קיך־טיר, און אפּן שוועל איז ער געבליבן שטיון. האַנעלע איז פּונקט אוועק אין הויף אַרײַן נאָך א ביסל קאָרע אפּ אָנוואַרפּן אין אויוון. אין קיך האָט זיך געשניטן טייג, די עלטערע טאַכטער האַנעלעס האָט אַקוראַט געגרייט די פּאָילעס פאַר די בעהיימעס וועגן. פון דער טיר, וואָס אין שטוב אַרײַן, האָט ער דערזען, ווי כאַנע האַנעלעס, וואָס דאַרף שוין באַלד באַרמיווע ווערן, האָט זיך געוואָרגן מיטן דאוונען.

ווי כאַנע האָט נאָר דערזען וויגדערן דער שטערנזעערנס, האָט ער זיך דערפּרייט און אינדערגיך א פּרעג געטאָן, צי ער איז טאַקע נעכטן געזאַנגען מיט זעליקן טרייסלען באַרעלעך.

7

— ע, ס'היינט פוסטע כיימער! — האָט אים וויגדער געענטפערט. —
נים וועט היינטיקס יאָר זיין אָנגעשאַטן, אָבער אין באַרן דארף מען
פאַרנעסן. דו וועסט היינט פירן דאָס פערד אף דער פּאַשע?
— דו וועסט זיין?

— וועט איינער היטן, און דער צווייטער וועט רייסן.
כאָנע האָט איבערגעמישט א פּאָר בלעטלעך אין סידער, א קוק גע-
טאָן אינווייניק און דערנאָך אף וויגדערן. ער האָט פאַרנעסן, וואָס ער
האָט געוואָלט זאָגן, און דערוויילע געטראַכט.
„די נים קערן נאָך זיין גאַלע מילך“, — האָט ער געוואָלט זאָגן,
נאָר האַנעלע, די מאמע זינע, איז אָנגעגאַנגען אף די רייד.
כאָנע האָט זיך א כאַפ געטאָן צום סידער, און וויגדער האָט אָפּגע-
טראַטן אף היינטערוויילעכס מיט זיין קריגעלע אין סיד אריין און איז
געבליבן שטיין אין א ווינקעלע בא דער סאַמע טיר.
האַנעלע האָט אַראָפּגעוואָרפן דעם בערעם קאַרע, זיך אויסגעדרייט
צו דער מולטער לעם דער לָאָקשנברעט און אינדערניך גענומען איינס
נאָך איינס אָנשניידן טייג אף קיבלעך.

— כאָנע, דו האָסט שוין אָפּגעדאוונט? וועסטו אוועקטראָגן דעם
האַן צום שויכעט! וויגדערקע, נאָך וואָס ביסטו געקומען?
וויגדער האָט זיך צוגערוקט אף די שפיץ פינגער און א זאָג געטאָן
קוים וואָס מע הערט:

— די מאמע האָט געבעטן ליינען א ביסעלע זויערמילך.
האַנעלע האָט א קלער געטאָן א ביסל, צוגענומען בא אים פון האַנט
דאָס קריגעלע און זיך אָנגערופן צום עלטערן מיידל:
— פריידקע, עפשער געטאַפּעטן קעז אים א ביסל אָנגינסן?
פריידקע, וואָס האָט פונקט איבערגענומען בא דער מוטער די קיב-
לעך, זיי געליינט אף א בעקן און איבערגעשמירט מיט בוימל, האָט
געענטפערט:

— גוט.
— טאָ לויף שוין צו, וויגדערקע, עפשער דו צום שויכעט, וועט עס
אויסקומען גיכער... נא דיר דעם האָן, און אין הויף וועט דיר אַלסאַנע
געבן צען גראַשן אף שכיטעגלעט.

וויגדער איז אוועקגעלאָפֿן מיט א געוונטן גאלאנאסקן האָן אונטערן אַרעם צום גראָבן שויכעט. דער האָן איז א באַלן געווען א פּיט טאָן וויגדערן אין האנט ארנין, האָט אים וויגדער געגעבן א ווארג, אז בא דעם האָן האָבן זיך פארגלעזט די בארייפלטע אייגעלעך און דער געד וואָרנענער גאָרל האָט זיך אזוי ווי אָנגערופן צו וויגדערן:
 „אוי, מיין פּריינט, נאָך איין קוועטש אזא, פארשפּאַרן מיר שוין גיין מיט דיר צום שויכעט...”

דאָס געסל, וווּ וויגדער איז געגאנגען, איז באשטאנען מערער פון פּלויטן, ווי פון הינזער, און אין סאמע מיט האָט זיך דאָס געסל א בייג געטאָן מיט זיינע ביידע פּלויטן מיטאמאָל אפּ רעכטס און דערנאָך צוריק מיטאמאָל אפּ לינקס. אין דעם-אָ בייג איז געווען קעסידער א גרויסער שאַטן, ווייל פון איין זייט זיינען באם סאמע פּלויט געווען צעוואָרפן אולטעם וויינישליכער און איבערן וועג, אנטקעגן, אזוי נאָענט, אז די צווייגן האָבן זיך אָנגערירט איינע מיט דער אנדערער, זיינען געווען מיקיסקע דעם באַנדערס עפּליכער. אָט דאָ, אז א יונגל גייט זומער- צייט דורך, מעג ער זיין דאָס ערלעכסטע און שטילסטע יונגל, מוז ער פארפאמעלעכן די טריט, און דער קאָפּ פארניסט זיך בא אים אליין פון זיך, און ער דארף שוין זיין דער גרעסטער גיבער, אז ער זאָל זיך איינהאלטן און ניט א שטופ טאָן די האנט צו א נידעריקער צווייג-צו, אָדער ער זאָל ניט א קלעטער טאָן אפּ איינעם פון די צוויי נידעריקע געפּלאַכטענע פּלויטלעך.

אָבער וויגדער איז אן אנדערער, ווי אלע יונגלעך. וויגדער קומט גיכער אראָפּ, ווי ארום, צי ווייל בא אים זיינען די פיס א ביסל אויס- געבויגן, צי ווייל ער האָט א נאטור קעסידער געפינען זאכן, וואָרעם קיינער פון די יונגלעך געפינט ניט אזויפיל זאכן, ווי וויגדער דער שטערנזעננס. און אויך איצט וואָלט קיין אנדער יונגל ניט דערזען, סארא גרויסער עפּל ס'ליינט אונטער מיקיסטעם צעוואקסענעם עפּלבוים, אין הויכן גראָז, אויסכאהאלטן דאפּקע באם סאמע פּלויט.

וויגדער האָט אנדערנעליינט אפּ א רענע דעם האָן אין סאמע ווינקל, וווּ דער פּלויט האָט זיך אויסגעבויגן. און מע דארף דאָ ניט מער, נאָר אָפּזוכן ערגעץ א קורץ שטעקעלע, אזוי שארט ער גלייך ארויס

דעם עפל. א גרויסע מעצע ארויסשארן אן עפל! ביפראט, אז דער עפל איז אזא געזונטער. וויגדער כאפט נאכאמאל א קוק צום האָן און דרייט זיך אף איין אָרט מיט די אויגן צו דער ערד, און אזויווי אף צולאָכעס וואלגערט זיך אין ערגעץ ניט עפעס א שמאטאווע שמעקעלע אָדער א צווינגעלע, איז ער געוואָרן אין קאס און גאָר אָפגעבראָכן א שטיקל צווינג פון דעם געפלאַכטענעם פלוים צווישן די ביידע סעדער און גע-
נומען שארן דעם עפל.

דער דרויסן איז געווען נעפלדריק, אָבער שטארק ווארעם. אין גראָז, צווישן פלוים און בוים, איז אויך געוואקסן א סאך פויגלשער שטשאַד וועל. וויניטווי האָבן זיך געוואלגערט אָפגעפאלענע זויערע פלוימען. האָט זיך וויגדער פארטאָן אין די אלע זאכן אזוי, אז ער האָט פארגעסן, אף וואָסער וועלט ער איז. דעם שטשאוועל עסט ער, די פלוימען צעקניט ער און שפניט אויס. זיי זינען זייער זויער, אזש ביטער, און דער עפל, כאָטש גיב אים א קרענק — וויל ער זיך ניט ארויסשארן. אלעמאל פארקניקלט ער זיך ניט אהין ווי מע דארף. פריער איז ער זיך געלעגן און זיך פארהאלטן איבער אן איבערשטן וואָרצל פון בוים, דערנאָך האָט ער זיך אראָפגעקניקלט אין א מיין גריבעלע אזא, צווישן גראָז, און נעענטער-צו איז, וויניט אויס, א מוילוואָרף דאָ אומגעקראַכן, וואָרעם ער האָט איבערגעלאָזן איך ווייס וועלכע שפורן.
ס'זאָל כאָטש זיין א רעכט שטיקל שמעקל.

פלוצעם האָט עמעצנס א האָן זיך עפעס צערעדט זייער אף א הויך קאָל. פון דער ערשטער רעגע האָט זיך וויגדער אפילע ניט באדאכט, וואָס דאָס זאָל זיין פאר א האָן אינמיטנדריינען. ס'האָט אָבער טאקע מער ניט געווערט, ווי איין אויגנבליק, ער זאָל זיך דערמאָנען, אז וואָס הייסט? — ער פאָלגט דאָך עפעס האנעלען א גאנג און גייט צום שוויי כעט קוילען א האָן. האָט ער מיט מוירע אופגעהויבן די אויגן און דערזען, אז מיקיטע דער אלטער מיט די גלאט פארקעמטע האָר, אזוי ווי בא א דיאק, האָט זיך אונטערגעגאנוועט ארום און ארום. ער קריכט שוין אריבערן פלוים און גלייך צום האָן. ווען ס'איז מיט איין רעגע פריער, וואָלט דער האָן געווען בא וויגדערן אין די הענט. נאָר די רעגע האָט ער דורכגעלאָזט — איז שוין דער האָן בא מיקיטען אין די הענט, און שיר-שיר אין איין האָר האָט נאָר דער אויער וויגדערס אויך ניט געשטעקט צווישן מיקיטעס צוויי טאכעקינגער.

דאָס ערשטע, וואָס וויגדער האָט באדארפט טאָן, איז אנטלויפן וואָס גיכער פונדאנען. און עפשער האָט אים אזוינס טאקע א טיאָקסע געטאָן אין הארץ אויך. אָבער ער האָט עס ניט געטאָן. ער איז נאָר אָפּגע- שפרונגען פון מיקיטען און ארויסגעראטעוועט אָף א רעגע דעם אויער. אנטלויפן אָבער איז דאָ ניט געווען שנייעך. וויגדער איז ניט קיין נעגידיש יונגל, וואָס קאָן איבערלאָזן דעם פויער א מאשקן און זיך גיין פאר עמעצן קלאָנג, מע זאָל אים אויסלייזן. וויגדער האָט זיך ניט פאר ווע- מען צו קלאָנגן. זינט דער טאטע איז פארפאלן געוואָרן אָף דער מיל- כאַמע, שטעלט ער זיך איין בא אים אין שטוב פאר איטלעכן, פאר אים אָבער איז ניטאָ ווער ס'זאָל זיך אינשטעלן.

— אַטדיטע פיווויא, — האָט וויגדער געמאכט א האלכן טראָט פאָרויס און זיך גענומען בעטן. — צע ניע מאָי פיווען, צע האנטשין, אוי, באַזשעטשקאָ, האָב אָף מיר ראכמאַנעס, — און ער לויפט אום הין און צוריק, אזוי ווי ער וואָלט זיין צוגעבונדן אָף א שטריקל, און וויינט.

מיקיטע איז עלטער פון וויגדערן אָף זיבן און פערציק יאָר. אָבער רייצן רייצט ער זיך מיט אים, אזוי ווי מיט א גלייכן. — בודעש לייטי וו טשוזשי האָראָד, — זאָגט ער, — האָ? בר דעש? — און ער זאָגט, אז דאָס איז נאָך גאָרניט: ער וועט אים נאָך ווען ס'ניטאיז כאפן און גוט אויסשמיסן מיט קראַפּעווע אפן הוילן לייב, דערנאָך וועט ער אים פארשפארן מיט די כאזירים אין שטעלכל אָף א פאָר געכט און זאָל דער יידישער קאָהאַל מיטן בעסמערדעש אים קומען אויסלייזן.

בא וויגדערן האָבן זיך געגאָסן טרערן פון די אויגן. מיקיטע האָט געווסט, אז די שטערנזעערן איז אזא קאפּצנטע, ווי ער, זי האָט ניט קיין אויפעס אָף צו עסן, און מיט אלקאָנען דעם הארבער זיך קריגן האָט אים ניט געטויגט, האָט ער אים אָפּגעגעבן דעם האָן. ער האָט נאָר אייננוועגס צוגענארט וויגדערן צו זיך און אים טאקע אָנגעדרייט מיט זינע טאכע-פינגער פארן ליינקן אויער.

„א דארעניש אין די פינגער, א צינדעניש אין די געדעריים“, — האָט זיך שוין וויגדער אינווייניק אין זיך אויסגעשאַלטן, און ער איז אוועק א פארפאליעוועטער, נאָר שוין מיט א גרינג הארץ, גלייך צום שויכעט.

אז ער איז געלאָפֿן צוריק פֿונעם שויכעט און שוין געהאלטן דעם
האַן פֿאר די פֿיסלעך מיטן איבערגעקוילעטן, פֿארבלוטקטן העלדזל
אראָפֿ, האָט ער פֿונעם האָן ניט געקלערט. ער האָט זיך נאָר ווייטער
דערמאָנט אָן מויקטען.

„א דארעניש אין די פינגער, — האָט ער זיך דערמאָנט, — א
צינדעניש אין די געדערס. נישקאַשע, אז ער וועט פֿאקן זינס א כאזערל
בא זיך אפֿן הויף, וועט עס שוין שלעפֿן די פֿיסלעך...“

וויגדער האָט ניט געטראכט פֿון דעם האָן, וואָס ער האָט געהאלטן
אין די הענט. ער האָט נאָר געדענקט, וויאזוי דער עפֿל איז פֿונדעסטוועגן
געבליבן ליגן דאָרטן און ער, וויגדער, האָט זיך נאָך פֿארן אָנבניסן אזוי
אויסגעהאנדלט. ס'האָט אים אזוי פֿארנומען אפֿ זיך אליין פֿארן הארצן,
אז נאָך איין רעגע וואָלט ער זיך איבעראניס צעוויינט פֿאר פֿארדראָס.
איז אים אָנגעלאָפֿן אנטקעגן דער שפּרעכערנס קלענער ינגל — זעליק.

5

— וויגדער, — האָט זיך זעליק אָנגערופן מיט אן אָנגעשטאַפֿט
מויל, — לאָמיר גיין היינט נאָך ניסלעך, גוט?
— גיי אליין, אז דו דארפסט! — האָט אים וויגדער געענטפערט
קימאט מיט קאס. דערנאָך האָט ער איבערגעביטן דאָס קאָל און צוגעד-
געבן: — איך בין נאָך היינט ניט געגאנגען נאָך קיין לאָמאַטשע.
מאָרגן, אז דו ווילסט, קענען מיר גיין.
— שאבעס?

— נו, יאָ. איז וואָס? סע רייסן ערלעכערע יינגלעך פֿון דיר שאבעס.
ווייז נאָר, וואָס עסטו?
זעליק האָט צעעפֿנט די האנט און באוויזן א שטיקל צונויפגע-
קוועטשט פֿריש פֿלעצל.

— גיב מיר א שטיקל.
— טאָ וואָס וועסטו מיר דערפֿאר געבן?
— איך האָב אָנגעקוקט א בוים מיט עפֿל בא א שאַכן אין גאָרטן,
יעדער עפֿל איז אזוי ווי צוויי קולעקעס די גרייס. — און ער האָט
אופגעהויבן די האנט מיטן האָן, קעדיי צוטראָגן זי צו דער צווייטער

האנט און ווייזן, וויאזוי די עפל זינגען גרויס. — קום צו גיין מאָנטיק פארטאָג, נעם איך דײך אהינצו.

— וואָס עפעס מאָנטיק?

— מאָנטיק פאָרן אוועק די באלעבאטיס אפן יאָריד.

זעליק האָט ניט גערן און לאַנגזאַם דערלאַנגט וויגדערן א שטיקל פלעצל. ער האָט אים קעסיידער אויסגעפרוווט מיט די אויגן, צי דער שטערנזענער נארט אים ניט אָפּ, און וויגדער האָט מיט כיישעק א ביס געטאָן א שטיקל וואָרעם ווייצן פלעצל. אים איז מיטאמאָל געוואָרן ליכטיקער אין די אויגן, און ער איז אוועקגעלאָפן מיטן געקוילעטן האָן אין האַרבאַרניע אַרײַן.

6

ווען וויגדער איז דורכגעלאָפן פאַרביי זינגע שטוב־פענצטער, האָט זיך נאָך באַ זיי אלץ ניט געהייצט. אים האָט פלוצעם פאַרדראַסן אַף זיך, וואָס ער האָט שוין עפעס געהאַט אין מויל און זיי קערן נאָך דאָרטן קרענקען הונגעריקע. האָט ער גענומען אַף זיך אַ נידער, אַז זאָל אים נאָר האַנעלע געבן אַ ביסל מילכיגס מיט אַ פּריש שטיקל ברויט, רירט ער עס ניט אָן און טראָגט עס אָפּ גלייך אהיים. אַ קוּני, אַז ער האָט זיך שוין היינט אָנגעפרעסן מיט ציבעלעס, מיט פלעצל, מיט שטשאַוועל און מיט אלע קרענקען. זיי האָבן דאָך נאָך אין זייער מויל ניט געהאַט. ווען ער האָט איבערגעשפּאַנט מיט די אינגעקאַטענע בלאָטיקע פּיסלעך האַנעלעס קיך־שוועל, זינגען שוין דאָרטן אונטערן טיש, אפן לײַסט אָנגעשפּאַרט, געשטאַנען צוויי בעקנס אויסגעבאַקענע קנישעס, זייער רייעך איז זיך צענאַנגען אין אלע אייוורים. כאָנע האַנעלעס איז געזעסן עפעס אַ באַרויגעזער אין קיך אַף דער מילכיקער באַנק, האָט געמונקען די הייסע קנישעס אין קאַלטער סמעטענע אַרײַן, געגעסן אַף ביידע באַקן און אַף קיינעם ניט געקוקט. ווייזט אויס, אַז דער פּאַטער אָדער די מוטער האָבן אים פאַר עפעס מעקניעס־פּסאַק געווען. אין אַ וויילע אַרום איז אַרײַנגעקומען האַנעלע מיטן מעלקשעפּל אונטערן פאַרטעך. — א, — זאָגט זי, — לאַנג לעבן זאָלסטו, וויגדער, וואָס דו האָסט מיך געפּאַלגט. מיט דעם־אָ פּווער מיטן געזונטן קאָן איך גאָרנישט אויספירן, אפּילע פּונדאַנען אהין.

האנעלע האָט זיך א דריי געטאָן מיטן צוגעדעקטן מעלקשעפל איבער דער קיך, אזוי ווי זי וואָלט פאָרגעסן, וואָס זי וויל טאָן, דערנאָך האָט זי אונטערגעשטעלט דאָס שעפל טיף אונטערן מילכיגן טאָפּטשאַן, פלינק אָפּגעזוכט וויגדערס קריגעלע, אַרטינגענאָסן אהין א ביסל מאַסלינקע און אָפּגעזוכט אין קוימען־שאַפּקעלע א גרייפּעלע זאַלץ און עס אהין אַרטינגעוואָרפן, ס'זאָל ניט צושטיין צום מילכיגס קיין גוט־אויג.

— נא, — זאָגט זי, — דיר א ביסל מאַסלינקע, קיין זויערמילך איז היינט ניטאָ. די בעהיימעס קומען הונגעריקע פון דער פּאַשע, מיט איבערגעפּאַלענע זייטן. זאָלסט זיך אַרטינגענאָפּן עפּשער זונטיק גאַנצפּרי, אז מירן דערלעבן, ווען מיר וועלן פּרעסן דעם קעז, וועסטו נאָך נעמען א ביסל סראָוועטקע אַף באַרשמש.

וויגדער האָט פּאַרשעמט, מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן, צוגענומען דאָס קריגעלע און איז געבליבן שטיין.

— וואָס זשע לויפסטו ניט אהיים, וויגדערקע? — האָט אים האַר־נעלע געפּרעגט. א שרעק, ווי האַנעלע האָט פּינט געהאַט צו איבערזיינען די מילך, בעשאַס עמעצער איז דערביי געשטאַנען. פאַר וויגדערן איז עס שוין אויך קיין ניים ניט געווען, ער ווייסט אפּילע, אז דאָס, וואָס מע וואַרפט אַרטיין די גרייפּעלעך זאַלץ אינעם מילכיגס, איז אויך קעגן איינהאַרע. אָבער ער האָט נאָך א שטיקל אַרבעט געהאַט אָפּצוטאָן, און זייער ניט קיין גרינגס.

ער איז צוגעגאַנגען נעענטער צו האַנעלעס טאָפּטשאַן, זיך ווייטער געשטעלט אַף די שפּיץ פינגער און א זאָג געטאָן זייער שטיף:

— די מאמע האָט נאָך געבעטן, איר זאָלט לייען א שטיקל ברויט. — ברויט?.. כאָנע, גיי נאָר, אין שפּינד־אַלמער ליגט א שטיקל ברויט. שנייד אָפּ האַלב און דערלאנג אהער. אז ניט, ברענג — וועל איך אליין. און וויגדער איז אוועקגעלאָפּן אהיים מיט ביידע זאַכן. אים האָט זיך זייער געגלויבט א זופּ טאָן פון דעם קריגעלע און א ביס טאָן דאָס ברויט, כאָטש דאָס שטיקל אָקרייניץ איז ניט געווען קיין פּריישס, אָבער ער האָט דאָך א ניידער געגעבן, אז ער וועט זיך צו דעם ניט צורירן פּרונער פון זיי: „זיי קרענקען, נעבעך, דאָרט אלע אין דער היים הונגעריקע!...“

וויגדער איז ארום אפן שוועל פון זייער הוילער, אויסגעבלאָזענער קיך. דורך דער שטוב־טיר האָט ער געקאָנט זען, ווי די מוטער איז געזעסן מיט ליידיקע הענט באַם ליידיקן טיש און ס'איז איר, ווייזט אויס, געווען גוט ביטער אפן האַרצן. כּוּץ איר, איז אין שטוב מער קיינער ניט געווען. אז זי האָט אים דערזען, האָט זי גענומען זוכן מיט די אויגן, טאָמער איז עפעס לעס איר נאָענט פאראן אזעלכעס, מע זאָל קענען כירכלען א וואָרף טאָן אין קאָפּ אַרײַן, אָבער כירכעל האָט זיך זייער גרינג אָנגעשטויסן אין וואָס דאָ גייט, האָט ער געכאַפט און אנידערגעשטעלט אינמיטן שטוב אפן דיל דאָס עסן און איז פּייל־אויסן בויגן אַרויסגעלאָפן פון שטוב אַרויס. ער האָט איר נאָר א הוקע געטאָן דורכן פענצטער, זי זאָל אים אַרויסשטעלן דאָס וועגעלע מיטן שטריקל, וועט ער פאָרן נאָך לאָמאַטשע.

— א דארעניש אין די פינגער! — האָט די מוטער אויסגעשרייען. —
 דו וועסט שוין אין שטוב ניט דערלעבן זײַן! — דאָך האָט זי זיך אָפּגע־
 בראַכן א שטיקל ברויט, האָט א זופ געטאָן פונעם קרייגל די מאסלינקע,
 דערנאָך האָט זי אָפּגעגאַסן א ביסל אין א ווייס פאַרצעליען שיסעלע
 אַרײַן, פאר וויגדערס וועגן, האָט אים אָפּגעבראַכן א שטיקל ברויט און
 געעפנט אומיסטן צוליב אים דאָס פענצטער:

— גיי פרעס, קול! ווערעס זאָלן דיך פרעסן!..

דאָס האָט שוין וויגדער געוויסט, אז די מאמע וועט זיך שוין ניט וואַרפן שלאָגן. איז ער אופגעשטאנען פון דער ערד, האָט אויסגעריסן א שטיקל גראָז מיט די וואָרצלען איניינעם, האָט עס מאַנצבלש א שמיץ געטאָן רעכטס פון זיך און איז אוועק צו זייער נידעריק פענצטערל, זיך צוגעשטעלט צו דעם אף די קני און גענומען עסן...

— ער האָט שוין הײַנט געווייעט אויך, — האָט זיך די מוטער אָנגערופן און ניט געקוקט אין קיינעם זײַט, — זיך מיסטאם געשלאָגן מיט יינגלעך. ריבוינעשעלויילעם, זיי זאָלן אים כאָטש אַראָפּדרייען די וויאזעס, וואָלט איך כאָטש וויסן, אז ס'איז דאָ א נאָט אף דער וועלט... וויגדער האָט זיך דערמאָנט, אז ער האָט שוין הײַנט טאקע געוויינט, האָט ער אויסגעדרייט דעם קאָפּ צום וואָלאַסט־גאַרטן, טאָמער גייט ארום

מיקיטעם א כאזערל דאָ ערנען נאָענט, — וואָלט ער אף דער פרישער
שאַ זיך מיט אים א ביסל צעצאָלט.

אז ער האָט אָפגעגעסן אָנבײַסן, איז ער אריין מינסע באלעבאָס אין
פירהויז, האָט צעעפנט די ברייטע קאמער, ארויסגעשלעפט זיך דאָס
הילצערנע נירעריקע וועגעלע, האָט צוריק נאָך זיך פארמאכט די טירן
און איז אוועק, ווי אלע טאָג, אף די פאדריקעס נאָך לאַמאטשע.

איצל קאטשקע און שמערעליכע די אלטע

1

איצל קאטשקע לייזט פעטש פון דער גראַבער געסיען זינער אלע
טאָג, נאָר אונטערגעבן זיך האָט ער פּינט. ווי ער באווייזט זיך נאָר
אָפרוקן פון איר כאַטש אף וואַסערע צען טריט, זאָגט ער איר גלייך
אריין אף זײַן צעראַטשקעטער שטיים:

— הײַדאָ רועך אין דײַן טאַטנס טאַטן, און פּאַטער אלע זאַכן!..

זייער רויק זאָגט ער עס איר אָפ און מיט פולער ווירדיקייט.
אויך איצט האָט ער ניט באוויזן אָפּדאוונען און אויסטאָן דעם פאר-
שמאָלצענעם גרויסן טאלעם מיט די טפילן, ווי זי האָט אים צוגעשמופט
אין ווינקל צווישן דעם פּאָדערצימער, ווו דעם שאַכנס, דעם קירזשנערס,
היטלען הענגען, און צווישן דער הויזטיר. דאָרט האָט זי אים אָנגע-
קאדויטשעט מיט די גראַבע ווייכע קולאקעס, ווי די שטיקער טייג... עסן,
האָט זי געזאָגט, וועט זי אים שוין געוויס געבן א מאקע, און זאָל ער
פאָרן וואָס גיכער נאָך לאַמאטשע, וואָרעם זי וועט ניט האָבן מיט וואָס
צו פארוקן דעם טשאַלנט.

איצל האָט געקערעכטשעט אונטער אירע קלעפּ.

קערעכטשעט ער כּיעסדיק, דער אלטער איצל, און דערנאָך רוקט ער
זיך אָפ מיט זײַן נירעריק גרעבלעכן וויקס. באם ארויספירן דאָס וועד
געלע פון קאמער גאנוועט ער איניינוועגס ארויס א שטיק ווארעמען
פידפאלעק, פון שאבעסדיקן ציקאַריע־טאָפּ באקומט ער ארויס א זשמע־

ניע פרישע שווארצע יאגעדעס. אין דער דייזשע וואסער טונקט ער אָפּ
ביידע קולעקעס, ס'זאָל הייסן „זיך געוואשן צום עסן“, און אז ער פאָרט
שוין צו ביזן וואָלאָסט, קערעוועט ער זיך צוריק אויס מיטן פאָנעם צו
זיין שטוב און רופט זיך אָן, כאַכמענדיק און אזוי ווי אין דער וועלט
אריין:

— הייבא רועך אין דיין טאטנס טאטן!.. האָסטו געהערט א ביסל?
און פאָטער אלע זאכן!..

דערנאָך נעמט ער ערשט ארויס פון בוזעם דאָס פלעצל מיט די יאגער-
דעם און דערזעט אקוראט וויגדערן דער שטערנזעערנס, ווי ער פאָרט
אויך נאָך לאַמאטשע.

— וויגדער, — טוט ער א קרעכטשע מיט א כאמכע איניינעם, —
ווארט אויס א ביסל.

און אז זיי גלייבן זיך אויס, טוט אים וויגדער אזוי ווי אומגערן א
פרעג:

— רעב איצל, פארוואָס האָט עס אייך גנעסיע אזוי מערדערלעך
געשלאָגן?

איצל וויל אים זאָגן: „דו, זיי ניט קיין אזעספאָנעם!“ — אָבער ער
איז זיך מעיאשעוון, אז אים לוינט גאָר ניט זיך מיט וויגדערן צו פאר-
קריגן. ענטפערט ער אים גאָר:

— עהע, מע וואָלט מיינען, אז איך האָב זיך פאר איר שטארק
דערשראָקן. זאָרג ניט, איך האָב איר אָפגעצאָלט קייפל-קיפלאים.

און בא איצלען איז נאָר די באַרד אלט פופציק יאָר, אליין איז ער
שוין בא די זיבעציק. גראָוו איז ער גאָרניט, אָבער ביז, ווי אלע ביזע.
זומער איז ער אלע יאָר אין זשיטאָמיר, ער גייט דאָרטן ארום איבער
די הייזער, און דעם ווינטער וואַלגערט ער זיך איבער אין דער היים.
כּוּץ היינטיקס יאָר, ווייל עס איז עפעס געוואָרן ניט שטיל אפּ דער
וועלט.

זאָגט איר, אז איר האָט איר אָפגעצאָלט, רעב איצל?
— וואָס דען, איך וועל איר שווייגן? איך האָב איר שוין איינמאָל

געגעבן!

— וואָס זשע האָט איר אזוינס איר געגעבן?
— איך האָב איר געזאָגט! נו, ווי דען?! מוירע האָבן פאר אזא

קליפע, פאר אזא מין שלאק? הדררא רועך אין איר טאטנס טאטן...
און פאָטער אלע זאכן!..

און איצט קאמטשקען גלוסט זיך שוין זייער א בים טאָן פון זיין
פידפאלעק, אָבער ער וואָלט זיך וועלן באניין אָן שוטפים.

— ווינדער, — מאכט ער, — נא דיר אויך מיין וועגעלע און פאָר,
איך וועל זיך א קאפעלע אָפרוען.

— איך האָב צייט, איך קאָן זיך צוזעצן, — ענטפערט ווינדער, ווי
א מענטש, וואָס ניט אים נארט מען. און נאָך איידער עפעס, טוט ער
זיך גלייך א זעץ אוועק מיט די פיסלעך אונטער זיך, טאקע דאָאָ, בא
דער זייט וועג. דאָס וועגעלע האָט זיך אָפגעקאמטשעט נאָך א פאָר טריט
און איז אויך געבליבן שטיין.

— דו האָסט שוין פארוזוכט היינטיקס יאָר שווארצע יאגעדעס?

— יאָ, נאָר קיין פלעצל האָב איך נאָך היינט ניט געגעסן. יאגעדעס
האָבן מיר אליין אָנגעקליבן.

— אין וואָלד?

— יאָ. מיר זיינען גענאנגען מיט דער באלעגולטשיבע און מיט די

מידלעך.

— אהא? — און זענדיק, אז ס'איז קיין אנדער ברייע ניטאָ,

האָט זיך איצט איינגעמאָסטעט לעבן זיין וועגעלע אפן גרינעם גראָן,
האָט ארויסגענומען פון בוזעם דעם שטיק פידפאלעק, א שטיקל האָט
ער אָפגעבראָכן און דערלאנגט ווינדערן.

ווינדער האָט פון יויצע וועגן געזאָגט: „א דאנק — אה וואָס?“ און

זיי האָבן ביידע זייער רויק געקייט.

— אין זשיטאָמיר, — האָט איצט א בורטשע געטאָן, — האָב איך,

נישקאָשע, געגעסן א ביסל בעסערע עסעכצן. איך גיי דאָרטן אריין צום
גרעסטן גוויר, זעצט מען מיך אוועק אה דער קיך און מע ניט מיר
דאָרטן פון פויגל-מילך... האָרכסטו? ווען ס'עפנט זיך צוריק א וועלט,
נעם איך דיך מיט קיין זשיטאָמיר. מיינסטו, סע בא מיר א באטרעפה?
איבער די הייזער אומעטום, ווו איך גיי מיט דיר ארום, זאָג איך, אז
דו ביסט מיין אייניקל, און דאָרט וואָלט, נישקאָשע, געוואָרן פון דיר
א מענטש.

דערהערט זשיטאָמיר, איז ווינדער געוואָרן ערנסטער. זשיטאָמיר

איז דאָך דיר ניט אבי וואָס, דאָרטן קאָן מען זיך צו עפעס דערשלאָגן.

קוידעמקאל וואָלט ער דאָרט באשטעלט מינמשיקן פאר א דינסט, דערנאָך וואָלט ער זיך אליין אף עפעס ארופגעשלאָגן. און ווי ער שלאָגט זיך אף עפעס ארוף, וואָלט ער זיך געקויפט א פערד, ער וואָלט באוואָרנט די מאמע מיט א שטיקל צוישטאנד, זי זאָל זיך פארשפּאַרן קעסירער שילטן. זי טוט עס ניט פאר ראַסקאַש.

2

בידע וועגעלעך פול מיט לאַמאטשע זיינען שוין געפאָרן אף צוריק וועגס, ביידע פערדלעך, וואָס זיינען אויך אליין די פורמאנעס — איצל קאטשקע און וויגדער דער שמערנזעערקעס, האָבן צוגעשטעלט די הענט צו די שמערנס און א קוק געטאָן צו דער זון. „פאָ נאסטאָיאשטשאָמו“ איז שוין צייט געווען עסן וואַרמעס.

— ס'וועט זיך היינט הייצן די באַד? — האָט איצל, ווי אין דער וועלט אריין, א פרעג געטאָן.

— מיסטאמע יאָ, — האָט וויגדער פונקט אזוי געענטפערט, און מע האָט געשלעפט די פולע פורלעך מיט לאַמאטשע ארוף-בארג, איבער דעם שטיינערדיקן שלאַך.

בידע זיינען זיי געגאנגען שווינגנדיק און פארנומען מיט די איי גענע געדאנקען.

בא וויגדערן זיינען די רעדלעך פונעם וועגעלע געקאוועט מיט אייזן, טראסקען זיי, און בא איצלען — קלאפן זיי אונטער טויבלעך. און אזוי זיינען זיי דערפאָרן ביז דער סאמע שטוב.

אויסער די שטוביקע האָט וויגדער נאָך געטראָפן אין שטוב די אלטע שמערעליכען.

שמערעליכען די אלטע, אליין אן אַרעמע, וואָס לעבט פון דער שטאַט, פלעגט מען א וואָך א וואָכעדיקע ניט זען און ניט הערן, כּוּז פּרײַטיק. פּרײַטיק פלעגט זי ווערן איינע פון די אָנגעזעענסטע לייט אין שטאַט. פּרײַטיק פלעגט זי זיך פון צען-עלף אינדערפרי אוועקלאָזן פון שטוב צו שטוב איבער דער שטאַט, ווי סע קאַכט זיך, ווי סע באַקט זיך, און ווי סע גרייט זיך אף שאַבעס. דאָרט פלעגט זי קלייבן פון פארטיקס, פון פארעווס, פון פליישיקס, פון געקאַכטס און געבאַקנס. געקליבן האָט

זי עס אף שאבעס און אף א נאנצער וואָך פון אירעטוועגן אליין און אויך פאר די איבעריקע אינגעשטעלטע קאפצאָנימס וועגן.

זיך פלעגט זי נעמען ניט מער, ווי ס'האָט זיך אָנגענומען אף איר כוילעס, כאָטש אין שטאָט האָט מען גערעדט, אז אף מאכריכים האָט זי פונדעסטוועגן זיך אָפגעשפאָרט א קניפל, עס ליגט בא איר אין קאסטן אינגעוויקלט אין א קנויל פריאזשע.

איצט האָט זי וויגדער געטראָפן בא זיי אין שטוב. די מאמע זיינע, די שמערנזעערן, איז געשטאנען מיט אויסגעשטרעקטע הענט, און די אלטע שמערעליכע האָט איר דערלאנגט דריי קליינע כאלעלעך פון פאר-שיידענע אויוונס, פון פארשיידענע קאָלירן און פארשיידענער געראָטנ-קינט. פון א באזונדער טאָרבעלע האָט זי ארויסגענומען צוויי קליינע שטיקלעך פלייש. אף איינעם האָט זי געזאָגט: „שוין קאָשער“ — און אפן צווייטן, וואָס זי האָט אָפגעלייגט באזונדער, — אז מע דארף אים נאָך ווייקן און זאלצן. פאר וויגדערן איז עס ניט געווען קיין נייט, ער האָט דאָס געזען אלע פרייטיק. דאָך האָט פאר אים אלעמאָל אויסגעזען סוידעספול איר זאק מיט די כאלעלעך און די קליינע טאָרבעלעך מיט „פריווארעק“. ווייטער האָט זי גאָר געהאט א פיצעלע טאָרבעלע, אזא בייטל פון צייג אופגענייט, — מיט גרייט געלט, מערסטנמיל קופערנע דריבנע מאטבייעס. דער בייטל איז בא איר געהאנגען אף א קנאָפ פון איר קאָפטע, און בא דער לינקער זייט איז בא איר געהאנגען פארטשע-פעט פאר דער אייבערשטער ליניסט פון קליידל א הילצערנער סוקעווא-טער האטשיק מיט אלערליי כוילעוונע ליכט. דער שמערנזעערן האָט זי אויך אראָפגענומען צוויי ליכטלעך אף שאבעס, און פונעם גרעבערן זאק האָט זי איר ארויסגענומען א האלבן אלטגעבאקענעם ברויט.

— געזונט זאָלט איר זיין, — האָט איר די שמערנזעערן א זאָג געטאָן מיט א זיס, דין קעלכל, — לאנגע יאָרן זאָל אייך נאָט געבן און א גוטע עלטער... עפשער האָט איר נאָך א ביסל לאָשן.. און איך וויל אייך בעטן, איר זאָלט טאקע קיינמאָל פון קיין צאר ניט וויסן... עפשער א צוואנציק גראָשן געלט? מינע „ווערעס“ גיען אויס נאָך א שטיקל צוקער...

שמערעליכע, מיט די געשוואָלענע צוויי פיס און מיט די גרויע שמריקלעך אף די אופגעבלאָזענע פון שווארצן לעדער קאריקוזן, ניט א זיפץ אָפ און ענטפערט:

— ניטאָ שוין די אמאָליקע קויכעס, — זאָגט זי. אלע אין שטוב זעען, ווי זי זוכט מיט די אויגן אן אָרט אפ זיך צוועצן. — קיין געלט, נעשאַמע מיניע, וועל איך דיר היינטיקס מאָל ניט געבן. איך האָב א סאך שלאפע היינטיקע וואָך און נאָך איינע א געווינערן אויך. א ביסל לאַקשן נא דיר, נאָר זיי זיינען מיט גרויפן געמישט. וויאזוי איז מיטן יינגל? וואָלסט אים עפשער אָפגעגעבן צו א באלמעלאַכע, עפשער פאר א שוסטער אָדער פאר א שניידער?..

— צוליב וואָס, מיין טייערינקע, זאָלט איר זיך נאָך מאטרויך זיין און די צונג איינמידן. זאָלט איר אים אזוי אַנקוקן, ווי ס'ווייל גיין עפעס טאָן. ביפראט, ס'ניט אזעלכע יאָרן.

אזוי האָט די מוטער אָפגענטפערט.

וויגדערן געפעלט די אלטע שמערעליכע ביז גאָר, און ער וואָלט שאַענווייז געשטאנען און געקוקט אפ אירע סוידעספולע טאַרבעלעך, מיט וועלכע זי איז באהאנגען. ער האָט שוין אפילע געפויעלט בא זיך, אז ער מוז איינמאָל פאר אלעמאָל ווערן כאווער מיט איר אייניקל, מיט סאַרעלען. נאָר איצט, אז דער שמועס איז פארגאנגען וועגן אים, האָט ער א זעץ געטאָן מינטשיקן, פארוואָס זי האָט עס אזוי אויסגעסאלאָפּעט אפ שמערעליכען די אויגן, און אליין איז ער ארויסגע- שפרונגען אין דרויסן. ער ווייסט, אז פאר קיין שוסטער גלוסט זיך אים טאקע ניט גיין, אָבער די מאמע זאָגט א ליגן, אז זי וויל אים באשטעלן. דעם עלטערן ברודער זיינעם, אוורעמלען, וואָס די פיאטע פון דעם רעכטן פוס איז בא אים ניט אזוי ווי א פיאטע, נאָר אזוי ווי א כאלע, וואָס לויפט אויס פון דער פאָרמע און פארבאקט זיך בא דער זייט מיט אן אויסגעקילעכטיקטן האָרב, אוורעמלען האָט די מאמע שוין צוריק מיט דרין יאָר אָפגעלאָזן קיין אמעריקע צום פעטער פאר א שניידער. וויל ער איר גאָרנישט ניט שיקן, און עפשער האָט ער ניט וואָס אויך. ער קער שוין זיין א בורדיוס פון א יאָר צוואנציק אוואדע. און ער, וויגדער, טראָגט דאָך עפעס, פונדעסטוועגן, אריין אין שטוב. אין מיל איז ער היינט ניט גענאנגען, וויל ס'איז יאָמטעוו, — פאָרן די פויערים ניט מאָלן, און מאָרגן וועט ער ווייטער ניט גיין, וואָרעם, ווען ער גייט שאבעס אין מיל אריין, וואָלט ער שוין אויסגעזען. מע דארף מער ניט, ווי די שטאָט זאָל ווייסן, אז ער ארבעט אום שאבעס. וועט ער ערשט גיין מאָנטיק. און אז ער ברענגט דאָס קאפ מעל אין שטוב אריין, איז

שוין די מאמע מיט אים נישקאָשע, א סאך בעסער. אָמאָ באַלד וועט זי זיך צעיאָנגן אים אָפגעבן פאר א שוסטער... פאר א שוסטער דארף מען זיך דרײַ יאָר מוטשען און ניט פארדינען קיין קאָפּעקע, נאָר פאר די קעסט.

שמערעליכע די אלטע האָט זיך אוועקגעשלעפט מיט די טאַרבעס און מיט די ליכט אפן האַמשיק. איצל קאטשקע איז אה איר אין קאס, וואָס זי פארגייט צו זיי ניט, זאָגט ער, אז:

— נישקאָשע, הדיא רועך אין איר טאטן! זי לייגט אריין צו זיך אין קענדיך אריין גענרעגן.

ער זאָגט עס אָפ מיט זײַן צעראַטשעטער שטים בא זיך פון גאנעק אראָפ, טאַמער וועט עס שמערעליכע דערהערן.

— נישקאָשע, — זאָגט ער, — אין א לײַטישער שטאָט פירט זיך ניט אזוי. אויב אָרעמעלײַט, זײַנען אלע אָרעמעלײַט! ניטאָ איינער „צאצא“ און איינער „קאקא“, היא רועך אין איר טאטן, און פאָטער אלע זאכן!

וויגדער איז אריבערגעלאָפן דעם שליאך צו איצל קאטשקעס שטוב, אז איצל זאָל אים געבן די האק. איצל איז געווען עפעס אין קאס, און כאָטש מיט וויגדערן האָט ער זיך ניט געוואָלט פארקריגן, פונדעסטוועגן האָט ער אים טאקע די האק ניט געוואָלט געבן.

— גיי, — זאָגט ער, — אין האַרבארניע, דאָרט לייגט באם סטאמפ א העקל, וועלן זיי דיר געבן. מײַן האק האָט זיך אויסגעטעמפט. גלײַב מיר, איך וואָלט דיר ניט געזשאלעוועט.

וויגדער האָט געפאקט דאָס העקל און צעהאקט דאָס ביסל לאָמא-טשע. דערנאָך איז ער אריין אין שטוב, האָט א שמעק געטאָן ארום דער פּאַליצע, וואָס איז א גאנץ קײַלעכדיק יאָר פוסט און הויל. אין אויוון האָט זיך שוין אה לײַטיש געלעכטער געהייצט, נאָר ס'איז שוין דאָס עמעסע הייצעכץ...

— אפן ברודער אה דײַנעם דאָרטן, ריבוינעשעלױלעם, זאָל אָנקור מען, סאָנעציען, א לױפעניש און ס'זאָל אים גאָר ניט אופהערן. וואָס טשיפעסטו שוין דאָרט די בולקע, שטיקלעך זאָל מען פון דיר טשיפען! וויגדער האָט טאקע אָפגעקאלופעט א שטיקל פּלעכטל פון א קויר לעטשל. ער האָט זיך ניט געקאָנט אינהאַלטן צו ווארטן ביז אפּדערנאכט. דערנאָך האָט ער אן עפן געטאָן די פראמוגע, איז דאָרט געשטאנען אין

א שיסעלע א שטיקעלע הערינג, אָפּגעקאָכט מיט קארטאָפּל. דאָס האָט, ווייזט אויס, מינטיש פון ערגעץ געבראכט צו טראָגן. די מוטער האָט ניט געזען, אָדער זי האָט זיך געמאכט ניט זעענדיק, האָט וויגדער אַף איין פּוס א בים געמאָן און איז אוועקגעלאָפּן מיט די גערטענער, וואָס פון יענער זייט האַרבאַרניע, און דורך דער ציגעלנע מיט די גריבער גלייך אין באַד אַרנין.

איצט קאמטשקע איז שוין אויך גענאנגען מיט אן אייגענעם עמער און מיט א פרישן בערעזענע בעזעמל אונטער דער האנט. ער איז גענאנגען, האָט געקעכטשעט און גערעדט צו זיך אליין, אז אין א ליטישער שטאָט זינען אלע אָרעמעלייט אלציינס, האַ רועך אין איר פאָטער, זיך אין קענדיך ווייסט עס נאָר. און א שטאָט שווייגט. אז יעדערער איז נאָר פאַר זיך!

אין באַד

וויגדער און איצט קאמטשקע זינען די ערשטע בא דער באַד-טיר. פונדעסטוועגן מוזן זיי בלייבן שטיון און א ביסעלע „צודארן“ דערפאַר, וואָס זיי גייען ביידע מיט לידיקע הענט, זיי האָבן ניט קיין באַד-געלט. ס'איז שוין ניט דער ערשטער פּרייטיק אזוי. אָבער ביז יאנקעוויאָסעף דער האַרבאַטער בעדער הייסט זיי ניט דורכגיין, גייען זיי ניט דורך. וויגדער פלייסט זיך, ער לויפט אונטער צום האַרבאַטנס אייניקל און טוט אים א פרעג: עפשער האָלץ אונטערטראָגן, אָדער וואָס?

מוישע-בונים, דעם האַרבאַטנס אייניקל, איז שוין א גאנצער ליט. ער ווייסט שוין, וויאזוי צו הייצן א קעסל און וויאזוי לאָזן היץ. און פארנאכט, נאָך ליכט-בענטשן, מאכט ער אפילע ביטלעך פאַר די ווייבער. דאָס קעפל איז אים סני ווינטער, סני זומער געל און הארט געשוירן. זיין זידע איז דאָך אליין א שערער. זיין זידע איז א שערער, אי א בעדער, אי א וואסערפירער. און זיין טאטע, מוישע-בונים, איז שוין נאָר אלצדינג. וויגדער קלערט אפילע, אז וועגן פויגלשן כילעוו קאָן מען זיך אויך דערווייטן נאָר בא מוישע-בונים טאטן. מוישע-בונים איז ארופגעקראַכן מיטע העלד אפן ברונעם און גע-נומען אַנציען קאַטע וואסער און גיסן אין קאַרעטע, וואָס גייט דורך דער וואנט און דורך דעם פירחויז און גלייך אין באַד אַרנין.

וויגדער איז צו אים צוגעגאנגען און זאגט:
— מוישע־בונים, דער פווער האָט איך שוין אָפגעטראָטן דאָס
בינטל היי?

— וואָסער פווער? וואָסער היי?
— וואָס איך האָב פארפירט צו דיין זיידן הינטיקע וואָך. ער האָט
דאָך צוגעזאָגט, אז ער וועט ברענגען פארן שערן א בינטל
קאָנישינע.

וויגדער איז מעקאנע געווען מוישע־בנימען. מוישע־בונים האָט א
גוט לעבן. ער פאָרט בא זיין טאטן אפן פערד, פירט ליים צו די באלע־
באטיים אף אויוונס און הייצט די באָך. איבעראכטאָג דאָנערשטיק וועט
זיין אן אָרעמער פאָרשפיל, וועט ער שפילן בא זיין טאטן אף דער
באָמקע. ווען ער, וויגדער, קריגט פויגלשן כילעוו און באנעמט עפעס
א רייכן פאָרעץ, וואָלט ער זיך אויך צום סאמע ערשטן געקויפט א פערד
און וואָלט געפירט ליים איבער דער שטאָט. נישקאָשע, ער וואָלט שוין
געהאט א סאך באהעלפערס אויך. די יינגלעך וואָלטן זיך צונגיפנעלאָפן
פון דער גאנצער שטאָט און וואָלטן זיך בא אים געבעטן, מע זאָל זיי
לאָזן אָנטרייבן. זיי וואָלטן אים אָנגעטראָגן פון אלדאָסגוטס... א דינגע
אים א גרויסע, אז יאטן ווילן אזוי שטארק פאָרן, זאָלן זיי זיך א ביסל
דורכפאָרן. נאָך זיי גיין זשאלעווען אזא מין זאך!

איצט קאטשקע איז שוין געזעסן אף דער אייבערשטער באַנק, האָט
געקרעכצט און זיך געריבן מיטן גליטשיקן, צעפארעטן בעזעמל דאָס
נאקעטע בלויע לייב, איין אייווער נאָכן צווייטן.

און וויגדער איז נאָך געשטאנען אינמיטן שוויצבאָך אן א היטל.
א היציקער אָטעס האָט באבלאָזן זיין מאַגער לייב. די טריט האָבן זיך
בא אים קעסידער געקרימט אינווייניק ארנין.

— האסטראנאָס, שמשאָ טי סטאָיש וויראטשיוושי אָמשי? — האָט
אים איבערגעפרעגט האוורילקע פון אונטערן טיך. — פאָשוקני נא,
האסטראנאָס, וויניקא. קאזשי האָרבאטאָמו, שמשאָ פרינעסו יעמו סינאָ.
האָדי!

אלע פרינטיק פויעלט ער בא זיך, האוורילקע, אז דאָס קומענדיקע
מאָל ברענגט ער דעם בעדער אומבאדינגט היי פארן פערדל אָדער האָלץ
פאר דער באָך. אלעמאָל זאָגט ער זיך צו, ער גיט זיך דאָס וואָרט, אָבער
אז עס קומט צו עפעס, איז ניטאָ גאָרניט. סיידן יאנקעוויאָסעף אליין

זאָל צופאָרן צום שייער, בעשאַס יענער מאלויצעט, און זאָל אויסרעיסן מיט גוואַלד.

מוישע־בונים איז ארנין אין שוויצבאָד, ארנין אינעם אָנטאָן, מיטע באלעבאָס. ער האָט אופגעקליבן א פאָר הילצערנע שעפלעך און זיך אומגעקוקט צו וויגדערן:

— האָסט ניט קיין בעזעם?.. נא!

וויגדער האָט גענומען באַ אים דעם בעזעם און א זאָג געטאָן, אז מאַרגן גייען זיי נאָך ניס. כאַנע אַלסאַנעס וויל אויך גיין, זאָל מען אים נעמען?

מוישע־בונים האָט עפעס א קלער געטאָן. מע האָט געקאָנט מיינען, אז דאָס קלערט ער פון דעם, וואָס וויגדער האָט אים געזאָגט. צום סאָף האָט ער זיך אָנגערופן מיט א שמייכל:

— דו ווייסט, שטערנזעער, איך לערן זיך שוין אויך פאר א שערער. היינטיקע וואָך האָב איך שוין אָפגעשאָרן צוויי קליינע יאטלעך. ביידע פון איין דאָרף.

— טאקע?

— איך האָב זיי געמאכט א ביסל טרעפ, נאָר דער זיידע האָט גע־זאָגט, אז איך וועל קענען, ס'איז באַ מיר א גרינגע האנט.

— אין וואַלד ארנין נאָך האַלץ פאַרסטו שוין אויך אליין?

— ווען דער טאטע ווערט שלאָף אָדער ווען ער פאַרט אוועק ערגעץ ווייט מיט די וועלעדניקער קלעזמער, וואַלט איך געפאַרן אליין אויך. דו מיינסט, ס'איז א גרויסע מעציע?..

יאנקעוויאַסעף האָט א הוקע געטאָן דעם אייניקל, איז ער אוועקגע־לאָפן, און וויגדער איז ארופגעקראַכן אַף דער באַנק זיך שמייסן.

נאָר אז מייער דער בלינדער קומט, וועסטו שוין לאַנג אַף דער באַנק ניט אינגיזען. דער מייער, ווי ער איז בלינד, האָט ער ליב היץ, א סאָ־קאָנעס. ביז סע פאַרכאַפט אים ניט דער אַטעם, וועט ער זיך ניט באַ־רויסקן.

איצט קאטשקע איז אַף מייערן אויך אין קאס. וואָרעם מייער, אז ער וויל, קאָן ער זיך באַגיין אָן זשיטאַמיר אויך. אים גיט מען אומעטום, און ער איז דיר אזא, אז ער טרעפט אליין איבער די הינזער. אן אנדער רער דארף א קינד זאָל אים פירן, א יונגעלע אָדער א מיידעלע, און ער באַגיט זיך אָן איטלעכן. אים פירט דער שטעקן. אין באַד קומט ער

אויך אליין. און די באלעבאטיס, אז זיי דערזען אים, דערפרייען זיי זיך.

— א, — זאָגן זיי, — אז מײער איז דאָ, וועט שוין די היץ אים לויפן אנטקעגן.

איצט קאטשקע איז מיט פאמעלעכע טריט אראָפּגעקראָכן פון דער גליטשיקער כאַנק און גענומען בעטן בא א יונגל א ביסל פרישע וואַסער. דאָס יונגל איז געווען פּיטל דעם שניטקרעמערס אייניקל, „דאָס שויבעטל“. ער האָט איין מאָל געקוילעט אליין א הענדל מיט א שטיקל גלאָז, האָט מיט אים גערוישט די שטאָט, ווייל די מאמע זיינע האָט געמיינט, אז ער האָט געקוילעט דאָס הענדל בא אן עמעסן שויבעט, האָט זי עם אָפּגעקאכט, דערנאָך האָט איר דער ראָוו טרייף געמאכט אלע קיילים.

איצט שטייט ער, „דאָס שויבעטל“, א קאפּאַרע אה אים, און רייצט זיך מיטן אלטן איצלען. נאָר א גוורישע קרענק קאָן זיך אזעלכס פאַר גינען.

איצט קאטשקע האָט זיך ניט געפּוילט און אים אָפּגעזאָגט זיין גער וויינלעכן, „ההיא רועך אין דיין מאמען מיט דעם זיידן, דעם גאָטס גאנעוו, האָסט געהערט א ביסל? ההיא רועך אין דיין טאטן, און פאָר מער אלע זאכן!“

וויגדערן האָט בעפּירעש פאַרדראָסן, וואָס „דאָס שויבעטל“ שטייט און רייצט זיך מיט אן אָרעמאן, איז ער אראָפּגעקראָכן און אָנגעגאָסן דעם אלטן א שעפל פרישע, קאלטע וואסער.

— רעב איצל, א, רעב איצל! — האָט ער אים א שטורכע געטאָן אין דער צעפאַרעטער גלאַנציקער פּלייצע. — נאט, אָט איז א ליידיק אָרט. וואשט זיך, וואשט, וויפל ס'וועט אין אייך ארין.

איצט האָט זיך אליין ניט געגלייבט, אז ער האָט אי אן אָרט, אי וואסער. אים האָט אלץ געאַרט, וואָס מײער דער בלינדער האָט זיך אזוי צעקאָמאנדעוועט דאָרטן אה דער סאמע אייבערשטער כאַנק — א גאנצער שטאָט־באלעבאָס.

די ווייסלעך פון די בלינדע אויגן פאָרן בא אים ארום, און ער שרייט מיט א פאַרנעניגנדיק קאָל:

— גוואלד, ינדעלעך, — נאָר, נאָר! וואָס זשאַלעוועט איר מיר א ביסעלע היץ?!

וויגדער גליטשט זיך צווישן די נאקעטע ליבער. כא איין יודן האָבן זיך די פייעס צעפאָרן איבערן גאנצן פּאַנעם, און ער רייבט מיט א גרויסער צעריסענער שמאטע דעם רעכטן קליב, ער רייבט מיט אזא אימפעט, אז ס'איז א כידעש, וואָס ער טראָגט דאָרט די הויט ניט אראָפּ. און וואָס האָט ער זיך צוגעטשעפעט צו דעם אייגענעם אָרט?

אָנאָ איז כאָנע אויך געקומען מיט זיין טאטן, מיט אַלקאָנען האַ-נעלעס, זיי דרייען זיך ארום און זוכן א ראשקע. וויגדער קלערט, אז בעסער אוועקגיין פונדאנען, וואָרעם אויב ניט, פאסט ניט, ער זאָל האלטן בא זיך אי א בעזעם, אי א ראשקע און יענע זאָלן זוכן. אנדערע יודן פירן נאָך זיך נאָך צוויי-דריי ינגלעך מיטאמאָל. וויגדער דערמאָנט זיך ווי דורך א כאַלעם, אז זיין טאטע, איידער ער איז נאָך אוועק אפ דער מילכקאָמע, פלעגט ער אלע פּריוטיק מיטנעמען אין באָד אריין אים און דעם עלטערן ברודער אוורעמלען מיטן פארקערטן פוס. ער פלעגט זיי בייזן וואשן און שמוינסן מיט א בעזעם אפ דער מיטלסדיקער באַנק, און טאָמער פלעגט פארניין וויגדערן די זיף אין די אויגן, פלעגט דער טאטע ניט הערן אין דעם טומל, וואָס טראָגט זיך איבער דער שוויצבאָד, און פלעגט נאָר ליאפען אפ אים קילע וואסער פון דער שמאטע און א בורטשע טאָן פון מאָל צו מאָל:

— וואש, וואש זיך אָפּ פאר דער גאנצער וואָך.

— איין מאָל אין וואָך, — האָט וויגדער צווישן טומל ווייטער דער-הערט מויער דעם בלינדנס קאָל.

— איאָ, רעב מויער, — שרייט צו אים אַלקאָנע האַנעלעס דער האַרבאָרניק, — אזא באָד איז ווערט טויוזנטער.

— וואָס רעדט איר וואָס, רעב אַלקאָנע, מיליע-מיליאָסן!

אַבער איטלעכן דערקענט ער, אָט דער מויער, ווער ס'זאָל אים ניט א רוף טאָן.

דערזען, אז איצט איז שוין אוועק אין מיקווע אריין, האָט וויגדער אוועקגעלייגט זיין באָד-געצינג און איז אויך אוועקגעלאָפּן אראָפּ די טרעפּ. אין מיקווע איז קיל א מעכניע, נאָר שווימען קאָן מען דאָרט ניט. אפילע נעגירישע ינגלעך, אז זיי קאָמאנדעווען, דרייט מען זיי אויך אָן די אויערן.

* * *

אהיים איז וויגדער גענאנגען דורך די גערטענער מיט פאמעלעכע טריט. דאָס הויכע גראָז פארביי דער ציגעלניע האָט אים אזוי גענארט צו זיך: לייג זיך צו, רו זיך אָפּ, וואָס האָסטו קיין צייט ניט? נאָר וויגדער האָט זיך פאָרט געצויגן אהיים צו זיין לאנגער רויטער באַנק מיט דער פאָרענטשע. און אים האָט זיך געדאַכט, אז אָט איז אלסאַנעס שטוב פול מיט אַלדאָסנוטס. און אָט איז זייערע עפּשער אויך ניט ערגער.

א נײַער כאַווער

1

מאָנטיק אינדערפרי איז וויגדער אוועק מיטן זעקעלע אין מיל אַרײַן. אין מויל האָט ער נאָך גאַרנישט געהאַט, פון שמערעליכעס געבאַקעכצן איז שוין גאַרניט געבליבן. אזויפיל אויסבעטענישן, אזויפיל גוטע בראָד־כעס, און אז סע קומט צום עסן — איז דאָ קאַדאַכעס. דער אוילעם באַ וויגדערן איז שטוב איז נאָך געלעגן אין די בעטן, און ער, וויגדער, איז שוין אוועק.

די מיל האָט גראָד אַ פינף געטאָן אַה אָנהייבן מאָלן, און וויגדער האָט פארגיכערט די טריט. ער איז געגאַנגען צווישן ברויטן, וועלכע זינגען שוין גרייט צום שניידן. ער ווייסט, וועמענס ברויטן דאָס זינגען. ער קען יעדן שאַכנס שטיקל פעלד באַזונדער. דאָס שמעגעלע פארפירט אים צום נײַעם פלוט מיט די נײַע דרענגלעך. דאָס איז דאָך דעם מיל־נערס גאַרטן, וואָס איז אָפּגעצוימט פון הויף און פארגייט אהער מיט אַ שפּײַ. וויגדער קריכט אריבער איבער איין פלוט און איבערן צווייטן, און אָט איז ער שוין אין גרויסן מיל־הויף.

פון קוימען זעצט אַ געדיכטער רויך, און די ווענט פון דער מיל ציטערן אַלע מאָל אַה, אזוי ווי זיי וואָלטן געווען לעבעדיקע. דאָס איז איבער די מילשטיינער אזוי. אַזאַ אַהין, העט לינגס, שטייט אַ גרויסע געראַמע סטאַניע פאַר די צוויי ברענענדיקע אָגערס און פאַר די בעהײר

מעם, וואָס יעדערע שטייט צוגעבונדן מיט א רימען אפן האַלדז. פונקט
אנטקעגן דער סטאניע שטייט די שטוב — אהער מיט די טירן און מיט
א גערטל פון פאָרנט, און אינמיטן איבערן געראמען הויף גייען זיך
ארום פראנק-און-פריי דעם מילנערס הינער, די גענדז און די גרויסע
דיקע כאזיריים.

אין מיל איז וויגדער א גאנצער באלעבאָס. אז דער דײַטש גייט
אוועק אין שטוב טרינקען טיי און דעם דײַטשס יינגלעך זינען דאָ ניטאָ,
וועגט ער אליין אָפּ דעם קאָרן און נעמט בא די פויערים „פאָמאָל“. אז
ס'פלעגט אים אָנגיין א פול מויל און א פולע נאָז מיט מעל־שטויב,
פלעגט ער לויפן צום דײַטש אין שטוב ארײַן. באם דײַטש איז די שטוב
אזוי ווי צוויי שטיבער, ניט קיין גרויסע, און אינמיטן שטייט דאָס
פירהויז. אין קיך שטייען א סאך קריגעלעך מיט סראָוועטקע, וועלכע
די דײַטשקע גיסט אויס אין פאָמויניצע פאר דער בעהיימע. אז וויגדער
טרינקט זיך דאָ אָן מיט וואסער, רופט אים אמאָל די אלטע דײַטשקע
ארײַן און ניט אים א שטיקל לאַטקע, און ס'פאלט אים ארויס דאָס
הארץ, טאָמער וועט אָנגיין א שטאַטישער ייִד, וואָרעם בא א דײַטש
איז אויך טרייף. ער האָט אליין געזען, וויגדער, ווי זיי עסן כאזער.
— שפעק ווילסטו, וויגדער? — האָט אים איינמאָל דער אלטער
דײַטש געפרעגט, און וויגדער האָט זיך צעלאכט און איז אנטלאָפן צו-
ריק אין מיל ארײַן.

אין מיל האָט ער געטראָפן אזריליקן דעם בלינדנס. אזריליק איז
געקומען אהער מיט א טאָרבעלע און וויל אויך נאָכטאָן וויגדערן.
„שוין, ס'האָט זיך שוין אָפּגעזוכט א ניט קיין פאָרגינער, — טראכט
וויגדער. — עמעס, ער שטייט נאָך בא דער טיר און האָט מוירע
א טראָט געבן ווייטער.“

וויגדערן האָט גענומען קלאַפן דאָס הארץ און ער האָט ניט געוויסט
וואָס צו טאָן. „א דארעניש אין די פינגער, — האָט ער א קלער גע-
טאָן. — קוק אים נאָר אָן, דעם בלינדן הונט, ער איז שוין געקומען
איבערשלאָגן א צווייטן די ארבעט, קאָרג אים די דערפער, וווהין ער
גייט ארום מיט זײַן טאטן.“

ער האָט לאנג אָנגעקוקט אזריליקן, און אזריליק אים. און אז אן
אנדער פויער האָט פארשאָטן טווען אין קאסטן ארײַן, איז וויגדער
אוועקגעלאָפן דער ערשטער אים ארײַנשאַרן די מעל אין זאק ארײַן.

אזריליק האָט זיך פאמעלעכן צוגערוקט צום צווייטן קאסטן און גענור
מען שארן דעם צווייטן פויער די גערשמענע מעל צו אים אין זאק
אריין.

— בלינדראק! — האָט וויגדער אויסגעשרייען מיט א פארשטיקטן
קאס.

— וואָס איז, שטערנעניץ? איך טשעפע דיך?

— רייד, רייד, וועל איך דיר באלד געבן אין דער צורע אריין!

— איך האָב זיך פאר דיר שטארק דערשראָקן!

די פויערים, וואָס האָבן פארייכערט איינער באם צווייטן, האָבן
עפעס גערעדט פון דער מילכאָמע. אז זיי האָבן דערזען, ווי דאָס פאָרל
קאָן זיך ניט אויסגלייכן צווישן זיך, האָבן זיי א זאָג געטאָן און א ווייז
געטאָן מיט די פינגער: „באטשיש, סטארעץ סטארצא נענאווידיט“.

דערווייל איז אין הויף, לעם שטאל, געוואָרן עפעס אן איינגעלויף,
מיט א גוואלד, מיט א קוויטש. אלע זיינען אוועקגעלאָפן אהין. איז טאָקע
אן עמעס, אז ס'האָט זיך געטראָפן אן אומגליק. די דייטשקע, די אלטע,
איז אונטערגעקראָכן אונטערן אָנער, זי האָט געוואָלט ארויסשארן א
ביסל מיסט, און יענער האָט איר דערלאנגט א בריקע, איז זי גלייך
אומגעפאלן אף דער ערד, — אַן־אָ גיסט זיך בא איר בלוט פון מויל.
וויגדער איז גלייך אוועקגעפלוין דער ערשטער דורך די גערטענער אין
שפיטאל אריין רופן דעם פעלדשער, און דער יונגער דייטש האָט מיט
גרויס קאס גענומען שלאָגן דעם אָנער. לעבן זשאָלאָב איז ער געשטאנען
צוגעבונדן, ניט ווייט פון רויטן פערד, און דער באלעבאָס האָט אים
געשוונדן מיט דער בייטש, אז ס'איז געווען א צאר צו קוקן. איידער מע
האָט זיך נאָך באוויזן ארומקוקן, איז שוין וויגדער געווען צוריק מיטן
פעלדשער. דער אלטער מיטן יונגן דייטש האָבן געשפאנט די פערד אף
זי אָפירן אין שפיטאל אריין. דער אָנער איז געשטאנען אין איין מויער
און זיך געטרייסלט.

וויגדער האָט געקלערט, אז אזא פערד, ווי דעם גרויען, טאָר מען
ניט האַלטן, ס'איז א סאָקאָנע צו האַלטן אזאָר, און אים איז געווען
א גרויס כידעש, וואָס מע פירט איצט די אלטע דייטשקע מיט דעם
אייגענעם פערד, וואָס האָט זי ערשט שיר ניט געהארנעט. דער אלטער
און יונגער דייטש האָבן צווישן זיך קיין וואָרט ניט גערעדט. זיי זיינען,

ווייזט אויס, ביידע געווען אין קאס איינער אפן אנדערן, און טאקע פארן זעלבן פערד. ס'איז דאך א ווילדע כניע!
דאס מאָל איז וויגדער אוועק אהיים שטארק צעטראָגן. א פול הארץ מיט קלעמעניש, און די טאָרבע קימאט א ליידיקע. א קלאָרע זאך, ס'איז היינט א טאָג, וואָס ס'גייט אים זייער שלעכט.

2

ס'האָט זיך אָגעהויבן א שלאַפֿקייט אין שטאָט.
אין אלע הייזער איז מען געווען שלאַף, און בא דער שטערנווערן — קיינער ניט. וויגדער טראכט בא זיך, אז דאָס, וואָס בא זיי אין שטוב איז מען ניט שלאַף, איז גאָר קיין אוולע ניט, פאר דערפאר, וואָס בא זיי אין שטוב קוקט מען ניט אף דער שטאָט. אז די גאנצע שטאָט באקט קוילעטשן אף שאַבעס, קויפט אלדאָסגוטס אפן מאַרק, קומט זיי דען עפעס אַרײַן דערפון?

אפילע באם דייטש איז מען אויך געווען שלאַף. די פליג, זאָגט מען, האָט זיי אויך א ביס געטאָן. דערווייל איז די מיל געשטאנען.
וויגדער האָט אין גאס באגעגנט אזריליקן.
— קום, — זאָגט ער צו אים.

— ווהיין?

— דו וועסט שוין זען ווהיין, — ענטפערט אים וויגדער און גיט באַלד צו, — אָטאָ עוועדיע, דער קרומער הענטלס, גייט אום איבער די דערפער און ברענגט פולע טאָרבעס מיט מעל.

— אין אוועלכן דאָרף ווילסטו בעסער?

— אין רישקאָוו, דאָס איז ניט ווייט.

— און איך וויל בעסער קיין טכאָרין.

און זיי זינען ביידע אוועק, נאָך אליין ניט וויסנדיק ווהיין.

אזריליק, אף אים איז א כידעש, וויאזוי ער לעבט אף דער וועלט.

— וויאזוי ביסטו א לעבעדיקער מענטש? — פרעגט אים וויגדער.

אז פאר אלץ דערשרעקט ער זיך און בייגט אָן גלייך אפן אָרט דעם קאָפּ.

באגעגנט ער א פויערל פאשען כאזירים, איז דאָס ערשטע, וואָס ער

טוט — קאָזט ער אראָפּ דעם קאָפּ. באגעגנט ער א הונט — אויך דאָס

אייגענע. — וויאזוי קאנסטו זיין א לעבעדיקער מענטש? — האלט אים וויגדער אין איין פרעגן.

נאָר אזריליק ענטפערט גאָרניט. ער גייט נאָר נאָך נאָך וויגדערן און ווארט, וואָס וועט ער ווייטער זאָגן.

זיי זינען שוין אוועקגעגאנגען ווייט הינטער דער שטאָט. אין דרויסן איז שוין אָסיען, ווייניט-ווי פאָרט דורך א פארשפעטיקטע פור מיט סנאָפּעס. אזריליק גיט א בייג מיט שרעק דעם קאָפּ און שארט זיך דורך פארבני דעם סאמע יאר.

זיי זינען צוגעגאנגען ביז דעם בארנבוים.

— שוין, — זאָגט וויגדער, — אָפּגעטרייסלט אלע בארן, נאָר אפן

סאמע שפיץ הענגען נאָך א פאָר.

אזריליק קוקט אפן שפיץ בוים, ווו סע זינען נאָך דאָ א ביסל באר-לער, און וויגדער קוקט אראָפּ. אים האָט זיך איינמאָל געכאָלעמט, אז לעס דעם בוים האָבן צוויי פרעמדע יידן אויסגעגראָבן אן אויצער. ער, וויגדער, האָט זיי געהאָלפן פונדאנען טראָגן דאָס געלט. אמאָל איז דאָס געווען געלט, און אמאָל — עפּל, אזעלכע גרויסע, אזעלכע ווייכע, אז מאמעש בויםל גיסט זיך פון זיי. פאר איין מאָל קאָן מען ניט פארנעמען, און אלע מאָל, אז ער דארף קומען צוריק, איז אים שווער צו טרעפן אהער דעם וועג.

אזריליקן איז נימעס געוואָרן צו שטיין, האָט ער זיך אנידערגעזעצט אונטערן בוים, די באַרוועסע פיס אונטער זיך. און וויגדער שטייט אלץ און קוקט אראָפּ. צי דען זאָל טאקע דאָ זיין אינעמעסן אן אויצער? ווען ער ברענגט אַר טשיקאוועס א לאָפעטע, וואָלט ער אפילע ניט וויסן, פון אוועלכער זייט מע הייבט אָן צו גראָבן.

— בלינדיוק, — גיט וויגדער א זאָג.

— הא?

— דו האָסט עפעס אמאָל געהערט וועגן אן אויצער?

— אוועלכן?

— וואָס הייסט אוועלכן? אזא, וואָס מע גראָבט אויס! גאזלאָגים באַגראָבן אמאָל און טוען צו א קישעף, אז קיינער זאָל ניט קענען ארויסשלעפן.

— בא אזריליקן האָט זיך צעגאָסן א שמיכל איבערן גאנצן פאָגעס.

— נו? — פרעגט אים וויגדער איבער.

אָבער אזריליק קאָן אַף זיך ניט שטעלן. ער ווייסט עפעס א מיסע מיט זײַן זיידן. ניין, מיט זײַן זיידנס טאטן. ער איז ערשט פאראיאָרן אַף פייסעך געשטאַרבן.

אָבער וויגדער האָט גענומען גיין ווייטער, האָט זיך אזריליק אופגע- הויבן און איז אויך אוועק נאָך אים.

באלד האָט זיך אָנגעהויבן דאָס דאָרף.

אין ערשטן הויף, אז זיי זײַנען ארײַן, האָט אזריליק, וווּ זײַן שטייגער, באלד אָנגעבויגן דעם קאָפּ און האָט מוירע געהאט צו מאַכן אן איבעריקן שפּאַן. ער איז געבליבן הינטערן טויער, און וויגדער איז אוועק אייגער אליין. טיף אין הויף האָט וויגדער געטראָפּן גאָר אן אלטן פויער אַף דער פּרויזע, מיט בלינדע רויטע אויגן, און א בייזער הונט, א שוואַרצער, איז אומגענאנגען אפן דראָט. דער הונט האָט זיך זייער בייז א וואָרף געטאָן, אָבער דער דראָט האָט אים א שלעפּ געטאָן אַף צוריק און זיך צעקלונגען איבערן גאַנצן הויף. דער פויער האָט שוין, ווייזט אויס, ניט געקענט ריידן פאר אלטקײט, און אלע איבעריקע זײַנען געווען ערגעץ אפן פעלד, עפשער בא דער הרעטשקע. וויגדער האָט א נעם געטאָן מיט מוירע די קליאמקע — די טיר איז געווען פארשפּאַרט.

— נו? — פרעגט אים אזריליק.

און וויגדער איז ניט צופרידן פונעם שלעכטן פאָטשין, זאָגט ער:

— נוקען וועסטו אַף דיין פערד, וואָס דו האָסט ניט.

אינעם צווייטן הויף האָבן זיי ניט געקאָנט דעם טויער אָפּשפּאַרן; אינעם דריטן — האָט זיי אן אלטע פויערטע געפרעגט, פארוואָס האָבן זיי ניט געבראַכט קיין שוועבעלעך, אזוי אומזיסט ווילן זיי אלצדינג. פונדעסטוועגן האָט זי זיי ארײַנגערופּן אין פיררויז ארײַן, האָט אָנגע- נומען פון א באַדניע א ביסל קערנער קאַרענע.

— קיין מעל, — זאָגט זי, — איז נאָך ניטאָ. — און זי האָט אָנגע-

שאָטן בידן אין די טאַרבעלעך צו זשמעניעם קאַרן.

— בעט בא איר א טרונק וואסער, — האָט אזריליק אים א שטורכע געטאָן.

— אָט זשידעניא, — האָט זיך די פויערטע צעלאכט, — פאָ נא- שעמו ניטשאָהאָ נע ראָזומיע, — און זי האָט אָנגענומען אין אן ערדן קווערטלעך א ביסל וואסער.

— זווידקעליא צע ווי טאקי? — פרעגט זי זיי ווינטער.
 — איז מיסטא, — האָט ווינדער געענטפערט, און זיי זינען אוועק.
 די פויערטע האָט זיי נאָכגעשרייען, זיי זאָלן ברענגען ווען עס איז
 א פעקעלע שוועבעלעך, וועט זי זיי נאָך עפעס געבן.
 אינמיטן דאָרף, לעבן דער ייִדישער שטוב, האָבן זיי גענומען איינער
 דעם אנדערן שטופן, ווער ס'זאָל פריער אריינגיין, ביז די יידענע האָט
 זיי דערזען און ארויסגעשיקט מיט אירם א מיידעלע אן איי. דאָרט איז
 בא זיי דאָ א שטומער זון, א שוסטער איז ער. אז ער האָט דערזען די
 יינגלעך, איז ער ארויסגעלאָפן אינעם פארטעך זיך א ביסל אויסשמועסן.
 אין טאָרבע אריין, ווייזט ער, ווילט איר עפעס, — און לאכט.
 ווינטער, ווייזט ער, אז ס'וועט זיך טרייסלען א שניי, פּרופּו, וועט בא
 די, וואָס טראָגן ציילעמלעך אפן האַלדז, זיין א — פּרופּו! — א פולער
 קאמער מיט ברויט. זאָלן זיי קומען ווינטער.

ווינדער האָט אים געוויזן, אז ער וויל געבאקטן ברויט א שטיקל.
 האָט דער שוסטער גענומען שרייען אף דעם מיידעלע מיט א קוויטש
 און איר עפעס געוויזן. איז יענע אוועקגעלאָפן און האָט ארויסגעטראָגן
 א האַלבן ברויט.

א גאנצן טאָג האָבן די יינגלעך מער גאָרניט געקראָגן, ווי דאָס ביסל
 קערנער פון יענער פויערטע און דאָס שטיק ברויט מיטן איי. צו פאר-
 נאכט זינען זיי אוועק אהיים. אפן וועג האָבן זיי זיך צוריק אָפגעשטעלט
 לעם דעם באַרנבוים, זיך דאָרט צוגעזעצט און גענומען עסן דאָס ברויט
 מיטן איי.

— איי, שלעכט, ניטאָ קיין זאלץ, — האָט ווינדער א זאָג געמאָן,
 און אזריליק האָט אף די רייד ארויסגעשלעפט דאָס העמד פון די הויזן
 ארויס. דאָרט איז בא אים געווען איינגעבונדן א ביסעלע זאלץ מיט
 פעטשינע. זיין באָבע האָט איינגעבונדן זאלץ מיט פעטשינע בא אלע
 אירע אייניקלעך, ס'זאָל זיי ניט צושטיין קיין קישעף, ניט קיין בייז
 אויג. דאָס ביסל זאלץ האָבן זיי צעריבן מיט צוויי שטיינדעלעך און
 צוגעזאלצן דאָס רויע איי.

ווינדער זאָגט — ער האָט כאַראַטע, וואָס ער האָט ניט אָפגעבאקן
 דאָס איי.

— וויאָזוי? — פרעגט אזריליק.

— אַט אזוי, — זאָגט וויגדער, — איך קאָן דיר מאַכן א פֿייער
איינס און צוויי. גיי ברענג לאַמאטשע.

— לאַמיר אָפעסן, — זאָגט אזריליק.
און וויגדער קלאַפט שוין מיט די שוועבעלעך אין פּושקעלע. ער
האַט א נאטור: קעטידער האלט ער בא זיך א פּאָר שוועבעלעך.
אָפּגעגעסן, האָבן זיי צונויפגעטראָגן א ביסל טרוקענע צווייגן און
צעלייגט א פֿייער.

— גיי, — זאָגט וויגדער, — און גראַב אָן א ביסל קארטאָפל, אָן-אָ
איז א פעלד.

אזריליק האָט אראָפּגעלאָזן דעם קאַפּ, אזוי ווי עמעצער וויל אים
שלאָגן, און דערנאָך איז ער אָן ווערטער אוועק. דאָס פעלד איז געווען
אַט דאָ נאָענט לעס סאמע יאר, נאָר די ביימלעך האָבן עס פאַרשמעלט.
דאָס פֿייער האָט זיך צעברענט, די טרוקענע צווייגן האָבן גענומען קנאקן,
און וויגדער האָט זיך אויסגעלייגט בא דער זייט מיטן פּאָנעם צום
פֿייער און מיט דער פּלייצע צום ווינט. אים האָט עפעס גאַרניט אויס-
געמאכט, וואָס אין שטאַט זינען אלע שלאַפּ און וואָס ער האָט הינט
געהאט א לידיקן טאַג. עמעס, דאָס דאָרף איז ניט קיין געשעפט, דאָס
האַט ער נאָר אזוי א פּרוּוו געטאָן. נאָר פונעם פֿייער האָט ער שוין
גראַדע האַנאַע, ער וואָלט דאָ געקאַנט אָפּזיצן אזוי די גאַנצע נאַכט.
דאָס פֿייער באַקט צוביסלעך אין פּאָנעם, די אויגן כאַפּן א טרער פונעם
שטוביקן רויך, וואָס פאַרגאַנוועט זיך אין זיי, און וויגדערן פאַלט איין
א געדאַנק, אז מע דאַרף זיך נאָר אַקאַרשט דורכגיין א ביסל צו ליזער-
עליען דעם סטאַרעוועלעדניקער און א קוק טאָן אַפּ זיין סאָך און זינע
פעלדער. איי, וואָלט ער געהיט דעם סאָך און געטשאַטעוועט די פעלדער,
ווען ליזער-עליע נעמט אים צו פאַר א באַטראַק! אזוי צו קיין פֿויער
וויל ער ניט גיין, וויגדער. מ'האַט אים שוין אָנגעבעטן א סאך מאָל אין
מיל צווישן די פֿויערים. ס'מאַכט זיך אן אַנדערער, וואָס האָט ניט קיין
קינדער, זאָגט ער צו אים, צו וויגדערן, ער זאָל גיין פאַר א פּאַסטעד,
קיין כאַזער וועט ער אים ניט געבן, נאָר מילך מיט הרעטשענע קאַר-
זשעס, ווי ער גיט דעם שוסטער.

וויל ער ניט גיין צו קיין פֿויער, ער איז ניט געווינט, ער האָט
מוירע, נאָר צו ליזער-עליען וואָלט ער געגאַנגען.

דערווייל דערהערט ער, ווי מע לויפט. ס'איז אזריליק. באלד פון יענער זייט פיער איז שוין שטארק פינצטער. נאָר אז ער האָט זיך גוט אינגעקומט, האָט ער דערזען, אז אזריליק לויפט אָן א היטל אין איין שרעק, אין טאָרבעלע עטלעכע קארטאָפּל, קאלויצען זיי זיך בא אים, פונקט ווי דאָס האַרץ אין ברוסטקאסטן.

— וואָס איז, אזריליק?

— עמעצער שטייט דאָרט צווישן די ביימער!.. איך האָב מוירע.

— און וווּ איז דיין היטל?

— זי איז דאָרט ערגעץ אראָפּגעפאלן, — און סע קלאַפט אים א

צאָן אין א צאָן.

וויגדער האָט זיך אופגעהויבן און איז אוועק א קוק טאָן. צווישן די ביימער איז קיינער ניט געווען, נאָר עמעצנס א בעהיימע האָט זיך אומגעדרויט, א פארשפעטיקטע.

— טויבער יאמטש! — האָט וויגדער אויסגעזידלט אזריליקן. — קום,

נא דיר דיין היטל. דו ווייסט, פאר וועמען דו האָסט זיך דערשראָקן?

פאר א בעהיימע האָסטו זיך דערשראָקן!

— א בעהיימע? — האָט אזריליק אויסגעשנייצט זיין נאָז, און א

שמיכל האָט פויל גענומען קריכן צו אים אפן פּאָנעם.

— א בעהיימע, — האָט זיך וויגדער נאָכגעקרימט, — גיי מעלק

אָן א ביסל מילך, וועלן מיר האָבן וועטשערע.

— איך האָב מוירע.

— פאר וועמען האָסטו מוירע?

— פאר קיינעם ניט...

און וויגדער האָט גענומען דעם געבליבענעם שטיק ברויט, אויסגע

דלובעט דאָס ווייכע און איז אוועק צו דער בעהיימע.

— מאַנא, מאַנא, — האָט ער זי אינגעקאשקעט און זיך אונטער

געזעצט מעלקן. וויגדער קאָן ניט מעלקן קיין בעהיימע, ער האָט נאָר

געזען, ווי בא די האַרבארעס, די שכיינים, מעלקן זיך בעהיימעס. ריי

וועלע, די האָרדעצער דינסט, מעלקט ווי א גרויסע, בא איר ווערט קיין

איין טראָפּן ניט פארפאלן. און בא אים, בא וויגדערן, שפּריצט זיך

אויס מער ווי האַלב אפן גראָז און אין די אַרבל אַרנין. ער האָט אָנגעד

מאָלקן בא א גלאָז מילך און אליין אויסגעטרונקען. ער האָט ווינטער

אָנגעמאָלקן אזויפיל און אוועקגעטראָגן צום פיער, פאר אזריליקס וועגן.

— גיי, — זאָגט ער, טרײַב דורך א ביסל די בעהיימע, מ'זאָל ניט דערקענען, אז מע האָט זי דאָ געציאָפּעט.

די קארטאָפּל האָבן די יונגלעך פארשארט אין פריסקע ארײַן, און וויגדער האָט נאָך באקלערט א פרישן צאפּלדיקן מיכל: פראזשען קאַרן.

— וויאזוי? — פּרעגט אזריליק און קאָן זיך ניט אָנכידעשן.

— אָט וועסטו זען וויאזוי, — און ער האָט גענומען מיט אזריליקן און אָנגעקליבן עטלעכע שטיינדלעך, זיי אויסגעלייגט לעבן פינער, פון אויבן האָבן זיי אוועקגעלייגט איין גרויסן שטיין, א גלאטן, און אה אים האָבן זיי אָנגעשאַטן די קערנער, זיי אָפּגעפראזשעט און געגעסן.

— ס'איז אן עמעס, — פּרעגט וויגדער, — אז דיין זיידע האָט גערעדט מיט שײַדים?

— פּונױאנען ווייסטו? — האָט אזריליק זיך צעשמייכלט. פון דעם האָט ער דאָך אים געוואָלט הינט באטאָג דערציילן, נאָר ער האָט ניט געוויסט, וויאזוי אָנהייבן.

— פּונױאנען איך ווייס? — זאָגט וויגדער. — איך האָב געהערט, מע האָט דערציילט בא אלקאָנען אין הארבארניע. איך פארשטיי נאָר ניט, וויאזוי האָט דיין זיידע געקאָנט ריידן מיט שײַדים?

אזריליק האָט זיך אָנגענומען מיט מוט און גענומען דערציילן:

— מיין זיידע, ניין, מיין זיידנס טאטע, איז פאראיאָרן ערעוו פייסעך געשטאָרבן. נאָר אמאָל, אז ער איז געווען א יונגער, פאָרט ער איינמאָל פון דאָרף באנאכט און פירט א וואָגן מיט שמאטעס. אזוי ווי ער פאָרט, באגעגנט ער א רויט מענטשעלע, מיט א קאפעליוש און מיט א ווידל.

— וווּהין פאָרסטו עס אזוי? — פּרעגט ער דעם זיידן.

האָט זיך דער זיידע דערשראָקן אה טויט און זאָגט:

— איך פאָר קיין סירניצע. איך בין אליין א סירניצער.

— צוליב וואָס זשע טוסטו אזא נודנע ארבעט, ווי קלייבן שמאטעס?

— גיב מיר א בעסערע פארנאָסע, — זאָגט דער זיידע, — וועל איך ניט פירן קיין שמאטעס.

— איך קאָן מאכן, — זאָגט דאָס מענטשעלע, — זאָלסטו בא מיר ארומגיין אין נאָלד.

דער זיידע נעמט טרײַבן דאָס פערדל גיכער, און דאָס מענטשעלע לויפט אים נאָך און זאָגט:

— וויססטו בא מיר ארומגיין אין גאָלד?
— איך ווייס ניט, — ענטפערט דער זיידע, און ער וויל שוין גיכער
אַנקומען צו די רישקאווער טויערלעך, דאָרטן וואָלט ער זיך אָפגעטשעפעט
פון אים. און א שמיים טאָן דעם שעד מיט דער בייטש האָט ער פונ-
דעסטוועגן מוירע.

— נו?

— פארשריב מיר נאָר אף פאפיר מיט בלוט פון דיניע פינגער,
אז נאָכן טויט ביסטו מינער, וועסטו בא מיר ארומגיין אין גאָלד.

— נו?

— זאָגט אים דער זיידע: „איך טו נאָרניט אָן מיין אלטערס וויסן,
איך וועל זיך פרייער אָנפרעגן בא איר“, — און האָט קוים דערלעבט
אריינפאָרן אין רישקאווער טויערלעך. דאָרטן האָט דער שעד געגעבן
א סווישטש און איז ניט געבליבן.

— נו?

— אין דער היים האָט דער זיידע איבערגעקוקט אלע מעוועס און
האָט שוין געפירט מיט זיך קעסיידער א סידער אין קעשענע.

— גערעכט, — זאָגט וויגדער, — פאר א סידער האָבן זיי מוירע,

ווי פארן טויט.

זיי האָבן ארויסגעשארט די קארטאָפּל און אופגעגעסן. זיי האָבן ניט
געווסט, צי גיין אהיים, צי זיי זאָלן שוין דאָ גאָר איבערנעכטיקן.

— דערצייל נאָך, — האָט וויגדער געבעטן בא אזריליקס, און ס'איז

אים געפעלן געוואָרן, וואָס אזריליקס קאָן דערציילן מיטעם.

— פון דעם זיידן מאָוושן, צי פון דעם זיידן מייערן? — פרעגט

אזריליקס.

— נו, זאָל זיין פון דעם זיידן מאָוושן.

— ער איז שוין פאראיאָרן אף פייסעך געשטאָרבן, — דערציילט

וויטער אזריליקס, — נאָר אמאָל, אז ער איז געווען א יונגער, איז ער

געווען זייער א שיינער. פאָרט ער איינמאָל באנאכט. ס'איז געווען א

מאניפע אף בעהיימעס — זינגען געווען וואָלוו פעל, האָט איטשע דער

הארבער, געווען אמאָל אן אלטער הארבער איטשע, האָט ער אים גע-

געבן נעלט אף אופקויפן פעל, איז ער געפאָרן פון די כוטרס איינמאָל

באנאכט און פירט א פולן וואָגן מיט נאסע פעל, ערשט ס'באגענטט אים

א פרוי זייער א שיינע און בעט זיך בא אים, ער זאָל זי נעמען אפן וואָגן, זי בלאַנדזשעט.

— דו וועסט זיך פארשטיינען לעם די געפייגערטע פעל, — זאָגט צו איר דער זיידע.

און די פרוי טייעט נאָר איינס:

— האָב ראכמאָנעס. איך וויל ניט בלייבן אליין אין וואַלד, וועלעך וועלן מיך באפאלן און נאזלאַנים וועלן מיך האַרנענען.

דאָ איז דער זיידע געוואָרן אין קאס און זאָגט:

— אן עק, א סאָף, — זאָגט ער, — איך ווייס ניט, ווער דו ביסט

און וואָס דו ביסט. וואָס האָסטו זיך צו מיר צוגעטשעפעט?

— נו?

— נו, האָט זי אראָפגענומען די גאָלדענע פינגערלעך פון די הענט

און דאָס גאָלדענע קייטל פון האַלדז און זאָגט: — נאט אייך, פעטער, אינגאנצן מיין גאָלד און מיין צירונג און ראטעוועט מיך.

דער זיידע האָט געקוקט, געקוקט, און ס'האָט אים אָנגענומען א כיישעק צו אזויפיל גאָלד. „ע, — קלערט ער, — אז מ'גייט, דארף מען

נעמען.“ און אזוי ווי ער האָט צוגענומען בא איר פון האנט דאָס גאָלד, אזוי איז דאָס פערד מיטאמאָל געבליבן שטיין. די רעדער זיינען אריין

ביז האַלב אין דער ערד, און ער קאָן זיך שוין מער פון אַרט ניט רירן. דער זיידע האָט דערזען אזא מייסע, איז ער געוואָרן אף זיך גוט

אין קאס. „אָט האָסטו דיר, אלטער פערד, — מאכט ער צו זיך אליין, — פונקט ווי איך האָב פריער ניט געוויסט, אז ס'וועט אזוי זיין.“

— וואָס זשע ווילסטו פון מיר? — רופט ער זיך אָן דערנאָך צו

דער פרוי.

— גאָרניט וויל איך ניט פון דיר, — ענטפערט זי אים, — דאָס

איינציקע, וואָס איך וויל בעטן, איז, אז דו זאָלסט מיך לייב האָבן. דו ביסט זייער א שיינער... — און זי האָט אויסגעשטרעקט צו אים אירע

ציגענע הענט.

— גענוג, — זאָגט ווינדער, — איך האָב מוירע.

און אזריליק איז אנשווינגן געוואָרן.

דאָס פֿיער האָט אויסגעברענט, נאָר פריסעק איז געבליבן. און ווייג

דער מיט אזריליקן האָבן ניט געוויסט, צי זיי זאָלן זיך שוין אופהייבן פון אַרט.

— זאָג נאָר, אזריליק, — האָט זיך וויגדער מיטאמאָל אָנגערופן און זיך שטארק פארטראכט, — און קיין ערלעכע שיידים זיינען ניטאָ? וואָס באגעגענען זיך אמאָל מיט א מענטשן און שיטן אָפּ מיט גאָלד און מיט זילבער, עלעהיי שרעטעלעך?

אזריליק שווינט.

— אזריליק, דו האָסט שוין א קאלע? — האָט וויגדער אומגעריכט אים א פרעג געטאָן.

— און דו?

— איך האָב שוין.

— וועמען?

— שווער זיך, אז דו וועסט קיינעם ניט אויסזאָגן.

— כּי אדענו!

און וויגדער האָט דערציילט, אז ער האָט שוין דרײַ קאלעס, ניט איינע. צוויי ווייסן שוין א ביסעלע פון דעם, און איינע ווייסט נאָך ניט. און אז ער וועט אויסוואקסן, וועט ער נעמען איינע פון די דרײַ. נאָר וועלכע, ווייסט ער נאָך אליין ניט אקוראט...

א ווינטל האָט א שוהע געטאָן צווישן די בימלעך. דער הימל איז געווען גרוי און קימאט אָן איין שטערן. דאָס פֿייער האָט געטלִיעט און זיך באצויגן מיט ווייסן אש. וויגדער איז אפן זעלבן אָרט איינגעשלאָפן א מידער. און אזריליק, א צונויפגעהויקערטער, איז געבליבן זיצן א פארקלערטער. פאר די אויגן פאר זיינע האָט זיך נאָך געפלאָנטערט דער סאָף פון דער ניטדערציילטער מיסע...

כאשעלע די סטאראוועלעדניקער איז גוט צו וויגדערן

וויאזוי עסט עם אה א שטאָט אזויפיל פרוכטן?
לייזער־עליע דער קרומער פון סטאראוועלעדניק, אלעמאָל, ווען ער ברענגט קיין סירניצע א וואָגן מיט אויבס, מעג דער וואָגן זײַן פול ווי אן אויג, קערט ער זיך אום צוריק מיט ליידיקן.
הינטטיקע וואָך האָט לייזער־עליע ווייטער געבראכט א גאנצע פור אויבס — א האלבן וואָגן עפל, און אין דער צווייטער העלפט, וואָס איז

איבערנעצוימט מיט שטרוי, זיינען געווען: פלוימען, קליינע בארעלעך
און רויטינקע ערעצייסראַעל־עפעלעך.
קעסידער קומט ער צו פאָרן, לייזער־עליע, מיט זיין קלענער מיידל
כאשעלע.

אז לייזער־עליע מיט דער געלער באָרד הינקט אוועק איבער דער
שטאָט ערגעץ מאָנען כויוועם בא די באלעבאטיס, אָדער וואָס, בלויבט
זי, כאשעלע, אליין אפן וואָגן, דאָס פערדל שטייט מיטן פאָנעם צום וואָגן,
עסט היי אָדער גרינע קאָנישינע. הינטערן סאמע קלויסטער שטייען זיי,
ווי ס'איז א שאָטן. אף אן אופגעהויבענער האַלאַבליע הענגען די
וואָגשאַלן, און כאשעלע זיצט און כאטראכט די וועלט. זי קייט זיך א
שטרוי, ווי א גרויסע, און קוקט ארויס אף קוינים. ווינדער היט אונטער
די שאַ, ווען דער פאָטער אירער גייט אוועק, און שטעלט זיך אוועק ניט
ווייט פון וואָגן.

— זעסט? — רופט ער זיך אָן צו איר אין א קורצער וויילע
ארום. — איך האָב א פעטשאטקע.

— ווייז נאָר, — זאָגט כאשעלע, — לאָמיר אָקאָרשט א קוק טאָן.
טאקע אן עמעס?

— ניין, — זאָגט ער, — ס'ניט אף מיין נאָמען.

— פארוואָס?

— פארדערפאר, וואָס איך קאָן נאָך ניט שרייבן. — און ער פאר־
שעמט זיך. ער מיינט גאָר ניט, אז זי זאָל אים געבן אן עפל, ער שטייט
זיך עפעס גלאט אזוי. ער וואָלט וועלן זיצן מיט איר אפן וואָגן און
אראָפּטרייבן פון זייער פערד די פליגן.

ער האָט ליב זייער פערד. ער וואָלט עס דערקענט פאר א ווערסט.

א רויט פערדל מיט ווייסע גרויסע לאטעס אפן בויך און אף די זיטן.

— פארוואָס קאָנטו ניט שרייבן? — זאָגט זי. — מיין ברודערל

כאָס־וועלוו קאָן נאָך אויך ניט שרייבן. בא אונדז איז פאראיאָרן

דאפקע געווען א לערער אין דאָרף, אָבער וואָס קאָן מען מיט מיין

ברודערל טאָן, אז ער וויל ניט לערנען.

— און דו?

— איך וויל אויך ניט. איך פלעג עסן לאטסקעלעך פון מאַרד, אז

איך בין געווען א קליינע, איז בא מיר געוואָרן א גראָבער קאָפּ צו

לערנען.

וויגדער ווייסט, אז ער וואָלט איצט ניט געדארפט פארברענגען מיט
כאשעלען לעם זייער וואָגן. די מאמע האָט דאָך אים געשיקט נאָך
עפעס אין מארק אריין. אין שטוב איז גאָרנישט ניטאָ, פאראן א לעק
קאָרענע מעל, איז עס ניט אהער, ניט אהין. איצטער איז ער הונגעריק,
און זיין זינגען הונגעריק, אָבער עס ווילט זיך אים פונדאנען ניט
אוועק.

פון די ביימער פונעם קלויסטער־הויף שלאָגט עפעס א ווארעמקייט,
און בירדע זינגען אף א ווילע שטיל געבליבן.

פלוצעם האָט כאשעלע זיך אָנגערופן:

— דיין עלטערער ברודער זיצט טאקע אין אמעריקע?

— ווער האָט דיר געזאָגט?

— איך ווייס.

וויגדער האָט זיך דערמאָנט, אז ער האָט איר נאָך אנומלט אליין
דערציילט פון זיין ברודער.

— מיין טאטע, — זאָגט כאשעלע, — האָט אויך געוואָלט פאָרן
קיין אמעריקע, האָט אים די מומע ניט געלאָזט.

— דיין טאטנס שוועסטער?

— ניין, מיין שטיפמאמע. זי קומט מיר אויס א ביסל א מומע אויך.

— זע נאָר, איך האָב גאָרניט געוויסט.

וויגדערן האָט אוש א שטאָך געטאָן אין הארצן, און ער האָט זי
אָנגעקוקט מיט צעעפנטע אויגן.

— זי איז גוט צו דיר?

— ווער?

— די מומע, וואָס דו זאָגסט.

— זע נאָר, — זאָגט זי, — צו וועמען זשע וועט זי זיין גוט, אז
ניט צו מיר? זי איז דאָך דער מאמעס אָלעוואשאַלעם אן אייגענע
שוועסטער. וואָס זאָגט איר עפעס אף אים?!

וויגדערן האָט זיך פארשעמט און איבערגעפירט דעם שמועס אף
עפעס אנדערש.

— און א מיל איז בא איך דאָ?

— צוויי מילן זינגען בא אונדז דאָ, וויטראקעס. אן אלטער און א
נייער.

ניט דאָס האָט ער געפרעגט, וויגדער.

— א פאראווע מיל? — פרענט ער.
— יא, יא, א פאראווע אויך, — זאגט כאשעלע. — פאר דרין
ווערט האָט דער פּאַרעץ אויסגעבויט א מיל פאר געבניטלעכער מעל מיט
לעקטריקע און מיט אלע זאכן.
— נא דיר א פאַר פלוימען, — זאגט צו אים כאשעלע, — באהאלט,
אַרץ גייט דער טאטע.

— איך וויל ניט, — האָט וויגדער זיך פארשעמט און פונדעסטוועגן
זיך ניט איינגעהאלטן און צוגענומען בא איר פון האנט א זשמעניע
פלוימען, א באר מיט אן עפל. אריינגעלייגט דאָס ביסל גוטס אין די
קעשענעס און אוועק פון וואָגן אָן א ריכטונג, אזוי ווי אין ערגעץ ניט,
ניט אף רעכטס און ניט אף לינקס.

לייזער-עליע איז אָנגעגאנגען וויגדערן אנטקעגן. וויגדער האָט אים
אויך ליב. בא אים איז א ווייכע באָרד. וויגדער דערמאָנט זיך, אז איינ-
מאָל האָט ער זיך אונטערגעגאנוועט אפן וויהאַן, בעשאַם לייזער-עליע
האָט שוין אף צוריקוועגס זיך אָפגעשטעלט פאשען דאָס פערד און אליין
איז ער אונטערגעקראַכן אונטערן וואָגן און איז אנשלאָפן געוואָרן אין
שאַטן. וויגדער האָט זיך אומיסטן צוגעקוקט, צי זיינען די פיס בא אים
ווירקלעך ניט איין לענג. קאָן מען דאָך מיינען, אז דער קרומער פוס איז
אף א סאך קירצער. אויך ניט. דאָרט איז נאָר דער טראָט אין די פינגער
א ביסל אויסגעצויגן. דערנאָך האָט זיך וויגדער איינגעשטעלט און א
קוק געמאָן אים אין פאָנעם. האָט ער געזען, אז אלעמאָל טוט ער א
בלאָז דורכן מויל און סאָפעט ווינטער, טוט א בלאָז דורכן מויל פארבני
די געלע וואָנצעס און שלאָפט זיך אזוי געשמאק. דענסטמאָל איז ער
געפאָרן אליין, אָן קיינעם. און עפשער איז דאָס יונגל זיינס כאַיס-וועלוול
אומגעלאָפן איבער דער שטאָט מאָנען כויוועם צווישן די באלעכאטיס?
איצט האָט זיך וויגדער מיטאמאָל פארטראכט, פארוואָס פירט ער עס,
לייזער-עליע, זומער אויבס און ווינטער — פּאַלאָווע? אלע ווינטער
ברענגט ער אהער א וואָגן מיט פולע אָנגעשטאָפטע זעק פּאַלאָווע. דאָס
איז א סימען, אז לייזער-עליע דער סטאראָוועלעדיקער דינגט באם
פּאַרעץ ערד און ער האָט אלצדינג: אי פעלדער, אי פאשע, אי סעדער,
און אלץ, וואָס מע דארף.

אך, ווען ער קאָן זיך אהינצו באשטעלן אף ארבעט! כאשעלע וואָלט
אלעמאָל ארויסגעגאנגען צו אים און אים עפעס געפרעגט.

ראשעשאָנע באַטאָג

ראשעשאָנע נאָכן שפעטיקן וואַרמעס זײַנען זיך די יינגלעך צונויפגע-
קומען אין מיקיטעס געסל טרייסלען באַ פראָסיען אפן גאָרטן דעם גרויסן
בארנבוים. פראָסיע אליין האָט כאַסענע געהאט און וווינט פון יענער
זײַט טײַך, אזוי אז אהער קומט זי זעלטן. און ביפראט נאָך, אז פון
גאָרטן איז אלץ קימאט אראָפּגענומען. פון די גערטענער, אז מע נעמט
אלץ אראָפּ, קומען זיי דאָך אויס אזוי ווי העפקערדיקע. און דער באַרנ-
בוים איז אַ ראָסנער און ברייטער, עפשער איינער אין שטאַט. ער איז
ענלעך אפן סטאַרשינאַ, וואָס אליין וווינט ער אין בעהון און אהער אין
וואָלאָסט קומט ער נאָר אַף לייגן זײַן פעטשאַט. אַ קוק טאָן אפן סטאַר-
שינאַ, מוז מען זיך דערמאָנען אינעם בוים, און אַ קוק טאָן אפן בוים,
איז דער סטאַרשינאַ פאַר די אויגן.

איצט האָבן די יינגלעך זיך דאָ אויסגעזעצט אפן געלן גראָז.
יוינע די ליפּ און דעם איינבינדערס יינגל האָבן זיך פאַרוועט, ווער
וועט פריער ארופקריכן אפן בוים.

— קריכט בעסער ניט, — מישט זיך אריין מוישע-בונים דעם בע-
דערס, — איך האָב ערשט נעכטן געזען, ווי מע האָט געבראכט צום
פעלדשער אַ יינגל, פון אַ דאָרף האָט מען אים געבראכט. ער איז אראָפּ-
געפאלן פון אַ בוים און זיך צעריסן דעם גאַנצן בויך.

— כײַרע, — האָט יווינע די ליפּ געענטפערט און גענומען אראָפּ-
וואַרפן פון זיך דאָס שאַבעסדיקע פידזשאַקל. אליין איז ער אַ קורצער
און אַף אלץ זאָנט ער: כײַרע.

— מע דאַרף נאָר וויסן, ווי צו קריכן, — האָט וויגדער זיך אָנגע-
רופן, — און דאָס איבעריקע איז שוין גאָרניט.

— ריכטיק, — האָט נאָכעם דעם איינבינדערס געענטפערט. און
ס'איז טאַקע געגאַנגען אלץ ווי עס באַדאַרף צו זײַן.

אָנגעטרייסלט אַ סאך באַרלעך, זעצן זיך אויס די יינגלעך אפן גראָז
און נעמען זיך טיילן מיטן גוטס.

— איר ווייסט, יינגלעך, — רופט זיך אָן אינמיטנדערינען יווינע די
ליפּ, פון וואָס כאַיִס-כאָנע דער אלטער פאַרדינט געלט?

— פון וואָס?

— פון געפייגערטע פערד.

— וואָס הייסט?

— דאָס הייסט! ער קויפט אור א סאך אלטע פערד, וואָס האלטן שוין באם פייגערן, און ער טרײַבט זיי צונויף אין הרישקעס שטאל, וואָס אָנעם דאך, דאָרטן הינטער דער האַנטשארניע. קיין עסן גיט ער זיי ניט, גייען זיי ארום אזוי לאנג, ביז זיי צעפייגערן.
— ס'א ליגן, — זאָגט וויגדער, — ער פארציט זיי מיט א שטריק דעם האלדז, פייגערן זיי בא אים אָדראזע.

מוישע-בונים ווייסט אָבער בעסער פון אלעמען:

— וואָס דרייט איר דאָרט א היטל. איך ווייס דאך אקוראט, וואָס ער טוט: ער פירט זיי צו צו א גרוב, פארבינדט זיי די אויגן מיט א שמאטע און צעיאַגט זיי גלײַך אין גרוב אריין.
— א כאַליעֶרע אף זײַנע ביינער! — האָט יונע די ליפ אויסגע-שאַלטן מיט קאס.

— וואָס איז, א מענטש איז דאָס? — האָט זיך מוישע-בונים ווייטער אָנגערופן. — ס'איז א הונט מיט אויערן, א היצעל, א רויציעד! אָן-אָ האָב איר געזען בא אים פאשען זיך שוין עפּשער צוועלף אלטע פערד אינעם פוסטן הויף, ניט ווייט פון מיל.

— ווייסט איר נאָר וואָס, כעוורע? — האָט וויגדער אופגעגעבן, — קומט, וועלן מיר זיי שוין ארויסלאָזן פון דאָרטן.

אזריליקן געפעלט עס, נאָר ער שווינגט.

אלע יונגלעך האָבן זיך אופגעהויבן און זײַנען אוועק אף דער מיל-נאס, צום סאמע עק, אהין, ווו ס'איז געשטאנען דער פוסטער הויף מיט דער כרווע.

כאָס-כאָנען מיטן בלינדן אויג און מיט די הויכע אויסגעבויגענע פלייצעס האָבן זיי באגענט גיין פון דאָרט מיט די הענט פארלייגט פון הינטן, מיט נאסע אָפענע ליפן איבער דער קאָזינער באָרד און מיט דער רויטער פאטשילע ארום האַלדז פארבונדן. די יונגלעך האָבן אלע אזוי ווי א ציטער געטאָן. וואָס וועלן זיי טאָן, טאָמער שטויסט ער זיך אָן, ווהין זיי גייען? ער האָט זיך אָבער אף זיי ניט אומגעקוקט, און זיי זײַנען אוועק ווייטער. געקומען צום הויף, האָבן זיי געטראַפן ניט קיין צוועלף פערד, נאָר איינעם א ווייסן, „מאַשעך“, א גרויסן און זייער א מאַגערן. ער איז ארומגעגאנגען א פארטשאדעטער, ווי א גרויסע פליג

אין שפעטן הארבסט, און האָט זיך געפּוילט אפּילע אָנבייגן און אָפּטשיי-
פען א גרעול.

די יונגלעך האָבן אַף אים זייער ראכמאַנעס געהאַט. א שטומע צונג!

נאָך היינט באנאכט וועט אים דער גאזלען אָפּטאַן די רעכט.

— אזא פּערד, — זאָגט נאָכעם דער איינבינדער, — קאָן נאָך לעבן

עפּשער צוועלף יאָר.

— א פּערד לעבט אינגאנצן ניט קיין צוועלף יאָר.

— אוי, שפרעכער פּאַסקודנער, — האָט זיך מוישע-כּוננים דער קאָר-

האַלשער מענטש אָנגעביזערט. — מיין זיידע האָט פּאַראיאָרן אויסגע-

ביטן דאָס רויטע פּערד, איז עס אלט געווען איין און צוואנציק יאָר נאָך

מיט א סמיטשעס. — און ער האָט זיך אַ לאָז געטאַן צום פּערד אַף

מעווינעס קוקן אים אין די ציין ארײַן.

דאָס פּערד האָט פּאַרליינט די אויערן און אופּגעהויבן דעם קאָפּ.

איז שוין וויגדער געוואָרן אַף אים אין קאַס:

— שא, דו סקאַטינע פּאַרשיווע, מיר גייען דיך „ביקער-כּוילים“ זיין,

און ער איז נאָך באַ זיך א גאַנצער לײַט. וויאָ! — און א טראַסק מיט

דעם שטעקן.

דאָס פּערד האָט עפעס מאָדנע אונטערנעהויבן די הינטערשטע פּיס

און האָט דערלאנגט וויגדערן. נאָך א נעם, וואָס ניט אין די ציין ארײַן, —

ער האָט געטראַפּן אין קני ארײַן, און וויגדער איז באַצײטנס אָפּגע-

שפרונגען. ער האָט געזאָגט, אז ס'איז א ליגן, ס'טוט גאָרניט וויי.

אַבער פאַר קאַס האָט ער געפּוילט באַ זיך, אז אַף אזא פּערד איז

איין כאַיִם-כּאַנע ווינציק.

— א כּאַליערע, א פּאַהיבעל זאָל אַף דיר אָנסומען! — און אלע

יינגלעך האָבן זיך איינגעשטעלט פאַר וויגדערס קאָוועד. זיי האָבן ארויס-

געשלעפט פון געפּלאַכטענעם פּלויט, וואָס מע האָט נאָר געקענט, און

זיי האָבן זיך גענומען צו „מאַשעכּן“:

— לאַמאַקע, האָב דיר אכציק שוואַרץ-געהאַרגעטע יאָר.

— אַזאָ ניט כאַיִם-כּאַנע, וועט ער דיר ווייזן.

דאָס פּערד איז אומגעקראָכן צווישן די ראַשעשאַנעדיקע יינגלעך א

נאַקעטס, א הוילס, אַן א שטאַל, אַן א דראַבינע און אַן א וואָגן. די

יינגלעך האָבן זיך שוין געהיט פון אים און האָבן אים שוין מעקניעם-

פּסאַק געווען און אים געלערנט, אז ניט אלע מאָל דאַרף מען זיך

בריקעווען. דעריקער דאן, ווען מענטשן קומען פון זיין טויווע וועגן
און מע קלייבט זיך אים ראטעווען.
אזוי'על מיטן אָפּענעם מויל איז אויך דאָ געווען און פּלעגט ווייטער
פון איטלעכן אונטערקריכן מיט א שטעקן, אָבער ער פּלעגט שטיין אזוי
ווייט, אז נאָר מיטן שפיץ עפּשער פּלעגט ער אים אָנרירן.
— יינגלעך, יינגלעך, — האָט וויגדער אויסגערופן, — וויפל קאָן
מען זיך אויסזעצן אה אים רייטנדיק?
— אלע, — האָט יווינע געענטפערט.
— אנו, לאָמיר!
— עס וועט אראָפּוואַרפן, — האָט אזוי'על א זאָג געמאָן מיט א
ניט זיכער קאָל.

— עס וועט ניט אראָפּוואַרפן, דערלאנגט א שטריקל!
דאָ האָט נאָכעם דעם איינבינדערס אויסגעטאָן זיין פּאס און פּאר-
וואַרפן דעם פּערד אפן האַלדז. ער האָט עס דערשלעפט ביז א פּלוויט
און זיך דער ערשטער ארופגעזעצט. ער איז דורכגעפאָרן דעם הויף, ווי
א גראַף. כאָטש דעם עמעס קאָן מען ניט פּארליקענען, דאָס פּערד האָט
געשלעפט זינע פּיס זייער פּאמעלעך און מיט אן אויסזען, אז ער האָט
סייווי ניט וואָס אָנצוווערן.

דערנאָך האָט מען עס צוגעפירט צום פּלוויט, און מוישע-בונים איז
אויך ארום. איז מען שוין אינצווויען אומגעפאָרן איבערן הויף. „האָמאָן“
האָט געפירט, „זערעש“ האָט אונטערגעטריבן, און צוויי „מאָרדכעס“
זינגען, ווי די פּריצים, געזעסן פון אויבן. פונעם פּערד האָט געשטונקען
מיט אלטקייט, און הרעמטשקע, ווי קופּערנע גראַשנס אין דער גרייס, איז
געווען אויסגעשאַטן אה זיין קויטיקער פּעל. איין אזריליק דעם טויבנס
איז געשטאנען פונדערווייטנס און געהאלטן אָפן דאָס מויל אה לאַכן.
בא אים איז פון לאַכן ביז וויינען ניט געווען קיין גרויסער כילעקס.
סייווי האָט ער צעעפנט דאָס מויל אה האַלב און די זיטיקע האָבן שוין
אליין געדארפט דערקענען, וואָס ער וויל מיט דעם: צי וויינען, צי לאַכן.
קיין קאָל האָט מען פון אים ניט געהערט.

איצט איז שוין געקומען די ריי, אז אלע זאָלן זיך אויסזעצן, אָבער
דאָ האָט וויגדער זיך אָנגערופן, אז ס'איז גענוג.
— כעוורע, — האָט ער אויסגעשרייען, — מיר זינגען געקומען אהער
ראטעווען די אָרעמע באשעפעניש פון כאַיִם-כאַנע דעם מערדערס הענט.

כאײם־כאָנע קאָן נאָך אים הײַנט אפּדערנאכט מאַכן דעם טױט און פּון אים אַראָפּשײַנדן די פּעל מיטן פּלױש אײַניגעם.

— ריכטיק, — האָבן אײַניקע אױסגעשרײַען.

— דערום איז מײַן אײַצע, — האָט ווײַנדער פּאַרגעזעצט שױן אפּן פּלױט שטײַענדיק, — מיר זאָלן אופּעפענען דעם טױער און אַרויסלאָזן דעם אָרעמען „מאַשײַעך“ — ער זאָל אײַנמאַל פּאַר אלעמאַל פּאַטער ווערן פּון זײַנע צאָרעם.

— ריכטיק, — האָבן כעוורע אױסגעשרײַען.

— עפענען דעם טױער און אַרויסלאָזן!

מױשע־בױנים דער „קאַהאַלשער מענטש“ איז צוגענאנגען, זיך אַני־דערנעשטעלט אַנטקעגן דעם פּערדס צורע און אָנגעהױבן מיט אַ דאָור־נענדיקן קאַל, ווי זײַן זײַדע טוט אָפּט אַר אַ רײַכער לעױניע:

— הער אױס, באשעפעניש! — האָט ער זיך צעדאוונט. — גיי דיר פּונדאָנען. מיר זאָגן דײַך אָפּ פּון שטאָט און פּון מאַרק, פּון שול, פּון קלױז און פּון כעסמערעש.

— און גיי דיר, — האָט יױגע דער שפּרעכערנס אונטערגעכאַפּט, — צו די וויסטע פּעלדער און פּוסטע וועלדער, ווי קײן מענטשן גײַען ניט, ווי קײן הענער קרײַען ניט. אז כאַײַם־כאָנע זאָל צען מאָל כאַפּן די מיסע־מעשונע און דײַך קײן אײַן מאָל מער ניט קענען געפּינען. פּרײַפּו.

— פּרײַפּו!

די יינגלעך האָבן דרײַ מאָל אױסגעשפּיגן, און אלע האָבן פּאַרהױבן די האַלזע און גענומען טרײַבן דעם ווײַסן „מאַשײַעך“ צו דער אָפּענער וועלט, און אָפּגעלאָזן האָבן זײ אים ערשט לעם קאַמױנער וואַלד, פּון יענער זײַט העלעפּעם.

נאַפּטאַלע און זײַנע שקאַפּעס

לאָזט זיך אױס... אַ מאָדנע זאַך האָט זיך אױסגעלאָזט, אז דאָס פּערד איז גאָר ניט געווען כאַײַם־כאָנעס, נאָר נאַפּטאַלעס, אַ ייִדנעס פּון דער וואַלכײַנסקער גאַס. דאָס האָט זײַן פּערד פּאַרלאָרן די פּענטע, און אַהער אין הױף איז עס פּאַרקראָכן און זיך דאָ גענורעט, ווי סע פּאַסט פּאַר אַ פּערד אין טײַפּן עלטער.

פערד האָט שוין נאפטאָלע איבערגעהאלטן אף זײַן לעבן זייער א
סאך. ער האָט ניט אזויפיל פינגער אף די הענט און האָט עפשער ניט
אזויפיל האָר אפן קאָפּ (כאָטש דער קאָפּ איז בא אים האלב א הוילער),
וויפּל פערד ער האָט שוין געהאט. און טאָן טוט זיך עס בא אים אזוי:
ער קויפט אן אלט פערד אָדער אן אלטע שקאפע, וואָס קיינער וויל שוין
ניט האַלטן, און ער פאָרט מיט זיי ארום.

האָט ער וואָס צו געבן דעם פערד עסן, איז גוט, האָט ער ניט, ארט
עס אים אויך ניט איבעריקס, ווײַל אין לעצטן פאל שינדט ער אָפּ די
פעל, פארקויפט, און פאר דעם אייגענעם געלט קויפט ער אן אנדער
נעוויילע, א לעבעדיקע.

אין מארק קענען אים שוין אלע. אז ער פאָרט דורך, פרעגט אים
דער ערשטער פויער, וואָס באגענט אים:

— נאכטול, דע סטארי קאָני דיוואיוטסיא?

— א, ניע זנאיעש, — מאכט ער, — דע? אובאָהי קופויוט טא סאָ-
באקי האָדיווט.

פרעגט אים שוין דער צווייטער:

— נאכטול, קודי אידעש?

דאָ פארמאכט שוין נאפטאָלע איין אויג, דאָס נעזל זשמורעט ער אוף
און ענטפערט מיט זײַן איינגעכאזערטן ניגן:

— וו אמעריקו.

און דער גאנצער מארק שיסט אויס א געלעכטער.

קיינער פאָרט ניט ארויס מיט אזא שפאן, ווי נאפטאָלע. דער וואָגן
איז בא אים א צעשאַטענער, די רעדער אָן שינעס און ניט פון איין
גרייס. איינע דרייט זיך קיין ליסי, קוקט די צווייטע — קיין סטריסי.
דער שפאן איז בא אים צונויפגעשמוקעוועט פון בענדלעך און פון
אלטע ציצעס. קורץ — ס'גייט אים גוט, נאפטאָלען: א גילדן — א וואָגן
זאמד, א גילדן — א וואָגן ליים, און טאָמער אזוי עפעס צופירן, איז
א גריווענקע, איז צען גראָשן. און טאָמער באָרגט מען בא אים צו,
ווערט ער פון דער ערשטער רעגע אין קאס, דערנאָך פויעלט ער בא
זיך, אז ס'איז סיווי פארפאלן און לאָזט ביסלעכווייז אראָפּ דעם קאס
פון הארצן.

פאָרט נאָר ארויס נאפטאָלע מיט זײַן שפאן אף דער ליכטיקער וועלט,

אזוי יאָגט זיך אָן די גאס מיט קינדער צו אים און כעוורע קריכט שוין גלייך אפן וואָגן.

— אוועק! — שרייט נאפטאָלע. — א רועך אין אייער טאטנס טאטן ארנין! וואָס האָט איר צו מינע יאָרן? דאָס פערד וועט אייך ניט פאר-שלעפן.

— נישקאָשע, — ענטפערן די קינדער, — עס וועט פארשלעפן. עס וועט פארשלעפן, — און זיי ווייסן שוין פרייער, אז נאפטאָלע וועט זיי ניט טשעפען.

אזוי פאָרט נאפטאָלע מיטן וואָגן קינדער ביזן זאמד. די קינדער שלעפן בא אים אפילע ארויס די ווישקעס פון די הענט און טרייבן אליין אָן. זיי שרייען און רייסן זיך צווישן זיך, ווער זאָל אָנטרייבן מער און ווער ווינציקער.

— שטילער, מאמזיררים! — צעשרייט זיך נאפטאָלע איבערן נאנצן מארק. — אָט ווארף איך אייך אינגאנצן אראָפּ צו אלדי שווארצע יאָר! נאָר ס'א ליגן, די קינדער ווייסן עס.

און אז מע קומט שוין צו פאָרן אונטערן הייליקן אָרט, דאָרטן, ווי די שטאָט נעמט ליים פונעם אָפגעגראָבענעם בארג, שפרייט אויס נאפטאָלע א צעריסענעם זאק און די קינדער נעמען זיך פלייסיק שיטן ליים אין וואָגן ארנין. ווער מיט דער לאָפעטע, און ווער סע טראָגט נאָר אין דער פּאָלע. נאפטאָלע ציט זיך דאן אויס אפן גראָז, ליגט ווי א גראף און קאָמאנדעוועט מיט די קינדער.

איינמאָל האָט נאפטאָלע ערגעץ דערטאפט א שקאפע מיט א לאָשעקל. איז עס געווען א לאָשעקל — שוין איינמאָל א לאָשעקל! מאמעש א שיינקייט אין דער וועלט. אלע קינדער פלעגן שלעפן דאָס לאָשעקל פאר א שטריקעלע צו זיך אין שטוב ארנין. און נאפטאָלעס לאָשעקל האָט געגעסן אליץ, וואָס מע האָט דעם נאָר געגעבן, כּוץ ציגל מיט ליים. איינמאָל באנאכט האָט זיך אָבער נאפטאָלע געפּוילט אוועקפירן די שקאפע אף דער פּאָשע — ס'איז גענאנגען א רעגן, די שטאל איז בא אים פון טאָמיד אָן אן א דאך, איז די אויסגעהונגערטע שקאפע איבער נאכט געפייגערט. אז ס'איז געפייגערט די שקאפע, איז שוין געווען נאָכן לאָשעקל.

— רעב נאפטאָלע, ווי איז דאָס לאָשעקל? — פרעגן אים די קינדער אלעמאָל איבער.

— ניטא דאָס לאָשעקל, — צענעמט נאפטאָלע ברייט די הענט.
א צייט דרייט ער זיך ארום שלינג-און-שלאנג, ביז ער לאָזט זיך
אוועק איבער די דערפער זיך צוויכן אן אנדער פערד. נאפטאָלע קאָן
אָן קיין פערד ניט לעבן.

און אַטאָ הינטיקן ראָשעשאַנע האָבן עס די יינגלעך דערגאנגען די
יאָרן איינעם פון נאפטאָלעס פערד. ניי ריכט זיך אף אזעלכס. נאפטאָלע
דינגעט זיך און קאָן גאַרניט פארשטיין! „אזא געזונט פערד, — זאָגט
ער, — זאָל נעמען א קאפאָרע ווערן. אזוי אפן קוק האָט עס נאָך, דאכט
זיך, געקאָנט לעבן און לעבן, סײַדן סע האָט אים עמעצער דערהארגעט.“
די יינגלעך ווייסן, אז אפן קוק האָט עס נאָך עפשער געקאָנט לעבן און
לעבן, נאָר סע שוין א פארפאלענע זאך. ווינדער האָט א שטיק צייט
אויסגעמיטן נאפטאָלען. ווי ער פלעגט אים דערפילן אף איין זייט נאס,
אזוי פלעגט ער גלייך איבערגיין אף דער צווייטער.

האנעלע אלקאָנעס פאָרט נאָך היי

האנעלע האָט קעסידער איין זאָרג — ס'וועט איר אויספעלן היי
פאר די בעהיימעס אף ווינטער. אז מע דארף פאָרן קויפן אָדער אָנקוקן
א סטויגל היי, איז עס נאָר איר ארבעט. אלקאָנע דרייט זיך קעסידער
אויס און מאכט זיך ניט וויסנדיק. ניט איין מאָל פלעגן זיי זיך אפילע
קויגן פאר אזעלכע זאכן.

אנומלטן האָבן זיי זיך אויך אָפגעדונגען א גאנצן טאָג, אז מע דארף
פאָרן קיין קאמענע נאָך היי, און ס'האָט זיך אויסגעלאָזט, אז ניט נאָר
אלקאָנע אליין פאָרט ניט, נאָר אפילע דאָס פערד ניט ער איר אויך ניט.
— דאָס פערד, — זאָגט ער, — וועט זיין פארנומען א גאנצן טאָג
לעס דער סטאמפ.

ס'איז געווען א שיינער ווינטערדיקער דרויסן, און האנעלע האָט זיך
ארינגעקלאפט אין קאָפ איין זאך: זי דארף פאָרן קיין קאמענע אָנקוקן
א סטויגל היי, און נאָר.

האנעלע, אז זי נעמט זיך אריין אין קאָפ, איז עס שוין א פארפא-
לענע זאך.

די קינדער שריינען אף איר:

— מאמע, וואָס דארף דײך אַרױן מער פֿון אײטלעכקױט?
דערזען אָבער, אַז קײנער העלפט איר נײט, האָט זײ זײך נאָר א נעם
געטאָן צו ווײגדערן:

— גײ, ווײגדערקע, צו נאפטאָלען און ברענג מײר זײן פערד.
ווײגדער האָט זײך זײער דערפרייט מיטן נײעם שטיקל ארבעט און
איז אוועקגעלאָפֿן.

ער האָט געזוכט נאפטאָלען וווּ די וועלט האָט אן עס. די שנור האָט
אײם געזאָגט, אַז דער אַלטער האָט זײך אוועקגעשלעפט אײן מײל, אָבער
אײן מײל האָט ער אײם נײט געזען. ער גײט דאָך ערשט פֿון דאָרטן.
ווײגדער האָט אײם אזױ לאַנג געזוכט, ביז ער האָט אײם פֿאַרט דערטאפט
אַף דער האָנטשאַרסקער גאַס, באַ אַ פֿויער אײן הױף, קליאַנטשען אַ
ביסל שטרוי.

— רעב נאפטאָלע, גיכער גיט דאָס פערד, האַנעלע האָט געבעטן.
— אײך גיב נײט קײן פערד.
— פֿאַרוואָס, רעב נאפטאָלע? זײ פֿאַרט דאָך נאָך הײ, וועט זײ עס
אַנהאַדעווען.

— אײך דארף נײט קײן הײ, אײך דארף נײט קײן האָדעווען. מײר קומט
פֿון איר זיבעציק גראָשן פֿאַר צױי פֿורן לײם נאָך פֿון פֿאַר סוקעס אָן.
— זײ וועט אײך אָפֿגעבן, רעב נאפטאָלע.

— נײטאָ קײן פערד, אײך גיב נײט. ווער וועט פֿאַרן?
— אײך, רעב נאפטאָלע.
— ווײנציקער ווי פֿאַר אַ האַלב קערבל גיב אײך נײט דאָס פערד אײן
אַזאַ ווײטעניש.

— זאָל אײך אזױ לעבן, ווי זײ וועט געבן, רעב נאפטאָלע. זײ ווײסט,
זײ האָט אַלײן געזאָגט.

— נו, נו, גײ נעם. אײן הױז לעם קאַמער לײגט דער קאַמעט.
ווײגדער איז אוועקגעלאָפֿן.

אײן הױז לעם שוועל איז טאַקע געלעגן דער קאַמעט, אַ באַשאַטענער
מײט שניי. די שקאַפּע איז געשטאַנען אַ בלינדע לעם באַשנייטן וואָגן
און האָט אונטערגעהירזשעט און געטאַפט מײט דער מאָרדע ווײגדערס
אַרבל, טאַמער טראָגט מען איר עפעס עסן.

שפּאַנען האָט מען באַדאַרפט אײן אַלקאַנעם שלײטן, און האַנעלע האָט
שױן געוואַרט אַף אײם אײן מאַרק, לעם די קלײטן.

דעם וועג קיין קאמענע האָט וויגדער געוואוסט. זומער גייען אמאָל די ינגלעך צום קאמענער טיכל כאפן פיש. וויגדער האָט אָנגערטריבן מיט גרויס כיישעק נאפטאלעס אלטע שקאפע. איין זאך איז נאָר געווען שלעכט. דער שפאן איז געווען א קורצער, דער דישל א לאנגער — האָט ער אלעמאָל געקלאפט דער שקאפע אין קאָפּ אריין. קומענדיק הינטער דער שטאָט, האָט וויגדער דערפילט, אז די פיס פירן אים אזוי, אז ס'כאפט אזש אָן פארן הארצן.

— גיב, — זאָגט האנעלע, — וועל איך א ביסל אָנטרייבן, און דו לויף נאָך נאָכן שליטן.

אָבער האנעלע קאָן גאָרניט אָנטרייבן קיין פערד, און ביפראט נאָך א בלינדע שקאפע. פארקריכט זי פריער בא איר אין איין קאנאווע, דערנאָך אין דער צווייטער, ביז מ'איז קוים מיט צאָרעס פארפאָרן אין דאָרף אריין. דאָרט איז וויגדער געבליבן בא א פויער אין שטוב. דער שקאפע האָט מען אונטערגעוואָרפן א קאפּ היי, און האנעלע איז אוועק איבער די שנייערס אָנקוקן שפיניז פאר די בעהימעס וועגן.

וויגדער האָט געווארט לאנג, לאנג.

ווינטער איז דער טאָג דאפּקע א קורצער, ס'ווערט גיך נאכט, אָבער אז מע איז הונגעריק און מע זיצט ליידיק, ציט זיך די צייט. קוים-קוים זיך דערווארט, ביז האנעלע איז אריין און זיך אָנגערופן:

— נו, וויגדער, שוין. מע קאָן שוין פאָרן?

אזוי ווי ס'איז פון אים די מעניע.

אפן שליטן האָט וויגדער דערזען ליגן שוין א פאָר זעק פאָלאָווע, צוויי טרוקענע פעל און א גרויס בינטל היי. די שקאפע האָט מען קוים אָפּגעטריבן פון אָרט און מ'איז אוועקגעפאָרן.

אין דרויסן איז שוין פינצטער. און ווי מע איז ארויסגעפאָרן פון דאָרף, האָט גענומען פאלן א שניי, נאנצע פלאכטעסווייז. און נאָך איידער מע האָט זיך אומגעקוקט, איז אָנגעפאלן שניי ביז איבער די קני. קיין וועג זעט מען ניט, און די שקאפע שלעפט זיך, ווי אה מאָרגן. וויגדער האָט מוירע, מע זאָל זיך ניט אראָפּשלאָגן פון וועג. ווען ס'איז א זעענדיק פערד, וואָלט עס אליין פארפירט אהיים, אָבער דאָ גיי טו דעם עפעס. פלוצעם האָט די שקאפע גענומען און זיך אינגאנצן אנידערגעשטעלט.

— גיב אהער דעם שטעקן, — האָט זיך האנעלע אָנגערופן, — מיט קיין אידלקייט וועסטו דאָ גאָרניט אופטאָן. ניאָניאָ!

אָבער די שקאפע שטייט און רירט זיך ניט פון אָרט. וויגדער איז אראָפגעקראַכן פון שליטן, אָפגעבראַכן א צווייג און גענומען שלאָגן דאָס פערד, אָבער ס'העלפט ניט. די שקאפע איז אָפגע- נאנגען צוויי טריט און זיך ווייטער אנידערגעשטעלט. דאָ איז שוין האנעלע אויך אראָפ. מע האָט גענומען ביידע נוקען און שלאָגן, נאָר די שקאפע שטייט און טוט זיך ניט קיין ריר, ווי ניט זי מיינט מען נאָר. צולעצט האָט זי, ווי אומגעזען, געגעבן נאָך איין שלעפ און זיך אינגאנצן אויסגעצויגן איבערן שניי. וויגדערן האָבן זיך אזש געשטעלט טרערן אין די אויגן. דערפרוירן איז ער, הונגעריק איז ער. וואָס טוט מען שוין איצט? אָט די האנעלע איז דיר טאקע א דערקישטלעווע זאך. אז אלע זאָגן, — מ'דארף איצט ניט פאָרן נאָך קיין היי, מינאסטאם ווייסן זיי בעסער. און איצט, אזוי ווי אף צולאָכעם, פאָרט ניט אָן קיין איין פור אנטקעגן. — נעם אָט-אָ ארויס עפעס פון שליטן, און מיר וועלן זי פרווון אופ- הייבן, — האָט זיך האנעלע אָנגערופן, און זי לאכט שוין נאָר פאר צאָרעם.

וויגדערן איז אויך געוואָרן גרינגער, וואָס ער האָט דערזען א שמיכל פון א לעבעדיקן מענטשן. ער האָט ארויסגעשלעפט פון שליטן א ברעט און גענומען הייבן די שקאפע, אָבער די שקאפע האָט זיך נאָך מער אָפגעלאָזן אף דער ערד ליגנדיק, אזוי אז דער כאַמעט האָט איר שטייף פארצויגן דעם האַלדו.

— בינד ניכער אָפ די סופאַניע, — האָט האנעלע א זאָג געטאָן צו וויגדערן.

ס'איז גרינג צו ריידן „בינד אָפ“, אז די הענט זינען בא אים פאר- פרוירן און פארדובעט, ער קאָן קיין פינגער ניט אויסכייגן:

— נו, וואָס וועט זיין?

— איינער דארף גיין אהיים, — זאָגט האנעלע, — און איינער וועט בלייבן מיטן שליטן. ס'זאָל דאָ ניט זיין קיין העזעק.

וויגדער האָט מוירע בלייבן איינער אליין, און גיין האָט ער אויך מוירע. אָבער ער האָט בא זיך געפויעלט, אז גיין איז פונדעסטוועגן בעסער, ווייל ביז עמעצער וועט זיך דערמאָנען קומען, קאָן דאָ פון אים ווערן אן אופגעפרוירענער קומליאק.

און ער איז אוועק. ער איז געגאנגען און זיך מוירע געהאט אומקוקן אה צוריק.

דער שניי איז טיף. איין שטיוול שלעפט ער ארויס, און מיטן צווייטן פאלט ער ערגעץ אריין, און ער גייט ווייטער. פלוצעם הייבט ער אה די אויגן און דערזעט פונדערווייטנס, ווי עס שטייט עפעס איינער א הויכער, א לאנגער, אין גאלע ווייסן אָנגעטאָן, — האָט זיך אים אָפגעריסן אין הארצן. „כאַױס־כאַנע מיט די לאַנגע פינגער“, — האָט ער א קלער געטאָן און גענומען זוכן דעם טאלעסקאָטן. ער האָט זיך אָבער דערמאָנט, אז ער טראָגט ניט קיין ציצעס שוין פון ווייס־איך־ווען. מיטאמאָל איז אים אופגעקומען אפן געדאנק, אז וואָס איז אזוי די שרעק. פאר מיסיס איז דאָך נאָך צו פרי, ס'איז דאָך נאָך טכילעס אָוונט.

— אנו, לאָמיר נאָכאמאָל א קוק טאָן...

ער הייבט אה די אויגן און קוקט זיך גוט איין, ביז ער דערזעט, אז די גאנצע מיסע איז א געלעכטער: ס'איז גאָר א נאקעטער בוים. א הויכע בערעזע מיט ארומגעהאקטע צווייגן. ארױפֿ — ס'איז אים מאמעש אראָפ א שטיין פון הארצן. ער איז גאָר געוואָרן בא זיך שטארר קער און גענומען שטעלן פעסטער די טריט.

פונדערווייטנס האָבן זיך א ווייז געטאָן פייערלעך. דאָס זיינען די העלעפעס, א דאָרף, וואָס איז שוין קימאט איינס מיטן שטעטל. פון די פייערלעך איז וויגדער געוואָרן בא זיך נאָך שטארקער. אָט דאָרט, אה די העלעפעס, האָבן שוין געהאווקעט הינט. ער דארף נאָר דורכגיין די לאנגע דאָרפישע גאס, הייבט זיך שוין אָן די שטאָט.

* * *

בא אלקאָנען אין שטוב איז דער סאמאָוואר געשטאנען אפן טיש און געזאָטן. די באלמעלאָכעס זיינען, ווי דער שטייגער איז, אריינגע־קומען אופעסן א הייסע געבראָטענע קארטאָפל. פלוצעם עפנט זיך די טיר, און וויגדער טראָגט אָן א פולע שטוב מיט קעלט.

— וואָס איז? — פרעגט אלקאָנע.

— ווו איז די מאמע? — פרעגט כאָנע.

— דאָס פערד, — איז וויגדער גלייך ארויס מיט לאָשן, — דאָס פערד האָט זיך אוועקגעלייגט און וויל ניט אופשטיין.

— נו?! —

— האנעלע האָט געבעטן, איר זאָלט זיך מאַטריעך זיין און ברענגען גיכער דאָס פּערד אַינערס, דאָס אייגענע, ס'קאלט אין דרויסן... זי זיצט דאָרט איינע אליין.

וויגדער שלינגט דערווייל מיט די אויגן די הייסע קארטאָפּל, וואָס דער אוילעם עסט, ער איז אזוי הונגעריק, אז דאָס האַרץ פּאלט אים שיר ניט ארויס, אָבער ער שעמט זיך זאָגן.

אין שטוב איז געוואָרן א שטיקל גערודער. כאַנע מיט אַלקאָנען זינגען אוועקגעלאָפּן אַרויספירן דאָס פּערד מיט דער שליע, און וויגדער דאַרף זיי פירן אהין צום וועג.

— וועסט וויסן וווּ צו גיין? — פּרעגט אים אַלקאָנע.

— יאָ, איר וועל נאָר צולויפן אהיים נעמען א שטיקעלע ברויט, — האָט וויגדער א שטאַמל געטאָן.

דאָ האָט זיך ערשט פריידקע געכאַפּט, אז וויגדער איז הונגעריק, און אים דערלאנגט א שטיקל פּריש ברויט מיט א זויערן אונגעריק און א פּאָר געבראַטענע קארטאָפּל.

וויגדער שלינגט די הייסע קארטאָפּל און דערציילט דערווייל, אז דאָרטן זינגען דאָ אין שליטן צוויי גוטע פעל.

— אויב די שקאַפּע איז געפּייגערט, — האָט זיך אַלקאָנע אָנגעד-רופן, — וועט שוין זיין דריי.

ערשט דאָ האָט זיך וויגדער דערמאַנט, אז נאַפּטאַלע איז שוין ווייטער אָן א פּערד.

אַט וואַזוי עס גייט אים ניט, דעם אַלטן!..

א באלעבאטישע לעווייע

די שלאַפּקייט אין שטאַט האָט זיך צעבושעוועט ניט אַר קיין קאָד מאַוועס. א מאַדנע שלאַפּקייט איז עס. זי קומט אויס אי א שווערע, אי א גרינגע. דער פּעלדשער ווייסט אליין ניט, פון וואָס ס'האַט זיך געד-נומען אהער די קרענק.

— ס'ניט קיין כאַליערע, — זאָגט ער, — און קיין טיפּוס איז עס אויך ניט. מע האַלט נאָר פון איר אין איין ברעכן, און דאָס איז ערגער פון אַלצדינג.

פריבע די לאנגע, וויגדערס מאמע, איז פונקט געשטאנען באם קאלטן אויוון פאר א נאווניגע און געשאלטן וויגדערן. דאָ האָט זי אָבער דערזען, אז האַנעלע אַלקאָנעס לויפט פון שטאָט א דערשראָקענע. דערהערט אזא זאך, איז וויגדער גלייך אוועקגעלאָפן אהין און געבראכט צוריק די יעדווע, אז מע שטארבט שוין אדאנק גאָט פון דער שלאַפקייט אויך. — האַנעלע דערציילט, אז וואָוטשע איז געשטאַרבן, נאָך גאָר ניט אזא אַלטער.

באלד איז געקומען צו לויפן אזריליק און דערציילט אויך, אז ס'איז געשטאַרבן עפעס א וואָוטשע, א ייד אזא איז געשטאַרבן, און אין שטאָט טוט זיך כּוּישעך. דער ייד — דאָס איז מוישע דעם נאָגידס טאטע, און אזריליק איז איצט געקומען צו לויפן רופן וויגדערן: אלע יינגלעך פון שטאָט וועלן גיין צו דער לעווייע.

און עס האָט זיך טאקע געטאָן אַר טיש און אַר בענק לעם וואָוטשעס שטוב, דאָרטן לעם בערגל, וואָס שטייט אנטקעגן דעם בעסמערדעש. די יינגלעך ווייסן שוין, אז זיי וועלן גיין פריער פאר דער מיטע, צו צוויי אין א פּאַר, און וועלן שרייען: צעדעק לעפּאָנאָוו יעהאלעך... ס'גלאַט, וואָס היינט וועלן זיין ווינציק יינגלעך, א סאך זיינען דאָך אליין שלאָף, טאקע מיט דער זעלבער שלאַפקייט.

ס'האָבן זיך גענומען קלייבן עלטערע יידן פון שטאָט פאר דער שטוב. אָט איז דער קלויסטער מיטן מאַרק, און אָט איז די שטוב מיטן בעסמערדעש. די פרומע יידן קערן זיך אויס מיט די פלייצעס צום קלויסטער און קוקן בעסער אפן בעסמערדעש. דערווייל איז אויך צוגע- גאנגען צום רעדל מענטשן שעפּסל דער קרעטשמער. א מאָדנער ייד, אָט דער שעפּסל. דאָס קאָל איז שוין בא אים א צעקנייטשטס, און דער קאָפּ טרייסלט זיך בא אים קעסידער: ניין-ניין-ניין, ניין-ניין... אָבער צו די אלע גליקן איז ער א וויצלינג אויך. ער האָט ליב טרייבן מיט איטלעכן קאטאָוועס. דער ערשטער פינגער פון דער רעכטער האַנט איז בא אים אינגאנצן א בלויער און ער שאַקלט זיך די גאַנצע צייט אזוי ווי אן אומרו. בא די יינגלעך קומט אויס, אז נעכני וואָלט ער אים צוגעבונדן, דעם פינגער, מיט א שטריקל צו דער גאַנצער האַנט, וואָלט ער זיך פאַרשפּאַרט טעלעפען אזוי גיך.

שעפּסל דער קרעטשמער האָט איבערגעלאָזן די אַלטע און איז צוגע- גאנגען צו די יינגלעך. ווינע די ליפ איז אקוראט ארופגעקראַכן אַר דער

פריזבע קוקן אין פענצטער אריין צו די וואָוטשעס. ער האָט געוואָלט זען, צי דער מעס ליגט טאקע אף דער ערד, צי ניין, האָט אים שעפּסל א קיצל געטאָן מיט זיין שטעקן אונטער דער פּאכווע. דער קאָפּ טרייסלסט זיך בא אים, ווי זיין שטייגער איז, „ניין-ניין-ניין-ניין“, נאָר מיט די יונגלעך טרניבט ער קאטאָוועס. אמאָליקע יאָרן האָט דער דאָזיקער שעפּסל געווינט אין א דאָרף און פּלעגט האלטן פון איין מיצווה — געבן א ייִדן עסן. היינט עסט ער אליין בא א טאָכטער. האָט ער זיך צוגעזוכט אן אנדער מיצווה — באשטעלן די יונגלעך אין טאלמעדטוירע, איינקויפן יעדערן פון זיי סידורימלעך און ארבעקאנפעסלעך. וויגדערן האָט ער אויך ניט פארפעלט און אים געקויפט א ציצענעם ארבעקאנפעס. — נו, שטערנזעער, — איז ער צוגעגאנגען צו וויגדערן, און דער קאָפּ שאַקלט זיך בא אים. — זאָג מיר נאָר, שטערנזעער, דיין זיידע, אַלעוההאשפּאַלעם, געדענק איך, האָט ליב געהאט עסן אלע טאָג, און דו? ווי האלט עס בא דיר מיט דער דאָזיקער מעלאַכע?

וויגדער האָט אף אים א קוק געטאָן מיט א שמייכל:

— איך? אז ס'דאָ וואָס — עס איך אויך, נאָך א מין עסן.

— הא, דו אכבעריש איינער! אָבער דאוונען אלע טאָג האָסטו זיך, פונדעסטוועגן, מוירע איינשטעלן. דאָס מויל קאָן נאָך דיר וויי טאָן... ווייז נאָר אהער, וועלן מיר א קוק טאָן, צי דו טראָנסט כאַטש קאָשערע ציצעס?..

וויגדער האָט זיך אָפּגערוקט פון אים א פארשעמטער און ניט געדוויסט אף דער פרישער רעגע, וואָס צו ענטפערן. ער האָט ניט געוואָסט, צי דאָס לאַכט ער פון אים, דער ייִד, צי ער מיינט עס מיט אן עמעס. — ווייז, ווייז, שעס זיך ניט, — האָט דער אלטער זיך שטארקער צעשאַקלט, און נאָך ייִדן האָבן זיך גענומען אהער צורוק. וויגדער האָט אופגעהויבן די באַרוועסע פיס און זיך א לאָז געטאָן לויפן, ווי ער וואָלט זיך ארויסגעריסן פון עמעצן. ער האָט זיך ניט געריכט אף אזא באַרעכהאבע, און וואָס נאָך — פ'האָט זיך אים אויסגעדאכט, אז ניט שעפּסל וועט אים נאָכלויפן, נאָר וואָוטשע. וואָוטשע וועט זיך ארומ-קוקן, אז ער, וויגדער, טראָגט ניט קיין ציצעס, וועט ער זיך א לאָז טאָן מיט זיין קורץ, טויט בערדעלע נאָך אים. וויגדער איז געלאָפּן מיט אלע קויכעס, דערנאָך האָט ער זיך אף איין ווייליקע אומגעקוקט און דערזען, אז קיינער לויפט אים ניט נאָך, פארקערט, מ'קוקט אפילע ניט

קיינער אין זיין זינט. איז ער געבליבן שטיין א פארסאָפּעטער און א פארשעמטער פאר זיך אליין. אבי ער האָט געמיינט, אז ער וועט גיין מיט די יונגלעך אין די ערשטע פּאַרן.

דערווייל האָט וויגדער דערזען, ווי פון יענער זייט קלויסטער איז ארויסגעקומען אזריליק. וואָס איז? לאָזט זיך אויס, אז ער האָט אויך ניט געהאט קיין טאלעסקאָפּן און ער האָט זיך אויך דערשראָקן פאר שעפּסלען דעם קרעטשמער.

— קום, — זאָגט וויגדער. און זיי האָבן זיך ביידע אוועקגעשלעפט צום בעסוילעם דורך דער צווייטער דאָלינע. דאָרט, פון בערגל, וואָס פון יענער זייט בעסוילעם, וועלן זיי פונדעסטוועגן קאָנען זען, וויאָזוי די יונגלעך וועלן שרייען „צעדעק לעפּאַנאָוו יעהאלעך“... און וויאָזוי יאנ-קעוויאַסעף דער האָרבאטער וועט ארופלייגן וואָוטשען שערבלעך אף די אויגן און בא אים בעטן מעכילע.

רווון דער קאָזעליער

א גאנצן ווינטער האָט וויגדער עפעס מער געקרענקט, ווי אומגע-גאננען. ער האָט געהוסט, ער איז פיל מאָל געלעגן און ניט געוואָלט אף קיינעם קוקן. אפן אויוון פלעגט ער זיך איינרירען אין די שמאטעס און ניט וועלן ארופלאָזן אפילע מינמשיקן כאַטשבי זיך א קאפּ אָנווא-רעמען. איין אזריליקן פלעגט ער ארופלאָזן צו זיך אפן אויוון. אזריליק איז איצט דער איינציקער גייער אין מיל, כאַטש קיין גרויסע גליקן האָט ער דאָרטן ניט געמאכט. ער האָט ניט געקאָנט ריידן מיט די פויערים אף זייער לאַשן, און אָן רייד מאכט מען גאָרניט. דאָך פלעגט ער עפעס אופקלייבן און ברענגען וויגדערן א כוילעק פון וואָס סע זאָל ניט זיין. אין שטוב איז קאלט. פריבע די לאנגע האָט צעהאקט די ווייסע באנק און זי שטיקלעכווייז אויסגעהייצט. איצט גייט זי ארום, פריבע, א צערייצטע און האַלט אין איין שילטן. שטענדיק שילט זי, און קיינמאָל קומט ניט ארום קיין געלעכטער אף איר פּאַנעם. סיידן אז זי דארף גיין ערגעץ פארקענטען א דיוושע ברויט אָדער עפעס אויסבעטן פאר דער שטוב. דעמלט ציט זי ארום אף די ליפן א מאָדנע זיס שמיכעלע און

איר מויל ווערט פול מיט אלערליי ווינטשעוואניעס און בראָכעס, זי בענטשט די גווירים מיט א סאך, א סאך בראָכעס, פונקט ווי אין דער היים האָט זי פונזייערטוועגן א סאך, א סאך קלאָלעס.

פריבע רעדט אין דער היים ווינציק. סיידן עפשער מיט אים, מיט רווענען, דעם קאָזעליער שוסטער. פארנאכט שטעלט ער זיך אריין אין שטוב אזוי ווי אומנערן, אזוי ווי ער וואָלט גיין זוכן זיין שוויגערס בעהיימע, וואָס האָט זיך ערגעץ אוועקגעשלעפט און סע קומט אים אויס דורכגיין פארביי פריבעס טיר.

בא רווענען דעם קאָזעליער איז א טונקל־רויטע באָרד, א גראַבע און א גרינזליקע. ער האָט צוויי אומרויקע, פלוידערישע אינגעלעך. לינגס טאָקט ער אפן פוד, און ער האָט ליב צונופירן א וואנט מיט א וואנט. זיין שוויגער, דערציילט ער, האָט מען שוין לאנג געוואָלט אופֿ הענגען אף א ווייסער ציג, נאָר אף יענער־וועלט האָט מען זיך איינגע־ שטעלט פאר איר. „זאָל זי נאָך זיין בא אינד, — האָט מען געזאָגט פון דאָרטן, — אזא מעציע וועלן מיר שפעטער אויך ניט פארשפעטיקן.“ און ער לאכט אליין פון זיין כאַכמע. בא אים איז א דריבנע טרוקן געלעכטערל.

דאָס ווייב איז בא אים קעסידער א קראנקע. די קינדער זינען, זאָגט ער, — שאריכוואַסטן, ער רופט זיי אזוי. די מיידלעך זינען בא אים ערגער פון די יינגלעך. זיי קלעטערן ווי א דאך און ווי א בוידעס. — און די, — ווייזט די מאמע אף מינטשיקן, וואָס זיצט ניט ווייט פון איר די פיס אונטער זיך און הערט זיך צו צו יעדער וואָרט, — און די, — זאָגט זי, — וועט איר אפילע מיט קיין שטעקן ניט ארויסטרייבן פון שטוב, זי וואָלט אייביק געזעסן און זיך געהאלטן בא דער מאמעס קליידל.

— מיין געליע איז אין אירע יאָרן, — ווייזט רווון אף מינטשיקן, — נאָר איינזיצן אין שטוב? אָט דאָס ניט. — וואָלסט שוין געמעגט גיין אמאָל שלאָפן, וואָלסט שוין געמעגט, — רופט זיך פריבע אָן צו מינטשיקן.

בא מינטשיקן זינען שוין גרויסע אויגן, און זי פארשטייט קעסידער מער, ווי מע קאָן עס אף איר דערקענען. אויך איצט האָט מינטשיק פארשטאנען מערער, ווי מע האָט איר געזאָגט. זי האָט פארשטאנען,

אז די מאמע מיט רווענען ווילן עפעס ניט, אז זי זאָל זיצן לעס זיי, כאָטש פארוואָס ווילן זיי אזוי, האָט זי ניט געוויסט. וויגדערן געפעלט ניט, וואָס רווון גייט צו זיי, און די קינדער זינען געפעלן אים אויך ניט. ער כאווערט זיך ניט מיט זיי. אז ער באגעגנט זיי, זינען זיי בא אים אזוי ווי פרעמדע. און דאָ קומט ער, רווון, און זיצט אלעמאָל. אים, וויגדערן, איז ניט שוין, וואָס די מאמע לאַכט. זיין מאמע קאָן דאָך ניט לאַכן.

אין אזעלכע אפדערנאכטן דערמאָנט זיך עפעס וויגדערן אלעמאָל אינעם טאטן, וויאזוי ער פלעגט אָפעסן אלעמאָל א מיטנישטע וועטשערע, אָפווישן די וואַנצעס, ארופשלעפן אָף זיך דעם שמאָלן אויסגעריבענעם שינעל און אוועקגיין אָף דער ווארטע. ער פלעגט גיין פאר דער שטאָט אָף דער ווארטע, אָדער ער פלעגט אוועקגיין אין הרעטשאנקע אריין היטן א מעשוגענע פויערטע. די שטאָט האָט אים געדונגען פאר א דעסאיטניק, — צוויי קערבלעך מיט פיר גילדן א וואָך האָט מען גע- צאָלט פאר דעם, אז ער, עליע דער שטערנזעער, זאָל קיינמאָל ניט געכטיקן בא זיך אין שטוב. איצט ווייסט מען שוין ניט אינגאנצן, ווו ער איז, און זי פארגינט זיך נאָך לאַכן. „א דארעניש אים אין די פינגער, דעם קאָזעליער שוסטער, מיט זיין דריבענעם טרוקענעם גע- לעכטערל“.

וויגדער קאטשעט זיך אפן קאלטן אווון און קאָן ניט איינשלאָפן. מיטאמאָל דערמאָנט ער זיך, וויאזוי זיין עלטערער ברודער כאַם-לייב איז געשמאָרבן. ער, וויגדער, איז דער סאמע מועסטער. און יענער איז געווען דער סאמע שענסטער. געדארפט זיך מיט אים אָפּבליטן פארן טויט.

בא אלקאנען האָבן זיך דענסטמאָל אופגעקליבן קינדער פונעם גאנצן ווינקל, מע האָט פונקט געריסן פאסאָליעס אין גאָרטן, און בא זיי, אז מע רינסט פאסאָליעס, האָבן זיי ליב צונויפקלייבן אלע קאפּצאָנישע קינדער — מ'זאָל העלפן. דערנאָך האָבן זיך די קינדער אופגעקליבן אין שטוב, מע האָט זיך געשפּילט אין כאַם-קאלע און אין א כאסענע. וויגדערן האָט מען ניט געוואָלט אריינעמען אין דער שפּיל. ער איז נאָך געווען א קלייניקער. זיין ברודער כאַם-לייבן האָט מען געמאכט פאר א כאַסן און מ'האָט געפראוועט א כאסענע. דערנאָך האָט מען פון א בוסל צווישן שאפע אויסגעזויט דאָס, וואָס איז געווען אפן דנאָ, אין

א בעכערל, — מ'האָט געמיינט, אז ס'איז ווישניק, — און מע האָט
עס געגעבן כאַיִם-לייבן אויסטרינקען. צום סאָף איז עס גאָר געווען
אַליעם. כאַיִם-לייב האָט באלד איבערגעקערט די אויגן, און ס'איז גע-
וואָרן דאָס עמעסע געשריי. די קינדער זיינען זיך אלע צעלאָפּן. כאַיִם-
לייבן האָט מען אָפּגעטראָגן אהיים. און דערנאָך האָט בא זיי, בא די
שטערנווערס, זיך ניט צוגעמאכט די טיר, ס'האָבן זיך אופגעקליבן א
סאך מענטשן. מ'האָט אָנגעטראָגן קריגלעך מיט זויערמילך. כאַיִם-לייב
איז געלעגן אפן טיש און מע האָט אין אים געגאָסן זויערמילך. סע זאָל
אים לעשן. אָבער כאַיִם-לייב האָט זיך גאָר איבערגעביטן אין פּאַנעם
און איז טייקעף אויסגענאנגען. מע האָט דענסטמאָל געמאכט א פּראָ-
טאָקאָל, און אלצדינג. גאָר זיין טאטע איז געווען א באַק, וואָס ער האָט
זיי געשוויגן, די הארבארעס. אז האנעלע האָט געגעבן אַר טאכריכים,
מיינט ער, אז ס'איז שוין אלץ! אהא, פאר אזא זאך וואָלט זיי וויגדער
ניט געשוויגן.

וויגדער האָט זיך איבערגעדרייט אַר א זינט. ער קאָן אלץ ניט
אנשלאָפּן ווערן. און עפּשער שלאָפּט ער שוין. ניט ער קלערט, גאָר סע
כאָלעמט זיך אים אלץ וועגן כאַיִם-לייבן. פּלוצעם האָט ער גענומען פאלן
ערגעץ טיף-טיף, און ער האָט זיך א וואָרף געטאָן פאר שרעק. יאָ, ער
איז געווען אַר יענער-וועלט. ער האָט דאָרט געזען, אז זיין ברודער
כאַיִם-לייב שטייט אין א רעדל צווישן א סאך מענטשן. ער גייט אויסגע-
פּוצט אין א שיינעם גארניטער. ער, וויגדער, שעמט זיך צו אים צוגיין,
ווייל ער גייט אזוי אָרעם און אָפּגעריסן. דערנאָך כאָלעמט זיך אים, אז
ער היט בא לייער-עליע סטאראָוועלעדניקער דעם גאָרטן. ס'איז בא-
נאכט, און ס'איז שטארק פינצטער. ער דארף צושטעלן די דראַבינע
צו א גרויסן באַרנבוים און אַרופקריכן אהין, אָבער ער קאָן קיין פּוס
ניט אופהייבן. ער קריכט, און די פּיס שלעפּן אים אַר צוריק. רנוון
דער קאָזעליער איז דאָרט געזעסן אין הויף מיט א ווערקשטעל און
גענייט שטייול. זאָנט ער: „דיין טאטן האָט מען אופגעהאנגען אַר א
ווינטער ציג, און דו קריכסט דאָ אַרומעט.“ וויגדערן גלוסט זיך זייער
וויינען. קארג איז ער עס אָפּגעקומען אין דער הרעטשאַנקע און ווינטער
גאנצע נעכט אַר דער ווארטע. דארף מען אים נאָך הענגען אַר א
ווינטער ציג! וויגדערן גלוסט זיך וויינען א סאַקאָנעס, איין קאפּעלע,

ווען ער וויינט זיך אויס, וואָלט זיך בא אים אראָפגעקניקלט א שטיין פון האַרצן...

ער האָט זיך אופגעכאפט, און ס'האָט אים שטארק וויי געטאָן דאָס האַרץ. אים האָט זיך אזוי ווי אויסגעדאכט, אז ער הערט פון ערגעץ: כײַכײַכײַ, כע־כע־כע, אָבער ער איז ווייטער אנשלאָפן געוואָרן און דער כאַלעם האָט זיך אים ווייטער געפלאָנטערט פון סאמע אָנהויב, אז כאַנס־לייבן לאָזט מען פאָרן אומזיסט אף א גרויס פערד און ער שעמט זיך ווייטער צו אים צוגיין... און ווידער דוכט זיך אים, אז ס'שטיקט זיך ערגעץ: כײַכײַכײַ, כאַ־כאַ־כאַ.

אראָפגעזעצט די פרייז אָף גוטע־יידן

וויגדער האַלט שוין בא געזונט ווערן. אזריליק קומט צו אים אלע טאָג און דערציילט אים אויס אלץ, וואָס סע הערט זיך אין שטאָט. לאָזט זיך אויס, אז די אלטע דײַטשקע איז שוין קימאט אינגאנצן געזונט. מע האָט שוין פון איר אפילע אראָפגענומען אלע פארבינדעכצן, נאָר אז זי רעדט, פאָנפעט זי אזוי, אז מע פארשטייט ניט קיין איין וואָרט.

— נישקאָשע, — זאָגט וויגדער, — איך וועל קומען אין מיל, וועל איך פארשטיין. מע דארף קענען ריידן דײַטש. ווען דו קענסט דײַטש, וואָלסטו אויך פארשטאנען.

אזריליק איז לאנג געזעסן. א שמייכל איז געווען צענאָסן אף זיין גאנץ פאָנעם, ווי אלעמאָל, ווען ער האָט עפעס וואָס צו דערציילן.

— נו, דערצייל שוין, — האָט אים וויגדער אונטערגעטריבן. ער האָט דערקענט אין אים, אז סע שמעקט מיט נאָר גרויסע ניס.

— בעזשענצעס, — האָט אזריליק גלייך אָנגעהויבן פון דער סאמע מיט, — פון די שטעט לעם דער מילכאָמע טרייבט מען ארויס יידן. לויפן זיי אהער, און מע רופט זיי בעזשענצעס.

— נאָר ווייל זיי לויפן, זינען זיי דאָך טאקע בעזשענצעס! נו, איז ווער אהער געקומען? גיכער זאָג, — האָט אים וויגדער אונטערגעטריבן.

— א גוטע־ייד.

— א רעבע?

— יא, ער שטייט סטאנציע בא זיסל כאדארקיער. ער האָט א מישפּאַכע פון עפשער צוואנציק מענטשן.

— גאָר אזוי?

וויגדער האָט זיך געגעבן דאָס וואָרט, אז מאָרגן זאָל זיך אפילע טאָן כ'ווייס-ניט-וואָס, גייט ער אַנקוקן די בעזשענצעס, טאקע דאָרט בא זיסע כאדארקיער אין שטוב.

— אוועלכע זינען זיי? צי דען איז דאָס א מישפּאַכע פון גאַלע גוטע-יידן?

— די אייניקלעך, — זאָגט אזריליק, — גייען מיט לאנגע פייעס, מיט גארטלען און מיט זיידענע היטלען.

וויגדער האָט מאמעש ניט געקאָנט אינלינגן פון אזא מין וויגדער-לעכער ניים.

אינדערפרי איז נאָך געקומען מינטשיק און האָט געזאָגט, אז בא האנעלען גרייט מען זיך עפעס אף געסט. מ'קערט, מ'וואשט און מ'ראמט, און אין אויוון באקן זיך סיכלעך.

אין א שאַ ארום איז שוין וויגדער געווען בא האנעלען. ער האָט אומיסטן אָפגעטראָגן די האק. ריוועלע די דינסט האָט זיך דערפרייט, אז זי האָט אים דערזען.

— זע נאָר, — זאָגט זי, — וויאזוי דו האָסט זיך עם אויסגעבלייכט.

וויגדער האָט א פרעג געטאָן ריוועלען:

— וואָס וועט דאָ זיין?

— גאָרניט, — האָט ריוועלע געענטפערט, — וואָס זאָל זיין? א

רעבע דארף היינט קומען.

— און איך האָב געמיינט, אז סע בא פריידקען טנאָים.

— טנאָים? ניין! מ'איז זי שוין דאפקע געקומען אַנקוקן, וויל זי ניט, ווילן זיי ניט. איך קאָן שוין דאָ אליין קיין לאד ניט דערגיין. זיי זינען דריי ברידער מיט א מאמע, האנדלען זיי אלע מיט צעלניק.

האנעלע איז אָנגעגאנגען און געזאָגט:

— וואָס מאכסטו, וויגדער? עפעס שוין לאנג דיך ניט געזען.

וויגדערן האָט שטארק פארדראָסן. ער ליגט דאָרט אָפ א שלאפער, ווייסט ער די גאנצע צייט, וואָס ס'טוט זיך דאָ אין שטוב פון יעדער פיצעלע, און זיי פון אים ווייסן אפילע ניט, אז ער איז געווען שלאף.

ער האָט אָבער די רעגע א טראכט געטאָן:
„ס'א ליגן, זיי ווייסן, מינטשיס איז אמאָל אהער געגאנגען לײַען
א שטיקעלע צוקער פונזינטוועגן“.

אין הויף האָט מען געפוצט דעם שליטן, און כאָנע איז ניט גע-
גאנגען אין כידער.

— וויגדער, — זאָגט ער, — קום נאָר אהער. ביסט שוין געזונט?
— איך חוסט, — האָט וויגדער א זאָג געטאָן, און נאָך איידער ער
האָט אויסגערעדט, איז ער זיך שטארק פארגאנגען און דערווייל אין
אין גאנג געוויזן, וואָס ער קאָן.

— ס'ט קומען, וועלן מיר איניינעם פאָרן נאָכן רעבן.
— אוועלכער איז ער? איך האָב נאָך אים נאָרניט געזען.

כאָנע האָט זיך צעלאכט:

— ער איז א פליישיקער און האָט אינמיטן פאָנעם א נאָז.

— ער איז אן אלטער?

— פאראן אן אלטער אויך. פאראן צוויי. איינער א יונגער און
איינער אן אלטער. פאראן דאָרטן עפּשער פופצן, אלערליי ראבניס און
ראבנימלעך.

— איז וועלכן וועט איר רופן?

— היינט קאָסט ניט טייער. מע קאָן רופן וועלכן מע וויל. אמאָל,
אז דער טאטע האָט געוואָלט רופן דעם ארליקן רעבן צו זיך אין שטוב,
האָט מען אים געהייסן אנידערלייגן א פינהאון־צוואנציקער, און איצט
רעדט מען פון א פינפערל.

— ער זאָל גיין צו אונדז פאר א קערבל, וואָלטן מיר אים אויך
ניט גענומען.

— גיי, דו ביסט א נאר, — מאכט צו אים כאָנע, — דו מיינסט,
אז ס'נאָר דער רעבע? סע וועלן דאָך זיין קיכלעך און בראנפן, און
מענטשן וועלן זיך אָנלויפן. אבי דו רעדסט. סע וועט שוין זיין איינמאָל
פריילעך.

אף צוריקוועגס אהיים האָט וויגדער קוים געשלעפט די פיס און ניט
געווסט, צי זאָל ער זיך נאָכאמאָל אוועקלייגן און ליגן, צי ער זאָל
שוין זיין געזונט...

צווייטער טייל נייע רייד...

1

אז ס'איז א פראָסט, איז בעסער!
אז ס'איז א פראָסט, קאָן מען אפילע אין די צעריסענע שיד אָנווייך
לען גענוג שמאטעס, און אז מע גייט גיך, איז ניט קאלט. ערגער פון
אלץ איז א פוילע קעלט און אז סע ווערט נאכט אין דרויסן פינה ווערסט
פאר דער היים.

וויגדער האָט עס געזאָגט, און אזריליק איז מאסקים.
אזריליק שווינגט ביכלאל א גאנצן וועג. וויגדער האָט מוירע, ער
זאָל כאָטש ניט אנשלאָפן ווערן גייענדיק.

— בלינדיוק, דו שלאָפסט ניט? — האָט וויגדער א פרעג געמאָן,
און אזריליק האָט, ווי זיין שטייגער איז, אָנגעבויגן דעם קאָפּ, טאָמער
גיט אים עמעצער א שנעל. ער האָט זיך א טאפ געמאָן בא דער מאַרבע,
דאָרטן איז אין איין קניפל געווען א ביסל פראָסע, אינעם צווייטן —
הרעטשקע און פון אויבן — א שטיקל ברויט.

— סע נאָך ווייט צו גיין? — האָט ער אָנשטאָט אן ענטפער א פרעג
געמאָן.

— אָט-אָ זעט מען שוין ארויס דעם מאָזשאַרער קלויסטער, — האָט
אים וויגדער געענטפערט, — און פון מאָזשאַרי איז נאָך פאראיאָרן
געווען פיר ווערסט אהיים.

אזריליק וואָלט מאסקים געווען אפילע איבערנעכטיקן אין מאָזשאַרי,
אבי אין א ווארעמער שטוב, אָבער ער ווייסט ניט, וואָס וויגדער וועט
דערוף זאָגן.

און וויגדער זאָגט, אז אין דער היים קאָנען זיי דאָרטן אלע פוכניען
הונגעריקע. ער ווייסט נאָר איין זאך: אין דער היים, אין דער היים...
אין מאָזשאַרי האָט מען געטריבן די בעהיימעס צום ברונעם און אין
אייניקע הייזלעך האָט שוין געברענט פֿייער.

— עפשער אריינגיין ווייטער צום גאלעך? — האָט אזריליק א פרעג
געמאָן.

באם גאלעך זינגען דאָ הינט, אָבער זיי בייסן ניט, סע קאָן זײַן,
מע זאָל דאָרטן נאָכאמאָל געבן א ביסל מעל אָדער אן אלטגעבאקן
ברויטל. וויגדער האָט זיך אָבער סטיווי געריסן אהיים.
אפן וועג האָט זיך וויגדער פונסנײַ צערעדט:

— ווען איך בין א קייסער, — האָט ער געטײנעט, — וואָלט איך
ניט ארומגעגאנגען איבער די דערפער, איך זאָל אפילע וויסן איך ווייס
אליין ניט וואָס, סײַדן ארומפאָרן מיט אן אייגענער בריטשקע און
אָנקלאַפן אין יעדער טויער, אז מע זאָל ארויסטראָגן, וואָס מע וויל.
אזוי וואָלט איך אָנגעקליבן אף צוויי וואָכן עסן. א וואָך פאָרט מען
ארום, און א וואָך זיצט מען אין דער היים.
אזריליק האָט עפעס געמרוקעט צו זיך אליין, מע האָט ניט געקענט
דערקענען, צי ס'איז א ניגן אזא אומעטיקער, צי ס'איז א געוויין, וואָס
טראָגט זיך פונדערווייטנס.

— בעסער זינגען קאָנסטו ניט? — האָט אים וויגדער א פרעג
געטאָן.

— איך קאָן, נאָר איך האָב מוירע, — האָט אים אזריליק געענט
פערט, — מע האָט מיך געוואָלט יאָמיס-נויראָים צונעמען צום אָוורד-
טשער כאַזן פאר א מעשוירער, מע האָט געוואָלט געבן דריי קערבלעך.
וויגדער הערט אזעלכס דאָס ערשטע מאָל: דריי זילבערנע קערבלעך
פאר גאָרנישט...

— מיט עסן? — האָט וויגדער א פארבידעשטער אזש אונטערגעהויבן
דעם קאָפּ.

— עסן איז גאָרניט, עסן ניט די שטאָט.

— און דו האָסט נאָך ניט געוואָלט?

— איך וויל, נאָר איך שעם זיך.

— שלעכט, — האָט וויגדער א זאָג געטאָן, — מיט דײַן שעמען
זיך איז ביכלאָר שלעכט, אפילע גיין איבער די הײזער איז עס אויך אן
איבערשלאָגן.

די כעוורע האָבן זיך אזוי פארעדט, אז זיי האָבן שוין דורכגעמאכט
דעם אראָפּ-בארג צווישן מאָזשארי און ווערפי, פונדאנעט האָבן זיי
שוין מער ניט ווי צוויי ווערסט אהיים.

אין די פים איז קאלט, דער קוויטיקער שניי פארקריכט, ווי געקנאָ-
טענער זאמר אין די צעריסענע שיך ארײַן. די קני ברעכן פון לאַנג גיין,

די פעלצלעך און די טארבעס דריקן אף די אקסלען, און דער גאנג
ווערט אלעמאל שווערער. וויגדער איז שוין אויך אנשווינגן געוואָרן.
פלוצעם זינען ארויסגעשפרונגען עטלעכע פּורלעך פון ווערפי און גלייך
אפן בערגל ארום.

די כעוורע זינען פלינג אראָפּ פון וועג, אריינגעטאנצט אין א
כוואַסע אריין און האָבן איבערגעווארט.

— זע, דער פּריסטאווי!

— און די סטראזשיקעס פאָרן אויך, — האָט ער ווייטער צוגעד

געבן, — נאָר אף פּראָסטע פּורן!

— זיי פאָרן נאָך א גאנעו, — האָט אזריליק א זאָג געטאָן טויב
און אָפּגעהאקט.

— פארוואָס עפעס נאָך א גאנעוו? עפשער פאָרן זיי נאָר אף א

כאסענע?

אזריליק שוויינט.

די פּורלעך האָבן אוועקגעשמיסן ארום, און די כעוורע זינען אוועק
ווייטער מיטן שליאך. שוין הינטער ווערפי האָט וויגדער א זאָג געטאָן:

— ווען מיין טאטע זוכט זיך אָפּ, וואָלטן מיר איצט אויך געפאָרן

אף א כאסענע.

אזריליק האָט געפרעגט מער אין געדאנק, ווי מיט רייד: „וויזוהין?“

און וויגדער, וואָס האָט אים קעסידער פארשטאנען, אפילע אין שלאָף,
האָט געענטפערט:

— קיין כאטשען. דער מאמעס שוועסטערס א טאָכטער מאכט כא-

סענע איר טאָכטער. ביילקע הייסט זי, נאָך נאָר א יונגע.

אלעמאל, אז מע צערעדט זיך וועגן כאסענעס און קאלעס, דערמאָנט

זיך וויגדער, אז ער האָט שוין אויך דריי קאלעס, נאָר זיי ווייסן ניט

וועגן דעם. אז ער דערמאָנט זיך פון זיי, ווערט אים ווארעמער אינ-

ווייניק און ער שעמט זיך. נאָך גוט, וואָס קיינער ווייסט ניט. אים דוכט

זיך אפילע, אז דעם מאָזשארער גאלעכס מיידעלע האָט אף אים אויך

געקוקט אהינצו גייענדיק. אך, איז זי שוין! מיט צוויי צעפ... ווען ער

קומט אָן צום גאלעך פאר אן איידעם, וואָלט ער, נישקאָשע, אין שטאָט

אריין זיך שוין פארשפאָרט ווייזן. ער וואָלט דארפן לעבן גאנצענע טעג

מיט א באהאלטן לעבן, ער וואָלט זיך קעסידער געדרייט אין די פאָד

קאיעס און אין טויק, און ווען סע קומט אריין צום גאלעך א יוד עפעס

קויפן, וואָלט ער, וויגדער, איבערגעזעסן דאָרט אין שטאל לעם די פערד
אָדער ווי.

— נאָך ווייט? — האָט אזריליק א פרעג געטאָן אינדערפֿינצטער.
פון ביידע זייטן וועג זיינען שוין געווען די ביימלעך, וואָס וואקסן
פון ווערפי ביזן שטאָט. שיר ניט ביז דער מיל פארגייען זיי. אזוי קומט
אויס, אז סע איז אלץ נאָענט, אָבער אז מע הייבט אָן גיין, איז גיי און
גיי און סע נאָך דאָ צו גיין. ענדלעך האָבן זיך שוין אָנגעהויבן אָנזען
די פֿייערן פון שטאָט. לעם מיל זיינען עפעס געשטאנען רעדלעך און מע
האָט גערעדט. דערזען די ינגלעך, וואָס גייען פון שליאך, האָט זיך דער
אוילעם א לאָז געטאָן צו זיי.

— ינגלעך, איר האָט קיינעם ניט באגעגנט פאָרן?

— באגעגנט, — ענטפערט וויגדער, — דעם פריסטאווי, די סטראַ-
זשניקעס, און עפשער איז נאָך דער פאָרעץ פון הייפל, דוכט זיך, געפאָרן
אף א פראָסטער פור.

— אַט האָסטו דיר, — האָבן די פויערים און די שטאָט־לייט ווי
געענטפערט עפעס איינער דעם צווייטן, — א שטאָט, מ'שטיינסגעזאָגט,
מע נעמט און מע לאָזט אליין ארויס אזעלכע קלאַווים פון די הענט...
— מע וועט דאָך אומעטום לאַכן אין די הויפנס...

ערשט דאָ האָבן זיך וויגדער מיט אזריליקן דערוויסט, וואָס סע
טוט זיך. די שטאָט ווייגט זיך נאָך פון באַטאָג אָן, דער באַלענגאַלע פון
אָוורוטש איז געקומען און זיינע פארשוניגען האָבן געבראכט די נים,
אז ס'איז שוין א פארטיקע זאך, מע האָט אראָפּגעוואָרפן דעם קייסער.
אזא מיסע? ס'איז געוואָרן א סימכע מיט א פרייד, מע האָט זיך גע-
נומען קלייבן אין רעדלעך, אייניקע האָבן אופגעגעבן, אז מע דארף
אָנשלאָגן דעם פריסטאווי און זיינע לייט און זיי אריינזעצן אין טורמע
אריין. אָבער ס'איז אויך מיר א שטאָט, מע האָט זיך אזוי לאנג געקליבן,
ביז זיי האָבן זיך שטייערהייט ארויסגעאנוועט פון שטאָט און זיך
צעלאָפן.

וויגדער האָט אזש אראָפּגענומען די קוטשמע און לאנג געריבן מיט
דער דלאָניע פון דער לינקער האנט זיין געשוירענעם קאָפּ:

— אַט דאָס זיינען זיי אזוי געלאָפן אלע, — מאכט ער צו אזריליקן.

— אַט שיינע כאסענע, — האָט אזריליק א לאך געטאָן.

— נארעלע, די כאסענע הייבט זיך ערשט אָן.

פריידקע האנעלעס, אז זי האָט דערזען וויגדערן, האָט זי אים אָפּגע-
געבן מאזלמאָוו. וויגדער האָט זיך פארשעמט און ניט געוויסט וואָס צו
ענטפערן. אף די רייד איז כאַנע ארויסגעשפרונגען עפעס מיט מאַדנע
צעשטעלטע פיס, ווי א קאלב, און אויסגעשרייען:
— שטערנעץ, דו ווייסט, מע האָט שוין אראָפּגעוואָרפן ניקאַליען.
צעטריבן די סטראַזשניקעס!

— איר ווייסט, — האָט וויגדער געענטפערט, — דעם פריסטאוּ
האָב איך אליין געזען, וויאזוי ער איז אנטלאָפן מיט אלע סטראַזשניקעס.
— מיר שפּאַנען דאָס פּערד און מיר פּאַרן קיין אָוורוטש, — האָט
כאַנע צוגעגעבן מיט גייווע, — מע וועט דאָרט קלייבן עלטסטע, דעם
טאטן מינעם וועט מען אויך אויסקלייבן!

וויגדער האָט א קנייטש געטאָן מיט די אקסלען, — ער האָט זיך
פאַרנגעשטעלט, אז טאַמער מאכט מען אלקאַנען אפן פריסטאוּס אָרט
פאר אן עלטסטן, וועט ער עפשער זיך צו אים באשטעלן פאר אן אַנ-
טריבער, כאַטש ארבעטן בא א פריסטאוּ איז עפעס ניט גוט, אפילע בא
א ייִדישן.

ערשט אין א שאַ ארום, אז וויגדער איז פאַטער געוואָרן מיטן ביסל
מילכיקס פאר דער שטוב, איז געקומען צו לויפן אזריליק מיט א האַלב
אָפן מויל און שווינגט. דאָס מויל שמייכלט בא אים. די אויגן ריידן,
און אליין שווינגט ער.

— נו, גיכער! — האָט וויגדער אף אים אָנגעשרייען, — גיב לאַשן,
זאָג, וואָס איז?

— קום אין מאַרק אַרײַן, — האָט אים אזריליק שעמעוודיק א שלעפּ
געטאָן פארן אַרבל.

— שפעטער, איך בין נאָך היינט ניט געפאַרן נאָך קיין לאַמאַטשע.
— איי, גיי, — האָט אים אזריליק האסטיק א שלעפּ געטאָן.
ערשט אין שטאַט האָט זיך טאַקע געטאָן אף טיש און אף בענק.
מע האָט געקליבן א מיליציע.

באַרעכקע דער בויער און לייבל יאַנטלס און א מאַזשארער פויער
זיינען געוואָרן מיליציאַנערן. מע האָט זיי אָנגעטאָן רויטע שטיקלעך צייג
אף די אַרבל, מע האָט זיי געגעבן שאשקעס. באַרעכקע דער בויער איז

אפילע געבליבן מיט דער אייגענער באָרד, וואָס קעסיידער. און מיט דער אייגענער קאָרטענער קאפּאַטע. אָבער ער איז שוין געווען אינגאנצן אן אנדערער!

— בראַט מי מאַי, — האָט ער געשרייען צו די יונגלעך, און די גאנצע שטאַט יונגלעך איז אים נאָכגעלאָפּן.

אז מע איז געקומען צום וואָלאָסט, איז לייזער סאָרע־ביילעס ארום אפן גאנעק, האָט זיך אוועקגעשטעלט אַ אַ בענקל און געהאלטן א רעדע. — גענוג, — שרייט ער, — האָבן די בורזשויען געצאפּט אונדזער בלוט.

אלקאָנע, אז ער האָט אזעלכס דערהערט, האָט ער גענומען און איז אינגאנצן ארויסגעגאנגען פון הויף.

אין דער היים האָט אים פריידקע געגעבן צו פארשטיין: — דו ביסט נאָך ניט קיין בורזשוי. בורזשויען זינען די פאבריי-

קאנטן מיט די פריצים. א מיליאָנשטיק איז א בורזשוי.

— און דער דייטש, — האָט כאָנע א פרעג געטאָן, — וואָס האלט די מיל, איז א בורזשוי צי ניט? און וועלוול מיט דער צווייגאָרנדיקער שטוב, וואָס האָט צוויי קלייטן מיט שניטסכוירע, איז א בורזשוי צי ניט? וויגדער איז מעקאנע געווען כאָנען, וואָס ער ווייסט באַלד, וואָס מע דארף פרעגן.

און אז לייזער האָט געענדיקט די רעדע, האָבן די יונגלעך אלע געשרייען „הורא“. און צוויי שרייבערלעך פון וואָלאָסט זינען די גאנצע צייט געשטאנען אין איין מוירע, זיי האָבן ניט געוואוסט וואָס צו טאָן. — רייסט אראָפּ דעם פּאַרטעט! — האָט לייזער געשרייען, — וואָס שווינגט מען אלע?

דער אוילעם האָט זיך א לאָז געטאָן אין וואָלאָסט אריין. דער אלטער וועכטער האָט זיך געציילעמט, און באָרעכקע איז דער ערשטער ארום־געקראָכן און געגעבן א זעץ דעם קייסערס פּאַרטעט אָן דער ערד. וויג דער האָט א קוק געטאָן אַ אַזריליקן, האָט ער געזען, אז יענער האָט, ווי זיין שטייגער איז, שטארק־שטארק אָנגעבויגן דעם קאָפּ, האָט ער אים א שטורכע געטאָן אין פלייצע אריין:

— אוי, בלינדיוק דו! היינט איז דאָך אלץ אונדזערס, היינט דארף מען האלטן דעם קאָפּ אופגעהויבן.

דערווייל איז צוגעלאָפֿן מוישע־בונים דעם בעדערס און זאָגט, אז מע האָט געהייסן זײַן טאטן קומען מיטן פֿידל, און ער, מוישע־בונים, וועט שפּילן אָפּ דער באַמקע.

ביז עפעס וואָס האָט ווײַגדער ניט באַמערקט, ווײַאזוי דער אוילעם האָט זיך אויסגעשטעלט און מע האָט גענומען אַ פּאָן. ער האָט זיך אויך אינדערניך אוועקגעשטעלט מיט אזריליקן אין דער פּאָר, מע האָט דורכגעשפּאַנט אַקוראַט פּאַרביי ווײַגדערס שטוב, וואָס איז געשטאַנען ניט ווײַט פּון וואָלאָסט. ער האָט דערזען, ווי זײַן מאַמע שטייט לעס טיר און קוקט אַהער. לעס טיר זײַנען געשטאַנען מינטשיק און ריוועלע די האַרדעצער. ווײַגדער האָט געטראָטן שטײַפּער ווי קעסידער, און ער האָט געקוקט צו זיי מיט אַ זיגערנישן בליק, ווי איינער, וואָס מײַנט: „ניט געזאָגט, איצט וועט שוין אַלץ זײַן רעכט“.

איצט קאַמטשקע, דער שאַכן זייערער, איז אויך ארויס אפן גאַנעק. — אין פינפטן יאָר, — זאָגט ער, — האָב איך אליין געזען אין זשיטאַמיר, ווײַאזוי מע איז געגאַנגען מיט די פּאַנען און מע האָט געשאַלטן דעם קיניג מיט דער קיניגכע. הייבא רועך אין זײַן פּאַטער אַרײַן, און פּאַטער אַלע זאַכן!
דער אוילעם איז שוין דורכגעגאַנגען פּאַרביי שמערל ווײַטס שטוב און מע האָט געזונגען.

און אז קיינער האָט ניט געקוקט, האָט אזריליק נאַכגעזונגען:
„מי פּאַידיאַם איך נאַשים סטראַזדושטשיים בראַטיאַם...“
ווײַגדער האָט אים געגעבן אַ שטורך, ער זאָל זינגען אַ ביסל העכער:
— דו שלאָפּסט, צי דו זינגסט? זינג, אז אַלע זאָלן הערן!

העניע רופט צונויף די קינדער

1

וועלוול דער שניטקרעמער איז ערגעץ אנטלאָפֿן געוואָרן. האָט מען באַ אים צוגענומען די שטוב. אפן צווייטן גאַרן זײַנען געזעסן די מילי־ציגאַנערן, און אונטן, אין קלייט, איז געווען אַ טורמעלע, אן ארעם־טאַנטסקע אזא פּאַר די, וואָס ווילן זיך ניט אונטערגעבן דער וולאַסט.

פון די ווייטע שטעט איז אָנגעקומען העניע, לייזוי דעם שוסטערס
טאָכטער. זי איז איצט א געלערנטע, אָט די העניע. אין איין העמד איז
זי אמאָל אנטלאָפן געוואָרן קיין אָדעס.

און דעם ערשטן טאָג, ווי העניע האָט זיך נאָר אראָפּגעוויזן צוריק
אהיים, האָט מיט איר די שטאָט אָנגעהויבן קאָכן, דעריקערשט די קינדער.
מיט די קינדער איז זי גלייך געוואָרן איינס, זי איז זייער א גוטע.
— טייערע קינדער, — זאָגט זי, — קעסיידער זינען מיר געווען
שלעפּערס, און היינט איז געקומען די צייט, ווען מיר זאָלן אויך ווערן
מענטשן...

די באלעבאטיס אין שטאָט ווילן דאָס דאָפּקע ניט ליידן.
— ס'טייטש, — טייענען זיי, — אזא לינדאטשקע. זי פירט אראָפּ
פון וועג א שטאָט מיט קינדער! וווּ איז דאָס געהערט געוואָרן?
שאַבעס אינדערפרי איז געווען אזוי וואַרעם אין דרויסן, א מעכניע.
ווינדער איז ארויס אין דרויסן, האָט ער זיך צום סאמע ערשטן
באגענט מיט קייקען דעם זויגעוודיקן. ס'איז א סוואַרע, אז ביז נין
יאָר האָט אים יעוודאָקימכע, די מאמע זינע, געטראָגן אפן שוים און
האָט אים געגעבן די ברוסט. פארדערפאר הייסט ער „דער זויגעוודיקער“.
ווי קייקע האָט נאָר דערזען ווינדערן, אזוי האָט ער גלייך ארויסגע-
שאָסן:

— ס'איז א ליגן! ס'איז דאָ א קייסער. מיין באַבע האָט אליין
דערציילט, אז דער ברודער מייענער האָלאָוואן דינט לעם דעם קייסער
אליין און ס'וועט נאָר אָנקומען פון אים א בריוו אויך!

ווינדער האָט אים געענטפערט, אז ס'קאָן ניט זיין. ער ווייסט שוין
דאָפּקע אָף געוויס, אז דעם קייסער מיט אלע זינע עלטסטע האָט מען
שוין באַגראָבן אין א גריבעלע און ארופגעשטעלט אָף זיי א צילעם.

— און מיין ברודער?

— האָלאָוואן?

— יאָ?

— איך ווייס? עפשער שלעפּט ער זיך ארום ערגעץ איבער די הינדער
און בעט א שטיקל ברויט.

— ברעשעש! — מאכט קייקע, און די גרייס איז ער אקוראט ווי
צוויי ווינדערס מיטאמאָל, כאַטש יינגער איז ער מיט א יאָר.

- סאם ברעשעש! — ענטפערט אים אָפּ וויגדער, — אויב דו גלייבסט ניט, קענסטו פרעגן בא העניען.
- וויבאלד ס'רעדט זיך שוין וועגן העניען, איז קיינע אנשווינגן געד וואָרן. ער ווייסט, העניע וועט קיין ליגן ניט זאָגן.
- און וווּ זינען דינע שפּערלעך? — פרעגט וויגדער בא קיינען.
- ניטאָ שוין. אדאמקע האָט אויסגעהארגעט. איצט האָב איך נאָר א טויב, וויל זי עפעס אויך ניט לעבן.
- פארוואָס?
- זאָל איך אזוי וויסן פון איר.
- פארקויף זי מיר.
- וווּ וועסטו זי האַלטן?
- אין קוטשקע בא אונדז.
- א דוראק ביסטו און א ראבין, באם ראבין זיצן אויך די טויבן אין קוטשקע.
- נישקאַשע, ברענג.
- וועסטו מיר נעבן א שטיקל כאלע?
- ניטאָ קיין כאלע, כאלע איז אן איידעלע זאך.
- וואָס זשע האָסטו?
- א קנעפל.
- ווינו אוואַסערס.
- וויגדער האָט אים באוויזן א קנעפל פון א סאָלדאטסקן שינעל. די סכּוירע איז קיינען דאפּקע געפעלן געוואָרן. קאָן ער אָבער ניט אוועק פון די כאוויירים.
- נו, גוט, באטאָג וועל איך צו דיר קומען.
- באטאָג ניט, בעסער פארנאכט.
- און וויגדער ווייסט, פארוואָס באטאָג ניט. אף באטאָג האָט העניע לייזויס געהייסן אלע קינדער קומען אין דער רוסישער שקאַלע אין הויף, און ער, וויגדער, האָט איר צוגעזאָגט, אז ער וועט צונויפרופן אלע קינדער, אלע: די יונגלעך און די מיידלעך.
- זאָלסטו היינט קומען אין שקאַלע, — זאָגט וויגדער צו קיינען.
- וואָס?
- קום, וועסטו זען, העניע וועט ריידן.

וויגדער האָט דערזען פונדערווייטנס זיין מוטער אינעם שאבעסדיקן קאָפּטל.

— מאמע?

— א יאמע זאָל דיר זיין, מוזשעווילע געזונטער. ווי האָסטו זיך אוועקגעדרייט אף א נאנצן פרימאָרגן? אין בעסמערדעש ארזיין גיי, כירכעל! אלע יודן וועלן שוין באלד צוריקגיין פון דאוונען. וויגדערן איז טאקע געוואָרן ניט שוין, וואָס ער האָט זיך אזוי פאר-שפעטיקט. ער דארף דאָך טאקע וואָס גיכער זיין אין בעסמערדעש, וואָרעם ער קאָן נאָך פארשפעטיקן די ינגלעך.

אז ער איז געקומען אין גרויסן בעסמערדעש, האָט מען שוין פונקט געהאלטן באַם ענדיקן. וויגדער האָט זיך דורכגעשטופט צווישן אוילעם, האָט זיך צוגערוקט צו יוינע דער שפרעכערנס, אָדער ווי מע האָט אים גערופן — יוינע די ליפ, און שטיל א שפעטשע געטאָן:

— וועסט היינט זיין אין שקאָלע אין הויף?

יוינע ענטפערט, אז אויב ער וועט ניט קומען, וועט זיין שוועסטער קומען, וואָרעם באַ אים איז די מאמע שלאָף, וועט מען ניט קענען אלע אוועקגיין פון שטוב.

— טאָ פארוואָס שפרעכט זי זיך ניט אָפּ? — האָט וויגדער גלייך א פרעג געטאָן. — זי איז דאָך א שפרעכערן.

— ע, גיי, שטערענעץ מיט די קעץ! זיך אליין קאָן מען ניט שפרעכן.

— און דײַן טאטע, אז ער איז געשטאָרבן, פארוואָס האָט זי אים

ניט אָפּגעשפּראַכן?

— פארדערפאר, וואָס ער האָט געכאַרכלט.

— נו?

— נו, איז ניטאָ קיין שפרוך. א שפרוך איז דאָ צו א שלאנג, אָדער

אז א בעהיימע ווערט ערגעץ פארפאלן אין וואַלד.

— נו, איז וואָס, אז זי ווערט פארפאלן?

— נו, איז דאָס! פארשפרעכט מען זי, אז זי זאָל ניט אוועקגיין אין

ערגעץ. זי זאָל זיך דרייען אף איין אָרט און קיין וואָלף זאָל זי ניט עסן.

דערווייַל איז אָנגעלאָפּן דער אלטער זיידעלע, די גרויס איז ער ווי

צוויי קעץ, נאָר די ינגלעך אין בעסמערדעש ציטערן פאר זיין דוך. מיט

א האנטעך לויפט ער ארום א גאנץ דאוונען און גיט אכטונג, אז די

ינגלעך זאָלן ניט האנדלען שאבעס מיט קיין קנעפלעך. די ינגלעך

האלטן אים אָבער ניט פאר קיין שלעכטן, דעם זיידעלע. אז ער כאפט אמאָל א יונגל, שלאָגט ער אים קיינמאָל ניט מיט קיין קאס, ער מאכט נאָר גרויסע קוילעס.

— שטערנזעער, האָב דיר אכציק זעטיקע יאָר. דיין טאטע פאר דער מילכאָמע האָט אויך גערעדט באם דאוונען. — און ער האלט צו די יונגלעך פאר די אויערן, ביז זיי זאָגן אים אָפּ הויך און מיט א ניגן: — באַרוך הו אובאַרוך שמוי.

— אָט אזוי, אכבערדישים. נו, ווייטער?!

— אָמין.

— אָט אזוי. דאוונט, קונדיסים!

דאָס בעסערערע איז פולגעפאקט מיט יידן, און אין די רעדלעך הערט וויגדער, ווי מע רעדט:

— א שטאָט... וווּ איז עס געהערט געוואָרן, מע זאָל דערלאָזן, אז אזא לינדאטשקע זאָל...

וויגדער האָט דערזען, אז אפן טיר, לעם האנטפאס איז עפעס אָנגעד קלעפט א פאפיר, און די יידן מיט די טאלייסים גייען אלעמאָל צו לייענען און קנייטשן מיט די פלייצעס:

— א נייע באלדארשערקע...

וויגדער קען ניט לייענען. נאָר ער האָט פארשטאנען, אז ס'איז הער נייעס א קוויטל, אז דאָס רופט זי טאקע צוגויה אלע קינדער, זיי זאָלן זיך אופקלייבן שאבעס נאָך ווארמעס.

— ווער האָט עס אָנגעקלעפט? — האָט וויגדער א פרעג געטאָן מוישער בונימען דעם בעדערס.

— מיין אייסעק — „ווער“? איך בין א קאָהאָלשער מענטש, איך טאָר זיך ניט מישן.

— דו דארפסט האלטן פאר אלעמען, בונים?

— אוואדע, פאר אלעמען. העניע, אויב זי שיקט, זי אָדער דיר, אָדער אזריליקן.

— אהא!

דערווייל זינגען שוין די באלעבאטים געשטאנען אין א גרויס רעדל און זיך אונטערגעגעבן הייז, אז בא אונדז איז ניט קיין שטאָט, דאָ זינגען אלע בעק. אנדערע האָבן געזאָגט, אז די טאטעס וועלן ניט וועלן, וועלן זיי אליין ניט לאָזן די קינדער.

— זי איז דאך דיניע א פלעמעניצע, — האָט דער געלער פערד-
הענדלער א רייז געמאָן איצל קאטשקען.

— נו, און אז מיניע א פלעמעניצע, טאָר זי ניט זיין קיין הולטיי-
קע? — און נאָך יעדער וואָרט טוט ער א קרעכץ אף זיין קאטשקעדיקן
אויפן. — אזעלכע מיידלעך בא ליניטן נעמט מען און מע רניסט גוט
אָן פאר די צעפ, ה-יא רועך אין איר טאטנס טאטן, אין דעם שוסטער
ארניז...

די יידן די באַלעבאטיס איז געפעלן געוואָרן, וואָס איצל צעלייגט
זיך אזוי, ווי דער שענסטער שטאַט-באלעבאָס. ער רעדט און קאָן זיך
שוין ניט אָפּשטעלן. האָבן זיך אלע ארומגעשטעלט און מע גיט אים
אונטער כיישעק. אָבער וויגדער איז געוואָרן מאַלע-קאס. סטייטש, אזא
אלטער הונט, אליין אן אַרעמאן, דארף ער אויך פּאַטאקעווען די בא-
לעבאטיס!?

— ער וועט שוין דאפּקע כאַראַטע האָבן, וואָס ער מייסט זיך! —
מאכט וויגדער צו מייערן דעם בלינדנס ינגל, — מע דארף אים צורעכט
מאכן דאָס היטל, א דארעניש אים אין די פינגער, אזא אלטער שטורמאק.
און ביידע יאטן זיינען אוועק צום אלטנס סטענדער. איצל קאטשקע
האָט זיך דערווייל ערשט צערעדט.

די יאטן האָבן באשטאט זיין היטל. וויגדער האָט עס איבערגעגעבן
דעם רימערס עלטערן ינגל, יענער האָט עס דערלאנגט בונימען דעם
בעדערס אייניקל. בונימען האָט ניט געפאסט דאָ מאכן קיין לאנגע גע-
שעפטן, ער איז דאך א קאָהאַלשער מענטש, האָט ער זיך געזעצט הינטער
דער בימע. דאָרט איז געווען א לאַך מיט אלטע שיימעס, האָט ער זי
אהינצו פארשטופט און זיך גיך אָפּגעטראָגן.

די יידן האָבן שוין צונויפגעלייגט די טאלייסים. פלוצעם האָט איצל
קאטשקע אופגעהויבן א געשריי:

— שוין זאָל מיר זיין מיין היטל!

די יידן איז עס געפעלן געוואָרן. איצל האָט זיך אי געקאסט, אי
געבעטן און האָט איבערגעזוכט אלע סטענדערס אין שול, אלע טאליי-
סים איבערגעטרייסלט, ביז ער איז ארויס פון שול מיט גאָרנישט. ער —
אפרויער, און די ינגלעך — נאָך אים. א סאך ינגלעך האָבן אפילע
ניט געוואוסט, פון וואָס דאָ רעדט זיך. איצל איז אומגענאנגען מיטן
גארטל און מיט דער יארמלקע, אזוי ווי א רעבע, וואָס איז פלוצעם

אראָפּ פון א קארעטע און זיך געלאָזט איבער דער גאס. די ינגלעך
לויפן אים נאָך און שרייען:

— רעב איצל, וועמען האָט איר פארקויפט שאכעס דאָס היטל?
די ווייבער שטייען בא די גאנעקעס און קוקן עס אָן. וויגדער גייט
פאר דער כעוורניע, ווי א שטיק עלטסטער, און איצל כאזערט צו זיך
אליין:

— א דינגע מיר א גרויסע. שטאָט איז ריך. ס'שטייט איך ניט אָן,
וואָס איך גיי אזוי, וועט איר מיר אָפקויפן א ניי היטל...
פלוצעם טוט ער זיך א קערעווע צו די ינגלעך און טוט זיך א
וואָרה:

— האַד-הא רועך זאָל אין אייער טאטנס פאָטער אריין, קונדייסים
אכבעריישים, איר מיינט, איך האָב פאר איך מוירעז?
וואָס געענטער צום וואָלאָסט, אלץ ווייניקער באגלייטערס זינגען
געבליבן. ביז צום סאָף איז נאָר געבליבן איין וויגדער לעס איצלען.
— רעב איצל, — זאָגט ער, — דינגעט זיך ניט. אייער שאַכן וועט
איך אופנייען אן אנדער היטל.

— מיין שאַכן? — האָט איצל א קרעכץ געטאָן אף זיין אייגענעם
אויפן. — ער זאָל ניט זיין קיין אזעספאָנעם, וואָלט ער אופגענייט. אז
ניט — טאָ זאָל שטאָט אומקערן. שטאָט איז ניט קראַנק.
— רעב איצל, ווען איר רעדט ניט אף העניען...
— וואָלט וואָס געווען?

— איר פארשטייט, היינט וועט זיין בא העניען א סאָבראניע, קאָן
איך זאָגן, מע זאָל איך קויפן א ניי היטל.
— טאקע?

— אז איר'ט הייסן, וועל איך זאָגן.
— טאָ זאָג טאקע, וויגדערקע, אף אונדזערע באלעכאטים זיך פאר-
לאָזן, טאָ זאָל א רועך אריין אין זייער טאטן, און פאָטער אלע געשעפטן.

2

צו פארנאכט-צו איז כאָנע האנעלעס געגאנגען מיט זיין טאטן אין
שול אריין דאוונען מינכע. אז ער האָט באגעגנט קייקען טראָגן א טויב
א גרויע מיט א ווייס קעפל, פרעגט ער:

— ווהין איז? צו דעם שטערנזעער?
 — יא.
 — וואָס גיט ער דיר?
 — ער גיט... מאלע וואָס ער גיט. אָט ווייס איך בעסער ניט, צי איז
 ער אין דער היים.
 — ווו דען איז ער?
 — זיי זײַנען געשטאנען דאָרט מיט דער גאנצער קאָמפאניע אין
 שקאַלע אין הויף.
 — נו?
 — און העניע דעם שוסטערס האָט מיט זיי גערעדט און האָט גע-
 שרײַען אַה די ברוזשיוען.
 — וואָס האָט זיי געזאָגט?
 — איך ווייס זייער וואָס. איך הער נאָר איין וואָרט: „ברוזשיוען,
 ברוזשיוען!“ — האָט זיי דאָרט געזאָגט. אָט-אָ מיין באַכע זאָגט, אז
 ס'איז א ליגן: ס'נאָך דאָ א קייסער.
 — ווו?
 — איך ווייס ווו? זיי זאָגט, אז אונדזער האַלאָוואן דינט שוין דריי-
 יאָר לעם סאַמע קייסער און איצטער דינט ער אויך אפן זעלביקן אָרט.
 — גיי שוין, גיי, דו נאָריש פאַנעם, — האָט כאַנע צו אים א מאַך
 געטאָן, — גיי צו וויגדערן, וועט ער שוין דיר בעסער דערציילן. — און
 ער איז אוועקגעלאָפן אָניאָגן דעם פּאָטער.
 קייקע האָט א מאַך געטאָן מיט דער האַנט:
 — אז אלע האָבן היינט קיין צייט ניט. אלע לויפן, מע לויפט, מע
 לויפט!

זונטיק גאנצפרי איז וויגדער געגאנגען דורך מייערוואָלף דעם ווער-
 פיערס ציגעלנע. ער האָט ערגעץ געדארפט פארגיין. ער האָט געפאַלגט
 העניען א נייטיקן גאנג. אפן וועג טראכט ער: „העניע איז בעפירעש
 גערעכט. פארוואָס קומט כאַנען מיט פריידקען אלץ און מיר גאַרניט?“
 וויגדערן האָט א טיאָכקע געטאָן אין האַרצן. אים זײַנען פלוצעם אַריין
 א סאך געדאַנקען אין קאָפּ.

ס'וואָלט טאקע גאָר ניט געווען אזוי שלעכט, ווען מע נעמט צו בא אל-קאָנען און בא אלע איבעריקע הארבארעס די יוכטן מיט די פעל. גענוג, אז ביז איצט האָבן זיי געהאט אלצדינג און מיר גאָרניט. נאָר באלד קלערט ער, אז עפּשער איז עס א ביסל צופיל. ווען מע נעמט צו נאָר האלב, וואָלט דאָך אויך שוין געווען גענוג. ער, ווינדער, וואָלט דאן געקויפט א פּערד און א ווענעלע. א גאנצן טאָג וואָלט ער געפירט זאמד און שטיינער, און פארנאכט פארלייגט ער דעם פּערד עסן, ער וואשט זיך איין, טוט אָן אן אנדער פאָר הויזן און גייט אוועק אה די קורסן זיך לערנען. העניע האָט דאָך געזאָגט, אז ס'וועלן גיך זיך עפענען קורסן. אז ער וועט קענען שרייבן, וועט ער שיקן א בריוו צו אוורעמלען קיין אמעריקע. „טייערער ברודער, — וועט ער אים אָנשרייבן, — פון אונדער געזונט איז גאָט צו דאנקען. פון דיר דאָס זעלבע צו הערן. און איצט קאָן איך דיר שרייבן, אז איך גיי אה קורסן פאָטאָמו, וואָס בא אונדז האָט מען אראָפגעוואָרפן דעם קייסער, און לייזט דעם שר סטערס טאָכטער איז זייער גוט צו די קינדער פון דער גאנצער שטאָט. ווען דו קומסט אהער אראָפ, וואָלסטו קיינעם ניט דערקענט. דו וועסט שוין אליין זען...“

„העניע איז שוין טאקע איינמאָל א מענטש“, — האָט ווינדער ווייטער געקלערט. און ניט נאָר העניע. אָטאָ לייזער סאַרעביילעס, אז ער האלט א רעדע, איז דאָך שוין איינמאָל דאָ וואָס צו הערן. די באלעבאטיס זוכן אה אים כעסרוינעס, זיי רעכענען אה אים אויס, וואָס אין דער קארט, — סע וועט שוין זיי העלפן!..

מינטשיק האָט א גרויסן גוסט צום לערנען. גאנצע טעג זיצט זי איבערן ביכל. זי טייטלט זיך אליין מיטן פינגער און פירט בייסמיסע מיט דער צונג. זי איז גאָר געוואָרן פריילעכער און באריידעוודיקער. מינטשיק זאָגט, אז מע קאָן זיך אליין אויך אויסלערנען, און אויב עמעצער וועט איר עפעס ווייזן, וועט שוין גאָר זיין גרינג.

ווינדער האָט, דעם עמעס געזאָגט, זיך א ביסל געשראָקן פארן לער-נען. אים האָט דער קאָפּ מערער געטראָגן אה ניס, אה פאָליטיקע. ער פלעגט טאָג און נאכט פארפאלן ווערן אין שטאָט צווישן די רעדלעך. אָט האָט מען היינט גערעדט, אז סע דארף זיך אינגיכן עפענען א קאָאָפּעראַציע, א קינדערהיים, און אין דער שול, ווי די קינדער לערנען זיך באַטאָג, וועלן אפדערנאכט זיין קורסן פאר דערוואקסענע.

שאבייסענאכטס איז וויגדער געגאנגען א פריילעכער אהיים און אונטערגעפיפט דעם ניגן פון „מי פאָידיאַם איק נאשים סטראזשודי שטשים בראטיאם“.

די טיר האָט ער געטראָפֿן א פארשלאָסענע פון אינווייניק, און ער האָט ניט פארשטאנען, וואָס דאָס איז. אין קאמער האָט זיך עפעס געד לויכטן, און ער האָט געהערט, ווי מענטשן פאָרען זיך און ריידן עפעס אינדערשטיל. פֿרֿוּגער האָט זיך אים אויסגעוויזן, אז טאָמער איז וויטער דער קאָזעליער שוסטער מיט די לינגערישע אויגן, טאקע אָט דער רגווינקע רויט. ער האָט דערפֿילט, ווי דאָס בלוט האָט אים א זעץ געטאָן אין פאָנעם אַרײַן. אָבער דערנאָכדעם האָט ער דערקענט אַלקאָנע דעם האַרד באַרם קאָל, און כאַנינע דאָס קליינע יִנגל, וואָס אַרבעט באַ זיי אין האַרבאַרניע, איז דאָרטן אויך געווען. אַהאַ, אויב זיי קריכן דאָ אַרום אין אזאַ מין שפּעטער שאָ, פאַרנעמען זיי זיך געוויס מיט אַ טרייה שטיקל אַרבעט. דערום האָט וויגדערן ניט געגלױסט זיך מיט זיי באַגעגענען. ער וועט בעסער צוואַרטן אפֿילע אין ווינקעלע צווישן דער שטאַל מיטן נאָרטן.

ניט מער ווי אין פינף מינוט אַרום זײַנען זיי ביידע אַרויס. אַלקאָנע, אַ גרויסער, מיט זײַנע הויכע פֿלייצעס, און כאַנינע, אַ קלייניקער, מיט נאָכהענגענדיקע הענט.

וויגדער האָט איבערגעוואַרט אַ רענע און איז אַרײַן אין שטוב. אין פֿיר הויז האָט אים אַ שלאָג געטאָן אין נאָז אַרײַן אַ פֿרישער און שאַרפֿער רייעך פֿון דעגעכץ.

ס'איז שוין אַלץ קלאָר — אַלקאָנע האָט זיך פאַר עפעס דערשראָקן און האָט פאַרשטופֿט צו זיי אין קאמער אַרײַן אַ פאָר פֿעקלעך יוכטן... „צו פֿריבען וועט קיינער ניט גיין זוכן. מע ווייסט, אז דאָ זיצן אָרע־מעליט...“

אַ פֿייער אַף זיי, דאָס איז דאַפּקע קלוג צוגעטראַכט געוואָרן!
— וואָס האָבן זיי דאָ געטאָן? — האָט ער אַ פֿרעג געטאָן באַ דער מוטער.

נאָר פֿריבע, אפֿן געלענער לינגדיק, האָט זיך אויסגעשאַלטן, ווי איר שטיינער איז, און מער האָט ער פֿון איר נאָרניט ניט געהערט.

וויגדערן האָט א טיאָכטע געטאָן אין הארצן. ס'זינען אים פלוצעם אריין מאָדנע געדאנקען אין קאָפּ אריין:

„אינדערעמעסן טאקע, אלקאָנע האָט דען קארג יוכטן, אכויז די, וואָס ער האָט נאָרוואָס באהאלטן? איז וואָס זשע דאָ די אוולע, אויב די דאָזיקע פעל וועלן פארבלייבן בא אים מיט דער מאמע? גענוג, אז ביז איצט האָבן יענע גענאָסן פון אלדאָסגוטס און דאָ איז מען געזעסן און געפוכניעט...“

שפעטער א ווילע האָט וויגדער א קלער געטאָן, אז אלע יוכטן זינען גאָר צופיל... ווען ער נעמט אראָפּ כאָטשבי א צען שטיק, וואָלט ער געהאט אפּ א פערד און אפילע מיט א בעהיימע פאר א צוגאָב. אין שטוב איז געווען פינצטער, וויגדער איז געזעסן מיט די עלט-כוינגס אונטערגעשפארט אפן ליידיקן טיש. ער האָט זיך אין ערנעץ קיין קער ניט געטאָן. שלאָפן האָט ער זיך ניט געלייגט. ער האָט נאָר געקלערט און געקלערט... די שוועריקייט פון צונעמען אלקאָנעס יוכטן האָט ער שוין אין געדאנק לאנג דורכגעמאכט, איצט האלט ער שוין א סאך ווייטער: ער האָט שוין א פערד, זיי האָבן צוגעדעקט די שטאל, ער פאָרט מיט זיין אייגענעם שפאן און באגענט איצל קאטשקען גיין צופוס, זאָנט ער: „זעצט זיך, רעב איצל, וועט איר אונטערפאָרן...“ אך, ווען ער האָט דאָ כאשעלען, וואָלט ער זי נאָר געפרעגט, וואָס מע דארף טאָן. יענע איז א קלונע, זי האָט א גוטן קאָפּ. אפּ אלצדינג ווייסט זי וואָס צו ענטפערן.

דאָס גאנצע איבעריקע שטיקל נאכט האָט זיך וויגדער געקאטשעט אפן אויוון און ניט געקאנט אנשלאָפן ווערן. אָפטמאָל איז ער ארויס אין דרויסן, און דאָרט האָט אים געקיצלט דער הארבער רייעך פון דזענעכץ. און דערנאָך, אז ער איז אנשלאָפן געוואָרן, האָט זיך אים געכאָלעמט, אז מע שלעפט אים אין טורמע אריין: די מיליציאָנערן, כאָטש זיי זינען אלע באקאנטע, זיי שלעפן אים און ווילן אים אריינגעצן צו וועלוועלען אין קלייט אריין, ער וויל זיי עפעס זאָגן: ער איז דאָך גאָרנישט שולדיק, א פערד דארף ער נייטיק, ווי אין לעבן... נאָר ס'איז גאָרנישט. זיי לאָזן אים ניט ריידן. און ס'איז אים זייער ניט שוין פאר דער שטאָט... אין „קלייט“ איז אים פאסקודנע צו זיצן, און אזוי לוק קומט צו גיין און רוימט אים איין אין אויער, אז נישקאשע, זאָל ער קיין מוירע ניט האָבן, ער וועט אים באלד ארויסנעמען דורכן

קוימען... און זיי האָבן טאקע ביידע גענומען קריכן דורך אזא מין לאָך אין דאָך און דערנאָך זיך א לאָז נעמאָן פֿלוען... וויגדער פֿליט אינדער־לופטן, ער טוט א שפּרייט די הענט און פֿליט, נאָכאמאָל א שפּרייט די הענט, און ער פֿליט אָפּ נאָך א פּאָר טריט, ביז ער האָט זיך פֿלוצעם אינגאנצן פּארטניעט... אינדערפרי איז וויגדער אופגעשטאנען פארמאטערט, ניט אויסגע־שלאַפּן.

די מוטער האָט אים געשיקט צו האנעלען אלקאָנעס נאָך א ביסל מילכי־קס. האָט ער זיך אויסגעדרייט און ניט געוואָלט גיין. אפילע פּאַרביי דער אייגענער קאמער, אז ער האָט געדארפט דורכגיין, האָט זיך אים אויסגעוויזן, אז א הונט שטייט אָפּ א קייט און וועט אים נאָך באַלד א ביס טאָן. אָפּ דער קאמער־טייר, אָפּ דער גראָבער קליאמקע, האָט ער דערזען, ווי ס'הענגט אלקאָנעס א גרויסער שלאַס.

שפעטער־צו איז וויגדערן געוואָרן גרינגער אפן הארצן איבער איין זאך. ס'איז אים אפילע געווען א כידעש, פארוואָס איז ער גלויבֿניט געפאלן אפן געדאַנק: דאָס סאַמע גרינגסטע איז דאָך פּרעגן בא העניען, וואָס מע דאַרף טאָן?.. אויב ס'איז אן עמעס, אז אלקאָנע איז א בורזשוי און אויב ער באהאַלט אויס זיין גוטס פון דער וואַסט, — טאָ זאָל ער זיך זוכן אנדערע ערטער און ניט בא זיי אין שטוב.

די פּאַליאקן האָבן זיך אריינגעריסן אין שטעטל

אַט־אַט האָט זיך שוין געדארפט עפענען אין שטאָט א קינדער־היים, — האָבן זיך אריינגעריסן די פּאַליאקן. זיי האָבן צוגענומען שלוימע־ניסלען, העניעס עלטערן ברודער, און שוין ניט גענומען העניען אליין. נאָר זי האָט זיך באצייטנס ערגעץ פארשטעקט. זיי האָבן געטרייסלט די גאַנצע שטאָט. מע האָט זיך פון זיי גענוג אָנגעליטן.

זיי זינען אזעלכע מערדער, אז זיי שלאָגן זייערע אייגענע סאָלדאַטן. א סערושאנט האָט איינמאָל אראָפּגעלאָזן א יודישן סאָלדאַט א פאַטש, האָט זיך באם באַכער א גאָס געטאָן בלוט פונעם מויל. וויגדער האָט

עם אליין געזען מיט די אייגענע אויגן בא אלסאָנען אין שטוב, ווי יענע זײַנען געשטאנען קווארטיר. ס'האָט אים פארדראָסן, וויגדערן, אף איטלעכן: אי אפן סערזשאנט דעם רויצייעך, דעם מערדער, אי אפן יידן. „אז דו ביסט שוין יאָ א ייד, — טראכט וויגדער, — האָסטו זיך ניט געקענט אויסשליסן די רויטע ארמיי און ביסט אוועק צו די ווייס־פאָליאקן? בא וועמען נאָך זײַנען אלע פעלקער אלציינס, אזוי ווי בא לענינען?“

אזריליק זאָגט אָבער, אז דער סאָלדאט אין ניט שולדיק. דאָרטן נעמט מען מיט גוואלד. ווען ער קאָן, וואָלט ער גלייך אריבערגעלאָפן צו אונדז.

פונדעסטוועגן דארף מען אים פאקן ערגעץ אין א ווינקל, — האָט וויגדער בא זיך אָפגעמאכט, — און אים אינריידן, ער זאָל אנטלויפן. — מע מעג?.. אז די פאָליאקן וועלן זיך דערוויסן, קענען זיי נאָך פארברענען די שטוב אויך. מיינסט, אז ניין?

מוישע־בונים דער קאָהאָלשער מענטש איז אָנגעגאנגען אף די רייד. — אנטלויפן, — האָט ער זיך אָנגערופן, — איז ניט פון די גרינגע זאכן. דאָ בא זיי איז דעם סאָלדאט ערגער, ווי דעם קאטאָרוזשניק אין טורמע. ער האָט דען א פרייע מינוט אף זיך ארומקוקן? און די כעוורע זײַנען זיך טאקע אזוי צענאנגען, ניט וויסנדיק, וואָס זאָלן זיי אייצענען דעם פוילישן סאָלדאט, אויב זיי וועלן אים ערגעץ פאקן אין א ווינקל.

צוויי טעג זײַנען די פאָליאקן אָפגעווען אין שטאָט, און מע האָט איבער זיי אפילע ניט געקענט צולויפן צום נאָענטסטן דאָרף. טאָמער איז עמעצער נאָר צוגעגאנגען צום שליאך אף ארויס פון שטאָט, פלעגן זיי הארגענען־שלאָגן. אנדערע פלעגן זיי אָפטרײַבן אף צוריק, און אנדערע האָבן זיי נאָר אוועקגעפירט צו זיך אין שטאב אריין.

אין צוויי טעג ארום האָבן די באַלשעוויקעס גענומען ארויסטרײַבן די פאָליאקן. ס'האָט זיך אופגעהויבן א געשלעג שוין דאפּקע דאָס עמע־סע. איצט פארשפּאַרט מען שוין דערצילן מינסעס מיט מילכאָמעס, וואָס זײַנען ערגעץ פאָרגעקומען. איצט איז שוין אין סירניצע אליין געווען א מילכאָמע. נו, נו, פון יעדער שאָס, וואָס די האַרמאטן האָבן געטאָן, האָט מען געקאָנט טויב ווערן. בא לייבען דעם וואלעך איז אינגעפאלן א שטיק וואנט. אלע זײַנען געלאָפן דערנאָכדעם קוקן. ס'וואָלט געווען

א יוישער, מ'זאָל כאַטש אויסבויען לייבען א שטוב צוריק. ער איז א
קאפצן א ייד, אָט דער לייבע. נאָך גוט, וואָס מע האָט דאָרטן קיינעם
ניט געהארגעט. און די קוילנווארפערס און די ביקסן — טראַך! טראַך!
טראַך!

די יונגלעך זאָגן, אז זיי ווייסן, זיי דערקענען נאָכן זען, וועמענס
הארמאט סע שיסט — אונדזערער, צי זייערער...

א נאכט און צוויי שאַ אפן פרימאָרגן איז געגאנגען די שלאכט, און
אז די רויטע זינגען אריין אין שטאָט, האָט מען זיי ניט געקאָנט דער-
קענען, אזעלכע ביסטערע זינגען זיי געווען. זיי זינגען געלאָפן מיט די
הוילע שווערדן און מיט די אָנגעשטעלטע שפיון. זיי האָבן געזוכט אין
די הויזער, אין די שטאלן, אה די הויפן — טאָמער האָט זיך נאָך
ערגען פארשטעקט עמעצער פון דעם סוינעם כאַל...

— וווהיין לויפסטו, כירכעל? צו אלדי שווארצע יאָר, — האָט פרי-
בע די שטערנזענערן געשרייען צו וויגדערן.

אָבער וויגדער האָט זיך שוין מער ניט געקאָנט אינהאלטן און איז
טאקע ארויסגעלאָפן אין גאס. ער האָט געזען צוויי צעשפרייטע סאָל-
דאטן אין פוילישע שינעלן און אין פוילישע היטלען, וואָס זינגען גע-
לעגן אויסגעצויגן לעס סאמע קאָאָפּעראַטיוו, און עפעס א שטיוול פון
א געהארגעטן האָט ער נאָך באוויזן זען אפן ראַג פון יאנסעוויאָסערה
דעם בעדערס געסל.

אז וויגדער האָט אופגעהויבן די אויגן, האָט ער דערזען די רויטע
פאָן פלאַטערן איבער וועלוול דעם קרעמערס צווייטשטאָקן הויז. וויגד-
דער האָט אליין ניט באמערקט, וויאזוי ער האָט גענעבן א טאנץ
אונטער. ער איז גאָר פאר פרייד אוועקגעלאָפן פארביי לייזען דעם שור-
סטערס שטוב, טאָמער וועט אים העניע דערזען און וועט אים עפעס
זאָגן. אָבער ער האָט דאָרט קיינעם ניט געטראָפן. ער האָט נאָר דערזען,
ווי א ווייבל לויפט אין גאס מיט א געשריי:

— ווו איז מיין יאָסל! גוואלד! יידן! איר האָט ניט געזען ערגען
מיין יאָסלען?!

געווען איז עס פייגע די האַנטשאַרקע, יאָסל דעם טעפערס ווייבל. אז
וויגדער איז צוגעגאנגען נעענטער, האָט ער איר געענטפערט:
— אַינער יאָסל? איך האָב אים ערשט געזען. ער איז געגאנגען מיט

א רויטן קאמאנדיר און האָט געוווּן דעם וועג אַף אַנטאַנאָוויטשער
שליאַך.

— אוי, לאַנג לעבן זאָלסטו, מיין טייערינקער, — האָט זיך די
האַנטשאַרקע דערפרייט. — דו ביסט אַ מייווּן, — מאַכט זי, — וויאָזוי
מיניער האָט עס אַ נאַטור זיך מישן? פּונקט ווי אָן אים וואָלט מען ניט
געטראָפּן, ווּוּהיין מע דאַרף?!

אַבער אירע אויגן זינען שוין געווען פּריילעכע, וויגדער האָט עס
געזען. אין אַ ווילע אַרום זינען צוגעקומען מענטשן. מע איז אלע
אַרויס פּון די קעלערס, און די גאַס איז געוואָרן ניט צו דערקענען. אַ
סאך רויטאַרמיער האָט מען געקענט פּון פּריער, און אַ סאך זינען
געווען נייע, דעריקער די, וואָס זינען געקומען צו פּאַרן אַף די פּערד
רייטנדיק.

אַז וויגדער איז געקומען אַהיים, האָט ער אומגעריכט דאָרטן דערזען
העניען, וויאָזוי זי זיצט און רעדט מיט זיין מאמען. אָט די העניע איז
אַ לייט. מיט אַיטלעכן קאָן זי ריידן. און דעריקער איז זי צוגעלאָזן צום
אַרעמען נראד.

זי דערציילט, אַז ווי די באַלשעוויקעס זינען נאָר צוריק אַרײַן אין
שטאָט, האָט מען זי גערופן אין רעווקאַם און געהייסן, אַז שוין פּון
מאָרגעדיקן טאָג אָן זאָל זי אָנהייבן אַרבעטן אין קינדערהיים. פּראָדוקטן
וועלן זיין. מע טאָר ניט לאָזן הונגערן די קינדער אפּילע קיין איין שאָ.
העניע איז אַ פּריילעכע, זי זאָגט, אַז ס'איז שוין דאָ אַ דירע און זי
האַט שוין אפּילע אַף דער האַנט אַ פּאַפּיר, וויפּל פּראָדוקטן וועט דער
קינדערהיים באקומען יעדן כוידעש. וויגדער איז געווען איבעראַשט און
צופּרידן, אָבער אין דער זעלבער צייט האָט ער זיך עפּעס אַזוי ווי
געשעמט, וואָס העניע אליין זיצט באַ זיי אין שטוב.

— באַקלערט זיך, — האָט העניע געזאָגט פאַרן אוועקגיין, — איר
וועט זיין באַזאָרגט מיט עסן און מיט טרינקען, און איר וועט נאָך
האַבן יעדן כוידעש אינער געלט, ווי יעדער אַרבעטער און אָנגעשטעל־
טער.

און העניע איז אוועקגעגאַנגען. זי האָט זיך איבערגעקוקט מיט
וויגדערן, ווי מיט אַן אלטן באַקאַנטן, ווי איינער מיניט — נישקאַשע,
סע וועט שוין זיין רעכט.

לאָזט זיך אויס, אז העניע איז געקומען נעמען וויגדערס מאמע פאר א קעכן אין קינדערהיים, מיט עסן און מיט טרינקען און מיט צוצאלן.

— דאָס איז גוט, — האָט וויגדער א פריילעכער געגעבן צו פארר שטיין דער מאמען זינער, — וואָס, גיין צו די גווידים קנעטן דייזשעס און זיי זאלן שענקען דערפאר א האלב ברויט איז בעסער?

א גוטער באלעבאָס

ווינע דער שפרעכערנס מאמע איז געשטאָרבן, האָט מען אים צו גענומען גלייך אין קינדערהיים אריין. וויגדער מיט דער שוועסטער זינען אויך דאָרטן געווען.

קינדער, וואָס האָבן געהאט א פאָטער אָדער א מוטער, פלעגן נאָר גיין אהיים נעכטיקן, אָבער קיילעכדיקע יעסוימים זינען דאָרט געווען אף אינגאנצן.

וויגדער האָט זיך דערפרייט מיט א נייער זאך. דער קינדערהיים האָט געקראָגן אף זיין אייגנס א בעהיימע, א פערד און א כאזער. וויגדער האָט געזאָגט, אז קיינעם לאָזט ער צו זיי ניט צו. ער וועט אף זיי אכטונג געבן, ער וועט זיי אָפּהיטן, ווי דאָס אויג אין קאָפּ.

וויגדער האָט איינמאָל שיר ניט אָפּגעזידלט ריסלען די הארבארקע פאר אזא זאך: זי האָט אים באגעגנט, וויאזוי ער פירט ברויט פון בעקערין פארן קינדערהיים. ווי אן עמעסער גוטער באלעבאָס, איז וויגדער נאָכגעגאנגען נאָכן וואָגן — דעם פערד זאָל ניט זיין צו שווער. גייט דורך אקוראט ריסל די הארבארקע און זאָגט:

— זע נאָר, וויאזוי ער ציטערט איבער א קאזיאָנע פערד?

וויגדער איז געוואָרן אָנגעצונדן:

— א קאזיאָנע פערד, — זאָגט ער, — איז עמעסער אנדערש, און דאָס איז אונדזער פערד! אונדזער אייגנס! אניאָ, מאלטשיק!

דער נאָמען „מאלטשיק" איז אים זייער געווען געפעלן. אָשער דער באלעגאַלע האָט זיין בולאנעם אויך קעסידער גערופן „מאלטשיק", און מע זעט, אז וויגדערן קומט צו א שטיק געזונט.

די מיל ברענט

די מאמע איז טאקע פון דער ערשטער רעגע ניט געגאנגען פאר קיין קעכן אין קינדערהיים, זי איז פרוער אָפּגעלעגן אין טיף צוויי כאדאָשים נאָכאנאנד. דעם עמעס זאָגנדיק, איז זי שיר אינגאנצן ניט אוועקגע- שטאָרבן. העניע פלעגט איר שיקן פון קינדערהיים קיסעל פון זשוראווינעס און נאָך זאכן אף דערקוויקן די נעשאַמע. דערנאָך האָט זי זיך געשטעלט אף די פיס און איז טאקע אוועק ארבעטן אין קינדערהיים.

וויגדער מיט אזריליקס, ווי עלטערע יינגלעך, זינען געשלאָפן אין שטאל אפן היי. איינמאָל האָבן זיי דערהערט אינמיטן נאכט, אז מע קלינגט אין קלויסטער, האָבן זיי זיך אופגעכאפט און דערזען, אז סע ברענט.

זיי האָבן זיך זייער דערשראָקן פאר דער שטאָט, פאר די הויזער, פארן קינדערהיים מיט די קינדער, פאר דער שטאל מיטן גוטס, אָבער אז זיי זינען ארויסגעלאָפן, האָבן זיי דערזען, אז א האלבע שטאָט איז שוין אף די פיס און מע לויפט, אלע לויפן צום שליאך. לאַזט זיך אויס, אז ניט די שטאָט ברענט, — די מיל ברענט.

— ער האָט עם אליין אונטערגעצונדן, — האָבן א סאך מענטשן געטיינעט אינמיטן דער נאכט הויך אף א קאָל. ס'איז אָבער ניט געווען קיין נאכט, ווי אלע נעכט, דער קלויסטער האָט געקלונגען, און די גאסן זינען געווען רויט און באלויכטן. פון אייניקע הויזער זינען אפילע ארויסגעלאָפן קינדער. עפעס א קלייניקייט: סע ברענט!

— ס'איז ער אליין, — האָבן זיך ווידער דערהערט שטימען.

וויגדער האָט א שטורכע געטאָן אזריליקס, ווי איינער מיינט: דו גלייבסט אזא זאך? דער יונגער דיַמיטש וועט עם גיין טאָן?

— איך גלייב, — האָט אים אזריליק געענטפערט, — ער האָט זיך געריכט, אז מע וועט בא אים צונעמען די מיל, און ער איז א קניסן, האָט ער זי אונטערגעצונדן: מיר — ניט, דיר — ניט.

העניע איז ארויס אין א צעשפיליעטן כאלאט. די אויגן זינען בא איר געווען צעשראָקן. זי האָט געפרעגט עפעס מיט א פרעמד קאָל: — וואָס איז?

וויגדער, אז ער האָט דערזען העניען, האָט ער זיך אומגעקערט.

— סע גאָרניט, כאווערטע לערערקע, — סע גאָרניט, די מיל ברענט.

אליץ אייגנס

די ערשטע צייט פלעגן זיך די קינדער שעמען אפילע עסן אין קינד דערהיים. עסן האָבן זיי דאָפּקע געוואָלט, נאָר יעדערער נייט עפעס מאָדנע צו מיט א זינטל, דרייט אָפּ דעם קאָפּ פון טיש, טוט א זופ א לעפּל, טוט א בים א שטיקל ברויט און קערעוועט גלייך אָפּ דעם קאָפּ, אזוי ווי ניט אים מיינט מען. ווילדע קינדער. אנדערע פלעגן קומען אָפּעסן און גלייך אנטלויפן אהיים, אָבער ס'נאָר די ערשטע צייט געווען אזוי. העניע האָט אויסגעלערנט די קינדער, מע זאָל גיין ארום זיך, די לעכער אפן אַנטאָן פארלאטען, די נעזער אויסווישן, זיך וואשן אינדערפרי און פארן שלאָף. פארן שלאָף זיך וואשן! דאָס איז שוין געווען נאָר ניט פון די גרינגע זאכן. אָבער העניען האָבן אלע ליב געהאט, האָט מען איר זיך געשעמט זאָגן א ליגן. אמאָל, אז עמעצער האָט זיך פארנעסן און האָט זיך געלייגט ניט קיין געוואשענער שלאָפן, איז מען באַדיי אופגעשטאנען פונעם ווארעמען געלענער אף צוריק, אבי ניט זאָגן העניען קיין ליגן.

און וואָס א טאָג איז אליץ געוואָרן פריילעכער אינעם קינדערהיים — בא מאָרדכע־סראָלן אין די גרויסע הייזער. די שטוב פונעם קינדערהיים איז שוין דאָפּקע אן אלטע, אָבער זייער א געראמע, מיט א סאך צימערן, מיט א גרויסן הויף, מיט שטאלן און מיט שפייכלערס. אמאָל האָט מען געזאָגט אף מאָרדכע־סראָלן דעם אלטן, אז ער לעבט ווי א דידיטש. אזוי מין רייכקייט פאסט פאר א גרויסן פאָרעץ. איצט זינען זיי געווען צוויי אלטע לייט — ער און פייגל. זייערע קינדער זינען זיך צעפאָרן איבער אלערליי שמעט, און די הייזער האָבן בא זיי געפוסטעוועט. אויך א נארישע נאטור פון מענטשן. אזעלכע גרויסע הייזער מיט אזעלכע ליכטי־קע כאדאָרים זאָלן שטיין יאָרן נאָכאנאנד און פוסטעווען. אָבער העניע, אז זי האָט אָנגעקוקט א שטוב פארן קינדערהיים, האָט זי געזאָגט, אז זי וועט נעמען אָדער די, אָדער דאָס הייפל פונעם אופראווליאוישטשי. אָבער דאָס הייפל איז אין א סאך ערטער באלד נאָך דער רעוואָלוציע געווען צעבראָכן. מע האָט דאָרט געדארפט א גרויסן רעמאָנט, און אף דערורף האָט העניע קיין צייט ניט געהאט.

— מע דארף נייער, — האָט זי געטיינעט, — מיר האָבן שוין אזוי אויך אָפּגעצויגן. מע דארף ניט, — זאָגט זי, — די קינדער זאָלן הונגערן אפילע אן איבעריקן טאָג.

טוט זיך א ביסל. ווער האָט עס אזוי געהונגערט? אלע האָבן דאָך געגעסן. טאָמער ניט אלע טאָג, איז עס ניט אזא גרויסער ראש. ניט יעדערער איז דאָך בא זיך אזוי ציטעריק. אָבער העניע האָט אפניך צונויפגעקליבן מענטשן. מע האָט געשמירט און אָפגעראמט מאָרדעך סראָלס דירעס. וויגדער ווייסט ניט אקוראט, צי די אלטע האָבן ארינגעד לאָזן דעם קינדערהיים מיט גוטן צי מיט ביזן. איינגלעך, וואָס קאָן זיי ארן, אז די דירעס וועלן ניט פוסטעווען און סע וועט דאָרט זיין פריילעך. און פריילעך איז דאָרטן געווען שוין איינמאָל. אפילע עלטערע מענטשן פון שטאָט פלעגן זיך ניט איינהאלטן און ארינגיין קוקן. איינער פון זיי, מוישע-מאָרדעך, וואָס פלעגט טראָגן פאטשיילעס אין דאָרף אריין, איז זיך מעיאשעוו און נעמט רופן העניען און ווינקען צו איר מיטן פינגער. העניע האָט געמיינט, ווער ווייסט, אף איז טאקע א מוה, אז די זיך אויס, אז ער איז זי א באלן פרעגן, צי איז טאקע א מוה, אז די יינגלעך זאָלן גיין א גאנצן טאָג אָן היטלען. העניע האָט זיך זייער צע-לאכט. אפילע פאר אזא זאך, וואָס מע דארף זיין אין קאס, — לאכט זי אויך. אָבער זי פירט קעסידער אויס אלץ, וואָס זי דארף טאָג און נאכט זעט מען, אז זי וויל, דער קינדערהיים זאָל זיין שענער, די קינדער זאָלן זיין זאטער, ציכטיקער, ריינער און פריילעכער.

צום ערשטן מני האָט זי איינגעאָרדנט א יאָמטעוו — איז מען געלאָפן פון דער גאנצער שטאָט קוקן.

די קינדער, וואָס לעבן גוט בא די אייגענע עלטערן, האָבן מעקאנע געווען דעם קינדערהיים. אז וואָס א טאָג ווערט דער קינדערהיים רייכער. א פערד, צוויי בעהיימעס, א כאזער, אייגענע הינער, און אפילע מאשינעס, די מיידלעך זאָלן זיך לערנען נייען, האָט מען שוין אויך אריינגעפירט, גאנצע אכט מאשינעס. און די יינגלעך לערנען זיך סטאָליערי און שוסטערי.

שרינבן, ליינען, זינגען, שפילן און טאנצן — דאָס לערנען זיך אלע — סיי די יינגלעך, סיי די מיידלעך.

אזריליק פלעגט זיך די ערשטע צייט שעמען. ער פלעגט שטיין באם זינגען מיט אראָפגעלאָזטע אויגן און דרייען די פאָלע פונעם פידושאקל. אנדערש קאָן ער ניט. ער פלעגט מיינען, אז מע וועט פון אים לאכן. אויסגעלאָזט האָט זיך, אז ער איז דער בעסטער אינעם קרייזל. די גאנצע שטאָט קלינגט שוין מיט זיין זינגען.

דעם ערשטן מײַ זײַנען געווען געסט פונעם דעווקאַם, פון וואַיענקאַם, און זיי האָבן זיך ניט געקענט אָפּלױבן פון די קינדער און דעריקער פון אזריליקן. ער האָט געמוזט זינגען פינף מאָל איין זאך. סידאַרענקאַ האָט געזאָגט: מע טאָר אים דאָ ניט האַלטן, מע מוז אים אָפּשיקן אין דער גרויסער שטאָט און גלייך אים אָפּגעבן פאַר א זינגער. אָבער העניע האָט געלאַכט און געזאָגט:

— ניטשעוואָ, טאָוואַרישטש סידאַרענקאַ! מירן זיי א ביסל אויס- מענטשלעך, מירן זיי אויסלערנען, זיי זאָלן ניט זײַן ווילד, און דערנאָך וועלן מיר זיך מיט זיי ווייזן אין דער גרויסער וועלט אויך. מיר האָבן ניט נאָר זינגער, מיר האָבן מאַלערס, ארטיסטן, פידלער און אפילע א פּאָעט. אלע האָבן געוואָלט זען דעם פּאָעט. האָט העניע שוין נאָר א פּריי- לעכע פונעם יאַמטעווא א פליעסקע געטאָן מיט די הענט און אויסגערופן הויך אף א קאָל:

— אנו, ריוועלע, קום נאָר ארויס, ריוועלע שוסטערמאן. ווו ביסטו? די כאוויירים ווילן הערן דיין אייגענע שאפונג.

איז ארויסגעגאנגען דאָוויד דעם גלעזערס מיידעלע. איר טאטע איז געווען אין דער רויטער ארמיי, און קיין מאמע האָט זי ניט געהאט. איז זי איצט געווען אין קינדערהיים. ריוועלע רופט מען זי. איז זי ארויס אין איר אוקראַינישן קאָסטיום (העניע האָט אויסגעפּוצט אלע מיידלעך אין אוקראַינישע קאָסטיומען) און האָט אָנגעהויבן מיט א הויך קאָל:

די זון גייט ארף, די זון פארגייט,

דער ערשטער מײַ איז היינט!

פרייט זיך, קינדער,

פרייט זיך, פריינט,

אז פלאצן זאָל דער פּיינט!

די זון גייט ארף, די זון פארגייט,

איך האָב אייך וואָס צו זאָגן:

פרייט זיך, קינדער,

פרייט זיך, פריינט,

דער סוינע איז צעשלאָגן!

די זון גייט ארף,

די זון פארגייט,

מענטשן, ברידער, פריינט!
פרייט זיך אלע,
פרייט זיך, פריינט,
דער ערשטער מיי איז היינט!

אלע האָבן געפליעסקעט בראוואָ. מע האָט געלאַכט און זיך געפרייט,
און די קינדער האָבן געדאַנקט אין האַרצן ריוועלען.

דער באַנדיט זשוראוועל

וויגדער האָט אלע טאָג געשפּאַנט דאָס פּערד אינעם פּאַס־וועגעלע,
מיט וועלכן מע פּלעגט פּאַרן נאָך וואַסער. ס'איז גוט, אז מע האָט אזא
וועגעלע. פיר רעדלעך, צוויי האָלאַבליעס און א פּעסל איז אַרײַנגעפּראַוועט
אין צוויי לאַנגע דרענגלעך און האַלט זיך גוט אָן דראַבינעס, אָן נאָרניט.
דאָס וועגעלע האָט אַלעקסאַנדער דער וועכטער אזוי צוגעפּראַוועט פּון אַן
אַלטן וואָגן, וואָס האָט זיך געוואַלנערט באַ מאַרדכע־סראָלן אין הויף.
אַלעקסאַנדער איז זייער אַ געטרײַער. ער זאָגט, אז ווען ער האָט ניט קיין
זאדישקע, וואָלט ער דאָ ניט געזעסן. ער וואָלט געווען אפּן פּראַנט. דאָ
אין סירניצע איז שוין די מילכקאַמע אזוי ווי שטיף, אָבער סאָנים זײַנען
נאָך דאָ אַ סאַך, אי גענעראַלן, אי פּעטליוראָוועס, אי באַנדעס. די
רויטע אַרמיי האָט נאָך גענוג אַרבעט.

— איצטער, — דערציילט אַלעקסאַנדער, — שלאָגט מען זיך פּאַר
קיעוו.

וויגדער האָט עפּעס היינט אַ גאַנצן טאָג באַ אלע אַרבעטן געכאַזערט
די ווערטער:

פרייט זיך, קינדער,
פרייט זיך, פריינט,
דער סוינע איז צעשלאָגן!..

און ער האָט געפילט, אז סע צעגייט זיך באַ אים א ליבשאפט אין הארצן. וויגדער האָט זיך געוואָלט פאַרשמעלן אין געדאנק די ערטער, וווּ די רויטע שלאָגן זיך מיט די ווייסע. ער וואָלט קיינמאָל ניט געצימערט פאר זײַן לעבן, ווען ער דארף פאַלגן א נאנג לעניגען, פרונוען אָדער אפיר לע סידאַרענקאָן דאָ באַ זיי אין סירניצע. סידאַרענקאָ האָט לעבן זיך אַ מאַכנע רויטארמיער, א סאך פון די נייע זײַנען אפילע ניט קיין באַקאנטע, און זיי אלע שלאָגן זיך מיט די באַנדיטן.

אין די דערפער גייען ארום באַנדיטן און טוען אָן צאָרעס. אָט האַרדיר קעס! וואָס ווילן זיי? זיי ווילן באַגראָבן די מאַכט? א גוטע מאַקע — סע וועט זיי ניט העלפן, מע וועט זיי אויסשטיקן ביז איינעם.

אָנ-אָ דערציילט יוונע די ליפ, אז באַ וועלוולען אין קלייט, וווּ ס'איז איצט די ארעסטאנטסקע, זיצן פיר געבונדענע באַנדיטן. סע האָט זיי היינטיקע נאכט אראָפגעבראכט דער לאַטיש מיט זײַן מאַכנע. ס'איז ניט קיין לאַטיש. ס'איז אַ כאַבנער יינגל — סידאַרענקאָס רעכטע האַנט, לייבקע מאַכאָטקין. ער איז זייער א געזונטער, און אין די דערפער טײַנען די באַלעגופים, אז סע קאָן ניט זײַן, סע איז ניט דער ייִדישער באַכער, ס'איז גאָר אַ לאַטיש. און גייט זיי עפעס. זאָל זײַן אַ לאַטיש, אבי זיי ציטערן פאַר זײַן דוך און זיי זוכן אים. די באַנדיטן זוכן אים דורך די נעכט. זיי וואָלטן אים וועלן דערשמעכן, פאַרברענען, האַרגענען, צערניסן אַף שטיקער. קיינער האָט זיך דאָ צו זיי ניט געקאָנט אויזי נעמען, ווי לייבקע מיט זײַנע כעוורע.

— אַ, לייבקע איז זייער א דרייסטער, — זאָגט מוישע־בונים, — ער שמעלט אײַן זײַן לעבן אין אַזעלכע ערטער, וווּ קיינער וואָלט זיך ניט אײַנגעשמעלט.

די באַנדיטן זײַנען אָבער אויך דרייסטע. וויגדער ווייסט, און די נאנצע שטאָט ווייסט די מײַסע מיטן אַטאמאן זשוראוועל. זשוראוועל איז פון אַ ווייט דאָרף, און ער איז געווען אַן אַטאמאן פון א נאנצער באַנדע. ער פלעגט אינמיטן כאַטאַג אריינגיין מיט זײַנע באַנדיטלעך אין אַ דאָרף אריין אויזי פראַנק־אוי־פריי און באַנעמען די קאָאָפּעראַציע. האָט זיך אים געוואָלט, האָט ער די מענטשן פון דער קאָאָפּעראַציע געלאָזט לעבן, און אז ניט, פלעגט ער האַרגענען, טייטן.

די, וואָס האָבן אים געזען, דערציילן, אז ער פלעגט ארומגיין
לייכט אָנגעטאָן און פלעגט טאָן זיין באנדיטישע ארבעט זייער קונציק.
כאפן איז אים געווען זייער שווער, היינט איז ער דאָ, און מאָרגן דער-
קענט מען אים ערגעץ פאר זעכציק ווערסט. עפעס אזוי ווי רוכעס וואָלטן
אין אים געזעסן.

איינמאָל איז אָנגעקומען א יעד'ע, אז זשוראוועל איז שלאף און מע
באהאלט אים אויס בא זינער א שוועסטער לעם טשערעווקי. באלד איז
אהין אוועק אן אַטריאד. די באנדע זיינע האָט מען גיך אויסגעכאפט,
אָבער אז ס'איז געקומען צו אים, האָט ער קראנקערהייט גענומען זיך
פארטיידיקן. פרויער האָט ער געשאָסן פון שטאָל, ווי ער איז געלעגן.
דערנאָך פון הייזל, דערנאָך איז ער פארקראַכן צו די היינער אין קוטשקע,
דאָרט בא זיין שוועסטער הינטערן אויוון, און ער לאָזט ניט צו צו זיך,
ער האלט אין איין שיסן. פערציק קוילן האָט ער ארויסגעלאָזט, און דער-
נאָכדעם איז ער געוואָרן שטיל.

קריכן צו אים אין קוטשקע האָט דער קאָמאנדיר ניט געלאָזן. ער
האָט ניט געוואָלט איינשמעלן אפילע קיין איינעם פון זיינע רויטארמיער.
וואָס זשע האָט ער געטאָן? ער האָט א קאָמאנדעווע געטאָן, מע זאָל
צענעמען דעם אויוון. פון איין זייט האָט מען פארוואלגערט די קוטשקע,
ער זאָל ניט קאָנען ארויסקריכן, און פון דער צווייטער זייט האָט מען
זיך א נעם געטאָן צום אויוון. דעריקער האָבן זיי געוואָלט אים נעמען א
לעבעדיקן. אז זיי האָבן זיך צו אים דערלאנגט, האָבן זיי דערזען, אז
ס'גיסט זיך פון אים בלוט. די לעצטע קויל האָט ער אריינגעלאָזט אין
זיך אליין. אָבער די האנט איז שוין, ווייזט אויס, בא אים געווען פרויער
פארווינגדעט, האָט ער ניט געטראָפן אין הארצן, ווהיין ער האָט זיך
געצילט, און בלוט איז בא אים געגאנגען פון בויך. אז מע האָט אים
פארבאנדאזשעוועט, האָט ער זיך געביסן, ווי א ווילדע כניע, נאָר ריידן
האָט ער ניט גערעדט.

דאָס גאנצע דאָרף איז ארויסגעלאָפן קוקן, וויאזוי מע האָט אים
געפירט. קיינעם האָט זיך ניט געגלייבט, מע זאָל אים נעמען א לעבעדיקן.
אָבער אז מע דארף, נעמט מען!

סידאָרענקאָ איז נאָכגעגאנגען נאָכן וואָגן, האָט צופרידן געשמייכלט
און זיך איבערגעקוקט מיט זיינע רויטארמיער.

די „וואָוקעס“

אז וויגדער איז געפאָרן נאָך וואסער, האָבן אים אלע יינגלעך אין שטאָט מעקאנע געווען. ווער ס'איז געווען א נוטער כעוורעמאן און ניט קיין גרויסהאלטער, פלעגט אים וויגדער לאָזן אָנגיסן דאָס פעסל אָדער צוהאלטן דאָס פערד פאר דער צוים.

איינמאָל באטאָג ליגט וויגדער באם סאמע ברענ טינד. „דאָס שוין כעטל“ — פייטל דעם שניטקרעמערס אייניקל, האלט צו דאָס פערד, און שניקע פעטליאק ציט פלייסיק דאָס וואסער פון טינד און גיסט אין פעסל אריין. וויגדער ליגט זיך אויסגעלייגט אפן זאמדיקן ברענ. ער זעט, אז די ארבעט גייט גוט, ציילט ער נאָר די עמער. באם פערציקסטן עמער וועט שוין דאָס פעסל זיין פול. ליגט זיך וויגדער, ווי זיין שטייגער איז, און ציילט די עמער. ער טוט א קוק צום פלויט, וואָס פון יענער זייט אָנגעטאָן און מיט א טאָרבעלע פון יענער זייט אקסל, שטייט אף דער מעזשע און עפעס אזוי ווי ער ווינקט צו אים.

וויגדער איז פוילבלעך אופגעשטאנען און זיך געלאָזט גיין איבער דער שמאָלער קלאדקע צו אים.

דאָס יאטל אָבער, זעט ער, רוקט זיך אָפ. ווייסט ניט וויגדער, וואָס יענער מיינט, און בלייבט שטיין. ערשט דאָס יאטל ווינקט צו אים ווייטער. גייט וויגדער אָפ נאָך א פאָר טריט, קרייבט אריבער איבערן פלויט. זעצט זיך דאָס יאטל צו אונטער א בוים. אף אים קוקנדיק זעצט זיך וויגדער אויך צו.

— קענסט האַלטן א סאָרד? — האָט זיך דאָס יאטל מיטאמאָל אָנגע-רופן.

דאָס יאטל האָט אויסגעזען זייער מאַדנע. וויגדער האָט א רעגע א קלער געטאָן און געענטפערט:

— יאָ.

— פאר וועמען האלטסטו?

וויגדער האָט זיך פארכידעשט:

— וואָס הייסט פאר וועמען? פאר די באַלשעוויקעס.

— און פאר לענינען?

— פארשטייט זיך, אז פאר לענינען און פאר פרונוזען און פאר דער
 גאנצער ראטנמאכט.
 — דאָס איז גוט, — זאָגט דאָס יאטל, — נאָר איך האָב סײַווײַ
 מוירע.
 — פארוואָס?
 — איך בין געקומען נאָך א נייטיקער, זייער שטארק נייטיקער זאך,
 נאָר איך האָב מוירע, אז מע וועט מיך הארגענען.
 וויגדערן איז געוואָרן נאָך מאָדנער, שוין אפילע זיך גענומען א
 ביסל שרעקן.
 — נו, — האָט ער א זאָג געטאָן און זיך ניט פאָרגעשטעלט, וואָס
 וועט יענער ווייטער זאָגן.
 פון יענער זינט מיך האָט פעטליאקס אייניקל שוין געשרינען, ווי א
 זיגער, נאָך דער אָפגעטאָנענער ארבעט:
 — שטערנזעער, קוק! טו א קוק! שוין א פולע פאס!
 — באַלד. האָב צייט א ביסל.
 — נו, דערצייל! — האָט וויגדער אומגעדולדיק א זאָג געטאָן צום
 דאָרפישן יאטל.
 דאָס יאטל איז געוואָרן ערנסטער און זיך שטיל אָנגערופן:
 — די וואָוקעס וועלן היינט באַנאכט אלע זינן אין איין שטוב, און
 מע קאָן זיי דאָרטן צעכאַפן.
 — די וואָוקעס? — איז וויגדער שיר ניט אופגעשפרונגען פון אָרט.
 — שווייג, — האָט דאָס יאטל ביז און ווי אן עלטערער מענטש
 אויסגעשרינען.
 — גוט, גוט, איך שווייג. הערסט א מינסע? די וואָוקעס, זיי זינען
 ביטערע האדעס! זיי האָבן אויסגעקוילעט א היפש ביסל מענטשן.
 נישקאַשע!
 — מיין טאטן אויך...
 — דיין אייגענעם טאטן? — וויגדער האָט לאַנג אָנגעקוקט וואסיל-
 קען (אזוי האָט מען גערופן דאָס יאטל), און ער האָט א פרעג געטאָן
 מיט א ציטעריקן קאָל:
 — פארוואָס?
 — איך וויל גיין צום לאמיש, נאָר איך האָב מוירע, — האָט וואסיל-
 קע ניט געענטפערט אף וויגדערס פראגע.

— נארעלע, ער איז זייער א גוטער, פאר אים זאָלן די סאָנים מוירע האָבן.

— יאָ, — האָט וואסילקע געענטפערט, — מע טאָר אָבער ניט זען, אז איך גיי אהין צו די עלטסטע, קיינער טאָר עס ניט זען. אלע טאָג קומען אהער צו גיין אונטערגעשיקטע מענטשן, באַנדיטן, און מע קוקט נאָך. זיי ווייסן אלץ, וואָס עס טוט זיך דאָ. — פּונוואַנען?

— האָט וויגדער זיך געכידעשט. — פּונדאנען! — האָט וואסילקע געענטפערט. — מע קומט צו גיין אין שטאָט אַרײַן פאַרקויפן א האָן אָדער א קרענצל ציבעלעס, אָדער יאָגעדעס א טעפל און גיי דערקען זיי.

— דאָס ביסטו גערעכט, — האָט זיך וויגדער פאַרכאַפּט. און ס'איז געבליבן, אז וויגדער וועט ערגעץ פאַרשטעקן וואסילקען, און צו סידאַרענקאָן וועט ער שוין בעסער אליין צולויפן. קוים פאַרפירט דאָס פעסל וואסער און באהאַלטן דאָס יאַטל, איז וויגדער אין איין אָטעם אוועקגעלאָפן ווהין מע דאַרף. מע האָט אים אַרײַנגעלאָזט צום קאַמיסאַר.

וויגדער האָט דאָס ערשטע מאָל דערזען, אז באַ סידאַרענקאָן זײַנען גרינע אויגן. יענער האָט א גלאַנץ געטאָן מיט די אויגן, איז וויגדערן אויף געוואָרן אומהיימלעך, כאַטש ער ווייסט גוט, ווער סידאַרענקאָ איז. וויגדער האָט זיך א הייב געטאָן אַף די שפיץ פינגער און שטיל א זאָג געטאָן:

— כאַווער קאַמיסאַר, א נייטיקע זאַך. סידאַרענקאָ האָט איין קוק געטאָן אזא, זײַנען אלע אַרויסגעגאַנגען פּונעם צימער. און אז וויגדער איז געבליבן מיט אים אליין, האָט ער אלץ דערציילט, ווי ער האָט נאָר געקענט. סידאַרענקאָ האָט אים אויסגעהערט און די גאַנצע צײַט עפעס געקוקט צום פענצטער. דערנאָך האָט ער זיך אויסגעקערט צו וויגדערן און קורץ א זאָג געטאָן:

— גוט, זיי אין קינדערהיים, גיי אין ערגעץ ניט אוועק. אין א קורצער ווײַלע ארום איז מאַכאַטקין געקומען צו לויפן אין קינדערהיים און גלײַך אין הויף אַרײַן. צו אים האָבן זיך אַרויסגעשאַטן א סאך כעוורע, אָבער ער האָט געזאָגט: — גייט אלע אין שטוב, איך וועל באַלד אַרײַן.

— כאווער מאכאָטקין, — האָט זיך וויגדער אָנגערופן, — סע ניטאָ פארן יינגל וואָס מוירע צו האָבן. ער איז אף זיי אין קאס, זיי האָבן געהארגעט זיין אייגענעם טאטן. ווען ער זאָל זיי קאָנען דערשטעכן, וואָלט ער זיי אלע דערשטאָבן.

— גוט, — האָט מאכאָטקין געזאָגט, און ער איז אוועק מיט וויגדערן צו וואסילקען אין שטאל.

וואסילקע האָט דערציילט אלץ, וואָס ער האָט געוויסט. מאכאָטקין האָט א גלעט געטאָן וואסילקען איבערן קאָפּ און געזאָגט: — זיי איבער היינטיקע נאכט דאָ. וועסט דאָ האָבן אי עסן, אי טרינקען. גוט? מאָרגן וועל איך צו דיר קומען. — דערנאָך האָט ער עפעס א קלער געטאָן, אָפּגערופן וויגדערן אָן א זייט און אים א פרעג געטאָן: — אוקראַיניש קענסטו גוט ריידן? — איך קען, — האָט וויגדער געענטפערט, — איך רעד אזוי ווי מע רעדט דאָ.

— דו ווילסט מיט אונדז גיין היינט באנאכט? וויגדער איז געוואָרן זייער איבעראשט. ער האָט געוואָלט זאָגן, ווי געוויינלעך: ווהיין? און ארויסגעכאפט האָט זיך בא אים: — איך וויל.

— דו וועסט קיין מוירע ניט האָבן? — גיין.

— טאָ געדענק זשע, — מאכאָטקין האָט זיך נאָכאמאל אויסגעקערט צו וואסילקען, אים צארט א גלעט געטאָן באם קאָפּ און איז אוועק געגאנגען.

דעם גאנצן טאָג האָט זיך וויגדער קיין אָרט ניט געקאָנט געפינען. ער האָט געווארט מיט אומגעדרולד, סע זאָל שוין גיכער זיין נאכט. דער טאָג האָט זיך אים געצויגן, ווי א יאָר.

וויגדער פאָלגט א גאנג

די וואָווקעס, אָדער די וועלף, ווי מע האָט זיי גערופן, זיינען געווען א באנדע פון א מאן צוואנציק. זיי זיינען אין די היגע וועלדער טאקע אויסגעוואקסן, זיי ווייסן דאָרט יעדער באהעלטעניש. ס'זיינען דאָרט

פאראן זומפיקע ערטער, ווו פערד און מענטשן ווערן פארזונקען, און זיי נעמט דער רועך ניט. זיי ווייסן, דורכוואנען אריין און דורכוואנען ארויס. מיט זיי זיך באגעגענען איז געווען אן איינשטעלעניש. דאָס זינען געווען כניעס, ניט קיין מענטשן. מאכאָטקין האָט זיי געמשאטעוועט שוין פון לאנג, און ער האָט אָפגענומען פון זיי אָפטע גרוסן. מע האָט געוויסט, אז זיי זינען פארבונדן מיט די ווייספאָליאקן. זיי קריגן פון זיי געווער, און די פאָליאקן לאָזן זיי אריין צו זיך איבער דער גרענעץ.

מע מוז פון זיי וואָס גיכער פאָטער ווערן, אָבער מיט קיין הוילע הענט וועסטו זיי ניט נעמען, אפילע זאָלסט שוין וויסן אפ קלאָר, ווו זיי זינען, ווייל, ווי געזאָגט, די בלאָטעס און די זומפן שטערן דאָ נוואַלדיק. איצט, אויב זיי קלייבן זיך ווירקלעך צונויף אלע אין איין שטוב, קאָן פון דעם ווערן א געשעפט.

וואָוומשע סלאָבאָדע איז צוועלף קילאָמעטער פונדאנען. די סלאָבאָדע איז שימער מיט הויזער און געדיכט מיט וועלדער. זי איז מאמעש אייניג געטונקען אין וואַלד.

אן אלטער בעטלער אין א ריאסע און א קליין יינגל בא דער האנט האָבן זיך פארשפּעטיקט געשלעפט איבערן דאָזיקן וואַלד. אפּדערנאכט, ס'איז פינצטער. דער וואַלד איז געדיכט. דער שליאך איז ווינציק אייניג געפאָרן, נאָר אז מע דארף גיין, גייט מען. נאָך א האלבע שאָ, נאָך א פערטל שאָ, און אָט האָט פון צווישן די ביימער זיך גענומען ציען א פלוויט פון לאנגע דראַנגען. אָט איז א שטאל, א שנייער, און אָט איז די שטוב אליין. אָ, ריכטיק, עס ברענט דאָרטן פייער, און אהין האָבן איצט פארקערעוועט דער אלטער בעטלער מיטן יינגעלע און האָבן אָנגעקלאַפט אין טויער. די הינט האָבן זיך צעביילט הויך און קאעסדיק. נאָר ס'איז באלד ארויס דער באלעבאָס, ניט קיין הויכער, דאָס ליינונטענע העמד איבער די הויזן אראָפגעלאָזט.

— ווער איז?

— כריסטא ראדי! — האָט דער אלטער געענטפערט מיט א בעטנדיק קאָל און געשלעפט נאָך זיך דאָס יאטל. — נעמט אונדז אריין, גוטע לייט, אין א פראוויאָסלאוונער שטוב אריין. —
— קומט אריין, — האָט דער באלעבאָס א זאָג געטאָן אָן כיישעק און האָט אָנגעשרייען אפ די הינט.

אין שטוב איז געווען פונעם ערשטן בליק ניט אָרעם, ניט רינד. צוויי מיידלעך האָבן זיך אומגעדרייט — פראָסטע, פארגרעבטע, נאָר ניט קיין מועסע, מיט אויסגעפלאַכטענע צעפּ און מיט אויסגענייטע ארבל אף די ליוונטמענע העמדער. אז די באלעבאָסטע איז אריין, האָט זי דער אלטער בעטלער געבענטשט און זיך דרין מאָל איבערגעציילעמט. דאָס יאטל האָט זיך אויך דרין מאָל איבערגעציילעמט, האָט אויסגעטאָן די גרויסע קוטשמע און זיך דער ערשטער אנדערגעזעצט אף דער הויכער גלאַטער באַנק.

— וואָס הערט מען עפעס אין שטאָט? — האָט דער באלעבאָס א באַרויגעזלעכער א פרעג געטאָן.

דער אלטער האָט, ווי גאָר א הימישער, דערציילט מיט פרומע רייד, אז אין שטאָט איז ניט גוט. מע זאָגט, אז מע וועט אינגיבן אראָפּנעמען די גלעקער פון קלויסטער. אזעלכס איז נאָך ניט געהערט געוואָרן, זינט די וועלט שטייט.

די אלטע האָט געשלעפט א שיסל מילכיסקס צום טיש און אוועקגעלייגט א פאָר פלעצלעך אָנשטאָט ברויט און האָט לאַנג געשאַקלט מיטן קאָפּ אף דעם, וואָס דער אלטער האָט נאָרוואָס דערציילט.

פארן עסן האָט זיך דער אלטער בעטלער א סאך מאָל געציילעמט, דאָס יאטל אויך, און מע האָט ביידע אָנגעהויבן אַריינפאַמפלען.

— און די פראוואַסלאַוונע, — האָט דער בעטלער ווייטער דערציילט, — האָבן א סאך אויסצושטיין פון איינעם א מאַכאַטקינען. ער איז נאָך רעגער פון דעם נאַטשאַלניק פון זיינעם. ער, אז ער פאָרט אַריין אין דאָרף, ווערן אונדזערע ברודער געבעך דערציטערט. ס'איז אן אַנטר־כריסט — ניט קיין מענטש. מע זאָגט, אז קיין קויל שטייט גאָר צו אים ניט צו.

ביידע מיידלעך האָבן אוועקגעוואָרפן זייער ארבעט, זיך צוגעזעצט נעענטער. דער באלעבאָס איז שוין געוואָרן הימישער און צוגעלאַזטער. ער דערפרעגט זיך אף די שטאַטישע גניס און לאַזט ניט דורך קיין איין וואָרט.

דאָס יאטל, וואָס איז געקומען מיטן בעטלער, האָט אויסגעזופּט דאָס לעצטע ביסל מילכיסקס, אָפּגעלעקט דעם לעפל און א זאָג געטאָן:

— שוין צוויי טעג, אז ער איז ניטאָ.

— ווער?

— מאכאָטקין.
— פּונּוואָנען ווייסטו? — פּרעגט אים דער בעטלער, ווי בייזלעך א
ביסל, לעמני ער מישט זיך, ווען עלטערע ריידן.
— איך ווייס, — ענטפערט דאָס יאטל, — ער איז אוועקגעפאָרן
מיט פּופּצן מאַן קיין אוסאָוו נאָך באַנדיטן, אלע האָבן געזען.
— איז ער נאָך ניטאָ? — האָבן עפעס אלע ווי איננינעם א פּרעג
געטאָן.

— מאָרגן, זאָגן זיי, דארף ער קומען.
— ווער איז דער זיי? — פּרעגט דער בעטלער שיר ניט מיט קאס.
— די יינגלעך אין שטאָט, זיי קענען אים אלע.
— אָט אן אַנטיכריסט, — האָט דער באלעבאָס פון שטוב א זאָג
געטאָן און שיר וואָס ער קריצט ניט מיט די ציין.
— ס'איז אן עמעס, אז ער איז א לאטיש? — פּרעגן די מיידלעך.
— ס'איז שווער צו וויסן, — זאָגט דער אלטער, — ווער ס'האָט
זיך אויסגעזוכט אף דערצאָרענען גאָטס נאָמען, נאָר מע מוז אויסגעלייזט
ווערן פון אים, און טאקע וואָס גיכער. גוטע לייט וועלן עס טאָן, — און
ער האָט א קנייטש געטאָן מיטן שטערן און א פיר געטאָן די ברעם.
געענדיקט דאָס עסן, האָט ער זיך ווייטער געשטעלט ציילעמען. דאָס
יאטל אויך. פּלוצעם האָט זיך דערהערט א קריי. אין שטוב איז געוואָרן
א שטיקל גערודער, די מוידן האָבן א קוק געטאָן אפן פּאָטער. אף דער
שטומער פּראַגע זייערער האָט דער פּאָטער ערנסט און לאַנגזאָם א שאַקל
געטאָן מיטן קאָפּ: „יא, מע קאָן“.

איז די עלטערע אַרויסגעלאָפן אין דרויסן, און אין א רעגע אַרום
האָט זיך געעפנט די טיר און ס'האָט זיך אַריינגערוקט א געזונטע פּויר
ערטע. די שטיקלעך צורע, וואָס האָבן זיך אַרויסגעזען פון אונטערן
דאָרפישן שאַלכל, זינגען געווען מעגושעמדיק. די אויגן ווילד און בייז,
ווי בא א רויצייעך. זי האָט געטראָגן א קאָרב אף די פּלייצעס. דערזען
מענטשן אין שטוב, איז זי געבליבן שטיין אפן שוועל און זיך שוין אזוי
ווי געוואָלט אומקערן, אָבער די שטוביקע האָבן זיך אלע צו איר א לאָז
געטאָן.

— קום אַריין, זון מיניער, — האָט די אלטע זיך אָנגערופן די ער-
שטע, — דאָס זינגען גאָטס מענטשן. זאָלסט הערן, וואָס זיי דערציילן
זיך אָן פון מאַכאָטקינען, — שטעלן זיך די האָר קאפּויר.

די אריינגעקומענע פויערטע האָט אראָפּגעוואָרפּן דעם קאָרב מיטן
שאלבל איניינעם, איז געבליבן א מאנצבלש געשוירענער קאָפּ מיט א
וויילדער צורע.

דער אלטער האָט א ווונק געטאָן צום באלעבאָס אי פרום, אי פּרעגנ-
דיק:

— ער?

און יענער האָט א שאַקל געטאָן מיטן קאָפּ, ווי איינער מיינט: „יאָ,
דאָס איז ער“.

דאָן איז דער אלטער אופגעשטאנען, האָט איבערגעצויילעמט דעם
נעפעש אין די ווייבערשע קליידער און געשוירענעם קאָפּ און זיך אָנגע-
רופּן:

— גייט, קינדערלעך, אין גאָטס וועג, גאָט האָט אייך ליב אזוינע.
איר און נאָר איר דארפט אונדז אויסלייזן פונעם אַנטיכריסט!

דער באַנדיט האָט אראָפּגעוואָרפּן דעם ווייבערשן ראָק פון זיך. ער
האָט א קלאַפּ געטאָן אין פענצטער, האָט זיך געעפנט די טיר און ס'האָבן
זיך אריינגעשאָטן אין שטוב אריין א צוואנציק מאָן, גרעסערע און
קלענערע, גרעבערע און דינערע, נאָר אלע ווילדע און צעכראסטעטע. זיי
האָבן גענומען טראָגן און ווארפן אפן טיש שטיקער וואָלנס, לַייַוונט,
פארטיק אָנטאָן, אוירינגלעך, פינגערלעך, זייגערלעך. די מוידן האָבן זיך
א כאַפּ געטאָן מיט זשעדנע הענט אופקלייבן דאָס אלץ אין קאסטן אריין.
די אויגן האָבן זיך בא זיי צעגלאַנצט, און זיי האָבן פאר איילעניש
געשמורכעט איינע די צווייטע מיט די עלנבויגנס. און די כעוורע באַנדיטן
קלייבן פון זיי נאכעס, זיי ווינקען צו זיי און זיי כיינדלען זיך.

די ביסטן האָט מען אופגעשטעלט אין ווינקעלע לעם באַנס, לעבן דער
קאָרעטע, וואָס אונטער דער פּאָליצע.

מע האָט זיך עפעס געסוידעט צווישן זיך, דערנאָך האָט מען ארופּ-
געוואָרפּן אפן טיש צוויי גרויסע שטיקער כאזער, אוועקגעשטעלט צוויי
בוטלען סאַמאָהאָן, און די וועטשערע האָט זיך אָנגעהויבן. דער אלטער
בעטלער איז שוין געווען שלעפּעריק, נאָר מע האָט אים ניט אָפּגעלאָזט,
ער זאָל אלץ דערציילן פון שטאָט, פון סידאַרענקאָן, פון מאַכאַטקינען,
פון דער וואָלאָסט.

— אז איך וועל אים כאַפּן, אָט דעם אַנטיכריסט, — האָט זיך איינער
אָנגערופּן, — וועל איך פון אים שניידן קליינע שטיקלעך לייב און זיי בא-

שיטן מיט זאלץ, לאַמיר קרענקען, אויב איך וועל אים הארנענען מיטאד-
מאָל. איך מוז זיך פריער א ביסל אַנטישען דאָס האַרץ.
— און איך וועל אים קעמען דעם קאָפּ, — האָט זיך איינע פון די
מודן זיס אָנגערופן. — ער וועט דאָך זײַן באַ מיר אַ שטילינקער, א
קאָטיקל.

— צו וואָס זײַנען די נאָרישע רייד! — האָט דער פּאָטער זיי בײַז
אָפּגעשטעלט. — האַלעווי פּאַקט מען אים שוין, וואָלט איך דער ערשטער
אים אָפּגעלייגט, ניטאָ הײַנט קײַן צײַט זיך אײַסקן מיט אזעלכע.
אזוי האָט מען געפּאַטערט די וועטשערע, אזוי האָט מען געכאַפּט אַ
דרעמל אַ פּאָר שאָ אלע אײַנס לעבן אַנדערן אפּן פּאָל, און אזוי האָט מען
זיך אָפּגעכאַפּט פּונעם פּלוצעמדיקן זעץ אין טיר און אין די פּענצטער.
דער בעטלער מיטן ייִנגעלע זײַנען שוין לאַנג ניט געווען. די ביקסן
זײַנען אלע געווען אָן פּאַטראָנעס און אָן שלעסער, באַ אײַניקע האָבן
ניט געסטײַעט די רעוואָלווערן, און ס'האָט זיך פּאַרקאַכט אַן עמעסע
קאַשע אין שטיבל לעם עס וואָלד.

— רוקי וווערד! — האָט מען פון דער אָנגעלאָפּענער זאווערוכע
געשרייען, און מע שייטט אָן אַן אָפּהער און אָן אַן אָפּשטעל אין סטעליע,
אין די פּענצטער אַרײַן, אין די ווענט. די באַנדיטן האָבן זיך צעוואַלדע-
וועט, די אויגן זײַנען געוואָרן אָנגעגאַסן מיט בלוט, נאָר זיי האָבן שוין
ניט מיט וואָס צו שייסן.

אין אַ שאָ אַרום זײַנען געלעגן אויסגעלייגט אפּן דיל זיבן געהאַרנע-
טע אין איין זײַט שטוב און צען געבונדענע אין דער צווייטער.
זייער ווילד האָט אויסגעזען באַ די שטוביקע דאָס, וואָס דער פרומער
בעטלער איז דאָך אויך צווישן די באַלשעוויקעס.
די כעוורע רויטאַרמיער האָבן זיך אינדערגיך אויסגעזעצט אַרום
טיש כאַפּן אַ ביס, אלע מאָל הערט מען פון זיי איין און דעם זעלבן
אויסגעשריי:

— אײַ, מאַכאַטקיין!

באַ די רייד האָט דער אַלטער בעטלער אַראָפּגעוואָרפּן פון זיך די
באַרד, דעם פּאַריק און די אָנגעקלעפּטע ברעם.
די מיידלעך האָבן צעפּנט מויל און אויערן. די געבונדענע באַנדיטן
האָבן זיך געריסן פון די שטריק, געגלאָצט מיט די אויגן און געקריצט
מיט די צײַן.

אָבער דער געזעצטער באַכער אין דער צעשפיליעטער פארשמאַלצע-
וועטער ריאסע האָט א צעשמייכלטער זיך אָנגערופן:

— ניטשעוואָ, קראָשעמשי, מירן פון אייך ניט שנידן קיין שטיקער,
מירן אייך ניט שיטן קיין זאַלץ אף די ווונדן, מירן אייך נאָר אויספרעגן
וואָס מע דארף און אייך איינציקווייז אָפשיקן אפן הימל. פראוודא, דיע-
וואָטשקי?

די מוידן האָבן געגעבן א וואָרף מיט די קעפ, ווי די פערד, און אין
דער זעלבער צייט האָבן זיי די אויגן ניט געקאָנט אָפרייסן פון מאכאַט-
קינען.

דאָס יאטל, וואָס האָט געפירט דעם בעטלער, איז אריינגעפאלן אין
שטוב פארסאַפּעט און ערנסט פארטאָן. איצט האָט מען שוין געקאָנט
דערקענען, אז ס'איז וויגדער. באלד נאָך אים איז אריינגעקומען א רוים-
ארמיווער מיט א ביקס.

— שוין דאָ די פורן?

— יעסט, טאָווארישטש נאטשאַלניק, — האָט דער רויטארמיווער
פריילעך אויסגערופן, — פאראן פורן.

און וויגדער האָט גלייך צוגעגעבן מייסע באַלעבאָס:

— מע קאָן שוין טראָגן?

— פינה? — האָט מאכאַטקין א פרעג געטאָן.

— פינה, — האָט וויגדער געענטפערט.

— מאַלאַדיעץ! — מאכט צו אים מאכאַטקין. — קום אהער, טו א קני.

וויגדערן האָט זיך אליין ניט געגלייבט, אז דאָס האָט אינגאנצן גע-
דויערט איין נאכט. און אלע מאַל, אז ס'איז אים אויסגעקומען דורכניין
פארבני די געבונדענע באַנדיטן, האָט זיך אים עפעס אָפגעריסן אין
הארצן.

— כאוויירם, — האָט וויגדער פלוצעס א פרעג געטאָן, — נו, און

דעם קינדערהיים וועלן מיר עפעס פארפירן?

— אויסער די באַנדיטן מיטן געווער — אלץ, — האָט מאכאַטקין

אים געענטפערט.

וויגדער האָט זיך צעשמייכלט. ער האָט זיך פאָרגעשטעלט, ווי העניע,
אזריליק, אלעקסאנדער דער וועכטער און אלע אין קינדערהויז וועלן זיי
באגעגענען. „מע וועט עס א ביסל אָנטאָן די קינדער פון קאָפּ ביז די
פיס“, — האָט ער א צופרידענער געקלערט צו זיך אליין.

אפן וועג אהיים זינען זיי ווייטער געגאנגען צופוס. וויגדער האָט זיך געסטארעט ניט אָפּשטיין פון די עלטערע. אין וואַלד האָט געשמעקט, די שפיצן פון די ביימער האָבן זיך גערויטלט. אין דרויסן האָט שוין געשארנעט.

— וויגדער, — האָט מאַכאַטקין אומגעריכט א פרעג געמאַן, — מאַרגן וועסטו אַלץ דערציילן די קינדער?
— מע מעג דען? — האָט וויגדער איבערגעפרעגט.
— דערווייל ניט, — האָט אים מאַכאַטקין שטיל, נאָר פילדניטיק געענטפערט.

— נוט, איך וועל געדענקען.
הינטער דער סאַמע שטאַט האָט זיך וויגדער געזעגנט מיט די רויט־ארמיער און איז אוועק אין קינדערהויז, אין שטאַל צו זיין געלעגער אפן היי. ער האָט זיך פאַרויכטיק אוועקגעלייגט לעס וואסילקען און לעבן אַזריליקן, וואָס זינען געשלאָפן און האָבן גאַרניט געהערט.
ער איז לאַנג געלעגן אפן געלעגער מיט אָפענע אויגן. א גרויסער שטאַלץ האָט אַרומגעכאַפט זיין נאָז וועזן:
„איך האָב געפאַלגט א גאַנג, — האָט ער געקלערט, — דער רעוואַליוציע, נאָר דערווייל טאָר קיינער דערפון ניט וויסן.“
און ווייטער האָט זיך אים געדאַכט, אז ווען ער נעמט איצט און לאָזט זיך אוועק אין קרעמל גלייך צו לענינען, וואָלט אים לענין א גלעט געמאַן און וואָלט אים געזאָגט:
— א, וויגדער! איך האָב שוין לאַנג געוויסט, אז דו ביסט דאָס בעסטע יונגל אין גאַנג סירניצע.

צום נייעם לעבן

וויגדער האָט זיך מיטאַמאָל דערפילט עלטער, שטאַרקער און גרעסער.
עפעס איינמאָל איז ער צוגעגאנגען צו העניען און זיך אָנגערופן:
— כאַווערטע לערערן, איך דאַרף מיט אייך עפעס ריידן.
מע האָט אָבער אַקוראַט געוואשן און געבאָדן די קלענערע קינדער,

איז זי געווען שטארק פארנומען, און ס'איז געבליבן, אז נאך היינט אין
אָוונט נאָך דער וועטשערע זאָל ער בלייבן, וועט זי מיט אים ריידן.

מער האָט ווינדער ניט געדארפט. אים איז נאָר געווען שווער אָנהייבן.
דאָס איבעריקע וועט שוין גיין גלאט, ווי א מיזמער.

און ער האָט איר דערציילט, אז מאכאָטקין וויל אים צונעמען אַרבעט.
אין קינדערהיים איז שוין עפעס ניט שוין, ער זאָל זײַן, שוין
א ביסל צו א גרויסער. נאָר ער וועט קומען. ער וועט סייווי אלעמאָל
אהער קומען.

העניע האָט מיט אים דעם אָוונט לאנג געשמעסט. צווישן אנדערע
זאכן האָט זי אים דערציילט, אז אויך אזריליק גייט אוועק פון קינדער-
היים. מע שיקט אים אין שטאָט אַרײַן זיך לערנען זינגען, און מינטשיק
גייט איבער מיט די עלטערע מיידלעך אין שניידערשן ארטעל. זיי וועלן
דאָרטן גייען און פארדינען.

ווינדערן איז געוואָרן א כידעש. אלצדינג איז דאָך אזוי ריכטיק, און
ער האָט זיך נאָר ניט אָנגעשטויסן אַרבעט.

און די וואָך האָט טאקע דער קינדערהיים אינגעאָרדנט א געזענונגס-
אָוונט פאר די כעוורע, וואָס גייען אַרויס אין לעבן.

זייטיקע געסט זיינען דאָס מאָל געווען ווינציק, אויסער די, וואָס
זיינען ביכלאל אָפטע אַרײַנגייער אין קינדערהיים: ווי מאכאָטקין, לאָמיר
זאָגן, און די לערער פון דער שול.

אין שטוב איז געווען ליכטיק, אלע קינדער האָבן זיך צוגעפּוצט, אַרבעט
די טישן האָט מען געשטעלט פון דעם שענסטן און בעסטן.

העניע, אז זי האָט געהאלטן איר רעדע, זיינען בא איר, דוכט זיך,
געשמאנען טרערן אין די אויגן. און זי האָט געענדיקט איר וואָרט אזוי:

— מיך פרייט זייער, ליבע כעוורע, וואָס איר גייט אַרויס אין לעבן,
ווי פרייע בירגער, און יעדערער קאָן, איז אימשטאנד, איז גרייט ברענגען

נוצן אונדזער טייער פאָטערלאַנד!

אלע כעוורע האָבן געפליעסקעט בראוואָ און געקוקט אַרײַנגערן,
אַרײַליקן און אַרײַליקע מיט נאָר אנדערע אויגן.

אז ס'האָבן זיך געענדיקט די רעדעס, האָט מען געזונגען לידער,
געגעסן א גוטע וועטשערע און זיך צענאנגען שלאָפן עפשער צוועלף
אזייגער.

* * *

וויי, וויי, בא וויפל מענטשן ס'האט זיך איבערגעאנדערשט דאס לעבן!
אפילע ריוועלע די האַראַדעצער איז שוין אויך אויס דינסט. זי ארבעט
אין פּאַטשט אין סירניצע. אין פּאַטשט ארבעטן א סאך מידלעך. איר
ארבעט איז זיצן באם טעלעפּאָן. איר זאָלט זען, וויאזוי מע האַלט פון
איר אין שטאָט. באַטאָג ארבעט זי, און אפּדערנאכט גייט זי אה קורסן
און לערנט זיך מיט גרויס כיישעק. זי האַט א גוטן קאַפּ.
דער אלטער שמערעליכעס אייניקל סאַרעלע איז געוואָרן א בוכהאלטער.
זי ארבעט אין דער סירניצער כאַנק, און איר כאַבע פארשפּאַרט שוין
אלע פּריוטיק גיין איבער די הויזער. וואָס דארף מען מער, אפילע איצט
קאמשיקע טוט שוין אויך אן ארבעט. ער איז געוואָרן א וועכטער אין
דער קאָאָפּעראַציע.

מינטשיק, די שוועסטער וויגדערס, גרייט זיך צום ספּעקטאַקל, וואָס
די שול קלויבט זיך שטעלן פאר דער נאנצער שטאָט.
מע האַט אָנגעהויבן זאָגן אין שטאָט, אז מינטשיק איז דאָס שענסטע
מידל. וויגדער הערט עם ערשט. אזויפיל יאָרן, אז ער איז מינטשיקס א
ברודער און ס'זאָל אים גאָר איין מאָל איינפאלן, אז זי איז א שיינע.
איינער פון מאכאַטקינס רויטארמיער שאדכנט זיך צו איר, ער איז
אליין א רימער. נישקאַשע, זאָגט ער, וואָס זי איז נאָך א יונגע. ער דארף
נאָך סייווי דינגען א ביסל אין דער ארמיי, און זי קאָן דערווייל ארבעטן
און לערנען.

דער בריוו

וויגדער וויל זיך דערמאָנען אין זיין שטוב, וויאזוי איז זי געווען
דענסטמאָל, ווען ער האַט זי פּינט געהאט, ווען מע האַט זיך דאָרטן טאָג
און נאכט געשאַלטן.

עפעס א מאַדנע זאך. גאָר ניט אזוי לאנג איז עם געווען, אָבער איצט
איז אלץ אנדערש. ער זעט פאר די אויגן גאָר דאָס, וואָס ס'איז איצט,
און ער קאָן זיך ניט דערמאָנען דאָס, וואָס ס'איז געווען. איצט האָבן
זיי די שטאַל איבערגעשטאָטן, זי אוועקגעשטעלט ניט אינמיטן הויף, נאָר

אין א ווינקל און זי שוין צוגעדעקט מיט א דאך. דעם גארטן האָבן זיי אליין אָנגעהויבן זייען אלע יאָר. די מאמע זיצט שוין ניט מיט קיין לידיקע הענט לעבן לידיקן טיש, די מאמע איז פארטאָן און פארארבעט. אז מע קומט זי רופן, זי זאָל פארקנעטן א דיוזשע ברויט בא ריסלען דער הארבארקע, ענטפערט זי:

— איך וועל אַיך זאָגן דעם ריינעם עמעס, סע קיינענאָרע דאָ אזוי- פיל ארבעט אין שטוב, אז ווען איך זאָל האָבן נאָך צען הענט, וואָלט מיר אויך געווען ווינציקס. און מיינט איר וואָס? — דער גארטן, די הינער, די שטוב און די קינדער, יעדערער איז פארנומען און אף יעדערן דארף מען א קוק טאָן.

איינמאָל פארנאכט, די זון האָט זיך שוין געזעצט אנטקעגן די וואָ- לאַסט-ביימער, זינען עפעס אלע געווען אין שטוב. לייבל דער רימער, וואָס גייט אום מיט מינטשיקן, איז אויך דאָ געווען, ער איז שוין דאָ אינגאנצן ווי אן אייגענער. זינען עפעס אלע געזעסן, און מינטשיק האָט זיי פירגע- לייענט אוועק ברויו פון אמעריקע.

ער שרײַבט, אז קיין לעבן מאכט ער דאָרט ניט און ער בענקט נאָך זיי און בעט, מע זאָל אים ארויסשרײַבן, וועמען זאָל ער אָנהייבן ארויס- נעמען צו זיך קיין אמעריקע, ווייל ארויסנעמען אלע מיטאמאָל וועט ער ניט זײַן אימשטאנד.

אלע האָבן געקוקט אפן פאָרן קיין אמעריקע, ווי אף א ווילדער זאך. ווער קלערט דען אהין פאָרן, וועמען גייט עס אָן?
— דו ווילסט? — האָט ווינדער געפרעגט מינטשיקן.

דער רויטארמיער מיטן שפיציקן געמבעלע און מיט די שיינע אויגן האָט אף איר גענומען קוקן, וואָס וועט זי זאָגן.

— ניין, — האָט מינטשיק געשאַקלט מיטן קאָפּ, — מיר איז דאָ אויך ניט שלעכט. — און זי האָט צוריק א קוק געגעבן אפן רויטארמיער.

אלע האָבן גלייך דערקענט אין איר שמייכל, אין פריילעכן קוק, אז בא זיי איז שוין לאנג עפעס אָפּגערעדט.

— און דו ווילסט? — זאָגט ווינדער צו דער מאמען.
— די גרויסע גליקן, וואָס ער מאכט דאָרטן, — האָט פריבע געענט-

פערט, — אף אלע סאָנים געזאָגט געוואָרן. בעסער וועלן מיר אים שוין אריבערנעמען אהער.

און מע האָט זיך אנידערגעזעצט שרײַבן אוועק אלע א בריוו.

— דו? — האָט זױגדער ווי א פרעג געטאָן מינטשיקן.
אָבער פריבע, וואָס איז געשטאנען אינמיטן שטוב א פארקלערטע און
מיט דער האנט אונטערנעשפארט די קיין, האָט פלוצעם א זאָג געטאָן:
— וואָס איז עפעס? אזא בריוו דארף א מאנצבל שרײַבן.
א קוים באמערקטער שמייכל פון שטאַלץ און צופרידנקייט האָט זיך
געוויזן אף וויגדערס פאַנעם. ער האָט זיך פאזאָליע אופגעהויבן פון
אַרט, געבראכט א פערטל פאפיר, א טינט־און־פען און אָנגעהויבן, ניט
געכאפט, קעדיי דער קסאוו זאָל זײַן שענער: „טייערער זון און טייערער
ברודער אורעמל! לעב גליקלעך!“
אלע האָבן אָנטיילגענומען באם צונויפשטעלן דעם דאָזיקן וויכטיקן
דאָקומענט, און געענדיקט האָט מען דעם בריוו אזוי:
„האָסט ניט וואָס צו זאָרגן, טייערער ברודער. דאָ האָבן שוין געפעלט
די שלעכטע צײַטן. דו וועסט ניט דערקענען די שטוב און דאָס געזינד,
וואָרעם מיר אליין דערקענען זיך אויך ניט. קאָן זײַן, אז דו וועסט טרעפן
צו מינטשיקן אף דער כאסענע. האקלאַל, קום צו פאָרן. דאָ זײַנען אופֿ־
געריכט געוואָרן אלע נויטבאדערפטיקע און מיר אליין פילן זיך דאָ ווי
נײַגעבוירענע.“
פריבע איז אוועקגעגאנגען שטעלן טיי, לייבקע האָט זיך געזעצט
נענטער צו מינטשיקן און האָט אָנגעהויבן אינדרשטיל איר עפעס
דערציילן אפן אויער. קיין שײַן אין שטוב האָט נאָך ניט געברענט. דער
לעצטער אָפּגלאַנץ פונעם זון־פארגאנג איז געפאלן אף דער וואנט, ווו
מינטשיק האָט אופגעהאנגען לענינס בילד. וויגדער איז געזעסן צופרידן
און האלב־מיד נאָכן טאָג ארבעט. און ער האָט זיך דערמאָנט אינעם
געדיכט, וואָס ריוועלע דעם גלעזערס האָט ניט לאנג אָנגעשריבן אין
קינדערהיים:

זאָל לעבן אונדזער לענין,
וואָס ווי א שטערן העלט,
ער איז אונדז טייערער און ליבער
פון אלעס אין דער וועלט.

ארא מין געשמאק ווינטעלע ס'האָט זיך
דאן דערפילט אפן גאנצן ארום און אויך
בא אונדז.

באלד ווי מיר זינען אויסגעלייזט
געוואָרן פונעם פרויסטאוו מיטן קאנ-
טשיק און פונעם פאָרעץ מיט זינע הינט,
האָבן מיר פריי אָפגעאַטעמט. די פויערים
האָבן אָנגעהויבן טיילן די ערד צווישן
זיך. א סאך יידן פון דער אָרעמשאפט
זינען איבערגעגאנגען אף ערדארבעט,
און מיר האָבן פאר גרויס פרייד אויך
פארנומען א שטיקל ערד בא דער שטוב.

אין א פרייען פרימאָרגן איז ארויס-
געגאנגען דער טאטע אין שטאל. ער
האָט אָפגעקליבן צווישן דעם אלטן
האַלצווארג א דריסיק — פערציק
דרענגלעך און האָט גענומען פארצווי-
מען פאר די פענצטער פון שטוב א מין
הויפל, אָדער גערטל, וואָסערע זעקס
קלאפטער די לענג און צוויי די ברייט.
מיר, כעוורע, זינען ארומגעלאָפן
העלפן דעם טאטן. ווער עס טראָגט
אים אונטער דעם גראַב-אַיזן, ווער עס
האלט אים אונטער דעם סטויפטשיק אין
גריבל, און ווער עס דערלאנגט דעם
טאטן אן אלטן אויסגעגלייכטן צוואַק
אף צו פארקלאפן דעם לאנגן שווערן
דראָנג.

דער טאטע טוט זיין ארבעט שווינג-
דיק. די מאמע קוקט זיך אום אלעמאָל
מיט מוירע, אז טאָמער האָבן מיר זיך
נאָך צו פרי א לאָז געטאָן אָפצוימען
„אייגענע ערד“. און מיר, קליינווארג,

אויסגעוואקסן

(די געשיכטע
פון אונדזער גערטל)

1. א פרישער ווינט

קוקן זיך צו צו די עלטערן און סטארען זיך, מיר זאלן ניט טומלען מערער, ווי סע פאסט אין אזא ערנסטער שאָ.

ס'איז צוגעגאנגען דער שאַכן אונדזערער מיראַש — א הויכער פויער, זייער א פארמעגלעכער. ער האָט פינף זין, איז יעדערער די הייד אזוי, ווי ער, און עפּשער נאָך א קאפּעטשקע העכער.

— דאָכרי דיען, פּאני לייבאַקאָ, — זאָגט ער צום טאטן.

— דאָכרע זדאָראָוויע, פּאני מיראַש, — ענטפּערט אים דער טאטע מיטן זעלבן און ער טוט זיך ווייטער זיין ארבעט.

געשטאנען, געשטאנען א ביסל מיראַש, דערנאָך האָט ער פּארייכערט די ליוולקע, אויסגעשפיגן מיטן שיטערן שפּייעכץ און איז אוועקגעגאנגען. די מאמע איז ארויסגעלאָפּן און האָט ניכער א פרעג געטאָן:

— וואָס האָט ער געוואָלט, דער באלעגוף?

— גאָרניט, — האָט דער טאטע קורץ געענטפּערט.

— ער האָט זיך דערשראָקן. ער מיינט, ס'וועט אים זיין קארג?

— ווער הערט אים! — האָט דער טאטע געענטפּערט.

אין א קורצער וויילע ארום איז צוגעגאנגען צו אונדז כוועדער דיאָמט טשיכעס, אויכעט א שאַכן אונדזערער. נאָר ס'איז שוין ניט מיראַש. ער האָט א זון מיט אן איידעם, דינען זיי ביידע אין דער רויטער ארמיי, און אז מע קומט אָפּ א סכאָד, שעמט ער זיך ניט, כוועדער, און רעדט אלץ, וואָס ער וויל, ער קוקט ניט, וואָס די רייכע בלאָזן זיך אָפּ אים.

— דאָכרע! — האָט ער זיך האָפּערדיק אָנגערופן צום טאטן און ארויסגענומען פון מויל דעם נאסן ציבעק.

— דאָכרע זדאָראָוויע, סוסידע, — האָט אים דער טאטע געענטפּערט. דערבני האָט ער זיך אויסגעגלייכט אָפּ א וויילע, האָט אוועקגעשמעלט דעם גראַב־איניז אָן א זייט און גענומען פּאָרדרייען זיך א ציגאר פון מאכאָרקע.

— אז דו צוימסט שוין, — האָט כוועדער א ווייז געטאָן מיט דער האנט ארום צום וויהאָלצו, — האָסטו דאָך געמעגט פּאָרנעמען א ביסל ברייטער.

— איך דארף ניט קיין סאך, — האָט דער טאטע געענטפּערט, — מיר איז גענוג, אבי קיין כאַזירים זאלן ניט שטופּן די מאָרדעס אין פענצטער אַרײַן. — דער טאטע האָט צוגערייכערט בא כוועדערן דעם ציגאר זיינעם, האָט אָנגעשפיגן פּריער אָפּ איין האנט, דערנאָך אָפּ דער צוויי-

טער און זיך אוועקגעשטעלט גראָבן. כוועדער איז געשטאנען א ביסל און געפֿיפקעט די ליוולקע. דערנאָך האָט ער אראָפֿגעוואָרפֿן זײַן קוצאק — די קורצע סוויטקע — און האָט אויכעט גענומען העלפֿן דעם טאטן צוקלאַפֿן די דרענגלעך.

— נישקאַשע, ס'איז ניט מיראַש, — האָט די מאמע שפּעטער אי-בערגערערט.

— נו, — האָט איר דער טאטע געענטפּערט, — מיראַשקע האָט דאָך אזוי ליב די מעלכע, מעג אים אזוי ליב זײַן דאָס העמד אפֿן לײַב.

— ער זאָל קאַנען, — זאָגט די מאמע, — וואָלט ער איםלעכן דער-טרונקען אין א לעפֿל וואסער.

מיר האָבן געקוקט אַף די עלטערן און זיך געוונדערט. — אבי מיר האָבן געטיינעט, אז אלע, אָן אויסנאָם, זײַנען צופּרירן מיט דער רעוואָד-ליוציע.

2. א ייד צו א יידן איז ניט גלייך

דאָס שטיקל אָפֿגעצוימטע ערד פאר די פענצטער האָט אויסגעזען זייער מאָדנע. ס'האָבן געשטארצט עטלעכע שיטערע גרעזעלעך, וווּ-ניט-וווּ האָבן זיך געוואלנערט שטיינער, שטיקלעך גלאָז, קופּקעלעך אש און מיסט. וואָס איז עס? — א גערטל? ניט קיין גערטל... א הויפֿל? ניט קיין הויפֿל.

לאָזט זיך אויס, אז ס'איז טאקע געווען א גערטל. דער טאטע האָט צוגעסטראַקעט אהין א טירעלע, און אלע פארנאכט, אז ער קומט פֿון דער ארבעט, קלײַבט ער אויס און גראָבט אויס פֿון דאָרטן די שטיינער. אנדערע שטיינדלעך זײַנען דריבנינקע, ווי די קארטאָפֿעלעך די גרויס, קלײַבט זיי דער טאטע אין א קערבעלע, און אנדערע זײַנען גרויסע און לאָזן זיך ניט ארויסנעמען, פונקט ווי מיראַשעס זין, וואָס לאָזן זיך ניט אַיַגנרירן, אז די רעוואָליוציע איז א גוטע זאך.

— טאָ צע טאָבי, לייבקא, ווזשע זעמלי זאכאַטילאַסיא? (האָט זיך דיר שוין גאָר פארוואָלט, לייבקע, ערד, אינמיטנדריינען?) — טוען זיי א זאָג מיט א שטאָך.

אינמאל איז דורכגעגאנגען כאַיִס־יוינע דער שניטקרעמער. זײַן קאַזע
בערדל האָט באַ אים זייער מאַדנע אַרויסגעקוקט פון אונטערן שאַליק,
מיט וועלכן עס זײַנען באַ אים געווען אַרומגעבונדן די באַקן — די צײַן
האַבן אים, וויזט אױס, ווי געטאַן. און אַ סאַך פון די שטאַט־לײַט, אז
זײ גײען אין שפּיטאַל אַרײַן, קומט זײ אױס דורכגיין פאַרבײַ אונדזער
שטוב.

— זע נאָר, לײַבקע, שטעלט זיך אָט דעד כאַיִס־יוינע אומיסטן
אַפּ פון יענער זײַט פּלױט, — דו ביסט דאָך עפעס אַ יײַדיש קינד, טאָ
צו וואָס זאָל זיך דיר גלױסטן אזעלכע זאַכן?
דער טאַטע האָט אַף אים אַ מאַדנעם קוק געטאַן. וויזט אױס, אז
ער האָט אים פאַר עפעס ניט לײַב געהאַט, אָט דעם כאַיִס־יוינען, און ער
זאָגט צו אים:

— רעב כאַיִס־יוינע, איך בין שוין ניט קיין קינד...
— הער נאָר, הער נאָר! — האָט זיך שוין יענער מיט פאַרדראַס
אַנגערופן און זיך אזש צוגעהאַלטן פאַר דער אונטערנגעבונדענער באַק. —
ווער זאָגט עס, כאַלילע, אַ קינד? אדעראַבע, אָבער אַ יײַד ביסטו דאָך?!
דער טאַטע האָט ווייטער לאַנג, לאַנג אָנגעקוקט דעם רײַכן יײַדן. מיט
אײַן פּוס איז ער געשטאַנען אַף דער ערד, און מיט דעם צווייטן האָט ער
אַנגעשפּאַרט דעם גראַב־אַײַזן.

— איר ווייסט, וואָס איך וועל אײַך זאָגן, רעב כאַיִס־יוינע? — האָט
זיך דער טאַטע צו אים אָנגערופן. — אַ יײַד צו אַ יײַדן איז ניט גלײַך!..
אָט דאָסאַ דערהערט, איז יענער אוועקגעלאָפּן, ווי אַן אָפּגעברײַטער.
פונדערווייטנס האָבן מיר געהערט, ווי ער בורטשעט און רעדט צו זיך
אַלײַן די גאַנצע צײַט:

— גלײַך!.. ניט גלײַך!.. האָסטו געהערט אַ ביסל? סע שטייט אים
ניט אָן... איך האָב אים אָנגערירט דעם טאַטנס יִזכּעם. נו, נו! קײַנער
האָט צו דיר ניט! ווילסט ניט, דאַרף מען ניט... דאַרף מען ניט... דער-
לעבט יאָרן מיט באַלמעלאַשקעלעך. שוין די עמעסע באַלמעלאַשקעלעך
געוואָרן!..

אונדז האָט זיך אויסגעדאַכט, אז עפשער האָט אים דער טאַטע ניט
געדאַרפט אָפּענטפּערן אזוי גראַב. אָבער אז מיר האָבן דערזען, מיט וואָס
פאַר אַ כײַשעק דער טאַטע האָט זיך צוריק געכאַפט צו דער אַרבעט און
וויאָזוי די גאַנצע צײַט זינגט ער זיך מיט אַ שמייכל אין דער באַרד,

זינגען מיר שוין אויך געוואָרן צופרידן מיט דער מיניסע. וואָרעם מינאַ סטאַם ווייסט ער שוין, דער טאַטע, וואָס ער האָט צו טאָן. מיר האָבן נאָר אָפגערעדט צווישן זיך, אז מיר ווילן אים עפעס בעטן א זאך. — פאר די שטוב־פענצטער וויל איך אָנזעצן קווייטן, — האָט זיך הינדע אינגעשטעלט און איז צוגעגאַנגען צום טאַטן די ערשטע. — קווייטן? — האָט זי דער טאַטע איבערגעפרעגט, — גוט, קענסט אָנזעצן קווייטן. — און פארן אַלקער־פענצטער וויל איך אינפלאַנצן א בוים, — האָט זיך שוין הערשט אויך ארויסגעכאַפט. — א בוים? ... גוט, קאַנסט אינפלאַנצן א בוים, — האָט דער טאַטע אים געענטפערט מיט דער זעלבער פארטראַכטקייט. — בעסער צוויי, — האָט זיך הערשט גלייך פאַרכאַפט, — איינעס אן עפּלבוים און איינעס א באַרנבוים. — פונמיניטוועגן קאַנסטו אפילע דריי... — אויב דריי, וויל איך איין ביימל ארינזעצן פון בעז, — האָט הינדע אויסגערופן מיט פרייד.

3. מירן שוין וויסן...

הינדע און הערשט האָבן זיך געלערנט אין דער אלטער שול, וואָס האָט זיך שוין איצטער גערעכנט פאַר א נייער. דאָרט איז נאָך אליץ געווען פאַרוואַלטער זאַנרודאָוו, דער לערער מיטן פירעקיכן צוגעשוירענעם בערדל, וואָס איז שוין געווען גראָוו ארום און ארום. דער זעלבער זאַנרודאָוו מיט די באַנקעוואַטע אויגן, וואָס האָבן אויך געהאַט א גרויען קאָליר. שוין עפּשער פּערציק יאָר, אז ער וווינט אָט דאָ אין שול גופע, און ס'איז שוין עפּשער פּערציק יאָר, אז ער איז דאָ אין שול פאַרוואַלטער. נאָר איצט איז ער שוין אויך געוואָרן א נייער. ער האָט נאָך איידער עפעס אַראָפּגעכאַפט דעם קייסערס בילד פון וואַנט און עס פאַרשטעקט אפן בוידעם ערגעץ. א בילד פון דער רעוואָליוציע האָט ער צוגעזאָגט אופּהענגען דאן, ווען ס'וועט זיך שוין אינשטעלן די נייע מאַכט.

— ווען מע וועט שוין וויסן, — זאגט ער, — אז דאָס איז עס.
און אף אונדזער שטעמל פלעגן טאקע אין יענער צײַט אלעמאָל
אַנפאלן באַנדעס מיט פעטליוראָוועס.
די באַלשעוויקעס, אַטאָט קומען זיי — ווערט אונדז פּרײַלעך, און
אַטאָ גייען זיי אוועק — ווערט צוריק אומעטיק.
האָט שוין אויך הינדע נאָכגעזאָגט זאָרדאָווס ווערטער:
— מע זאָל שוין וויסן, — זאָגט זי, — אז דאָס איז עס.
וואָס זי האָט געמיינט מיט דײַך ווערטער, איז ניט יעדערן פּאַר-
שטענדלעך. אָבער מיר, קינדער אין שטוב, האָבן גוט געוויסט, וואָס זי
מיינט.

ס'זײַנען געווען עטלעכע פּויערים באַלעגופים אין שטעמל — זייער
ביטערע און זייער שלעכטע. איז אלע זונטיק פלעגן זיי זיך אָנשיקערן
און נעמען אומגיין איבער די הײַזער צו די מענטשן, וואָס האָבן זיך
אַפּגעצאמט א שטיקל ערד. זיי קומען צו גיין און שרײַען און קלאפּן אין
טיש, אז ס'איז ניטאָ מאַכן אליין קיין „סאמאָפּראָווסטוועס“, סע ניטאָ
זיך צויעמן אליין ערד.

און שרײַען האָבן געשרײַען אזעלכע באַלעגופים, וואָס האָבן געהאט
ערד מערער פון איטלעכן, וואָס האָבן די ערד אי געיאַרשנט, אי אָנגע-
נאָנוועט, אי אויסגענארט פאַר א קלייניקייט בא זייערע אָרעמע שכינים.
און ווי די באַלשעוויקעס פלעגן ארויסגיין פון שטאָט, אזוי פלעגט
אַט די קאָמפּאניע אלע זונטיק זיך אָנשיקערן און אַנטאָן איטלעכן צאָרעס,
דערפאַר וואָס מע האָט ניט געפרעגט בא אזעלכע „אַנגעזעענע שטאָט-
באלעבאטיס“, ווי זיי זײַנען, צי מע מעג זיך צושטעלן א שטעלכל צום
שטוב, צי ניין; צי מע מעג פאַראַקערן נאָך א בייט ערד אף צו פאַרזייען
קארטאָפּל, צי ניין.

דאָס גערטל אונדזערס איז שוין געווען צעגראָבן, די אויסגעוואָרצלטע
שטיינער זײַנען אלע געלעגן פון יענער זײַט פּלויט באַרויגעזע און צעקא-
עסטע, אזוי ווי די צעקאעסטע באַלעגופים, וואָס פלעגן זיך אופקלייבן
אין א רעדל און שווינגן דענסטמאָל, ווען די באַלשעוויקעס זײַנען געווען
אין שטאָט.

זיי שטייען אלע אינמיטן מאַרקפּלאַץ, גרויע, ווי די דאָזיקע
שטיינער, וואָס בא אונדז פון יענער זײַט פּלויט, מע רייכערט, מע קאעסט
זיך און מע שווינגט.

און אז דער טאטע טוט א פרעג בא אונדז:
 — ווו זינען אייערע בימעלעך?.. אייערע קווייטן?..
 ענטפערט הינדע מיטן לערער זאגרוואוס ווערטער:
 — ווען מיר זאלן שוין וויסן, — זאגט זי, — אז דאָס איז עס...
 הערשלאַ איז יונגער פון איר. קוקט ער הינדען אין די אויגן און זאגט
 איר אויך נאָך, קימאט דאָס זעלבע:
 „מירן שוין וויסן, — זאגט ער, — און דאָס איז עס“.
 וואָס זיי האָבן געמיינט מיט זייערע ווערטער, איז זייער קלאָר:
 הינדע האָט געמיינט, אז פארזעצן קווייטן וועט זי דענסטמאָל, ווען
 זי וועט שוין וויסן, אז „דאָס איז עס“. דאָס הייסט, אז די באַלשעוויקעס
 וועלן שוין קיינמאָל ניט פארלאָזן אונדזער שטאָט, און דאן וועט זי ניט
 דארפן ציטערן. און הערשלאַ האָט איבערגעכאזערט די זעלבע ווערטער
 אירע, נאָר א ביסל אנדערש:
 „מירן שוין וויסן — זאגט ער — און דאָס איז עס!“
 קענטיק, אז הערשלאַ איז געווען אינגעגלייבט מער פון אימלעכן, אז
 ווען די באַלשעוויקעס וועלן זיך איינפאַרען מיט אלע סאָנים, וועלן זיי
 שוין בלייבן בא אונדז די גאנצע צייט. די באלעגופים מיט די באנדעס
 וועלן שוין מער קיין קאָפּ ניט הייבן. וואָרעם ער זאגט עס טאקע, ווי א
 געוויסע זאך:
 — מירן שוין וויסן, — זאגט ער, — און דאָס איז עס.

4. א כמארע מיט א טאנץ

בא אונדז איז געשטאנען א פיאטעריק בראנפן באהאלטן אין שאפע
 שוין עפּשער דריי כאדאָשים צייט, און אלע מאָל, ווען מיר האָבן זיך
 אין אים אָנגעשטויסן, האָבן מיר ניט געוויסט, צו וואָס דאָס איז, וואָרעם
 דער טאטע אונדזערער איז ניט קיין שיקער, די מאמע ניט קיין שיקערטע,
 און מיר, קינדער, האָבן אוואדע ניט ליב געהאט קיין בראנפן — סע
 ביטער.
 איינמאָל אין א ווינטער־נאכט, איך געדענק נאָך אזוי ווי הינט, אז
 יענעם אינדערפרי האָט אונדז די מאמע געגעבן געוויקטע סקאַרינקעס
 מיט זויערמילך אף אָנבייסן.

געוויקטע סקארינקעס פלעגן מיר עסן דאן, ווען ס'פלעגט בא אונדז אויסגיין ברויט, און בא די שכינים איז אויך ניט געווען קיין ברויט אף צו לייען, און דעם פרישן ברויט וועט מען ארויסנעמען פון אויוון ערשט שפעטער, ארום איינס אָדער צוויי אזייגער באטאָגן. דאן פלעגט זי אופֿ־קלייבן באזונדער ווי ערגעץ א סקארינקע. די צוגעברענטע פלעגט זי אוועקלייגן באזונדער, און די גוטע פלעגט זי אָנוויקן אין וואסער און דערנאָך באגיסן מיט זויערמילך. האָבן מיר עס געגעסן אף אָנבייסן. ס'איז דאָפּקע געווען ניט אזוי געשמאק, נאָר דערפאר, וואָס עס איז אנדערש, ווי אלעמאָל, און דערפאר, וואָס עס איז וויניציק, פלעגן מיר אופּעסן די „ווארעניקלעך“ און בעטן נאָך.

איז עס געווען ווינטער און ס'געווען זונטיק, ווייל ברויט פלעגן מיר מערסטנטייל באקן זונטיק אף א גאנצער וואָך. געדענס איך, ווי איך גיי אין מיין ברודערס פאלטאָ מיט די לאנגע ארבל און אינעם טאטנס שטיוול, וואָס שניידן מיר אין בויך און אין די קנעכל. שלעפּ איך זיך איבערן טיפּן שניי פון מאלקע רינטשיס הויף, — איך האָב געזען, ווי זיי קלייבן זיך עסן ווארמעס, האָט זיך מיר אינמיטנדיגען אויך פארגלוסט עסן, און כאָטש ס'מיר געווען אומעטיק אוועקצוגיין, האָב איך דאָך פארמאכט מיטן לאנגן ארבל ביידע טירן דער שכינעס — די קיך־טיר מיט דער הויז־טיר, — און איך שלעפּ זיך אהיים.

אפן וועג באגעגן איך בא א פינף פויערים, הויכע, גרויסע, ביזע. בא איינעם איז די באָרד א געלע, די אויגן געלע, די באָרד א שטעכיקע, די אויגן — שטעכיקע, דאָס מויל — א נעסט פון ביזע צעקאעסטע זידלערייען, וואָס פליען פון דאָרטן אינמיטן דער דרויסנדיקער קעלט. האָב איך שוין פאר זיי זייער מוירע. אָבער איך שלעפּ פון שניי די אראָפּפאלנדיקע שטיוול און רוק זיך פונדעסטוועגן נענטער צו דער היים. די באלעגופים ריידן הויך. און איך האָב מוירע: אָט־אָ גייען זיי טאקע, מער — אלע טירן. שיקט די מאמע א קינד אונדזערס אף פארמאכן גיכער די טיר. גיי איך שוין מיט זיי איינינעם אריין.

דער עלטסטער מיט דער געלער באָרד און מיט די געלע אויגן פרעגט: — דע כאָזיאַן? — ווו איז דער באלעבאָס? — כאָטש ער זעט דאָפּקע זייער גוט, אז דער טאטע וואשט לעבן מולטער די הענט — ער איז ערשט געקומען פון דער ארבעט ווארמעס עסן.

— כמאָ דאוו יעוורעיאם פראוואָ אָבטשעסטווענו זעמליו זא-
ניאטי? — ווער האָט עס געגעבן די י'דן רעכט, זיי זאָלן פארנעמען די
ערד, וואָס געהערט צו דער געמיינדע?

דער טאטע האָט געשוויגן. די מאמע און די קינדער זינגען געווען
בלייך ווי די וואנט.

פון אָט די פינף הויכע און ברויטע, ווינטערדיק-אָנגעפעלצטע בא-
לעגופים איז נאָר מיטאמאָל געוואָרן פינצטער אין שטוב. עס האָט זיך
אָנגערוקט אַף דער שטוב אונדזערער א נאנצע כמארע.

— די ערד איז געווען פריזישע, — ענטפערט דער טאטע איינגע-
האַלטן.

— ניט פאַר די יעווריעס אָנגעגרייט געוואָרן, — מאכט סטאַהדאָט
מיט דער שטעכיקער באָרד. ווי ער צעעפנט עס נאָר זיין מויל, אזוי נעמען
פון דאָרט פליען זידלערייען, ווי די מעסע פייגל, איינס נאָך איינס, מיט
א קראקערני, און זיי מאכן שטיקנדיק די לופט.

— יעוורעיאם, — מאכט ווייטער סטאַהדאָטקע, — פאַר זיי איז אן
אָרט אין פאלעסטינע. דאָ גיט אייך קיינער קיין ערד ניט!

דער טאטע איז געוואָרן אין קאס און געוואָלט עפעס ענטפערן, אָבער
די מאמע האָט אים אָנגענומען פארן ארבל און געזאָגט האלב אַף יידיש
און האלב אַף אוקראיניש, קעדיי זיי, די באלעגופים, זאָלן פארשטיין.

— טראָג אריין, — זאָגט זי, — טשאָלאָוויטשע, אן אהאַשטשעניע
פאַר די שאנאווע כאזיאַינעס וועגן.

די באלעגופים זינגען גלייך געוואָרן ווייך — כאָטש לייג זיי צו א
מאקע, כּוּץ איין סטאַהדאָט. דער, אפילע ווען ער לאכט, שטשירעט ער
אויס די ציין, ווי א וואָלף. און איצט לאכט ער דאָך נאָך ניט, איצט זאָגט
ער, אז א י'ד האָט קיין רעכט ניט צוצובויען עפעס צו דער שטוב,
אפילע קיין צוויאָק אין וואנט טאָר ער ניט פארקלאפן פון דרויסן.

— און טאָמער איז ענג? — רופט זיך שוין איינער אַפּ מיט א
שמייכל, ווייל ס'האָט אים א שמעק געטאָן פון דער מאמעס ווערטער
מיט א גוטן טרונק בראנפן.

— אויב ס'איז זיי ענג, וועלן זיי זיך א ביסל צוענגען, י'דן האָבן
רעכט בויען נאָר אפן קוימען.

און סע זידט פון אים, פון סטאַהדאָטן, און ער קלאפט אלעמאָל
מיט די קולעקעס אין טיש, ציטערט דאָס גלעזל אפן הענגלאַמפ, ציטערן

די שויבן אין די פענצטער, און בא אונדז, קינדער, קלאפן די ציין אין מויל.

דער טאמע האָט ניט געוואָלט טראָגן די „אהאַשמשעניע“ פּונזנינט-וועגן, איז די מאמע אליין אוועק צו דער שאפע און ארויסגענומען דעם פיאטעריק בראנפן.

א פּאָר באלעגופים האָבן זיך גענומען ווישן די וואַנצעס און זיך אויסזעצן ארום טיש.

סטאָהדאָט האָט נאָך ניט געענדיקט זײַנע ארויסזאַגעכצן וועגן יודן, פארוואָס מע דארף זיי יאָ געבן רעכט, און פארוואָס ניט, אָבער ער איז שוין אויך געוואָרן מילדער באַם אויסזען פונעם ביטערן און לויטערן געטראַנק, וואָס בויטעט זיך אין די ליכטיקע גלעזערנע ווענטלעך.

און זיי האָבן זיך אנדערגעזעצט טרינקען און פארבייסן מיט געזיג-ערטע אונערקעס, מיט אָנגעשניטענע ציבעלעס און מיט פרישן ברויט, וואָס די מאמע האָט נאָרוואָס אָפּגעבאקן.

זיי טרינקען אויס דעם בראַנפן, טוען א קרעכץ מיט פארמאכטע טרערנדיקע אויגן, און מעפּאָדי דער לאַנגער זאָנט:

— נישקאַשע, לייבקע איז א גוטער „זשידאַק“, זאָל ער זיך אוועק-שמעלן באַם שטוב א פּלויטל.

דעם טאטן פארדריסן אָבער אזעלכע גוטע רייד, און ער ענטפערט, אז אזוי ווי ס'זײַנען דאָ קריסטן אלערליי, אזוי זײַנען דאָ יודן אלערליי:

— דעם רײַכן, — זאָגט ער, — דארף מען אוועקשמעלן צום רײַכן און דעם אַרעמען — צום אַרעמען, ערשט דענסטמאָל וועט מען וויסן פון א כעושבן.

אין שטוב האָט זיך אינגעשטילט אַף א ווײַלע, די באלעגופים זײַנען געוואָרן פּריילעכער, זיי האָבן אָנגעהויבן ריידן פון וועלט-זאכן. הינדע זאָגט שטילניקערהייט און מיט האַרץ.

— אָט דעם דאָזיקן, — זאָגט זי, — וואָלט איך דערשטאַכן, — און זי ווייזט אַף סטאָהדאָטן. אָבער סטאָהדאָט שטייט אַוּף מיט זײַנע גרויסע פיס און גראָבע שטיוול. ער הייבט אָן זינגען מיט די צוגעמאכטע אויגן

א ליד זייער הויך, העלפן אים די באלעגופים אונטער.

פון דער שכינישער שטוב קומט מען אריין קוקן... אין אלקער אַף דער וואנט איז געהאַנגען דער שכיניעס א גיטארע, האָט מעפּאָדי זי אַראָפּגענומען מיט זײַנע האַרטע הענט, וואָס ווילן זיך ניט בייגן, און

ער האָט גענומען טרומקען אף איר. בא סטאָהדאָטן איז פון דעם ווילדן,
שטעכיק-באוואקסענעם פּאַנעם געגאנגען א זידל-געזאנג. ער האָט געהויבן
די געזונטע און גראָבע שטיוול — האָפּ-האַפּ — איבערן דיל. און מיר
האָבן שוין אזוי געוואָלט, אז זיי זאָלן אוועקגיין, אז אפילע דאָס פלווי-
טעלע לעבן שטוב איז אונדז ניט געווען ליב.

מעפּאָדי דער לאַנגער איז געקראָכן צום טאטן זיך קושן.
— לייבא, — זאָגט ער, — סטראַיע, זאָג איך דיר! שמעל א פלוויט.
א רועך זאָל דעם טיוול אין די קישקעס אריין. ביז אַן-אַ העט-ארום צו
יענע סטאניעם!

סטאָהדאָט העפעט מיט זינע געזונטע שטיוואלעס, די הענט אונטער
דער סוויטע אונטערגעלייגט אף הינטן, און ער זאָגט שוין הויך:
— פּאַזוואָליאו — איך דערלויב, — לייבא!

דאָס וואָרט „פּאַזוואָליאו“ אין עפעס אזוי ברייט, אז אונדזער שטוב
מיט דער נידעריקער סטעליע איז צו קליין. האָט די מאמע אופגעפנט
די טיר אף אינדרויסן ארויס. די שכינים, ווי זיי האָבן דערזען אן אָפענע
טיר, האָבן זיי זיך גענומען אהין שטופן. סטאָהדאָט האָט זיך אָנגעבויגן
איבערן טיש. ער האָט אויסגעזיט דאָס לעצטע כיסל בראנפן פונעם
גרויסן גלעזערנעם בוטל און געגעבן א קלאפ מיטן פויסט איבערן טיש:
— ניט פּאַזוואָליאו! — איך וועל ניט דערלויבן! — יעוורעיאם ניט
פּאַזוואָליאו!

די געזונטע פיסילעס אין די שטיוואלעס בייגן זיך, אזוי ווי זיי האלטן
קוים אום אף זיך דעם שיקערן סטאָהדאָטן. און ער אליין ווייסט דאָך
שוין ניט, אף וואָס פאר א וועלט ער איז. האָט א כאווער זינער אים
גענומען אונטער דער האנט, און זיי זינען די לעצטע ארויסגעגאנגען
פון שטוב.

מיר האָבן צוגעקליבן פון שטוב די נעץ מיט דער אומריינקייט. מיר
האָבן זיך אנדערגעזעצט עסן ווארמעס בא אן אָנגעצונדענעם לאָמפ. די
קינדער האָבן פונדערליכט א כיביקע געטאָן, וויאזוי מעפּאָדי דער לאַב-
נער האָט געשפילט אף דער גיטארע, נאָך גוט, וואָס ניט צעבראָכן, און
סטאָהדאָט מיט די איידעלע פיסעלעך האָט געטאנצט...

דער טאטע אָבער איז געווען אומעטיק און האָט אויסגעזען ווי פאר-
מאטערט. צו דער ארבעט איז ער שוין ניט געגאנגען, און די מאמע האָט
אים געטרייסט:

— סע רעשאַנים, — זאָגט זי, — מוז מען זיי איבערשווינגן. דינגע
ניט, ס'וועט אף זיי קומען זייער צינט.

5. פונעם שיינעם יאָדער ארויס

מיר קענען א ליד, וואָס די מאמע זינגט אונדז:

פונעם שיינעם יאָדער ארויס
איז א שייניק בלעטל ארויס,
דאָס בלעטל פונעם יאָדער,
דער יאָדער פון דער ערד,
אזוי איז באשאפן הימל און ערד.

דערנאָך גייט, אז פונעם שיינעם בלעטל ארויס איז א שייניק צווינגל
ארויס, פונעם שיינעם צווינגל ארויס איז א שייניק בימל ארויס, פונעם
שיינעם בימל ארויס איז א שיינער עפל ארויס. דער עפל פונעם בוים,
דער בוים פון דער צווינג, די צווינג פון דעם בלאט, דער בלאט פונעם
יאָדער, דער יאָדער פון דער ערד... אזוי איז באשאפן הימל און ערד.
איז טאקע איינמאָל, ווען שלוימע, אונדזער האָרעניער פריינט, פון
דעם דאָרף האָרעניע, האָט אונדז געבראכט א פאטשיילע מיט עפל פאר
א מאטאָנע, האָט דער טאטע אויסגעקליבן דעם ציטיקסטן עפל, ווי די
יאָדערן האָבן זיך אינווייניק געבאָמבלט, ווי די טרוקענע ניסלעך, האָט
צעשניטן דעם עפל אף זיבן כאלאָקים, יעדערן אין שטוב זאָל זיך אָנעמען
א ריפטעלע פונעם עפל, און די יאָדערן האָט ער צונויפגעקליבן, קעדיי
זיי פארזעצן אין א טעפעלע מיט ערד.

— אויב דער עפל איז געווען אזא גוטער, — זאָגט ער, — וועט
פון די יאָדערן אויסוואקסן א גוטער עפלבוים.

אָבער הערשט מיט בראַשקען האָבן אים געזאָגט, אז דערוף וועט
אויסקומען צו לאנג ווארטן. מע קאָן פאָשעט קריגן בא א שאַכן א
ביימעלע, אפילע א פראַסטינקס, און עס איבערזעצן אהער. דערנאָך, אז
דאָס ביימעלע וועט זיך צונעמען און ס'וועט א ביסעלע אונטערוואקסן,
דאָרף מען אָפּשניידן דאָס ביימל קימאט הארט בא דער ערד און אינעם

געבליבענעם שטיקל שטאם אינשטשעפען א צווייגל פון גאר א גוטן
בוים, און ס'וועט זיין אי ניער, אי בעסער.

דער טאטע אונדזערער האָט פון קינדווייז אָן געהאַרעוועט, און קיין
ביכער האָט ער ניט געלייענט. אָבער אויב די קינדער פלעגן אים עפעס
דערציילן פון די ביכער א גלייכע זאך, פלעגט עס בא אים זיין אָנגענעם.

אָט דער־אָ געדאנק מיט צושטשעפען ביימלעך איז אים אויך געפעלן
געוואָרן, האָט ער אויסגעזוכט ווייט אין פעלד א פּאָר פּראָסטע עפּלביימ
לעך, און איינמאָל נאנצפרי איז ער אהין אוועק. ער האָט זיי פּאַרויכטיק
אויסגעגראָבן און געבראכט אהיים.

הערשעלען האָט כאנג געמאָן, וואָס דער טאטע האָט אים ניט אופֿ
געוועקט און ניט גערופן מיט זיך. דערפאר באם אינפלאַנצן די ביימלעך
האָט ער שוין געהאַפּן אלצדינג דעם טאטן.

הערשל האָט געוואָלט, מע זאָל פארזעצן דאָס ביימעלע וואָס נענטער
צום פענצטער אָדער צו דער וואנט.
ער האָט דערביי געהאט א מין:

אז ס'וועלן אויסוואקסן גוטע עפּל, זאָל ניט קומען פאלטעל דער
מומעס, אָדער ניקיפּאָר אוליטעם, אָדער גלאט יינגלעך, און זיי זאָלן ניט
ארפּטרייסלען. אָבער דער טאטע האָט געלאכט פון אים.

— דו מיינסט, — זאָגט ער, — אז דו וועסט אייביק זיין א קליין יינגל
און דאָס ביימל וועט אייביק דארפן ווינציק פלאץ... ס'וועט דורכגיין
א יאָר נאָך א יאָר, און דאָס ביימל וועט זיך צעוואקסן, טאָ ווהיין וועלן
זיך אהינטאָן די צווייגן?

און דער טאטע מיט הערשעלען האָבן אנידערגעשטעלט די ביימלעך
דאפּקע לעבן סאמע פלויטל און דאפּקע ווייט איינס פונעם צווייטן.

— איבעראיָר פּרילינג, — האָט דער טאטע צוגעגעבן, — אז מירן
איבערשיטן דאָס פלויטל, וועלן מיר זען, אז דעם ביימעלע זאָל ווערן
א ביסל גראמער.

הערשל, אזוי ווי ער איז שוין געשטאנען אָנגעבויגן און ארינגעשארט
מיט די הענט די דינע צעריבענע ערד צוריק אין גריבעלע אה די וואָרצ
לען, אזוי האָט ער אויסגעדרייט דעם האלדז מיטן פּאָנעם ארום צום
טאטן. ער האָט א קוק געמאָן דעם טאטן גלייך אין די אויגן מיט א גוט
געלעכטערל, ווי איינער מיינט:

— ע, ס'א קלוגער דו ביסט! דאָס ווילסטו אַפּרוקן דאָס פּלויטל אַף א פאַר ארשין ווייטער?..
 אָבער דער טאטע האָט אים געענטפערט אויך מיטן זעלביקן פריילעכן בליק, ווי איינער מיינט: „דיגע ניט“.
 און גוט איז דעם טאטן געווען אפן הארצן סינוי, וואָרעם ערשט נעכטן איז ער געקומען שפעט פון א פארזאמלונג, מע האָט געקליבן א „סאָיוז“ — ארבעטער־פאריין, — און דעם טאטן האָט מען אויך אויסגעקליבן.

6. דאָס גערטל

הינדע — די קווייטן אירע האָט זי אָנגעזיט צווישן טאָג און נאכט. מיר האָבן ניט געזען קימאט, ווען זי האָט עס אָפּגעטאָן. פאר ביידע פענצטער פון שטוב און פון אלקער. דערצו איז זי נאָך גענאנגען צו זאגרוואָוו, דעם לערער פון שול, און ער האָט איר דערלויבט אויסגראָבן א יונג ביימעלע בעז. ער האָט נאָך איר אליין געהאַלפן. א ביימעלע אנרעסן האָב איך אויסגעבעטן בא ניקיפאָרן אוליטעס.

מיר זיינען געווען זייער פריילעך פון דעם אלעמען, אָבער די מאמע האָט אונדו אביסעלע קאליע געמאכט. צוויי מאָל האָט אונדו עפעס די מאמע קאליע געמאכט אין גערטל, נאָר זי האָט אנערקענט איר פעלער. זי האָט צוגעזאָגט, אז זי וועט מער אזוי ניט טאָן, האָבן מיר איר שוין מער גאָרנישט ניט געזאָגט.

די קווייטן פארן פענצטער האָבן זיך אזוי שוין צעוואקסן: געלינקע בלעטעלעך מיט שווארצינקע כוין־פינטעלעך און בלווינקע בלעטעלעך אף פעסטע הויכע שטענגעלעך. אזעלכע שיינע קווייטן. זיי האָבן אזוי שוין געשמעקט און געשמייכלט צו אונדו, צו די נייע באקאנטע צו זייערע, שיר וואָס זיי ריידן ניט אויס:

„אַטעמט, קינדערלעך, די פרייע געשמאקע רייכעס. לערנט זיך וואקסן און אַטעמט מיט דער פולער ברוסט, וואָרעם ווער איז צו אייך גלייך?..
 און ווירקלעך, ווער איז צו אונדו געווען גלייך אין די יאָרן? יודע־ניטש איז צעשלאָגן, קאָלטשאק דערהארגעט. ניטאָ קיין פעטלירע, ניטאָ קיין דעניקיין. סטאָהדאָט מיט מיראַשן, כאַס־יוינע מיט מיער־אַשערן

זינען אויס! זיי האָבן שוין ניט קיין דייע אף אונדזער גערטל. כאַנס
יוינע דער גוויר און סטאַהראָט דער באלעגורף האָבן שוין ביכלאַל קיין
דייע ניט אף גאָרניט. א דייע האָבן די רויטארמייער, א דייע האָט דער
„רעוואָקאַם“, דער „סאַיוז“, דער „קאָמנעזאַם“. אוי, איז אונדז געווען נוט!
די קווייטעלעך האָבן אונדז פאַרגונגען אונדזער גוטסקייט, און מיר פלעגן
זיך שפּילן אין גערטל שאַענוויז, אי שפּילן, אי אַרבעטן אַרום דעם. מיר
האָבן שוין געהאַט אָנגעזייט אַ בייטעלע מיט קאַרטאַפּל, אַ ווינקעלע מיט
סטרוטשע, אַ פּאַר קירבעסן, אַ בינטל זונענרויזן.

אַבער די מאמע אונדזערע (איצט האָט זי שוין אוועקגעוואָרפן אָט
די שלעכטע געווינהייט אירע) פלעגט אָפט נעמען אַ טאַפּ מיט אומרייר
נער וואסער, די, וואָס דער בעהיימע אין צעבער אַרײַן טאָר מען ניט
גיסן און אַרויסטראָגן ערגעץ ווייט הינטער דער שטאַל האָט זי קיין צײַט
ניט, — פלעגט זי עפענען דאָס פענצטער און אַ כליופע טאָן אין דרויסן
אַרויס!..

דאַרף מען וויסן, אַז אויב אפּילע דער דרויסן איז אַ פּראָסטער, אַ
געוויינלעכער, איז דאָס אויך ניט קיין שיינע זאַך — גיסן אומרייניקייט
פאַר די פענצטער. היינט ביפּראַט, אַז פאַר אונדזערע פענצטער איז שוין
באַ אונדז ניט קיין פּראָסטער דרויסן, נאָר אַ שײַן גערטעלע, מיט אַזעלכע
שיינע, היימלעכע, פּריינטלעכע בלומען, מיט אַזעלכע ווילע פאַרזײטע
בייטעלעך, און מיט אַזעלכע שייניקע יונגע ביימעלעך, — איז ווי האָט
מען עס אַ האַרץ צו פּלײַכען אַהינצו שעפעלעך מיט אומריינער וואסער?..
האָבן מיר איין מאָל געזאָגט וועגן דעם דער מאמע, און אַ צווייט
מאָל... דערנאָך, אַז מיר האָבן ווייטער דערזען, וויאזוי די בלומען שטייען
מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ, באַרויגעזע, באַלידיקטע און עפעס אַזוי ווי זיי
קערן זיך אָפּ פּון אונדז, האָבן מיר שוין ווייטער פאַרשטאַנען, אַז ס'ניט
אומזיסט, און מיר האָבן פּונסנײַ פּירגעהאַלטן דער מאמע. הינדע האָט
זיך ניט אַינגעהאַלטן און זיך אפּילע צעוויינט, וואָרעם דאָס איז שוין
טאַקע ניט קיין שפּילכל...
ערשט דענסטמאָל האָט די מאמע צוגעזאָגט, אַז זי נעמט אַף זיך

און זי וועט זיך אָפּגעוויינען פּון דער־אָ מײַסער מידע.
דאָס הייסט שוין, אַז זי אליין האָט אַנערקענט, אַז ס'איז אַ מײַסע
מידע און מע דאַרף זיך אָפּגעוויינען. דערפאַר האָבן מיר מיטן טאַטן
גענומען אַף זיך אַן אַפּנאַכע און מיר האָבן באַוואָרנט הינטער דער

שטאל א קעסטל אף מיסט אויסשיטן און א גריבעלע אף אויסגיסן אומ-
ריינע וואסער. אויב ריין, טאָ זאָל טאקע זיין ריין ארום און ארום.
און אונדזער גערטל האָט זיך פאריכט. בא אונדז האָט אלץ געבליט,
און ס'זינען געוואקסן יונגע קארטאָפליעס, און די מאמע האָט קייעכעס —
פשעניטשקעס — אָנגעקאָכט פון די, וואָס מיר האָבן אליין געזויט.
זונענרויזן פלעגן מיר אָפּשניידן, געלע, ציטיקע קעפּ, און שייִלן צוזאמען
מיט די כאוויירים אונדזערע די שווארצע, זיסע יאָדערן. שפעטער-צו,
אין הארבסט, האָבן מיר אָנגעטריקנט ווייסע יאָדערן פון די קירבעסן.
און סע געווען פריילעך, א מעכניע.

7. מיר שטשעפען ביימער

אז ס'זינען געוואָרן די ערשטע פּאָנערן, האָבן הינדע מיט הער-
שעלען דאָרטן געהאט א סאך ארבעט.
הינדע מיט הערשעלען האָבן זיך בידע געלערנט גוט. ער — אין
דער דריטער גרופע, און זי — אין דער פערטער.
איינמאָל איז הערשל געקומען צו לויפן פון דער שול מיט א פרייד:
איצט ווייסט ער שוין אקוראט, זאָגט ער, וויאזוי מע דארף שטשעפען
ביימער. בא זיי אין גרופע זינען זיי עס אקוראט דורך. זיי זייען דאָרטן
א גאָרטן, זיי פלאנצן א סאך, און די עלטערע גרופעס גייען אלע זומער
אין געוויסע טעג ארבעטן אפן שטיקל פּעלד, וואָס מע האָט אויסגעטיילט
פאר דער שול וועגן.

נאָך צווייגלעך איז הערשל אומיסטן געגאנגען אָנדערהאלבן קילאָ-
מעטער צום „הויפל" — אזוי האָט בא אונדז געהייסן דער גוט, ווי
ס'האָט ניט לאנג צוריק געהערשט דער פּאָרעץ באראניקאָוו און היינט
איז דאָרט א ראטווירט. אין סאך זינען געווען די בעסטע עפל, די בעסטע
בארן, און פערשקעס, און וויינישאל אלערליי, סיי ווייסע, סיי רויטע (ווייסע
וויינישאל האָב איך דאפּקע ניט אזוי ליב, רויטע זינען מיר בעסער געפעלן),
און הערשל האָט געבראכט צוויי שטשעפעס, וואָס דער פארוואלטער
פונעם ראטווירט האָט דערלויבט, מע זאָל אים ארויסגעבן.
אָונטציניט האָבן דער טאטע און הערשל געארבעט בא די ביימלעך,
און מיר האָבן געקוקט און ס'האָט אונדז ווי געטאָן פאר דער שווערער
אָפּעראציע, וואָס מע מאכט די צוויי ביימלעך. אוי, א שווערע, אוי, אן

ערנסטע! אָבער אלץ איז פארטיק. די ביימעלעך האָט מען אָפגעשניטן אה עטלעכע סאנטימעטער פון דער ערד. דעם שטאם האָט מען דורכ געשפאלטן, אריינגעשטעלט אהין די מעיוכעסדיקע צווייגעלעך, פארר שמאַלצן מיט וואסק און מיט פעטער ליים ארום און ארום די וויגנדן. די גראָבע וואקסענע ליכט האָב איך אייליק געבראכט צו טראָגן פון שטוב, פון קירשאפקעלע. דערנאָך האָט מען פארבונדן מיט ווייסע שמאטקע לעך די שלאפע ערטער אזוי געטרני, מיט אזא מיטגעפיל, אז מיר זיינען אלע אוועק פון גאָרטן שווינגנדיקע, נאָר צופרידענע: ס'וועט זיך פארר היילן, די וויגנדן וועלן גיך פארוואקסן ווערן. איצט וועלן עס שוין זיין ניט קיין ווילדע פעלד-ביימעלעך, נאָר עמעסע גוטע צוויי עפליבימער. א שאָר, וואָס מע האָט ניט אָנגעזעצט נאָך קיין וויינישאל אויך...

8. ווידער איבער איר

זאגורדאָו איז נאָך איצמער אויך געווען א לערער אין שול, אָבער קיין פארוואלטער איז ער שוין ניט געווען. און בילדער זיינען געהאנגען אין שול פון לעניגען, פון מארקסן און פון ענגעלסן.

און בא אונדז אין גערטל וואקסט שוין א נייע זאך — טריסקאווקעס. דער טאטע האָט אָנגעזעצט א פערטל בייטל מיט טריסקאווקעס. און ער האָט געזאָגט, אז אה ווייטער צעזייען זיי זיך אליין. וועט איבעראיאָר ווערן מער, און איבער צוויי יאָר — נאָך מער.

— און איבער פיר יאָר? — זאָגט הינדע.

— און איבער צען יאָר? — זאָגט הערשל.

און מיר זיינען אלע פרוילעך.

איינמאָל האָבן מיר דערזען אין גראָז א קליין פיצעלע ביימעלע, וואָס מע קאָן אפילע ניט דערקענען גוט, צי ס'איז א ביימעלע, צי ס'איז א קרייטעכץ. אָבער מיר האָבן עס שוין דערקענט, און אונדזער כוועדער דיאָמטישכעס, וואָס ווייסט זייער גוט אה ביימער, איז אומיסטן ארין א קוק טאָן. מיר האָבן אים געבעטן, און ער האָט אונדז געזאָגט, אז ס'איז א וויינישליכע ביימעלע. וויאזוי האָט זיך עס געקאָנט פארזייען איינע אליין? אָט דאָס איז שוין גאָר א בידעש. קיינער האָט ניט געזיט, און נא דיר גאָר א וויינישליכע ביימעלע אינמיטנדריינען. עס איז פון רויטע וויינישאל,

צי פון ווייסע? און עפשער זינגען עס גאָר קארשן? קארשן האָבן מיר אויך ליב.

אָבער ס'האָט זיך געטראָפן א מיסע, וואָס דאָ איז שוין ווידער די מאמע שולדיק.

אין הארבסט, אז מע האָט אלץ ארויסגענומען פון גערטל, און גראָז וואקסט דאָך אף די מעזשעס גוט, האָט די מאמע געוואָלט, אז די בעהיימע זאָל דאָרט ארומגיין א פאָר שאַ און א הריזע טאָן די מעזשעס.

— אוי, איך זע שוין! דיר ווילט זיך זייער, זי זאָל פאטערן די טריי-סקאווקעס, — איז הינדע געוואָרן אין קאס פאר אזא מין אופטו.

אָבער די מאמע האָט זי פארזיכערט, אז צו די טריסקאווקעס וועט די בעהיימע אפילע ניט א שמעק טאָן.

גייט עפעס מיט איר, מיט דער מאמען, אז זי שפארט זיך איין. בעסאכאקל איז גאָר דאָס טירל צו א שמאָלס. ווען די בעהיימע רוקט זיך דורך אין גערטל ארנין, רייבן זיך אירע ביידע זינטן בא די בנישטידלעך, ביז זי הייבט אונטער אירע הינטערשטע פיס אף אריבערטערטן דאָס הויכע שוועלכל...

ס'איז דאָך געמאכט געוואָרן פאר מענטשנס וועגן און ניט פאר קיין בעהיימעס וועגן, מעגן זיי זיין אפילע אזעלכע גוטע, אזוי ווי אונדזער רויטע בעהיימע איז.

און די מאמע האָט טאקע געזאָגט אן עמעס. די בעהיימע איז דורכ-געגאנגען פארביי דעם בייטל טריסקאווקעס און האָט אפילע קיין שמעק ניט געטאָן. דערפאר האָט זי זיך צוגעכאפט צום זאפטקין גראָז אף די מעזשעס און האָט געגעסן מיט אזא כיישעק, אז מיר זינגען גאָר אליין געווען צופרידן פון אזא מין טייער גערטל. אָבער איין זאך האָבן מיר זיך ניט ארומגעקוקט. די בעהיימע, אוי, אוי, אוי...

א בעהיימע בלייבט א בעהיימע. האָט זי דאָך אָפגעסקובעט א שמשעפע פון איין ביימעלע. שוין א גוטע, א צוגעוואקסענע. די שמשעפע האָט זיך האלב אָפגעבראָכן, און האלב איז זי געבליבן שמעקן... וואָס נאָך? — זי האָט אייניגעם מיטן גראָז אף דער מעזשע אָפגעגעסן דעם וויינישלבויס אונדזערן, וואָס מיר האָבן נאָך ניט געוויסט אפילע, וועלכע וויינישעל וועלן אף אים וואקסן. און שולדיק זינגען מיר אליין דאפעק אויכעט געווען.

וואָס איז? מיר האָבן דען ניט געוויסט, וויאזוי אין א סאך סעדלעך

בא אונדזערע שביינים שטייט יעדעס ביימעלע ארומגעצוימט מיט א שטעקלדיק פלויטעלע א הויכס? בא וועמען די שטעקעלעך זינען פראָט סטע, און בא וועמען אויסגעפארבטע. טאָ פארוואָס זשע האָבן מיר זיך ניט אָנגעשטויסן, אף וואָס דאָס איז, און ניט געמאכט בא זיך אויך דאָס אייגענע? דערווייל האָבן מיר ארויסגעטריבן מיט קאס די בעהיימע. מיר האָבן איר געגעבן א האק מיטן שטעקן איבער די קריזשעס, און זי האָט זיך קוים ארויסגעשפארט דורכן שמאַלן טירל, ווייל די זיטן זינען בא איר געווען זאטע, אָנגעגעסענע. אָבער פארוואָס האָט זי געטשעפּעט די ביימעלעך? דער מאמען האָבן מיר אויך אָפּגעגעבן דעם עמעסן נאָב.

— אויס! — האָבן מיר געזאָגט. — מערער די בעהיימע אין גאָרטן לאָזן מיר ניט! אויב דו ווילסט, זי זאָל זיך פאשען, טאָ שטיי און היט זי! די ביימעלעך זינען בא אונדז טייערער.

— פון וועמען? — האָט די מאמע געפרעגט מיט א שמיכל.
האָבן מיר זיך פארשעמט דערפאר, וואָס מיר האָבן ניט געוויסט, וויאזוי איר אָפּצוגענטפערן.

ערשט אף מאָרגן, אז הינדע איז געקומען פון שול, האָט זי געזאָגט דער מאמען:

— פון דעם, וואָס די בעהיימע האָט זיך אָנגעגעסן מיט גראָז!..
די מאמע האָט שוין פארגעסן און ניט געוויסט, פון וואָס הינדע רעדט צו איר.

— פון וואָסער בעהיימע? וואָסער גראָז? — פרעגט די מאמע.
— זינען זיי בא אונדז טייערער, — ענטפערט הינדע איר.
— ווער איז בא דיר טייערער? — פרעגט ווייטער די מאמע.
— ווער, ווער! — ענטפערט שוין הינדע מיט א פארדראָס אין קאָל.
— די ביימעלעך זינען בא אונדז טייערער!.. ווייסטו שוין?..
— פון וואָס?

— אוי, וואָס טוט מען מיט איר, — האָט זיך שוין הינדע גענומען שטארקער יאדען, — פון דעם, זאָג איך דיר, וואָס דיין בעהיימע וועט זיך אָנעסן מיט גראָז!..

— אהא! טו נאָר א קוק, — זאָגט די מאמע, — וואָס עס ליגט איר אין זינען!.. נו, גוט... מע דארף זיך ניט יאדען פון דער שווארציאָר ווייסט וואָס. איך וועל שוין מער ניט!..

9. אין וויקס

ס'זינען אוועקגעגאנגען יאָרן. די ביימלעך אין גאָרטן זינען גער
וואקסן, און מיר, אף זיי קוקנדיק, האָבן געטאָן דאָס זעלבע. צו זיי, צו
די ביימלעך, האָבן מיר זיך שוין צוגעוויינט, און דאָס, וואָס מיר גופע
ווערן אלע מאָל גרעסער, — דאָס האָבן מיר אפילע ניט באמערקט.
הינדע מיט הערשעלען זינען אוועקגעפאָרן אין דער גרויסער שטאָט
זיך לערנען אין טעכניקום. די מאמע האָט געזאָגט:
— מע דארף ניט פאָרן... אָט-אָ, — זאָגט זי, — בין איך ניט קיין
געלערנטע, און מיר זינען, כאַלילע, אויך ניט ערגער פון לייטן...
דער טאטע אָבער זאָגט:

— קינדער, הערט זי ניט. פאָרט, איך בין געוואקסן ניט אין אזעלכע
צייטן, און איך האָב זיך אויך געריסן לערנען.

דערנאָך בין איך שוין אויך געווען מיט הינדען און מיט הערשעלען
צוזאמען. אין איין צימער האָבן מיר געוויינט. און אף זומער פלעגן מיר
קומען — ווער אף איין כוידעש, ווער אף צוויי און אף דריטהאלבן —
אהיים.

די סטעליע האָט אונדז שוין אויסגעזען צו נידעריק אין דער היים.
ס'האָט זיך אויסגעדאכט, אז זי הענגט איבערן סאמע קאָפּ, אָבער מיר
האָבן זיך אלע מאָל געפרייט מיט אונדזערע אלטינקע טאטע-מאמע, און
זיי — מיט אונדז.

די מאמע עפנט אופ גלייך דאָס פענצטערל אין גערטל אריין. שטייען
בלויע קווייטעלעך און הויכע שטענגלעך און קוקן אריין צו אונדז מיט
אזא אומגעריכטער פרישקייט און שמייכלען צו אונדז.

— דאָס זינען נאָך אלץ יענע קווייטן, — זאָגט די מאמע, — וואָס
הינדעלע, אי געזונט אין אירע הענט, האָט נאָך דענסטמאָל פארזעצט.

— זע נאָר? וואקסן זיי, הייסט עס, אלליין, יאָר אין יאָר, און מע
פארשפאָרט זיי אפילע איבערזעצן?

— אָבער דו פלייכעסט שוין ניט אף זיי? — פרעגט הינדע מיט א
געלעכטער.

די מאמע האָט זיך אויף באליידיקט...

— וואָס רעדסטו, וואָס, קינד? פאר וועמען האלטסטו מיך? איך
וועל נעמען אזא איידעלע זאך, ווי קווייטן, און ליאפען אף זיי דער רועך

ווייסט וואָס? פארקערט. איך האָב ערשט יענעם כוידעש א ביסעלע זיי ארומגעשארט. איך האָב געקלערט — מינע קינדערלעך וועלן קומען געזונטערהייט, טאָ זאָלן זיי האָבן כניעס. מיר זאָל זיין פאר אייך, טייערע קינדער מינע! — און די מאמע שעמט זיך ניט אונדז קושן, כאַטש מיר זינען שוין גרויסע, און ס'איז זייער מאַדנע, וואָס זי טוט אזוי.

פאראיאָרן קומען מיר צו פאָרן אהיים, איך און הינדע. הערשל דארף ערשט קומען אין א פאָר וואָכן ארום.

הערשל לערנט זיך שוין פאר אן אנראַנאָם. ער האָט זייער לייב די ארבעט. נאָך אין דער היים, אין שול, פלעגט ער זיך זייער אויסצייכענען אף שטשעפען ביימער, אף דערציילן וועגן בינשטאַקס, וועגן סילאַס. אז מיר זינען געקומען פאראיאָרן זומער אהיים, מיר זינען נאָר אראָפּ פון פור, מיר האָבן זיך נאָך ניט באוויזן איניצוואַלשן פונעם זומערדיקן שטויב, וואָס מע נעמט אף זיך אָן פאר די דרניסיק ווערסט, וואָס פון דער באַן, ערשט די מאמע, אַנשטאַט דעם, זי זאָל אונדז אָנגיסן און גיכער דערלאנגען א גלאַז מילך, ווי זי טוט עס קעסידער, האָט זי אונדז נאָר אָנגענומען פאר די אקסלען, און זי שטופט אונדז צו דער דרויסן-טיר...

— קומט, קינדער מינע, — זאָגט זי, — קומט, וועל איך אייך עפעס ווייזן...

מיר זאָלן כאַטש וויסן, ווהיין זי שטופט אונדז, צי אין שטאַל, צי צו דער מומע לייען אין שטוב אריין?..

מיר שטויסן זיך שוין אָן, אז עפעס וויל זי אונדז ווייזן א כידר-שימדיקס, אָבער גיי טרעף אפרייער, וואָס זי מיינט אזעלכס... ערשט זי קערעוועט אונדז צום גערטל צו.

נו, גייען מיר אין גערטל.

דורכגעגאנגען דאָס בייטעלע טריסקאווקעס. הינדעלע שטעלט זיך אָפּ. זי האָט דערזען, ווי א רויטינק טריסקאווקעלע קוקט גניוויש ארויס פון אונטער די טונקל-גרינע קיילעכדיקע בלעטער.

— ניין, ניין, — זאָגט די מאמע, — ווייטער גייט.

גייען מיר ווייטער... דורכגעגאנגען דאָס בייטל, וואָס די בעהיימע האָט דענסטמאָל געמאכט פאר א קאליקע (סע טוט אונדז נאָך

איצט אויך באנק), דורכגעגאנגען דורכן מעכניעדיק אָפּפּרישנדיקן ביימע" לע בעז, וואָס האָט שוין באוויזן צוריק מיט עטלעכע וואָכן אָפּצובליען, אָבער ס'זעט נאָך איצט אויך אויס אזוי שוין: די בלעטעלעך מיט די שפיצן הענגען אראָפּ, ווי די שיינע אוירינגלעך, און ס'שמעקט אזוי געשמאק, אז סע צעגייט זיך א כּעס אין הארצן. נו, אז מיר זיינען צוגעקומען צום צווייטן עפּלבימעלע, שוין צום גאַנציקן, האָט די מאמע אָפּגעלאָזן אונדזערע אסלען. איר בליק איז געווען א קוואל פון פאַר-געניגן. זי נעמט ניט אראָפּ די אויגן פון אונדזערע פענעמער.

— קוקט, — זאָגט זי, — קינדערלעך.

מיר הייבן אהר די אויגן.

— אוי, מאמעלע טייערע! — האָט הינדעלע אויסגעשרייען און אונדז טערגעטאנצט. און זי האָט געכאַפּט קושן די מאמע, און מיר, און דאָס ביימעלע.

אזוי ווי א שיינע קאלע א דאָרפישע, איז דאָס ביימעלע געשטאנען. ניין, ניט ווי א קאלע, ווי א מאמע א יונגע, און אהר יעדער צווייג — עטוואָס ליכטיקער פון די גרינע שמעקנדיקע בלעטער — הענגען עפּל. עמעסע, גרויסע, שיינע עפּל. שוין באלד צייטיקע!
— אוי, סארא מינע עפּל! אוי, אהר אלע צווייגן!
און דאָס ביימעלע קוקט אהר אונדז אויך מיט אזא מין שמייכלענדיקער צארטקייט...

— טייערע קינדערלעך, — זאָגט די מאמע, — מיר זאָל זיין פאַר אייך! איר געדענקט כאָטש, וויאזוי מעפּאָדי האָט געשפּילט אהר בילקעס גיטארע און סטאָהדאָט האָט געטאַנצט? און איצט האָט דער טאטע ניט געלאָזט זיך צורירן צו די עפּל, ביז די קינדער וועלן קומען.
— ווען הערשט זעט עס! — שטיי איך מיט א צעעפנט מויל און קוק אפן בוים.

— פֿיס, — מאכט הינדע, — הערשט האָט פראקטיקירט אין א ראטווירט. זיינען דאָרט פאראן סעדער — עפשער צו פופציק העקטאר די גרייס!

דערנאָך איז געקומען דער טאטע פון ארטעל, און די ערשטע פראגע זיינע איז געווען:

— נו, זיי האָבן שוין געזען?

— געזען, געזען, — זאגט הינדע, — איצט וועלן מיר נעמען און מיראשן דעם קולאק אפצולאָכעס וועלן מיר אריינשלאָגן א פאָר סטויפעס, און מירן דאָרט מאכן א טיש מיט א באנק...

— אף מיראשן ליגט שוין לאנג א בארג ערד, — זאגט דער טאָטע, — און זינע זין זינען שוין אויך ניט פון די גרויסע מעינכאָסיס. ס'איז שוין ניט יענע צייטן, וואָס אמאָל. צוויי זינען גאָר ערגעץ פאָר-טראָגן געוואָרן דער רועך ווייסט וווּ.

— און כוועדער? — טו איך א פרעג אזוי ווי אין דער וועלט אריין.

— כוועדער? — ענטפערט דער טאטע מיט מערער אָפּשיי אין קאָל, — כוועדער איז שוין אויך ניטאָ. דערפאר אָבער זינען די קינדער זינע אוועקגעגאנגען זייער הויך. סידאָר דער איידעם איז ערגעץ אין קאָראָסטען אין „טשערוואָני סקאָטאר“, איך האָב געהערט, אז מע האַלט דאָרט פון אים שטארק, און אלעקסאנדער, אים וואָלסטו שוין ניט דער-קענט...

— ער איז געוואָרן אן אינזשעניער.

— אָדער וואָס, — מישט זיך שוין די מאמע אריין אין די רייד, — אז ער איז דאָ געווען אינמיטן ווינטער, האָט ער זיך דאָפּקע געפרעגט אף אַיך.

און אז ס'איז געקומען צום אופקלאַפן דעם טיש, האָט דער טאטע ערשט געזאָגט, אז עס איז א שאָד צו טאָפּטשען די בייטן:

— זאָל וואַקסן, אז עס וואַקסט, און אף איבעראַיאָר, אז מירן דער-לעבן, אויב ס'ווילט זיך אַיך אזוי שטארק א טיש, וועלן מיר עס באַוואַרענען.

10. איצט

איצט איז זומער. איצט איז שוין דער „איבעראַיאָר“, וואָס מיר האָבן דערלעבט.

נאָך א וואָך פאָרן מיר אין אורלוֹיב, און דוכט זיך, אז טאקע וויר דעראמאָל אהין צו יענעם גערטל, וווּ דער רייכער סטאָהדאָט האָט גע-שריען „ניע פּאַוואָליני“ און כאַיִס־יוויע דער שניטקרעמער האָט מיט א זיס קעלכל אינגעטיינעט:

„— ליובקע, דו ביסט דאך א יידיש קינד, צו וואָס דארפסטו דאָס?“. אהין וועלן מיר פאָרן. זאָל עמעצער פון אייך אויך פאָרן מיט אונדז אהין, צו יענעם טישל, וואָס דער טאטע האָט צוגעזאָגט, אז ער וועט באוואָרענען. דאָרטן וועט ער אונדז מעכאבעד זיין מיט טריסקאוועס און מיט עפל, מיט אייגענע אונערקעס, מיט אייגענע קארטאָפליעלעך און מיט קייעכעס. דאָרטן וועלן מיר פארנאכט בא א גלעזל טיי בעטן מינע אלטינקע פארהאָרעוועטע טאטע־מאמע, זיי זאָלן א ביסינקעלע דערציילן וועגן אמאָל און וועגן היינט.

אָרגעקומען איז עס אינגאנצן א פאָר
יאָר פאר דער אָקטיאבער-רעוואָלוציע.
איך בין געוואקסן אין שטוב אין
קינד, פלעגט מיר זיין אומעטיק. דער
טאטע פלעגט אף גאנצע האלבע יאָרן
אוועקגיין אין דער בודע מאכן טעפּ,
און אהיים פלעגט ער קומען נאָר אף די
אלטע יאָמטיוויים: אף פייסעך און אף
סוקעס.

איינמאָל איז בא אונדז אינגעשטא-
נען אף קווארטיר לאורין, א פויער
פונעם דאָרף בעהוני. בעהוני איז פינף
ווערסט פון אונדזער שטעטל.

ניט געקוקט, וואָס בעהוני איז א
דאָרף פון וואָסערע פינף טויזנט אייני-
וווינער, איז דאָרט פאר דער צארישער
רעגירונג קיין איין שול ניט געווען. די
צארישע רעגירונג האָט נאָר געטראכט,
וויאזוי בעסער צו פארקנעכטן דאָס
פאָלק, צו באאוולען עס און צו בויען
פאר דעם וואָס מערער קלויסטערס און
טפיסעס.

א פויער, וואָס האָט, ניט געקוקט אף
אלע שטערונגען, פאָרט געוואָלט לער-
נען דאָס קינד, האָט ער עס געדארפט
שיקן קיין סלאָוועשנע אין דער שטעטל-
שער צווייטקלאַסיקער שול.

די-אָ קינדער פלעגט אויסקומען
גיין אלע טאָג פינף ווערסט אין שול
און פינף ווערסט פון שול בא אלערליי
וועטערן. הארבסט-ציט — אין די

מיין כאווער
לוקיאן

גרעסטע בלאַטעס און רענגס, ווינטער — אין די פרעסט, אין די זאווער
רוכעס און די מעטעליצעס, און פּרילינג — אין די גרויסע כליפּן און
צעניסונגען.

באלאָנים אָף אזא לערנען זינען, פארשטייט זיך, געווען ווינציק. דאָך
פלעגן וואָסערע צען — פּופּצן קינדער פון אזא דאָרף גיין אלע טאָג אין
דער שטעטלשער שול אריין, אויסער זונטיקס און קלויסטער־יאָמטיוויס־
טעג, ווען זיי פלעגן קענען א ביסל אָפרוען.

לוקיאַן, לאווריןס זון, איז געווען איינער פון אָט די געציילטע
כעוורע, ער איז אלט געווען צוועלף יאָר, און ער פלעגט טאָג־אין־
טאָג לויפן אין זינע פּאָסטאַלעקלעך מיט די ווייסע אָנעטשעס, און די
לייוונטע טאַרבע ביכער איז אים געווען איבערגעוואָרפן איבערן
אקסל.

לאוורין האָט געקענט באַנדערין, האָט ער געקראָגן א פּאָדריאָד מאַכן
אין די שכנינישע האַרבאַרניעס גרויסע קיילעכדיקע ביטן אוועלכע און זיי
אָנציען מיט אייזערנע רייפן. דאָס איז געווען אן אַרבעט אָף עטלעכע
באָדאָשים. האָט ער זיך געדונגען בא אונדז נאכטלענער, און עסן פלעגט
מען אים געבן דאָרטן, ווו ער האָט געאַרבעט.

לאוורין האָט זייער שטאַלצירט מיט זיין זון, וואָס וועט בא אים זיין,
זאָגט ער, א געלערנטער.

— א, א! — מאַכט ער, לוקיאַן, — אז ער וועט אויסוואַקסן, וועט
ער שוין אין קיין פּאָסטעלעס ניט גיין!..

און מיינען האָט ער געמיינט מיט דעם, אז ער וועט קענען זיך באַ־
שמעלן פאַר א שרייבער צום סטאַרשינאַ אין וואָלאָסט, אָדער ער וועט גאָר
אוועק פאַר א לערער אין א שול, און דאָס שטיקל ברויט וועט אים שוין
אָנקומען א סאך גרינגער, ווי ווען ער זאָל בלייבן א פאַראַרעמטער פּויער
מיט זיין טאַטן באַגלייך.

די מאַמע האָט געוואָסט, אז ס'איז מיר אומעטיק, האָט זי איינמאַל
א זאָג געטאָן צו לאווריןען, אז טאַמער וואָלט געווען א זאך, לוקיאַן זאָל
ניט לויפן אלע טאָג צו פינף ווערסט אהין און צו פינף ווערסט צוריק.
זאָל מען אים אין דער היים מיטגעבן אָף א גאַנצער וואָך עסן, און
נעכטיקן וועט ער בא אונדז. אלע שאַבעס, נאָך דער שול, וועט ער
אוועקגיין אפן זונטיקדיקן טאָג אהיים און מאַנטיק גאַנצפרי צוריק אין
שול.

לאורין האָט זיך שטארק דערפרייט פון אזא פאַרשלאָג. ער האָט געד
נומען קראצן מיט די פינגער זיין געלע שיטערע באָרד אונטערן הויכן,
גאַנערדיקן האַלדז. אליין איז ער אויך געווען א הויכער, לאורין, מיט
געזונטע, ברייטע קנאַכעס.

— אַטאַט־אָ, דאָאַברעיע, — האָט ער נאָך א לאנגן שמיכל און
נאָך א לאנגן קראצן די באָרד געענטפערט.

און מיר האָבן באקומען נאָך א קווארטיראנט — לוקיאנען, לאוריןס
זון, א באַכערל אין מיניע יאָרן, נאָר אויך א בלייכניקער און מיט בלויע
צוויי צעעפנטע אויגן, וועלכע באקוקן מיט ווונדער אלץ, וואָס זיי דער-
זען.

פאמעלעכקע, פאמעלעכקע האָבן מיר זיך מיט לוקיאנען באקענט.
איך האָב געלערנט אין כידער, און ער אין שול. ער פלעגט זיך באפרייען
נאָך מיטיק, און איך — אין אַוונט. אָבער דאָך פלעגן מיר האָבן שאַען,
ווען מיר פלעגן צוזאמען פארברענגען, זיך שפילן, דערציילן איינער דעם
צווייטן מיטעס, באוונדערן איינס דעם צווייטן. מיר פלעגן אויך דער-
ציילן איינס דעם צווייטן, וואָס מיר האָבן געלערנט. ער האָט שוין בא מיר
געקענט דעם גאנצן אלעפבייס אף אויסווייניק, און איך פלעג מיט אים
אינייעם אראָפּשרייבן זיינע אריפמעטישע אופגאבעס (דעמלט האָט עס
געהייסן — זיך לערנען כעזשבענען) און אויסלייענען פון זיינע רוסישע
כרעסטאָמאטיעס שיינע דערציילונגען און לידער.

ס'איז דעמלט אקוראט געגאנגען די גרויסע, די אימפער־אליסטישע
וועלט־מילכאָמע.

לאָזט זיך אויס, אז לוקיאן האָט בעסער געוויסט, וואָס עס טוט זיך
דאָרט אף דער מילכאָמע, איידער איך. ריכטיקער געזאָגט, ער האָט זיך
קלאָרער פאַרנעשטעלט די שוידערלעכע בילדער און די גאנצע קלאָלע,
וואָס די מילכאָמע טראָגט מיט זיך פארן אַרעמען האָרעפאשנעם פאָלקס־
מענטשן.

זיינע דערציילונגען פלעגן זיין צוגעמישט מיט קינדערשער פאנטאזיע
און מיט אַבערגלויבן, אָבער איך פלעג זיך אין זיי אזוי ארנינטאָן, אז איך
פלעג פארגעסן, וואָס פאר א טאָג ס'איז היינט. איך פלעג פארגעסן, אין
וואָס פאר א שטאָט איך בין, און איך פלעג ניט געדענקען, וואָס
איז איצט פון יענער זייט פענצטער — זומער צי ווינטער, פעלד
צי גאס.

אינמיטן טאָג פלעגט זיך מיר אלעמאָל אויסדוכטן, אז אַזאַ, פון יענער זייט גאנעק, זיינען די אָקאָפּעס, באדעקט מיט אָנגעגראָבענער גראַזיקער ערד, מיט ביימלעך, אז ווי איך וועל נאָר ארויסגיין פון טיר, וועל איך זיך פארטשעפען פאר די פילפאכיקע באַפלעכטונגען פון שטע- ביקן דראָט.

אינמאָל האָט ער מיר דערציילט, וויאזוי אף א ברייט פארלאָזט פעלד, פול מיט האַרונים, כאַפּט זיך אַוּף א געהאַרגעמער, וואָס בא אים האָט אָפּגעריסן א פּוּם אין שלאַכט, און ניט געקוקט, וואָס ער איז א געהאַרגעמער, שפּרינגט ער דאָך אַוּף אַזוי אַזוינעם פּוּם, א באַגאַסענער מיט גרינער לעוואָנע-שנין, און זוכט צווישן די האַרונים זיין אָפּגערי- סענעם צווייטן פּוּם.

— דאָס קער זיין ניט עמעס, — פאַרענדיקט מיר לוקיאַן די מני- סע, — נאָר מענטשן דערציילן עס גלאַט אזוי.

ווי ער רעדט מיר אויס, אז דאָס קער זיין ניט עמעס, און איך פיר איבער די אויגן צום פענצטער, ווערט מיר א כידעש, וואָס ס'איז ניט באַנאכט, נאָר ס'איז גאָר באַטאָג. די שנין שווינדלט מיר אזוי פּרעמד אין די אויגן, און די זאכן אין שטוב זיינען גאָר ניט פון קיין שטעכיקן דראָט און ניט פון קיין שלאַכטפעלד, נאָר א פּראָסטער טיש מיט פּראָסטע בענקלעך. זיי קומען אויס אזוי פּרעמד, אז אלץ איז מיר אזוי, ווי איך וואָלט זיך אַפּגעכאַפּט פון שלאָף.

אמאָל פלעגט מיר נאָך לוקיאַן געבן צו פאַרשטיין, אז די מילכאַמע האָבן די פּריצים אויסגעקלערט. ניט נאָר אונדזערע פּריצים, די פּריצים פון אלע לענדער און די קייסאַרים זייערע. וואָס איז? עס קאָסט זיי דען טייער מענטשן? פאַרן אַרעמען מענטשן מאַנט בא זיי קיינער ניט איין. וואָס ארט עס זיי? מ'וועט אויסהאַרגענען די, וועלן קומען אף זייער אָרט אַנדערע, אַרעמע מענטשן זיינען דאָך דאָ אף דער וועלט גענוג.

אין א קורצער צייט ארום האָט מען עפעס אזוי אין איין כוידעש צוגענומען ביידע טאטעס אונדזערע און זיי אויך אוועקגעטריבן אף דער מילכאַמע.

מיין טאטע איז געקומען פון דער בודע, פון די טעפ, זיך געזעגענען מיט אונדז. דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, זינט מיר געדענקען, ער זאָל קומען אהיים אזוי אינמיטן יאָר, אין א וואַכעדיקער צייט. און לוקי-יאנע טאטע, לאַווין, האָט אויך איבערגעלאָזן די ביטן, מיטן פּאַרדיאד, מיט דער קווארטיר, מיט דער היים.

איך מיט לוקיאנען האָבן עפעס א שטיקל צייט אויסגעזען ווי א פּאָר דערשראָקענע גאַנערלעך. מיר פלעגן אַנקוקן איינע דאָס אנדערע מיט פארוונדערטע, איבערגעשראָקענע אויגן. לוקיאן האָט געזאָגט, אז איך האָב א טאָעס, וואָס איך מיין, אז אויב מע טרײַבט אַף דער מילכקאָמע, מוז מען גיין. ס'גאַרניט קיין מוז. פריצים איז פאראן ווינציק, און אזעל-כע מענטשן, ווי מיר, זײַנען א סאך... אָטאָ גייען מיר אלע אַף דער מילכקאָמע, גאנץ בעהונג, גאנץ סלאָוועשנע, גאנץ טכאַרין — אלע דערפער ארום ביז אַוורוטש.

די אָרעמע מענטשן ווילן דאָך ניט קיין מילכקאָמע. די מילכקאָמע ווילן נאָר די פריצים און די רײַכע. איז דען א גרויסער באטרעף זיך אויס-קערעווען מיט די ביקסן און מיט די שווערדן און צעהארגענען דאָס בינטל פריצים מיט די פריסטאווס, מיט די גאלאָכים און אלע איבעריקע? — וואָס איז? — פרעג איך לוקיאנען. — די פריצים שיקן דען אַף דער מילכקאָמע? אַף דער מילכקאָמע הייסט דאָך גיין דער קייסער!

— אז דו פארשטייסט ניט, — ענטפערט מיר לוקיאן, — ווער איז דען דער קייסער? ניט קיין פּאַרעץ, ניט קיין גוויר? אז דער קייסער און די פריצים און אלע רײַכע — דאָס איז דאָך איינע און דאָס זעלבע.

— פארוואָס זשע טוט מען עס טאקע ניט אויף?
— וואָס?

— אָט דאָס, וואָס דו האָסט ערשט געזאָגט...

— א-א-א, פארדערפאר... ס'זײַנען נאָך דאָ א סאך... אומפארשטענ-דיקע מענטשן, מענטשן, וואָס האָבן מוירע. נאָר ס'גאַרניט, אין די גרויסע שמעט איז מען שוין פארשמענדיקער. אין די גרויסע שמעט זײַנען דאָ ארבעטער, אזוי ווי דער מאמעס ברודער, אזוי ווי לוקיאן. פאר די ארבעטער וועלן זיי זיך דערשרעקן א ביסל שטארקער, ווי פאר אזוי מענטשן...

דאָס, וואָס מע האָט ביידע טאטעס אונדזערע צוגענומען אַף דער מילכקאָמע, האָט מיך נאָך מערער פארבונדן מיט לוקיאנען. איך האָב זיך

מיט אים אזוי אופגעכאווערט, אז די צוויי נעכט — פון שאבעס ביז איבער זונטיק, — וואָס ער פֿלעגט נעכטיקן אין דאָרף, פֿלעגן מיר זיך ציען און ציען. מאָנטיק גאנצפרי פֿלעג איך שוין שטיין אפֿן שוועל און ארויסקוקן אָפֿ לוקיאנען. ער פֿלעגט פֿריער פֿארלויפֿן צו אונדז אין שטוב, אוועקלייגן דאָרט דאָס טאָרבעלע מיטן עסן און דערנאָך ערשט אוועקניין אין „שקאַלע“ אַרײַן. איך פֿלעג שוין אויך צו יענער צײַט זײַן אָפֿגעוואשן און אָפֿגעגעסן און נאָר מיט די ביכער אונטערן האנט פֿלעג איך ווארטן פֿון יענער זײַט הויף. און אבי איך דערזע נאָר, ווי לוקיאן לויפט שוין א פֿארסאָפֿעטער באַרגאָרוף דורך דעם שכײַנישן הויפֿל, בין איך שוין אין מיטרעס נעסל, און אין פֿופֿצן מינוט ארום בין איך שוין אין כײַדער, און ער — אין שול.

3

אָפֿ א סאך זאכן בין איך מעקאנע געווען לוקיאנען, און אנדערע זאכן זײַנען לוקיאנען געפֿעלן געווען בעסער בא אונדז. אים איז געפֿעלן געווען, וואָס בא אונדז אין די שטעטלדיקע שטיבער פֿירט מען זיך א ביסל רײַן, וואָס מע שלאָפט אָפֿ באזונדערע געלענערס, און מע עסט פֿון באזונדערע קײַלים. אין דאָרף, אינעם אמאָליקן אַלטן דאָרף, האָט מען עס ניט געזען. דאָרטן פֿלעגן אלע שלאָפֿן אָפֿ איין פֿול, עסן פֿון איין שיסל, די כאזירים פֿלעגט מען אַרײַנגלאָזן אין שטוב צו דער קאָרעטע...

איך אים האָב מעקאנע געווען דערופֿ, וואָס בא זײ שטייען אין נאָרטן הינטערן סאמע שטוב צוויי וויינישליכער; וואָס לוקיאן מיטן טאטן מיט זײַנעם קאָסען אַלײַן אָן היי פֿאר דער בעהיימע, און דערנאָך, ווען ס'ניטאָ קײַן מילכקאָמע, שלאָפט לוקיאן מיט זײַן טאטן אפֿן היי. זומער, ווען לוקיאן איז פֿרײַ פֿון שול, פֿאשעט ער אַלײַן די בעהיימע זײַערע. אָט־אָט צעלאָזט מען די קינדער פֿון שול, וועט שוין לוקיאן זײַן א פֿרײַער פֿויגל. ער וועט אַרומלויפֿן איבער די פֿעלדער, קלײַבן סטרוטשע, רײַסן צאצקעס, און איך וועל זיך נאָך דארפֿן טשאדען אינעם דושנעם כײַדער מיט די איבעריקע יונגלעך באַגלײַך.

לוקיאן האָט מײַך געוואָלט טרײַסטן, און ער האָט מיר געזאָגט, אז ווען ער וועט שוין זײַן פֿרײַ פֿון שול, וועט ער קומען זומער אין א פֿרײַ-

טיק נאך מיטיק, ווען מע לאָזט אונדז אָפּ פון כידער, און וועט מיך נעמען צו זיי אין דאָרף ארנין. דאָרטן, בא זיי אין דער היים, וועל איך זיך קענען אופשטעלן אפן לייטערל לעם זייערע ביימער און רינסן ווייניגש גלייך אין מויל ארנין, וויפל איך וועל אליין וועלן. מע דארף זיך נאָר היטן, מע זאָל ניט צעברעכן קיין צווייגל.

איך האָב געוואָלט בא לוקיאנען אן אנדער זאך. ביז דענסטמאָל וועלן זיך שוין אויספירן אלע פייגעלעך, און קיין נעסטן מיט פייגלשע אייעלעך וועט שוין ניט זיין צו קריגן. און אין כידער האָב איך געזען בא א יונגל צוויי פייגלשע אייעלעך, שייניקע, ווי די גאנצע וועלט, און די יינגלעך האָבן אים אלע מעקאנע געווען. לוקיאן האָט א קלער געטאָן און איז געבליבן שווייגן.

— נו? — פרעג איך אים שוין מיט אומגעדולד.

— ס'ניט גוט, — ענטפערט לוקיאן, — באראבעווען די „מאמע“ און צונעמען פון איר קינדער... בא אונדז נעסטן זיך דאפקע צוויי פייגעלעך איבערן סאמע פענצטער, פון אויבן אינעם אייבערשטן בנין שטיבל. דאָרטן איז אויסגעדרויבעט אזא מין שיפיקל. זאָלסטו אָבער זען, וויאזוי זיי היטן זיך פאר א פרעמד אויג און וויאזוי זיי ציטערן איבער די אייעלעך.

איך האָב עם דערהערט, האָב איך זיך מאמעש פארצאפלט.

— בא אייך אליין האָט פון אויבן איבערן פענצטער א פייגעלע גע- לייגט אייעלעך, פארוואָס ניט בא אונדז?

— דערפאר, — האָט לוקיאן געשמייכלט, — וואָס דו וואָלסט בא זיי אויסגעליידיקט די נעסט.

— יא, אויסגעליידיקט. אַטאָ באַלד צעיאָג איך זיך זי אויסליידיקן. נו, זאָג, וואָס פאר א פייגעלע איז עס? האָסט עס געזען? און די אייעלעך זיינען דאָרט אוועלכע? דו האָסט די אייעלעך אויך געזען?

— נו, יא, — האָט לוקיאן געענטפערט, און זיינע אויגן האָבן זיך שוין אויך אָנגעצונדן מיטן זעלבן פּייערל, וואָס מיינע, — דאָס פייגעלע איז א לאסטעווקע, מיט א לאנג וויידעלע און מיט שפיציקע לענגלעכע פליגעלעך. דאָס הייסט, ניט איין פייגעלע זיצט בא אונדז, נאָר צוויי... די נעסט האָבן זיי אויסגעקלעפט מיט הארטער בלאָטע, און אינווייניק איז זי אויסגעבעט מיט ווייכן פוך. אייעלעך ליגן שוין דאָרט פיר, לענגל לעכע, ווייסיקע, מיט א סאך שפרענקעלעך באזעצט...

— אוי, ברענג...
 — וויאזוי זשע קען מען?
 איך האָב שוין אויך פארשטאנען, אז ס'איז קרום און ס'וועט זיין
 ניט גוט, אויב מירן זיך אזוי באגיין מיט די פייגעלעכס נעסט...
 — אָבער איינס... לוקיאנטשיקל, טייערער, כאָטש איינס!..
 — אף איינעם ווייניקער?..
 — נו, יאָ, לוקיאנטשיקל, אף איינעם ווייניקער.
 — גוט.

4

בא לוקיאנען זינען געגאנגען די עקזאמענעס אין שול. ס'איז שוין
 בא אים געווען די סאמע הארבסטע וואָך פונעם גאנצן יאָר לערנען.
 אז אין דרויסן איז שוין אזוי שיין און ס'גלוסט זיך אין פעלד אריין!
 און דאָ דארף מען כאַזערן אף אויסווייניק וועגן גאָטס מאמע, וועגן
 קייסאַרים און קייסעריניעס און נאָך אזעלכע זאכן. אים אין דער אמאָר
 ליסער שול איז געווען שווער צו לערנען, און אונדז אינעם כידער איז
 געווען נאָך שווערער. בא אים, אויב מע האָט געלערנט וועגן „גאָטס
 מאמע“, האָט מען אָבער ביז דעם אויך געלערנט אריפמעטיק, געאָגראפיע
 און נאטורקענטעניש. מיר האָט מען פארקלאַפט דעם קאָפּ מיט אזוינע
 זאכן, וואָס זינען גאָר אף דער וועלט ניטאָ. אָט דערוף און מער אף
 גאַרניט האָבן מיר די גאנצע קינדהייט אויסגעגעבן, צוליב אָט דעם האָט
 מען אונדז קיילעכדיקע יאָרן פון פרי ביז נאכט געשטיקט אין די כא-
 דאָרים.

שאבעס פארנאכט האָב איך ארויסבאנלייט לוקיאנען און אים נאָכ-
 אמאָל דערמאָנט, ער זאָל ניט פארגעסן יענע זאך... און איך ווארט
 שוין.

מיר ציט זיך יעדער שאָ, ווי א יאָר, און יעדער טאַג איז אן אייביקייט.
 איך ווייס שוין, אז איך וועל זונטיק אנטקעגן מאָנטיק די גאנצע נאכט
 מיט קיין אויג ניט צומאכן. דער קאָפּ האָט מיר וויי געטאַן. אָבער
 אנשלאָפן ווערן האָב איך ניט געקענט. מיר שטעלט זיך אלץ פאָר, אז
 אָט-אַט גייט ער שוין, לוקיאן, אָט האלט ער אין טאַרבע צווישן די

ביכער דאָס אייעלע, און ס'קען זיך נאָך צעקוועטשן. ווידער דוכט זיך מיר, אז ער שטעלט מיך אנדער באַם וויינישליכויס, און אָנשטאַט וויינישע וואַסן דאָרטן אייעלעך, פייגלשע אייעלעך, ווייסינקע, רוימינקע, מיט שפרענקעלעך, אָן שפרענקעלעך, און זיי שנינען אזוי שיין קעגן דער זון. דערנאָך שטעלט זיך מיר פאָר, אז ער טראָגט אין ביידע הענט צוויי פייגעלעך, און יעדער פייגעלע האַלט אין שנאָבעלע אן אייעלע פונמיניט-וועגן, זיי פרייען זיך אלע אינדריען און ווייזן מיר, ווי איינער מיניט: וויבאלד דו ווילסט זיך שוין יאָ שפילן, ווי א קליין קינד, איז מוילע, טוען מיר דיר צוליב.

זומער הייבט אָן טאָגן פרי. ווי נאָר ס'געוואָרן ליכטיק, בין איך שוין אומגעקראַכן איבערן הויף. די שכינע אינעם אונטערשטן קליידל האָט ארויסגעטריבן די בעהיימע אף דער פּאַשע, פּרעגט זי מיך: — וואָס איז אזוי פרי, בונימל? עפּשער דער בויך?

די מאמע איז שוין אויך אופגעשטאנען, האָט זי מיך געטריבן, איך זאָל נאָך גיין שלאָפן. „ס'נאָך פרי, — זאָגט זי, — דער קאַפּ וועט דיר וויי טאָן“. און זי וויל, איך זאָל נאָך גיין שלאָפן. זאָג איך איר, אז שלאָפן וויל איך ניט. פּרעגט זי, טאָמער וויל איך עסן — איך דריי זיך שוין אזוי לאַנג ארום. זאָג איך, אז קיין עסן וויל איך אויך ניט.

אזוי האָב איך קוויטקוים דערצויגן די שאָ, ווען מע דארף שוין גיין אין כּיידער. איך האָב אופגעפּאַקט מיניע ספּאַריס, גענומען זיי אונטערן האנט און בין ארויס מיט א שמיכל אין הויף, וויל איך האָב געוואָסט, אז אין אָט דער-אַ מינוט, אזוי ווי אפן זייגער, באַגעגן איך זיך אלע מאָנטיק אינדערפרי מיט לוקיאנען.

איך ווארט צו לעס ברונעס, ווארט צו א ביסעלע לעס פאָרטקעלע פון הויף, איך קוק דורכן פּאַרקאן אין גאָרטן... ניין, ניטאָ! מ'זאָל כאָטש ערגעץ אָנהייבן זען לוקיאנען... אָן-אַ אפן שליאך פּאַרט א פור אין פעלד אריין. אפן וואָגן זיצן א פויער מיט א פויערטע און צוויי פּיריאָריקע קינדער. א הינטל לויפט נאָך נאָכן וואָגן, א שוואַרצס, מיט אן איבער-געשלאָגן פּיסל. מ'זאָל כאָטש ערגעץ אָנהייבן זען לוקיאנען!

— זע נאָר, ביסט נאָך ניט אוועק אין כּיידער? — האָב איך דער-הערט דער מאמעס קאָל. איך האָב זיך אופגעכאַפט און זיך אי פאַרשעמט, אי דערשראָקן.

— און לוקיאן?.. נאך ניטאָ? — פרעג איך, און דאָס האַרץ האָט
בא מיר מיטאמאָר אָנגעהויבן קלאַפן, אז אָטאָט שפּרינגט עס, דאכט
זיך, אַרויס.

— ניטאָ. ניט געקומען איבער עפעס לוקיאן...
ס'איז נאָך מיט אים קיינמאָל ניט געווען אזוינס, ער זאָל מאַנטיק
ניט קומען אין שול.

איך בין אוועק דורך מיטרעס געסל אין כידער אַרײַן. איך פיל, אז
עס שפּעט, און איך ווייס, אז דער רעכע וועט מיך נעמען איבערפרעגן,
פארוואָס איך האָב אזוי פאַרשפּעטיקט. די ינגלעך וועלן זיך נעמען
איבערקוקן איינס מיטן צווייטן, וועל איך זיך צעוויינען. איך וועל ניט
אויסהאלטן און וועל זיך צעוויינען אפן אָרט...

דערווייל קומט מיר אנטקעגן סאַרע די פּאַטשטאליאַניכע. בא איר
איז א יאדעשליוו קאָל, און זי איז שוין אן אלטע. איר מאן, דער אלטער
שמערע, איז שוין אויך געווען אן אלטער. נאָר פאר א בריווטערעגער האָט
ער נאָך געטוינט. פון וועלעדניק פלעגט איציע דער באלעגאַלע ברענגען
צו פירן די פּאַטשט אין שטאָט אַרײַן. די אלגעמיינע בריוו פירט ער צו
אין וואָלאָסט אַרײַן, און די ייִדישע — צו שמערען דעם אלטן. נאָר אז
שמערע איז געשטאַרבן פאראיאָרן זומער, איז שנין סאַרע געבליבן
פּאַטשטאליאַניכע. זי איז שוין נאָר אן אלטע — א קלייניקע און א
יאדעשליוו. צעטראָגט זי די בריוו נאָר אין די קלייטן, און די איבעריקע,
צו וועמען ס'איז דאָ א בריוו, ווארטן, ביז זי וועט זיי ערגעץ באגעגענען.
איך בין געגאנגען אזא אומעטיקער מיטן פאק ספּאַריס אונטער דער
האַנט. ס'איז פונקט געווען אזא שאָ, וואָס גיין פון כידער איז נאָך צו
פרי און גיין אין כידער איז שוין צו שפּעט.

— הער נאָר, — רופט זי זיך אָן מיט איר יאדעשליוו קאָל, —
ינגעלע, וויאזוי רופט מען דיך?

— בונים.

— ביסט ניט דער ווערפּאָוקעס?

— יאָ.

— מאָ לויף צו, מיין טייערינקער, אהיים צו מיר, וועסטו אָפּנעמען
איבערע בריוו... זיי ליגן שוין און ליגן. איך האָב, ניט פאר דיר געדאכט,
קיין קויעך ניט צו גיין אזוי ווייט.

פון דעראָ אומגעריכטער ניס איז מיר מיטאמאָל געוואָרן פּרילע־

כער, און איך בין אוועק מיט שמערעליכען צו איר אהיים. פון דרויסן איז די שטוב א גרויסע, און אז מע גייט אריין, איז דאָרטן נאָר איין כידער מיט א גרויסער טונקעלער הויז פון פאָרנט.

— גיי נאָר, מיכליע, ווייז, ווי ליגן דאָרט זינע בריוו.

מיכליע איז בא זיי א דינע טאָכטער מיט א שיינער וויסער הויט אפן פאָנעם. איר מאן איז אף מילכאָמע נאָך פון סאמע אָנהייב אָן. זי האָט נאָך אפילע ניט קיין איין קינד, און זי כאפט גיך דעם אָטעם, ווייל זי איז א שלאפע. אז מיר זינען אריין, איז מיכליע אראָפגעקראַכן פון דעם צעוואָרפענעם בעט מיט בעטגעוואנט.

— ס'איז דער ווערפאָוקעס? — טוט זי א פרעג איר מאמען מיט א פארסאָפּעט קאָל.

זי איז דאָפּע א שיינע, א הויכע, ווי דער טאטע אירער, נאָר דאָס קאָל איז בא איר קעסידער א פארסאָפּעטס. און זי נעמט אראָפּ פון ווינקל־שאפע (א שיינע ווינקל־שאפע בא זיי, זי איז ארומגעהאנגען מיט אויסגעשניטענע פאפירן, דאָרטן שטייען די שאבעסדיקע לִיכטער, א פאָר גלעזער מיט שאָלן) א גראָבן סידער. אינעם סידער זינען געלעגן עטלעכע בריוו, פאָוועסטקעס, פערעוואָדן און קארטעס פון אמעריקע.

— אָט דאָס זינען, דאכט זיך, דינע, קענסט איבערלייענען? — און זי האָט מיר געגעבן צוויי בריוו און א קארטל, באשטעמפלט מיט א סאך שטעמפלען.

איך האָב איבערגעלייענט. ס'זינען געווען דעם טאטנס בריוו פון דער מילכאָמע:

„מיכטעטשקאָ סלאָוועשניע, וואָלינסקאָיא גובערניא, אָוורומשעסקוי אויעזד, גאָספאָדינו רוווינו קאָסאָגאָר“.

— אכט קאָפּעקעס, — האָט זיך שמערעליכע אָנגערופן. זי איז בייסמינסע געזעסן בא דער זייט אף א כאַנק, מיט איין האַנט אָנגעשפארט, אזוי ווי זי וואָלט געווען ניט בא זיך אין שטוב, — אכט קאָפּעקעס, — מאכט זי, — א בריוו — דריי קאָפּעקעס, א קארטל — צוויי.

איך האָב איבערגעלאָזן מינע ספאָרים און בין אוועקגעלאָפן צו דער מאמען נאָך די אכט קאָפּעקעס.

זינט איך געדענק, איז עס עפשער דאָס ערשטע מאָל, אז מיר באַד קומען בריוו. אז מע האָט צוגענומען דעם טאטן אף דער מילכאָמע, איז שוין דאָ ווער ס'זאָל אונדז שרײַבן בריוו. נאָר א מין נאר איז ער, דער

טאמע! ער שיקט די בריוו צו אונדז און שרײַבט זײַן אייגענעם נאָמען —
רוון קאַסאַנאָר! ער וואָלט באַדאַרפט שרײַבן „ליבע אי כּוֹנימו קאַסאַנאָר“.
נאָר באַ אים קומט אויס, אז וויבאַלד די בריוו גייען צו אים אהיים,
איז ער דער באַלעבאָס.

צוויי בריוו מיט אַ קאַרטל... אכט קאַפעקעס...

פאַרוואָס האָבן זיך עס עפעס אָנגעקליבן צוויי בריוו מיט אַ קאַרטל?
די מאמע איז געוואָרן ביז אַ דער אַלטער שמערעליכע. אַף די בריוו
האָט זי זיך אַרופגעוואָרפן, די מאמע, אזוי ווי אַ דאָרשטיקער אַף אַ
טרונק וואַסער. זי זאָגט:

— דאָ קריכן מיר אַרויס די אויגן פונעם קאַפּ, טאַמער עפעס אַ
יעדע, ער איז, נעבעך, אזוי ווייט פאַרטריבן געוואָרן פון אונדז, און דאָ
ליגן באַ איר די קאַרטלעך מיט די בריוו וואָכנווייז און רוען זיך אויס...
נישקאַשע, ווען דער זעלבער בריוו איז צו אַ גוויר, וואָלט ער באַ איר
קיין איבעריקע רעגע ניט געלעגן... און די כּריפּליווע טאַכטער זייערע,
איז דאָס אזוי די גוטסקײַט אירע? וואָס מע קוקט זיך דאָ אויס די אויגן,
און זי דערמאָנט זיך אין אַ יאָר אַרום!

— מאמע, — ענטפער איך און שטעל זיך שוין אײַן פאַר מיכליען,
וואָס רעדט קעסידער, ווי אַ פאַרסאָפעטע, וואָס באַ איר איז אזא שיינע,
ווייניגע הויט אפן פאַנעם, — מאמע, — זאָג איך, — זיי קערן ניט וויסן
אונדזער פאַמיליע. אז מע רופט אונדז נאָר איבער דער שטאַט די ווער-
פּאַוועס. מיר האָבן דען אַמאָל באקומען פון עמעצן בריוו?

דערנאָך דערמאָן איך זיך, אז מענטשן, וואָס באַ זיי איז עמעצער
אַף דער מילכקאַמע, סײַ די היגע, סײַ די דאָרפישע, גייען אליין אלע טאָג
אין וואָלאָסט אריין פרעגן, אזוי ווי לוקיאן, וואָס נעמט אָפּ זײַן טאַטנס
בריוו.

כ'האָב זיך דערמאָנט דעם נאָמען לוקיאן, האָט עס מיר געגעבן אַ
זעץ ווי מיט אַ בולעווע איבערן קאַפּ...

— מאמע, ניט געווען נאָך לוקיאן? — פרעג איך איבעראַניס.
— יאָ, — ענטפערט מיר די מאמע אַ פאַרטראָגענע, — איך ווייס
טאַקע ניט, וואָס איז די מיניסע, וואָס ער איז נאָך ניטאָ.

אַ טאָג — אַ יאָר, איינער,

אַ טאָג — אַ יאָר, דער צווייטער,

אַ טאָג — אַ יאָר, דער דריטער, —

און ניטאָ לוקיאָן. עפשער איז ער, קריכנדיק צו דער נעסט, אראָפֿ-
נעפאלן און זיך דערהארנעט? עפשער האָט אים די „מאמע“ — דאָס
פייגעלע — א פיק געטאָן אין אויג? עפשער... וואָס עפשער? וואָס הייסט,
ער קומט ניט אזוי לאַנג, אז אין שול איז די לעצטע וואָך און ס'גייען
שוין די עקזאמענעס?

אפן פערטן טאָג איז לוקיאָן געקומען א צעהארנעטער, א פארענדער-
טער, אונטערן רעכטן אויג — א שווארצער סימען, פון דער אייבערשטער
ליפ איבער דער באק, ביזן סאמע האלדזאון-נאקן — א רויט-פארלאָפענער
שלאנג פון אן אראפניק אָדער פון וואָס. ער איז סינווי ניט געווען קיין
געזונטער, לוקיאָן, און איצט איז ער שוין גאָר הויט און ביין. זינע
בלויע אויגן, וואָס זינען שטענדיק געווען גוט, ווי די גאנצע וועלט, קוקן
איצט ניט אף קיין מענטשן, און ווען ער הייבט זיי אה, זינען זיי פול
מיט שטעביקער בייזקייט. ברענגען האָט ער מיט זיך גאָרנישט ניט גע-
בראכט, אויסער די ביכער און זיין קעסידערדיק טאָרבעלע, וואָס איז
געווען אויסגעשמירט און פארזיכערט. עפשער א סרייפע? עפשער האָט
בא זיי געברענט די שטוב?

— לוקיאָן, וואָס איז די מניסע? — האָב איך זיך אינגעשטעלט און
א פרעג געטאָן.

אָבער לוקיאָן האָט פארדראָסיק א מאך געטאָן מיט דער האנט. און
מיר זינען זיך ווידער צעגאנגען: איך — אין כיידער אריין, ער — אין
שול.

5

וואָס זשע איז טאקע פאָרט פאָרגעקומען מיט לוקיאָנען?
ס'איז פאָרגעקומען מיט אים, און ניט נאָר מיט אים אליין, זייער
א שרעקלעכע זאך, וואָס נאָר די קייסערשע רעגירונג איז פייניק געווען
אָפצוטאָן.

דער גוטבאזיגער זעלענסקי האָט געהאט צו שאפן איבער אָן א
שיר מאיאָנטקעס. זיין הערשאפט האָט זיך ביסן אלטן רעזשים צע-
שפרייט איבער אָן א שיר ערד, איבער שטעטלעך און דערפער. דער זעל-
בער זעלענסקי האָט אויך געהאט צו שאפן איבער סלאָוועשנע מיט עטלעך
כע דערפער ארום. אין פריצישן הויף אין סלאָוועשנע איז געזעסן אלס

„אופראווליאוישטשי“ פון זעלענסקיס האנט איינער זייער א ביטערער מענטש מיט א גאנץ פאסיקן נאָמען — סווינטעצקי. איצט ווייטער.

אין בעהוני איז פאר דעם עק דאָרף, וווּ לאַוורנס שטוב איז געשטאָר-
נען, געגאנגען אַ לאָדעניש. דער פּאָרעץ האָט געהאַלטן, אז די ערד אַר-
דעם אָרט איז זינע, און די פּויערים, וואָס וווינען דאָרטן, דארפן אים
אַלץ צאָלן ראַטע. די פּויערים האָבן געטיינעט, אז נאָך דאן, בעשאַס
מע האָט זייערע זיידעס „באפּרײַט“ פון לײַב־אייגנטום, האָבן זיי כאַס
אַלטן פּאָרעץ, כאַס דידיטש, אָפּגעקויפט אָט דאָס שטיקל ערד, קיין
פּאפּירן האָבן זיי ניט אַרויסגענומען, ווײַל ער איז געווען אַ מעשוּגענער,
דער דידיטש, אַ האָנאַריסטער, און די טאַטעס מיט די זיידעס האָבן אים
דאן געמוזט גלייבן אפן וואָרט. באַ לוקיאַנען לעבט נאָך אַ בלינדער
זיידע, אן אַלטער פון אַכט און נײַנציק יאָר. דערצײלט ער, וואָרט באַ
וואָרט, וואַזוי זיי האָבן זיך די ערשטע אויסגעבויט אַר אָט דעם־אָ-
ווינקל. פינף ברודער זינען זיי געווען: ניקפּאָר, סטעפּאַן, סידאָר, פּאַנ-
קראַט און ער. האָראָביי איז געווען די פּאַמיליע זייערע. איצט איז דאָס
גאַנצע ווינקל פּאַרזעצט מיט האָראָבייען. דערפּאַר הייסט טאַקע אָט דאָס
דאָרף־ווינקל „די האָראָביצעס“. איצט שטייען שוין דאָ זיבעציק הויפּן:
שטיבער, שטאַלן און טוויקן. די לאָדעניש ציט זיך שוין פון צענדליקער
יאָרן. אָט די אַלטע לײַט, וואָס מע פּלעגט שלעפּן יאָר אין יאָר פאַר אײדעס
צום קרײַזגעריכט, זינען שוין אַלע אויסגעשטאַרבן. אָט לעבט נאָר אײן
מיקאַלע האָראָביי, איז ער שוין טויב און בלינד און טויג שוין צו גאַרניט.
אַלע מאָל פּלעגט דער געריכט אָפּזאַגן דעם פּאָרעץ, ווײַל אפּילע דער
קײסערשער געריכט האָט ניט געקענט אײַנגיין אַר אזא אומרעכט. שוין
זעכציק יאָר, אז מענטשן וווינען אַר ערד, און מיט אזויפיל אײדעס און
באוויזן, אז די ערד איז זייערע, — זאָל מען זי איצט אומקערן צוריק
דעם פּאָרעץ? אָבער דער פּאָרעץ האָט מיט זײַן געלט און מיט זײַנע
באַקאַנטשאַפטן סאָפּאַקאַלסאָף געפּויעלט כאַס געריכט, וואָס ער האָט גע-
וואָלט. די אײדעס זינען אַלע אויסגעשטאַרבן, און פּונקט איצט, ווען מע
האָט אַ סאַך פּויערים, די באַלעבאַטים פון די דאָזיקע ווירטשאַפטן,
אוועקגעטריבן אַר דער מילכאַמע, זיי זאָלן אומזיסט און אומנישט פאַר-
גיסן זייער בלוט, פּונקט איצט האָט סווינטעצקי — זעלענסקיס רעכטע
האַנט — אַרויסגעקריגן אַ פּאַפּיר מיט אַ דערלויבעניש אַראָפּצווואַרפן

אָט די זעכציק — זיבעציק הונדער מיט די טויקן, מיט די שטאלן, כאָרעוו
מאכן אזויפיל האָרעוואַניע, און די פּויערשע פּאַמיליעס זאָלן זיך גיין
מיט זייער כּוּדאָבע און מיט זייער ביסל זליבעדע, ווּוהין די אויגן וועלן
זיי טראָגן.

אָט דאָס איז אינגאנצן די מײַסע.

אין יענעם שאַבעס פּאַרנאכט אײַלט זיך לוקיאַן מיט נאָך א פּאָר
דאָרפישע שילער אהיים. ער פּרײט זיך מיט די פּעלדער, וואָס גייען אױף,
מיט די ביימער, וואָס זײַנען גרין און יונג באַבלעטערט, מיט די פּייגע
לעך, וואָס זײַגען, מיט די צאַצקעס, וואָס בליִען.

פּלוצעם דערהערן די קינדער הינטער זיך א טופּערני פון פּערדישע
טלאָען. זיי קוקן זיך אום און דערזעען, אז ס'פּאַרט בא א מײע רינטער
אף געזונטע, אויסגעפּאַשעטע פּערד. טכילעס האָבן זיי א קלער געמאָן,
אז טאַמער פון דער מײַלכאַמע פּאַרט ערגעץ אן אָטריאַד. אָבער די מײַל-
כאַמע איז דאָך צו ווייט, אז מע זאָל זיך אהער קענען דערלאַנגען. זיי
קוקן זיך בעסער צו, דערזעען זיי, אז פון פּאַרנט פּאַרט סױינטעצקי אף
א ווייט פּערד, אַליין אָנגעטאַן אין ווייטן, מיט א שטרױענעם צווייטאַש-
קענעם היטל אפּן קאַפּ. בא די קינדער האָט זיך באלד אָפּגעריסן אין
האַרצן. זיי האָבן פּאַרשטאַנען, אז דאָ איז עפּעס ניט גלאַט.

די מאַכנע רינטער האָט גיך אָנגעיאָגט און איבערגעיאָגט די קינדער.
די קינדער האָבן שוין מער ניט געזען, ווי נאָר דעם וואָלקן שטױב,
וואָס די פּערד האָבן נאָך זיך איבערגעלאָזן. דערנאָך האָבן זיי שוין דאָס
אויך ניט געזען, אויסער דאָס געוויינלעכע בילד פון די פּרילינגדיקע
גרינע פּעלדער איבער ביידע זײַטן שליאַך. אָבער אויך אָט דאָס שײנע
בילד איז פאַר לוקיאַנען פּינצטער געוואָרן איבערן קייסערס מעשאַרסיס,
וואָס זײַנען נאָרוואָס דורכגעפּאַרן. זײַט ער קען זיי, האָט ער זיי פּיננט
געהאַט ביז צום טױט. באַזונדערס איצט, ווען דאָס האַרץ האָט אים
אָנגעזאָגט זייער טרויעריקע זאַכן.

די קינדער האָבן פּאַרגיכערט דעם נאַנג. זיי זײַנען געלאָפּן פּאַרסאָד
פּעטע אן פאַר א האַלבער שאַ אן ערעך דורכגעמאַכט דעם וועג, וואָס
געווערט בא זיי קעסידער מער ווי א שאַ. אָבער שוין אין עק דאָרף
האָבן זיך צו זיי דערטראָגן ווייבערשע און קינדערשע געוויינען. געוויי-
נען און געשרויען, ווי אַמאָל, ווען ס'ברעכט אויס אינמיטן דער נאַכט
א סרייפּע.

אז לוקיאן איז געקומען צו לויפן אף די האַראָבעס, האָט ער דער-
הערט, אויסער די געשרייען, א קלאַפערני מיט א האַקערני און האָט
דערזען א גרויסן אופגעלויף מיט א גרויסן בייזווונדער. די סטראַזשני-
קעס האָבן זיך צעשאַטן גרופעסווייז איבער די הויפן. זיי האָבן די דע-
כער, די ווענט, צעוואַרפן די שטאַלן, טאַפּטשען און ברעכן די געוויקסן
ארום די שטיבער.

אין א סאך הייזער זיינען די באלעבאטיס ניטאָ אין דער היים. אין
שטוב האָבן די סטראַזשניקעס געטראָפן נאָר קליינע קינדער און אלטע לייט.
אויך באַ לוקיאַנען האָבן זיי געטראָפן נאָר די קליינע קינדער און
דעם בלינדן זיידן. דער טאטע איז געווען דאָרט, וווּ נאָך א סאך טאטעס
זיינען געווען אין דער צייט, — אף דער מילכקאַמע. די מאמע איז נאָך
ניט געקומען פון פעלד.

און די „געטרניע באלעבאטיס“ האָבן ארויסגעפירט פון שטוב די
וויינענדיקע קינדער מיטן בלינדן זיידן. זיי האָבן זיי אָפּגעלאָזט אפן
שליאך צווישן די פערד. די זאכן פון שטוב האָבן זיי אפניך ארויס-
געוואָרפן און גענומען האָבן און בראַקן אלץ, ס'זאָל ניט זיין קיין שטוב,
ס'זאָל ניט זיין קיין שטאַל, ס'זאָל ניט זיין קיין בוים און קיין גאַרטן...
גאַרנישט זאָל ניט זיין...

די מאמע לוקיאַנס איז געקומען צו לויפן פון פעלד מיטן קאָרב
קרייטעכצער אף דער פלייצע און מיטן ליידיקן הלעטשיקל אין האַנט.
זי האָט דערזען אַט די בעהאַלע, האָט זי גענומען פאלן זיי צו די פיס,
קושן זיי און וויינען. נאָר אומעטום כאַפט זי א קלאַפ, אומעטום — א
שטופ. די אויערן באַ די סטראַזשניקעס זיינען פארלייגט מיט טעמפער
אכזאַריעס. קיינער זעט זי ניט, קיינער הערט זי ניט, קיינער דאַרף זי
ניט. דערווייל האָט זי דערזען דעם אָדן, דעם סווינטעצקין אליין, אינעם
ווייסן קאַסטיום, אינעם שטרויענעם הוט מיט די צוויי ראַשעקעס, ווי-
אזוי ער איז געזעסן אפן פערד און אָפּגעגעבן באַפעלן.

ארום אים זיינען שוין געלעגן באַ די פערדס פיס עטלעכע הייזעריקע
פויערטעס, וואָס האָבן געוויינט, האָבן געפליקט אף זיך די לייבער. לוי-
קיאַנס מאמע האָט זיך אויך אהין א וואָרף געמאַן, האָט אָנגעכאַפט
סווינטעצקיס שטיוול און אים גענומען באוואַשן מיט געשרייען און
געוויינען.

— האָב ראַכמאַנעס, — שרײַט זי, — האָר געטרײער, אַף מינע קליינע קינדער!.. דעם מאַן האָט איר דאָך שוין אוועקגעטריבן אַף דער שכיטע, און מיך לאָזט איר דאָ היי...
זי האָט ניט באַוווּזן אויסרײַדן, און דער פּאָרעץ האָט איר דערלאַנגט אַ זעץ מיטן שטיוול איבערן מויל.
זי איז טייקע אומגעפּאַלן, און אירע ליפּן זײַנען געוואָרן באַגלייזט מיט רויטער פּיכטקיט.

לוקיאַן, וואָס איז די גאַנצע צײַט געשטאַנען ווי אַ געפּלעפּטער, האָט זיך פּלוצעם דורכגעריסן דורכן אוילעם. איבער די געבויענע וויינענדיקע פּלייצעס איז ער פּלינג, ווי דורך טרעפּ, אַרופּגעפּלויגן אפּן פּערדס רוקן און — גלייך צום פּאָרעץ אַף די הענט. ער האָט אים פּלינג אַרומגענור מען, אזוי ווי מע נעמט אַרום אַ געטרײַען מענטשן, און זיך אײַנגעביסן מיט זײַנע שאַרפע צײַנדלעך יענעם גלייך אין האַלדז אַרײַן. דער פּאָרעץ האָט מיט אַימפעט גענעבן אַ רים פּון זיך דאָס יונגל, אָבער פּייל־אויסן בויגן האָט זיך דאָס יונגל אים אײַנגעביסן אין האַנט אַרײַן און איז געבליבן הענגען.

דער צעיושעטער פּאָרעץ איז צעטומלט געוואָרן. פאַר שרעק האָט ער אפּילע שרײַען ניט געקאַנט. ער האָט נאָר גענומען מאַכן מיט דער פּרייער האַנט און אַרויסגעלאָזט אַ מעשוּנעדיקן קוויטש. אַ פּאָר סטראַזשניקעס זײַנען טייקע אָנגעלאָפּן אַף די פּערד און מיט די קאַנטשיקעס גענומען שלאָגן דאָס קינד, ווהײן נאָר זײ האָבן געטראָפּן. דאָס קינד האָט זיך געדרייט, ווי אַ וויון, נאָר אָפּלאָזן האָט ער עפעס אזוי ווי אליין ניט געקענט, ביז אַן אַראַפּניק האָט אים דערלאַנגט, לוקיאַנען, איבערן האַלדז און־נאַקן און פאַרכאַפט אַ שטיק באַק מיט דער אײַבערשטער ליפּ. דאָ האָט לוקיאַן פאַרלאָרן דאָס רעשטל ביסל באַוווּסטזײַן און איז אַראַפּגע־פּאַלן. ער איז אַראַפּגעפּאַלן, ווי אַ טויטע בײַ, וואָס מע רײַסט דערשראַקן אָפּ פּון דעם אָרט אפּן לײַב, ווי זי האָט זיך אײַנגעביסן.

די פּויערים מיט די פּויערטעס, אָנגעשטרענגטע בײַז נאָר, אַז זײ האָבן דערזען, וואָס מע טוט מיטן קינד, האָבן מער ניט אויסגעהאַלטן, און ס'האָבן גענומען פּליען שטייער אפּן פּאָרעץ מיט די סטראַזשניקעס. דער פּאָרעץ האָט אפּגיך אָפּגעטראָגן די בײַנער און זיך באַהאַלטן הינטער אַ שטאַל. די סטראַזשניקעס זײַנען אַרויסגעשפּרונגען פּון די טויקן מיט די שטאַלן, האָבן געכאַפט די ביקסן און גענומען שיסן אינעם אוילעם.

דאָס געשלעג האָט געדויערט לאנג. בלוט האָט זיך גענאָסן פון פענער מער, פון מאָרדעס, אויגן זינען געווען צעיושעט. אָבער געזיגט האָבן דעם קייסערס מעשאַרסום. זיי האָבן אלע געהאט ביקסן אין די הענט. די זיבעציק הויפן האָט מען כאָרעוו געמאכט. די זיבעציק מישפּאָ-כעס, וואָס בא א סאך זינען די מאנצבלען געווען אף דער מילכאָמע, זינען געבליבן אף דער גאס. די גערטענער צעטראָטן, די כודאָבע ארויס-געטריבן, די שטוב־זאכן צעבראָכן, צעטראשטשעט. לוקיאן איז צוויי טעג געלעגן א פארטראָגענער. אז ער איז עטוואָס געקומען צוזיך, האָט שוין די מאמע אין צווייטן עק דאָרף געהאט אופגעשטעלט א קורין.

דערנאָך...

דערנאָך האָט זיך לוקיאן אופגעהויבן א צעהארגעטער, א צעווייטעק-טער, מיט פּולע אויגן גאָל, און האָט פונדעסטוועגן געהאַלפן איבערשלעפּן די געבליבענע זאכן. ער האָט ניט געקענט אָפּזוכן זייער הויף אף די האָראָבעס. נאקעטע אויוונס, אומעטום צעבראָכענע טויערן. א סרייפּע, און גאָל. פון דער שטאַל פון זייערער איז געבליבן שטיין א הויכער זשוראד-וועל, א דארער איז ער, און אזוי ווי ער ציט זיך אין זיין נאקעטקייט צום הימל.

6

זומער בין איך געקומען צו לוקיאנען אין דאָרף ארנין. איך האָב געזען זיין מאמען, זיין קורין... געזען דאָרט דעם זיידן און די קליינע קינדער. לוקיאן האָט שוין אויסגעזען, אזוי ווי די ווייטעקן וואָלטן אים אָפּגעגאנגען, נאָר ער איז געווען זייער מאָגער און האָט געכריפּעט. נאָכן עסן האָט מיך לוקיאן אוועקגעפירט צו די כורוועס. דאָס געהילץ איז צעוואָרפן איבערן גאנצן הויף. אלץ איז צעטראָטן, צעמאָלן. די וויינישלי-ביימער — ביז האלב-צעבראָכענע. יעדער אָפּגעבראָכענער גליד, יעדער דראפּ אף די ביימער האָבן מיר געריסן באם הארצן. ס'איז זייער מאָדנע געווען צו קוקן, וויאזוי איין צווייג הענגט אראָפּ א פארטריקנטע, ווי א טויטער בייז, און אף דער אנדערער צווייג גרינען בלעטער און ס'גלאַנצן וויינישלי, ווי טרערן אף קינדערשע אויגן. ער האָט מיר געוויזן צווישן די צעוואָרפענע קלעצער, וואָס זינען פון דער אינווייניקסטער זייט גע-

קאלכט, דאָס בײַשמידל, וווּ די לאַסטעווקעס האָבן געהאט זייער נעסט.
די נעסט איז פונקט געווען גאנץ און אויסגעבעט מיט פּעדערלעך. נאָר
די פּייגעלעך זײַנען שוין דאָרט ניט געווען, און די אייעלעך אויך ניט.
דערנאָך האָט לוקיאַן אַרויסגענומען אַ ביכל פון אַ באַהאַלטן אָרט
און מיר עפּעס געוווּזן. ער האָט אָפּגעמישט דעם קייסערס בילד און
געוווּזן, אז ער האָט אָנגעשריבן פון אונטן „קראָוואַפּיעז“ און האָט
אײַם אויסגעשטאַכן די אויגן.

— דאָס האַסטו? ... — פּרעג איך אײַם.

— יאָ! ...! דערפאַר, — זאָגט ער, — וואָס ער האָט אונדז צעוואָרפן
די שטוב. דו מײַנסט, — זאָגט ער, — אז די סטראַזשניקעס האָבן אונדז
צעוואָרפן די שטוב? ס'איז ער! די סטראַזשניקעס זײַנען פּראַסטע הינט.
וואָס מע הייסט זײַ, דאָס פּאַלגן זײַ. אָט וועסטו זען, אז מע וועט גײַן
צוריק פון דער מילכקאַמע און אַלע סאַלדאַטן וועלן נעמען די ביקסן
און אָנשטעלן אַף די, וואָס האָבן די סטראַזשניקעס אַהער געשיקט... זײ
וועלן שיסן אײַם... אָ, זעסטו? אײַם וועלן זײַ שיסן! זײַנע פיר מײַדלעך
און אַלעקסייקען וועלן זײַ שיסן, דעם אײַן-און-אַײַנציקן בעניאַכיר זײַנעם,
זײַן ווײַב און אַלע בלוטזוײַגער וועלן זײַ שיסן, מיט די גראַבע גענעראַלן
און אַלע הינט...

בא לוקיאנען האָבן זיך צעבליט זײַנע אויגן, זײַן בלייך געזיכט מיט
דער דינער און צעבײַלמער הויט האָט זיך נאָך מער אויסגעצויגן.
— דו מײַנסט, — זאָגט ער, — אז מיר ארט פאר אונדזער שטוב?
ערשט בעסער, וואָס זײַ האָבן אונדז צעוואָרפן די שטוב, ערשט בעסער,
וואָס זײַ האָבן געשלאָגן די מאמע. איצט וועל איך זײַ ערשט פּײַנט האָבן.
איצט וועל איך זײַ שוין פּײַנט האָבן ווי ס'געהער צו זײַן, מיט אַלע
„הויכע לײַט“, און זייער טאַטן דעם געלן הונט צוזאַמען.
און בא לוקיאנען האָבן געציטערט די לײַפן פון אָפּגעבראַכטמיט.

לוקיאַן האָט געהאַט אַ פעטער, דער מאמעס א ברודער, וואָס האָט
אויך געהייסן לוקיאַן. האָט ער ניט געוואָלט גײַן אַף דער מילכקאַמע. ער
האָט ניט געוואָלט, זאָגט ער, שיסן אין אַזעלכע אַרבעטער, ווי ער איז,
נאָר דערפאַר, וואָס זײַ זײַנען אָנגעטאַן אין דײַטשישע שינעלן, אָדער אין
עסטרייכישע. האָט מען אָט דעם לוקיאַנען (ער איז געווען אַן אַרבעטער

אין א גרויסער שמאָט) אריינגעזעצט אין טורמע. פון טורמע איז ער אנטלאָפן געוואָרן, און צוויי וואָכן איז ער איבערגעווען אין בעהוני בא לוקיאנען און זיין מאמען, בעשאם ס'איז נאָך געווען זייער שטוב. דענסטמאָל האָט ער זיך, לוקיאן, פון אים אָנגעהערט א סאך זאכן. און איצט פארשטיי איך ערשט, פונדאנען ער ווייסט אלץ וועגן דעם קייסער, וועגן די פריצים און וועגן די ארבעטער, וואָס וועלן אויסקערעווען די ביקסן אפן קייסער און אף זינע מעשאָרסן מיט די גוויריס און אלע בלוטזויגערס.

— דו מיינסט, — האָט ער זיך צו מיר דאן אָנגערופן, — אז מ'וויי טאמע אָדער ד'וויי טאמע וועלן עס אופטאָן? זיי וועלן עפשער אויך גיין קעגן די בלוטזויגערס, נאָר אופטאָן וועלן עס ארבעטער פון די גרויסע שטעט. זיי פארשטייען עס ווי ס'געהער צו זיין. און דערנאָך, נישקאָשע, וועט שוין קיינער ניט קומען צעווארפן אונדזער שטוב. א שטוב וועלן מיר האָבן. אלע, וואָס האָרעווען אליין אף זייער בריוט, וועלן האָבן שטיבער...

איך בין מעקאנע געווען לוקיאנען, וואָס ער רעדט אזוי דרייסט. אבי איך האָב פריער געמיינט, אז ער וועט וויינען, ער וועט זיך קלאָגן. אָבער צו קיין דאָקטער האָט נאָך אים די מאמע זינע ניט געפירט, וואָס ער איז אזוי מאָגער און די אויגן גלאַנצן בא אים אזוי, בעשאם ער כריפעט.

אהיים נייענדיק פון בעהוני קיין סלאָוועשנע, בין איך געגאנגען און געקלערט, געגאנגען און געקלערט. מיר האָט זיך לעבעדיק פאָרגעשטעלט, וויאזוי דער טאמע גייט אהיים פון דער מילכאָמע, דערנאָך קערעוועט ער זיך אויס און גייט אוועק מילכאָמע האַלטן מיטן קייסער אליין.

און מיר שטעלט זיך פאָר, וויאזוי איך גיי צו מיכליען, צו דער כריפלעווער, אָפנעמען א בריוו פונען טאטן, און אינעם בריוו שרייבט זיך... סע שרייבט זיך דאָרטן, אינעם בריוו, אזוי:

„טייער ווייב מינס ליבקע און מיין טייערער זון בונימקע, לעבן זאָלט איר און זיין געזונט. איך קאָן אייך שרייבן, אז דעם קייסער האָבן מיר שוין צעהאקט אף דריי פערטל. נאָך א פערטל דארפן מיר צעבראָקן. זאָרגט זיך ניט, ס'איז גאָלע טרוך. א האק — און ס'קרישעט זיך אָפ, א האק — און ס'פאלט אָפ. מירן ניט שאנעווען אויך דאָס ווייב זינס מיטן „נאסליעדניק“. מיט די מיניסטאָרן און מיט דער נאנצער סוויטע.

דערנאך וועלן מיר קומען אהיים און זיך נעמען צו סווינטעצקין מיט זינע לייט, אויב זיי זינען זיך נאך ניט צעלאָפן. אין שטאָט וועלן מיר מאכן אן אָרדענונג, נישקאַשע, א ביסל לייטישער, ווי ס'איז געווען בין איצט. לאַוורין וועט אויכעט קומען מיט מיר צוזאמען..."

אז איך בין אריין אין שטוב, איז שוין געווען נאכט אין דרויסן. די מאמע האָט געווישט באַם טיש דאָס גלעזל פון לאָמפּ. די ערשטע פראגע מינע איז געווען:

— מאמע, פאראן פונעם טאטן א בריוו?.. נו, וואָס שרייבט ער?

זינט יענעם פארנאכט איז שוין אוועק זעכצן יאָר. איך בין שוין ניט אין סלאָוועשנע, נאָר אין א גרויסער סאָוועטישער שטאָט מיטן נאָמען קיעוו.

אונדזערע טרוימען, ווי קינדערשקליינישטעמלדיק מיר האָבן זיי זיך ניט פאָרגעשטעלט, זינען דאָך מעקויעם געוואָרן.

און איצט, איצט האָט א בלעטל פונעם קאלענדאר מיך ארויסגעפירט און מיטאמאָל פאר מיר לעבעדיק געמאכט אָט די אלע זיכרוינעס. דעם 16 יול האַיאָר רינט איך אראָפּ א בלעטל פונעם קאלענדאר, קער איבער אף דער לינקער זייט און לייען:

"וויאזוי מע האָט געשאָסן דעם בלוטיקן צאר ניקאָלי דעם צווייטן".

פאר מיר איז עס ניט קיין ניס. נאָר איך לייען עס גערן א היפש ביסל מאָל:

"אין יעקאטערינבורג, איצט סווערדלאָווסק... דער אוראלער געגנט קאָמיטעט איבער די און די סיבעס... געמאָלדן זיי די באשטימונג... אין דער זעלבער נאכט צעשאָסן... ניקאָלי ראָמאנאָוון, זיין ווייב, זיין זון, פיר טעכטער און פינף נאָענטע קרויוויים".

דער זון מיט די פיר טעכטער האָבן זיך מיר אינגעשניטן אין זיקאָרן מער ווי אלע איבעריקע. אוועלכע זינען זיי געווען ביכלאל, און וויאזוי האָבן זיי אויסגעזען אין דער לעצטער שאָ. צי האָבן זיי זיך אָנגעשטויסן אין זייער געדאנק אף איינעם א יאטל מיטן נאָמען לוקיאן האָראָבי, וואָס האָט אין עלטער פון צען-צוועלף יאָר זיי ארויסגעטראָגן א טויט אורטייל? ער איז געווען איך-ווייס-ווי. זיי — איך-ווייס-ווי. ער — א קינד, זיי — קינדער, און ער האָט זיי ארויסגעטראָגן אן אורטייל.

— „אים“, — זאָגט ער און ווייזט אף דעם בילד מיטן געלן בערדל
 און מיט די אויסגעשטאָכענע אויגן, — אָ, דו זעסט? „אים“ וועלן זיי
 שיסן. זיינע פיר מידלעך און אלעקסויקען, דעם איין־און־איינציקן זון,
 זיין ווייב וועלן זיי שיסן, און אלע בלוטזויגערס וועלן זיי שיסן.
 ליבער לוקיאן, איך וואָלט צו אים געשריבן א בריוו, איך וואָלט גע-
 פאָרן זיך זען מיט אים. נאָר איך וועל אים אין ערגעץ ניט טרעפן. לוקיאן
 האָט אפילע קיין יאָר ניט אויסגעלעבט נאָך די נאהניקעס מיט די פויסטן,
 וואָס דערוואקסענע טאליאָנישע הענט האָבן געהאָגלט אף זיין קינדערשן
 שוואכן גוף.
 לוקיאן האָט ניט דערלעבט צו זען מיט זיינע אויגן אָט די ענדערונג-
 גען, וועלכע ער האָט מיט זיין אופגעוואכטער קינדערשער פאנטאזיע פאר
 מיר דאן אזוי דרייסט געמאָלט.
 ליבער לוקיאן, איך האָב דאָ בלויז געוואָלט פארצייכענען אף עטלעכע
 בלעטלעך דיין ליכטיקן אַנדענק.

א אונדז אין הארבארניע ארבעט מען אויס פעלן אף יוכטן. יוכטן, וואָס מען קען פון זיי נייען עמעסע שטיוול. מנין טאטע קען זייער גוט די מעלאָכע, אלע ארבעטער זיינען אים מעקאנע און קומען צו אים זיך לערנען.

אז ס'שטעלט זיך בא אונדז אין שטאָט א יאריד, האָט דער טאטע קיין צייט ניט צו ארבעטן, די מאמע טרייבט אים, ער זאָל גיין האנדלען, אלע האר- בארעס האנדלען, דארף ער אויך גיין. פארשליסט ער די הארבארניע אין הויף, עסט אָפּ א גוטן אָנבניסן און גייט אוועק אפן יאריד אלצדינג אופקויפן.

ער קויפט וואָס ס'מאכט זיך: א קרענצל ציבעלעס, א פאָר מאקובעס, און א פעלכל, און האָבער פארן פערד. אלע זאכן ברענגט מען אהיים און מען שיט אויס אין קיך אפן סאמע דורכ- נאנג, און מען קויפט ווייטער אפן יאריד, ווייל ווייטער, — זאָגט די מאמע, — איז דער טאָג א קליינער. איידער מ'קוקט זיך נאָר ארום, דארף מען זיך שוין לייגן שלאָפן. דערנאָך קומען נאָך צו אונדז צו פאָרן שוסטער פון אלע דער- פער. א נאנצן טאָג האָבן זיי קיין צייט ניט עסן קיין ווארמעס, ווייל אין א יאריד עסט מען ניט, און נאָר אפדער- נאכט קלייבט מען זיך אלע צונויף און מען עסט וועטשערע.

באם טיש איז אן ענגשאפט. די שוסטער פון די ווייטע דערפער בלייבן בא אונדז קעסידער נעכטיקן.

אונדזער קלייניק דינסטמיידעלע לאנע

I. איך ווארט
אף אונדזער דינסט

זיצן מיר: די שוסטער די דאָרפֿישע, זייערע ביידע פֿורמאנעס און דער טאטע מיט מיר (די מאמע האָט קיין צייט ניט זיצן באם טיש, זי דארף דערלאנגען אלעמען דאָס עסן). איינער פֿון די פֿורמאנעס, אז ער קומט צו פֿאָרן, ברענגט ער קעסיידער זיין ווייס הינטל. דאָס הינטל איז א ווייס' און א לאנגס, פֿון א פֿרעמדן דאָרף איז עס. און אז ס'זיצט אפֿן וואָגן, וועט שוין קיינער גאָרניט צונעמען פֿון וואָגן. אפֿילע מיר, וואָס ס'איז אונדזער אייגענער הויף, האָבן מיר אויך מוירע אריינטראָגן האָלץ פֿון שטאל, ווייל דאָס הינטל זיצט אפֿן וואָגן און ניט אף איטלעכן זייער אכטונג.

באם טיש שוילט מען געקאכטע קארטאָפֿל, באם טיש לויבן די שוסטער אונדזער קרויט און אלע מאָל צעבינדן זיי זייערע פעקלעך, וואָס זיי האָבן געקויפט אפֿן יאָרד, און זיי ציילן און שאצן זייערע סבוירעס. און אז איך זיך און שרייב מיין פאפיר, זאָגן די שוסטער, אז איך שרייב זייער שוין. איינער זאָגט, אז ער האָט אין דאָרף זייער א שוין מיידעלע, וועט ער זי מיר ברענגען פֿאר א קאלע. איך קוק אי אף אים, אי אף מיין מאמען. אף דער מאמעס פֿאָנעם קאָן איך דערקענען, צי ס'איז עמעס, וואָס ער וויל מיר ברענגען פֿון דאָרף זיין מיידעלע פֿאר א קאלע, צי דאָס רייצט ער זיך נאָר מיט מיר.

רופט זיך אָן די מאמע צו די שוסטער און זי זאָגט:

— איר וואָלט מיר בעסער גאָר נאָרניעט עפעס א מיידעלע אין שטוב אריין, זי זאָל מיר העלפֿן טאָן.

אז די מאמע האָט אזוי געזאָגט, האָט שימען מיט דער שוואַרצער באָרד א קוק געטאָן אף קאלמענען, וואָס מיט דער געלער באָרד. דערנאָך האָט קאלמען מיט דער געלער באָרד א קוק געטאָן אף שימענען מיט דער שוואַרצער באָרד, און זיי זאָגן, אז יאָ. זיי קענען ברענגען נאָסן דעם קאוואַנקערס מיידעלע, לאַנען, צו אונדז אין שטוב אריין פֿאר א דינסט. איך האָב פֿארשטאנען, אז דער מאמען זאָגן די שוסטער געוויס ניט קיין ליגן, ס'וועט מיר טאקע זיין גוט, וואָס בא אונדז אין שטוב וועט זיין נאָך א מיידעלע. איך האָב געוויסט, אז בא איר, בא דעם מיידעלע, איז געוויס דאָ א מאַטראָסנע בלוזקעלע מיט רויטע סטענגעס אין די צעפֿעלעך, אזוי ווי איך האָב געזען איינמאָל א מיידעלע, וואָס מע האָט געבראכט צונאָסט צו אונדז אין שטאָט, פֿון ערגעץ אן אָרט, איך האָב פֿאָרגעסן ווי.

אף מאַרגן זײַנען די שוסטער גאנצפרי אוועקגעפאַרן, האָב איך שוין גענומען ווארטן אף דעם מיידעלע.

איך האָב געווארט א וואָך, איז זי ניט געקומען, און איך האָב נאָך געווארט צוויי פּרונטיקס, און זי איז נאָך אלץ ניט געקומען. איז געוואָרן טיף ווינטער, מ'האָט שוין אָנגעהויבן גיין אין „שקאַלע“ צום צווייטן טרימעסטער, און איך האָב זיך שוין פארגעסן פונעם מיידעלע.

איינמאָל ווינטער איז ווייטער א יאָרד אין שטאָט. אף א יאָרד לערנט מען בא אונדז ביז האלבן טאָג. און דער יאָרד צעברענט זיך אויך ערשט פון האלבן טאָג. דער גאנצער מאַרק איז אָנגעשטעלט מיט א סאך דאָרפישע פּורן. פאר די קלייטן הענגען ברייטע ברענענדיקע טוכן, און ס'איז א שטופעניש. דער פּראָסט סקריפעט אונטער די פיס, דער שניי — אונטער די שטיוול. גיי איך מיט אלע יוגלעך פון שול אהיים, מיר טראָגן די ביכלעך אף די פלייצעס, און מיר שטעלן זיך אָפּ לעס א בנידל, פארקויפט מען דאָרט „אַבראַזן“ און אלערליי „קארטינעס“. גיי איך א ביסעלע ווייטער, פארקויפט מען דאָרט אף טישלעך צוקערקעס, מיט ביכלעך און מיט צאצקעס. אנדערע צאצקעס זײַנען אליין פון הוילער צוקערקע. פאראן קאמשיקעלעך אועלכע, וואָס אי די פיסעלעך, אי דאָס קעפעלע, אי דאָס בייכלעלע מיט אלצדינג זײַנען פון הוילער צוקערקע. און בלעכער שטייען נאָך מיט ווייסן בלעכענעם געפעס. קלער איך שוין מער פון גאַרניט, נאָר איך קלער, אז ווען איך האָב געלט, קויה איך פינג ביכלעך און פינג קאמשיקעלעך פון צוקערקעס מיט איינעם א גרויס בלעכערן מעלשעפל. בא אונדז איז די בעהיימע א רויטע מיט א ווייסן שטערן, דארף מען צו איר האָבן א בלעכערן מעלשעפל מיט א זייערל, אזוי ווי בא די דײַטשן.

די שליטנס ווילן מיך איבערפאַרן, און מענטשן ווילן מיך צעטרעטן. אזוי געדיכט איז דער יאָרד. אָבער איך בין א קליינער נאָך, גיי אומע-טום דורך צווישן, און איך קום ארויס א גאנצער. א פרעמד לאָשעקל האָט זיך פארבלאָנדזשעט אין סאמע עק מאַרק און האָט ניט געקענט געפינען זײַן שליטן. האָט זיך מיר זייער געגלוסט פארקערעווען דאָס לאָשעקל און פארטרייבן צו זיך אהיים. איך האָב פארגעסן פון די קאמשיקע-צוקערקעס און גענומען קלערן, אז איך קאָן געבן דעם לאָשעקל אלע טאָג עסן, וועט בא מיר אויסוואקסן א פערד, שוין איינמאָל א פערד...

דערווייל האָב איך דערזען צווישן די מענטשן די מאמע מינע. און די מאמע האָט מיך דערזען, האָט זי מיך גענומען רופן: — פּערטשיק! — האָט זי גענומען רופן. — גיכער, נעם פיר אָפּ אָט דעם-אָ, מיט דער פעל, אהיים, זאָג דעם טאטן, אז איך האָב זיך אויסגעדרונגען צען גילדן ארבעט-געלט.

— גוט! — זאָג איך. און איך גיי שוין אוועק מיטן פויער און מיט דער פעל, וואָס בא אים אף די פלייצעס, גלייך צו אונדז אהיים. בא אונדז אין דער היים זינען אין הויף שוין ווייטער געשטאנען שוסטערשע פורן און ווייטער ס'ווייסע הינטל אפן שליטן, און אונדזער בעהיימע איז געשטאנען אפן הויף און געקניט די זשויע, האָט זי אפילע ניט געוואָלט צוגיין צו די שליטנס מיט היי. דאָס היי איז, ווייזט אויס, געווען פּערדישס.

און אין קיך איז בא אונדז ווייטער אָנגעוואָרפן אזוי ווי אף א יאריד. ס'ליגן זעק מיט קארטאָפּל, זעק מיט פּאָלעווע און מאַקובע און א זעקס געבונדענע ראבע גענדולעך.

אזוי קיין מענטשן זינען קיינער ניטאָ. נאָר איך גיב א קוק אין סאָ-מע ווינקעלע, ווהיין ס'האָט זיך פארוקט איינע פון די גענדז, זיצט עפעס אזוי ווי א מיידעלע. בין איך אנטלאָפן אין שטוב אריין, און פון טיר האָב איך גענומען קוקן אף איר מיט איין אויג, זי זאָל מיך ניט זען... קוקט זי אָבער צו מיר אויך.

אין שטוב, אז עמעצער קומט אריין, לייגט ער עפעס אוועק, אָדער מע נעמט עפעס צו און מע גייט זיך באלד צוריק אוועק. און דאָס מיידע-לע איז עפעס אזא מאָדנע. זי גייט אין א צעלעכערט פעלצלע און אין צוויי אָפּגעריסענע שטייול פארבונדן מיט שטריקעלעך. איך האָב געוואָלט, זי זאָל זען, אז מנין טאטע האָט טאקע א פידל. אונדזער פידל לייגט אפן שאפע אין א לייווטענער טאָרבע. האָב איך זי אראָפּגענומען און גענומען דרייען די פלעקעלעך פון די סטרונעס. איין סטרונע האָט זיך ניט איינגעהאלטן און זי איז גלייך אפן אָרט צעלאָפעט געוואָרן. האָב איך גיכער געכאפט און באהאלטן צוריק דעם פידל און פרעג עס שוין דאָס מיידל אפן קיך מיט א קאס:

— וואָס טוסטו דאָ?

שווייגט זי.

— וואָזוי רופט מען דיך?

זאָגט זי שטילערהייט:

— לאַנע.

אז איך האָב דערהערט „לאַנע“, האָב איך שוין געוואוסט, אז דאָס איז דאָס קאוואַנסער מיידעלע.

פֿרעג איך באַ איר:

— און וועמענס זינגען עס די גענדז? דינגע?

זאָגט זי:

— ניין.

— טאָ וועמענס זשע, די שוסטערס?

זאָגט זי:

— יאָ, ס'איז די שוסטערס.

— און דיין טאטע איז אויך א שוסטער? — פֿרעג איך.

זאָגט זי:

— פונדאנען ווייסטו?

זאָג איך, אז איך ווייס ניט. איך פֿרעג נאָר אזוי.

זאָגט זי:

— מיין טאטע איז טאקע א שוסטער, נאָר ער האָט ניט וואָס צו

נייען, מאכט ער אויוונס אפֿן דאָרף.

— און וויפֿל ביסטו אלט?

זאָגט זי:

— צען יאָר.

— און מיר איז שוין אכט יאָר, — זאָג איך, — גיי איך שוין אין דער

ערשטער גרופע.

זאָגט זי:

— דאָס ביסטו דער באלעבאָסטעס יינגעלע?

— זאָג איך:

— וועלכער באלעבאָסטעס?

זאָגט זי:

— דיין מאמעס?

זאָג איך:

— אוואדע בין איך מיין מאמעס! — און איך שלעפֿ ארויס פֿון

איווין פאמפושקעס. אז סע איז א יאריד, קאָן מען באַ אונדז שלעפֿן

פון אויוון וואָס מע וויל. קיינער מישט זיך בא אונדז ניט, כאָמט נעם און טראָג ארויס די גאנצע שטוב.

די פאמפושקעס זינגען מיט מאָן. וויל איך אליין ניט עסן. איך וויל, עס זאָל אויך עסן לאַנע. גיב איך איר. זאָגט זי א דאנק, און זי עסט. און איך רופ זי אין דרויסן. איך פארפיר זי אין הויף און ווייז איר, וויאזוי די הילצערנגע ראָד פון דער מאשין דרייט זיך בא אונדז אין שאַפּע, און איך ווייז איר, וויאזוי מע קען פאָרן אפ דער ראָד. דערווייַל דערהער איך א געשרויי. די מאמע שרײַט, אז ס'זינגען אָפן אלע טירן, ס'איז א פולע שטוב מיט הינט און זיי שלעפן די פעל.

— ווער האָט עס געלאָזט אָפן די טירן? — פרעגט זי מיך, די מאַמע, — ס'דו צי לאַנע?

קוק איך אפ דער מאמען און שווייג.

— איך ווייס ניט, — זאָג איך, — ווער ס'האָט געלאָזן אָפן די טירן, ס'ניט איך און ניט לאַנע...

2. וויאזוי לאַנע איז ניט פארבלאָנדזשעט געוואָרן

אונדזערע שכינים זאָגן, אז די מאמע האָט מאַזל, וואָס לאַנע איז בא אונדז א גוטע דינסט. איר ארבעט, זאָגן זיי, איז נאָלד מיט זילבער. און די מאמע זאָגט, אז איינעם דאכט זיך, אז כאס צווייטן לאכט זיך. פרייטיק זומער, אז מע באקט בא אונדז קנישעס, לייגט זיך לאַנע אנדער אפן גאנצע און טראסקעט מיט די פיס אין דער ערד, זי שרײַט, אז זי וויל נאָך קנישעס.

די מאמע זאָגט, אז ס'שוין אזא דינסט האָבן אונדז די שוסטער נארניעט, אז מע דארף צו איר אליין דינגען א ניאנקע.

אז די מאמע זאָגט, זי וועט צו איר דינגען א ניאנקע, צו לאַנען, קרימט זי זיך נאָך נאָך איר, לאַנע, אזוי ווי מײַן מאמע וואָלט קענען זאָגן א ליגן. און איך ווייס, אז מײַן מאמע זאָגט קיינמאָל ניט קיין ליגן, און לאַנע קען אויך ניט זאָגן קיין ליגנס. זי זאָגט, אז א מענטש, וואָס זאָגט ליגנס, קען ער נאָך דעם זעלבן טאָג אוועקשטארבן.

איז טאקע פארנאכט, שאבעס, אז די מאמע שלאָפּט און אלע שלאָפּן, דערציילט זי מיר, לאַנע, דעם גאַנצן עמעס, וויאָזוי זי איז אוועקגעפּאַרן צו אונדז אין שטאָט אַרײַן פאַר אַ דינסט.

איר טאַטע, דערציילט זי, האָט זייער אַ סאַך קינדער. פון אַנדערע האָט ער זיך אַפּילע פאַרנעסן, וויאָזוי מע רופּט זיי. דאָס זײַנען די גרעסערע שוועסטער אירע, כאַשקע און יענטע, און דאָרטן נאָך שוועסטער. די שוועסטער אירע דינען שוין אזוי לאַנג אינדערפּרעמד, אז זיי האָבן שוין געקערט לאַנג כאַסענע האָבן.

— באַ אײַך איז אַ גרויסע שטוב? — פּרעג אײַך זי, לאַנען.

זאָגט זי:

— אָהאָ! באַ אונדז איז די שטוב אזאַ גרויסע, אזוי ווי גאַרניט.

אונדזער שטוב שטייט מיטן גאַלעכס שטוב איינס אַנטקעגן ס'אַנדערע. און אז מײַן טאַטע האָט געקערט דעם קוײַמען באַם גאַלעך אפּן דאַך, איז ער אײַנמאַל אַרפּאַגעפאַלן און זיך שיר ניט געהאַרדעט אינגאַנצן אַר טײַט.

דער גאַלעך האָט זיך דערשראַקן, דערציילט זי, לאַנע, און ער האָט זיי אַרײַנגעטראַגן אַ גאַנצן פּוּד מעל אין שטוב אַרײַן. און אלע יידן פון זייער דאָרף האָבן זיך אױך דערשראַקן, האָבן זיי זיך אָנגעקליבן אלע, מע האָט אים געלייגט נאַסע שמאַטקעס צום קאַפּ און מע האָט גע־סמאַטשקעט מיט די ליפּן.

— און די מאמע וואָס האָט געטאַן? — פּרעג אײַך זי.

— די מאמע? — זאָגט זי, לאַנע, — ס'דענסטמאַל געווען אזוי. דער

טאַטע איז געלעגן מיט פאַרמאַכטע אױגן אפּן קאַסטן און געקערעכט שטילינגער הייט, און די מאמע האָט געוויינט און פאַרקנאָטן פונעם גאַלעכס מעל פּלעצלעך. האָבן מיר אלע געגעסן.

דערנאָך, דערציילט לאַנע, איז איר טאַטע שוין געווען שלאַף אַ גאַנצן זומער. זײַנען זיי אַ גאַנצן זומער געזעסן הונגעריקע, און זי פּלעגט מיט נינען דער גאַלעכטעס באַקן ברויטעלעך.

— דו מײַנסט, — זאָגט זי, — אז טאקע עמעסע ברויטעלעך? ניין!

ס'פון בלאָטע פּלעגן מיר מאַכן קאַרענע און פון לײם — וויצענע. דער־נאָך פּלעגן מיר זיי אָפּבאַקן אַר דער זון, האָט מען זיי ניט געקאָנט עסן, וואָרעם זיי האָבן געטרישטשעט אונטער די צײַן. דערנאָך זײַנען גע־קומען קאַלמען דער געלער מיט שימענען דעם שוואַרצן פונעם יאָרד,

האָבן זיי געזאָגט מיין טאטן, אז זיי האָבן מיך שוין באשטעלט אין שטאָט ארנין צו אייך אין הארבארניע פאר א דינסט.

— נו, איז וואָס געווען?

— איז וואָס געווען, פרענסטו? דער טאטע האָט זיי אָנגעדאנקט א פולן קאָפּ, און איך מיט דער מאמען האָבן מיר זייער שטארק געוויינט.
— פארוואָס זשע, — פרעג איך, — האָט איר עס געוויינט?

זאָגט זי:

— אז מע דארף אוועקפאָרן פון דער היים, וויינט יעדערער. כאשקע מיט יענטען האָבן אויך געוויינט, אז זיי האָבן געדארפט אוועקפאָרן. דערנאָך, דערציילט זי, לאַנע, אז זי האָט זיך טאקע בארימט פאר ניגען דער גאלעכטעס, וואָס זי פאָרט אוועק אין שטאָט ארנין אין האר- בארניע פאר א דינסט, האָט איר ניגע מעקאנע געווען און וויינען האָט זי געוויינט הינטערן שטאל בא זיי אפן בערגעלע.

— דערנאָך, — זאָגט זי, — האָב איך זיך צעטיילט מיט ניגען מיט די ברויטעלעך, האלב איר און האלב מיר, מינע האָב איך צעבראָכן אף פיץ־פּיצלעך, און איך בין אוועקגעפאָרן צו אייך.

איך ווייס, אז לאַנע דערציילט אלצדינג עמעס, וואָרעם מיין מאמע זאָגט אויך, אז לאַנעס טאטע איז זייער אן אָרעמער.

אז לאַנעס טאטע קומט אראָפּ צו אונדז צונאסט, פּיפקעט ער די ליולקע. בא אים זיינען גרויסע ברעמען אריבער די אויגן און א גרויסע דאָרפישע באָרד. אז ער קומט, זעצט ער זיך אנידער אינמיטן שטוב אף א בענקל, די טאָרבע לייגט ער אנידער אף דער ערד, דעם שמעקן אויך, און ער טרײַבט אָן לאַנען, זי זאָל טאָן איר ארבעט.

— טו, טו, — זאָגט ער צו איר, — פּויל זיך ניט.

— האָרכסטו, — זאָגט ער, — האָרעווע, מיידעלע, וועסטו האָבן א קליידעלע, — און ער פּיפקעט די ליולקע.

איבער זיינע גרויסע ברעמען זעט מען ניט, צי ס'איז בא אים דאָ ערנעץ אויגן אין פּאָנעם, צי ניין.

אז איך בין איינמאָל געגאנגען פון שול, איז לאַנע צו מיר ארויסגע- לאָפן אפן גאנעק און זי זאָגט:

— פּערטשא, הא, פּערטשא! דו ווייסט, ווער ס'איז געקומען?

— ווער? — זאג איך.

זאגט זי:

— מיין טאטע איז געקומען.

— מיט א פור? — זאג איך.

זאגט זי:

— ניין, מיין טאטע גייט קעסידער צופוס.

איך בין אריינגעגאנגען אין קיך און זיך שוין געשעמט גיין אין שטוב אריין. דערנאך בין איך אריין, האָב איך אים געגעבן מיט דער רעכטער האנט שאַלעס, און ער האָט מיר צוגעהאלטן די האנט און ניט געוואָלט אָפּלאָזן.

אז לאַנעס טאטע איז אוועקגעגאנגען נאָך וואַרמעס מיט זײַן שטעקן און מיט דער טאַרבע פּאַרן צוריק צופוס אהיים, האָט באַ מיר לאַנע גענומען א פערטל פּאַפיר און אָפּגעגעבן אים פאַר איר ברודערס וועגן. ער זאָל זיך דאָרט לערנען שרײַבן. און מיר האָט זי געזאָגט, אז איר טאטן איז בעסער, ער גייט צופוס.

— פּאַרוואָס, — פּרעג איך, — איז אים בעסער, וואָס ער גייט צופוס?

זאָגט זי, אז דערפאַר איז בעסער, ווייל זי איז געזעסן אפן שליטן, בעשאַס זי איז געפּאַרן צו אונדז פאַר א דינסט, איז זי אנשלאָפּן געוואָרן און איז אַראָפּגעפּאַלן פונעם שליטן.

— טאקע אַר אן עמעס? — פּרעג איך זי.

זאָגט זי:

— זאָל איך ניט דערלעבן מאָרגן.

וויפּל די מאמע האָט ניט געלערנט לאַנען, זי זאָל זיך ניט שווערן מיט קיין שוועס, קען זי זיך אליין ניט אָפּגעוויינען. באַ זיי אין דער היים, זאָגט זי, פּלעגט זי זיך פאַר יעדער פּיצעלע שווערן מיט שוועס. — איז וואָס זשע איז געווען, — פּרעג איך זי, — אז דו ביסט אַראָפּגעפּאַלן?

זאָגט זי, אז ס'איז גאַרניט געווען. זי איז געלעגן אפן שניי און איז געשלאָפּן, ביזוואנען ס'זײַנען געפּאַרן נאָך פּורן אפן יאָריד, פּאַרן זיי, די פּורן, און זיי פּאַרן, פּלוצעם דערשרעקן זיך די פּערד, און זיי טוען א שפּרונג אין א זײַט. איז דער פּויער אַראָפּגעקראַכן פונעם שליטן,

און ער האָט דערזען, אז עפעס א מיידעלע שלאָפּט אפּן שניי. האָט ער מיך אופגעוועקט און דערזען, אז ס'איז איך. זאָגט ער:

— „טשי טי ניסיעלעוונא דיוואַטשאָ?" (ביסט ניסלעס מיידעלע?).

זאָג איך:

— „עזע" (יאָ).

זאָגט ער:

— „שאַ טי טוט ראָביש?" (וואָס טוסטו דאָ?).

— זאָג איך, אז איך פאָר אין האַרבאַרניע אַרײַן פאַר אַ דינסט.

— נו, איז וואָס געווען ווייטער?

— נו, איז ווייטער אזוי געווען: אז איך בין שוין אוועקגעפאָרן מיט אים, בא אים איז געווען א פולער שליטן גענדר, בין איך געזעסן צווישן די גענדר, איז מיר געווען ווארעם, און דערנאָך זיינען מיר פאַר פאָרן אין שטאָט אַרײַן. אוי-וויי, מאמעלע, ס'א סאך פורן ס'האָבן זיך דענסטמאָל געמאָן אין שטאָט, אז מע האָט אין ערגעץ ניט געקענט קיין שפילקע דורכשפאָרן.

— האָסטו מוירע געהאַט? — פרעג איך.

זאָגט זי:

— אוואדע האָב איך מוירע געהאַט. מיר האָבן זיך פאַרוקט ערגעץ אינמיטן מאַרק באַם סאַמע עק, צווישן די פורן, און איך האָב שוין גאָרניט געוויסט, וווּ איך בין. אלע רעגע זיינען געקומען ווייבער טאַפן די גענדר, האָט ער זיי געזאָגט, דער „כאַזיאַן", אז ס'ניט זיינע — ער פירט אין האַרבאַרניע אַרײַן! דערנאָך האָט ער מיך פאַרפירט אינניעם מיט די גענדר און מיט דער פעל צו אייך.

— דאָרטן איז געווען א וואַלד, — פרעג איך, — וווּ דו ביסט אַראָפּגעפאַלן?

— אָהאָ, — זאָגט זי, — נאָך אַ מיין וואַלד. דאַכט זיך, אז אונטער יעדער בוים האָט דאָרט געקענט זיצן א וואַלד.

— נו, ביסטו ניט פאַרבלאַנדזשעט געוואָרן?

— ניין, — זאָגט זי, — איך האָב אפילע אַרײַן קיין קאַפּ ניט פאַר-בלאַנדזשעט. אז מע האָט מיך פאַרפירט צו אייך, האָט מען פריער אַראָפּגעטראָגן די גענדר, דערנאָך האָט מען מיך אַרײַנגעפירט אין קיך אַרײַן, איך זאָל זיך אָנוואַרעמען, האָב איך זיך אוועקגעזעצט אין קיך אין א ווינקעלע און בין געזעסן.

3. וויאזוי ס'איז ווינטער א מוירע צו גיין אין מיל אריין

לאנע האָט געקענט זייער שיינע מינסעס דערציילן. איין מינסע קען זי פונעם זומער מיטן ווינטער. וויאזוי דער ווינטער זאָגט צום זומער: — זומער, זומער, וואָס טוסטו מאכן אזעלכע היצן? די אָרעמעלע מיט וועלן דאָך דיר דינע ביינער פארשמיצן.
זאָגט דער זומער צוריק צום ווינטער:

— ווינטער, ווינטער, וואָס טוסטו מאכן אזעלכע קעלטן? די אָרע-מעלע מיט וועלן דאָך דיר דינע ביינער פארשעלטן.

ווינטער באנאכט פליקט זי, לאנע, פּעדערן לעם דער הרובע און זי דערציילט קעסיידער די מינסע וועגן דעם זומער מיטן ווינטער און פון דער זאווערובע מיט דער מעטעליצע.

און די מאמע זאָגט טאקע, אז היינט איז אזא ווינטער, אז זינט זי געדענקט, איז נאָך אזא ווינטער ניט געווען. איין מאָל נאָר, אז זי איז נאָך געווען א קליין מיידעלע, האָט געשאָטן אזא שניי, אז די פלוויטן האָבן זיך שוין ניט ארויסגעזען.

— איז מען געפאָרן איבער די פלוויטן? — פרעג איך.

זאָגט לאנע, אז בעשאַס ס'איז א גרויסער שניי, קען מען פאָרן אפילע איבער די הויכע ביימער און איבער די דעכער פון די הייזער און מ'זאָל ניט אראָפּפאלן. און בא זיי אין דאָרף, דערציילט זי נאָך, לאנע, איז געפאָרן א שליטן מיט „כאזיאַנעס“ צוגאסט אינעם צווייטן דאָרף און ס'האָט געשאָטן א גרויסער שניי, זינען זיי אריינגעפאָרן מיט די פּערד אין א גרויסן יאר, און דער שניי האָט זיי פארשאָטן מיט די פּערד אייניגעס, איז שוין דאָ אזויפיל יאָר דערינען, האָט מען זיי נאָך היינט אויך ניט אָפּגעזוכט.

אז לאנע דערציילט אזעלכע מינסעס, האָב איך מוירע ווינטער בא-נאכט ארויסגיין צו אונדז אין הויף אריין. נאָר באטאָג איז גאָרניט, באטאָג האָב איך קיין מוירע ניט.

בא לאנען זינען נאָך ניט געווען קיין שיך, איז זי געווען געגאנגען אין מיין טאטנס אלטע שטיוולעטן. אז זי פלעגט גיין אינדערפרי צו דער מילנערן נאָך מילך און אָנעמען פולע שיך מיט שניי, פלעגט זי דערנאָך וויינען און צעשמיצן ביידע שיך איבערן פּאָל.

איינמאָל אינדערפרי שטייען מיר און, שיט א גרויסער שניי אין דרויסן און ס'בלאָזט א גרויסער ווינט אין דרויסן. האָט זיך לאַנע איינדיגעוויקלט אין דער מאמעס זשאקעט, האָט זיך ארומגעבונדן מיט א האנד טעך, דערנאָך האָט זי אָנגעמאָן דעם טאטנס הענטשקעס און איז אוועק אין מיל אריין נאָך מילך. בא דעם מילנער זיינען גוטע בעהיימעס; ווען מע קומט צו אים, האָט ער מילך. און אונדזער בעהיימע, אז זי פארלאָזט זיך אף ווינטער, וויל זי שוין גאָרניט געבן קיין מילך.

אז איך האָב זיך אָנגעמאָן מיט אלע זאכן שוין גיין אין שול אריין, האָט מיר די מאמע געהייסן, איך זאָל זיך אויסמאָן צוריק און ניט גיין היינט אין ערגעץ, דערפאר, זאָגט זי, וואָס מע האָט היינט געפונען אין דרויסן פארפרוירענע בערן.

— טאָ פארוואָס זשע איז לאַנע אוועק אין מיל אריין? — פרעג איך זי.

האָט מיר די מאמע געזאָגט, אז דער מילנער האָט א ביקס, וועלן אהין די בערן ניט קריכן.

נו, גוט, בין איך געבליבן אין שטוב און בין געלאָפן אלע רענע צום פענצטער, קוקן, צי לאַנע גייט שוין.

אין דרויסן איז געגאנגען אזא שניי, געווען אזא זאווערוכע, אז מע האָט גאָרניט געקענט זען. וואָרעם דער שניי האָט זיך געדרייט איינס איבערן אנדערן, אזוי ווי מע גייט מיט עמעצן א טאנץ.

די מאמע האָט אריינגעטראָגן א בערעמאָק האַלץ פון שטאל, האָט אָנגעטראָגן א פולע שטוב מיט קאלטן שניי אף די שיד, אף דער שאַל און אומעטום. זי האָט געטופעט מיט די פיס, געכוקעט אף די הענט און האָט געזאָגט, אז אין דרויסן טוט זיך: הימלעפּן-זיך! כאַטש לאַנע זאָל גיכער קומען.

און צום מילנער דארף מען גיין מיט א גאָרטן און פון דעם גאָרטן קריכט מען איבער נאָך א גאָרטן. און קיין הייזער זיינען דאָרט ניטאָ, קיין מענטשן זיינען אויך ניטאָ. נאָר א סטעזשקע איז דאָרט א שמאָלע, איז זי איצט געוויס פארשאַטן מיט שניי.

אלע טאָג, אז איך גיי אין שול, עס איך נאָר איין מאָל אָנבניסן, און א טאָג, וואָס איך גיי ניט אין שול אריין, וויל איך אלע מאָל עסן.

גיט מיר די מאמע לאַטקעס מיט שמאַלץ — וויל איך ניט. גיט זי מיר האַניק — וויל איך אויך ניט. און איך וויל, זי זאָל מיר געבן א

הויפן מאָן מיט א ציגעלע צוקער. וועל איך אופקלאפן אין שטייכל, וועל צעפירן מיט וואסער און אָנבראַקן אהין ברויט, וועט זיין ווארעניקעס. די מאמע האָט מיר פריער ניט געוואָלט געבן אזויפיל מאָן. זי זאָגט, אז מע טאָר א קינד ניט נאָכגעבן אזוי דעם האַלדז. אָבער אז ס'איז געקומען א יוד, וואָס מע רופט אים בא אונדז שמערל דער לאַנגער מיטן פארדרייטן קאָלטן (אינגאנצן איז ער געווען אן אָפגעשאַטענער מיט שניי), און האָט גערופן דעם טאטן מיט דער מאמען, זיי זאָלן גיין צו אים קויפן געפרוירענע פעל, האָט שוין די מאמע מיר אָפגעגעבן דעם מאָן מיט צוקער (דאָס שטייכל האָב איך אליין אראָפגענומען), און די מאמע האָט אָנגעטאָן איר קעצענעם בורנעס, דער טאטע — זיין ליב-פוטער, איז רעב שמערל מיטן פארדרייטן קאָלטן אוועק אפריער, זיי — נאָך אים, און לאַנע איז נאָך אלץ ניט געקומען.

דער מאָן איז פעטער, אז מע קלאפט אים אהר, דאן ווערט ער שוואַרץ, אזוי ווי די שוואַרצע ערד, און קלעפט זיך אין הרודקעלעך. און אז מע צעפירט אים מיט צוקער און מיט וואסער, ווערט די וואסער צוריק ווייט, אזוי ווי מילך.

איך האָב א קוק געטאָן אין פענצטער, טאָמער גייט שוין לאַנע, איז זי נאָך ניטאָ. און דער שניי שיט אלץ.

פאר יעסיפס שטוב האָבן זיך אָנגעמויערט גאנצע בערג מיט קיילעך כיקע גרויסע דענעקס אזוי ווי בא היטלען. אין פענצטער זע איך, אז די בעהיימעס יעסיפס ווילן ניט גיין צום ברונעס. האנא טרייבט זיי מיט א שטעקן, דרייען זיי מיט די קעפ און זיי קריכן ביזן בויד אין שניי אריין. מיר האָט זיך עפעס ניט געגלוסט עסן מיין מאָן. און ס'איז געווען קאלט צו זיצן איינער אליין אין שטוב, האָב איך גענומען און בין ארויפ געקראָכן צו אונדז אפן אויוון.

אפן אויוון זיינען דאָ זייער א סאך שפענדלעך גלייכע, האָב איך זיך געשפילט אין ברונעמס און אין שטאלן. איך האָב אויסגעבויט א סאך שטאלן מיט א סאך ברונעמס. דערנאָך בין איך אנשלאָפן געוואָרן אפן אויוון, און לאַנע איז נאָך אלץ ניט געקומען.

דערנאָכדעם האָט זיך מיר געכאַלעמט, אז איך בין אראָפגעפאלן פון אונדזער קליינעם סאָפקעלע אה דער ערד. איך האָב זיך זייער דערשראָקן, נאָר צום סאָף האָב איך זיך נאָרניט אָפגעשלאָגן. דערנאָך האָט מיר

דער טאטע מיט דער מאמען אופגעוועקט און זיי פרעגן מיך, וווּ איז לאנע.

— לאנע? — זאג איך צו דער מאמען, — איך ווייס ניט, וווּ זי איז. זי איז, דאכט זיך, אוועק צום מילנער נאך מילך.
האָט די מאמע פארבראָכן די הענט, האָט זיך א קרים געטאָן און איז אוועקגעלאָפן צו דער טיר.
— זי גייט, — זאָגט זי, — שוין אין מיל ארנין.

האָב איך אָנגעטאָן אינדערגיך מינע שטיוול מיט דער פאלטאָ און בין אוועקגעלאָפן נאָך דער מאמען.

דער טאטע האָט דערוען, אז מיר זינען ביידע אוועק, האָט ער אויך אוועקגעוואָרפן זיין ביסן פון דער האנט, האָט פארלייגט אף דער טיר די קליאמקע און איז אוועק נאָך אונדז. און מיר גייען אלע אין מיל ארנין. דער ווינט האָט געשאַטן דעם שניי גלייך אונדז אין פאָנעם ארנין און אין דרויסן איז געווען אזוי ווייס און אזוי ראב, אז מע האָט ניט געקענט האַלטן אָפן די אויגן.

אז מיר זינען אריינגעקראָכן אין ערשטן גאָרטן, איז דאָרט קיין סטעזשקע ניטאָ, גייען מיר ביז די קני אין שניי און אלע רעגע שטעלן מיר זיך אָפ, און מיר קוקן, וויאזוי זאָלן מיר דורכגיין די אָנגעשאַטענע בערג מיט שניי.

מיר איז געווען דער שניי ביזן בויד, האָט דער טאטע מיך גענומען אף די פלייצעס און האָט געשריען אף מיר, וואָס איך פלאָנטער זיך אומעטום פאר די פיס. און אז מיר זינען געקומען אין מיל, האָט די מילנערן געבאקט לאַטקעס און דער מילנער מיט די זין זינען געזעסן און האָבן געגעסן.

די מילנערן האָט אונדז דערוען, האָט זי אונדז אָנגעקוקט און זי זאָגט, אז לאנע איז בא איר געווען נאָך ווייס-איך-ווען און זי האָט איר אָנגעגאָסן א קוואַרט מיט מילך.

און דערנאָך זאָגט זי, די מילנערן:

— איך וועל אייך זאָגן דעם עמעס, איך ווייס טאקע ניט, וויאזוי שיקט מען עס א קינד בא אזא מעטעליצע אין עק וועלט ארנין.

אז די מאמע האָט דאָס דערהערט, איז זי געוואָרן זייער בלייך און האָט איר גאָרניט געענטפערט.

דער טאטע איז אויך געוואָרן בלייך, האָט ער אָנגערוקט דאָס היטל

איבער די אויערן, אים האָבן זיך, דאכט זיך, געשטעלט טרערן אין האַלדז, און ער האָט א זאָג געמאָן צו דער מאמען:

— ריסקל, לאָמיר דאָ ניט שטיון. מע דארף ניכער גיין ראטעווען א נעפעש.

איך האָב דערהערט דעם טאטנס קאָל, האָב איך געמאכט א געוויין און ניט געוויסט וואָס צו טאָן.

— מאמע, ניכער! — האָב איך גענומען זי שלעפן פאר דער שאַל. — ניכער!

דער טאטע האָט א כאפ געמאָן בא דער מילנערקע אין הויז א לאָ-פעטע און איז אוועקגעלאָפן אפרייער.

דער מילנער, אף אונדז קוקנדיק, האָט א שמיץ געטאָן די הייסע לאַט-קעס, און ער האָט אויך געמאכט א גוואַלד:

— יודן, — שרײַט ער, — קומט ראטעווען א נעפעש!

דער מילנער האָט אוועקגעשיקט די זין איבערן שלאַך, האָבן זיי אָנגעטריבן א סאך מענטשן מיט לאַנגע שמויסענע פעלצן און מיט לאָפעטעס און אלע שרײַען איינער צום אנדערן:

— יודן, שטייט ניט, יודן, לאָמיר גיין ראטעווען א נעפעש!

און דער מילנער האָט נאָך אַראָפּגענומען ביידע הינט פון די קייטן און איז אָנגעקומען צו אונדז אפן גאָרטן. מיר גייען אום מיט די לאָפער-טעס און ווייסן ניט, וווּ צו אָנהייבן פרייער שאַרן.

די ניווקעס זינגען אומעטום פארשאַטן מיט בערג שניי. וווּ מע ניט א קוק מיטן אויג, איז אומעטום זייער ווייניג. און איך וויל ניט גלייבן, אז לאַנע האָט זיך ערגעץ אנידערגעזעצט אין שניי און זיצט. וואָס וועט זי עפעס זיצן אין שניי?..

דער שניי קערט זיך, די מאמע וויינט, און די מילנערקע ברעכט די הענט. און די יודן מיט די לאַנגע פּאָלעס שרײַען און זיי פרעגן:

— עפעס א גרויס מיידעלע?

— וועמענס איז מיידעלע? הא?

— וויפל איז זי אלט?

— איי, איי, איי!

און זיי וואַרפן מיט די לאָפעטעס דעם שניי, דער מילנער מיט זינגע גרויסע שטיוול לויפט אום מיט די הינט, און זיי שאַרן און שמעקן נאָר, האווקען ווילן זיי ניט, זיי ריידן נאָר אינווייניק אין זיך.

בא מיר זינגען זייער דערפרוירן געוואָרן די הענט מיט די פיס, און די יידן שלעפן די לאנגע פּאַלעס פון שניי און שארן ווייטער.

דער מילנער זאָגט צו מיין טאטן:

— פּאַלנט מיך, ייד, — זאָגט ער, — איך זאָג איך, אז זי איז אראָפּ פון דער סטעזשקע. זי קער ליגן אין ערגעץ אין כוואַסע א פאר-שאַטענע מיט שניי.

דערמאָן איך זיך, אז זומער איז טאקע דאָ בא דער זינט, לעס די פלוויט, פאראן א גרויסע כוואַסע, און איצט איז ניטאָ קיין כוואַסע. ס'זינגען נאָר דאָ בערג.

די יידן יאדען די מאמע, און זיי פרעגן זי אויס:

— זי האָט כאַטש געהאט בא דיר שטיוועלעך, האָט זי כאַטש געהאט?

— דו האָסט איר כאַטש אופגענייט א בורנעסל, האָסטו איר אופ-גענייט?

די מאמע שעמט זיך זייער פאר די יידן, וויינט זי, און די מילנערקע ברעכט מיט די הענט:

— איך וועל איך זאָגן דעם עמעס, — זאָגט זי, די מילנערקע, — ווער וואָלט זיך טאקע ריכטן אה אזא גוט הארץ (דאָס מיינט זי מיין מאמען), אז זי זאָל שיקן א קינד אין עס וועלט א נאקעטע און א באַרוועסע.

— א שלאק האָט מיך א גרויסער אינגעשלאָגן, — זאָגט שוין די מאמע, — זי איז ניט געגאנגען קיין באַרוועסע, זי איז געגאנגען אין מיין מאנס שטיוועלעטן. א צאָרע האָט מיך געטראָפן, — זאָגט ווייטער די מאמע, — ס'נייען איר זיך דאָך שטיוועלעך בא הערשלען דעם געלן, שטיוועלעך שיינע, אזוי ווי גאַלד.

דערווייל האָבן דעם מילנערס הינט גענומען בילן לעס סאמע פלוויט אנטקעגן וואַסקאבאָיע. האָבן די זין דעם מילנערס זיך א וואָרף געטאָן אהין שארן, און די יידן האָבן אלע גענומען לויפן אהינצו. מע לויפט און מע פאלט, מע לויפט און מע פאלט. דערווייל האָט דער טאטע אויס-געשארט א שקראפאטש אן אינגעקאטשעטן אין שניי, קוקט ער אה אים און קוקט און דערקענט, אז ס'איז טאקע זינער אן אלטער שטיוועלעט. האָבן שוין די יידן אוועקגעוואָרפן די לאַפעטעס און גענומען שארן מיט די הענט.

— ס'איז זי, ס'איז זי! — שרײַט דער מילנער. און די ירדן פרעגן
נאָך:

— טאקע? וויזן נאָר א קוק טאָן!
דער מילנער האָט ארופגעכאַפּט לאַנען צו זיך אַף די הענט (מיט
אײן שטיוולעט איז זי געגאַנגען, דאָס קריגל מיט דער מילך האָט זיך
אַראָפגעגליטשט איר אין שניי ארײַן), און מע איז אוועק.
ער לויפט מיט לאַנען צו אונדז אהיים, און אלע ירדן לויפן אים נאָך
מיט די לאָפעטעס.
— אין שטוב ניט! אין שטוב ניט! — שרײַען די ירדן. — אַף דער
קעלט דאַרף מען.
און מע האָט אויסגעטאָן פון לאַנען אלע זאַכן, מע האָט זי אַניי-
דערגעלייגט אין הויז אפן טיש און זי גענומען רײַכן מיט שניי.
די גאַנצע שטאָט איז זיך אָנגעלאָפּן צו אונדז אין שטוב ארײַן.
הערשף דער געלער איז אומיסטן געקומען צו לויפן מיט לאַנעס נייע צוויי
שטיוולעטיקלעך, וואָס זײַנען שוין בידע פאַרטיק און אפילע אויסגעשמירט
מיט דזעגעכץ. און די טירן זײַנען בא אונדז אָפן, ווי אין א שטאַל. אלע
שטופן זיך אַזן קוקן אַף לאַנען, וויאזוי מע האַלט זי א נאַקעטע אין אזא
קעלט און מע רײַכט זי מיט שניי. א סאך ווייבער פאַרען זיך דאָרט, און
דער מילנער סטאַרעט זיך מער פון איטלעכן.
— נאָך שניי! — שרײַען די ווייבער.
און דער מילנער שרײַט:
— נאָך שניי גיט אהער! גאַזלאַגנים, וואָס שטייט איר?!
— זי דערווארעמט זיך! — שרײַען די ווייבער.
און דער מילנער שרײַט:
— ווי דען האָט איר געמיינט!
— ס'זײַנען שוין בא איר לעבעדיקע הענט, — שרײַען די ווייבער, —
גיט נאָך שניי.
און דער מילנער שרײַט:
— ווייבער, רעדט ווינציקער, דערלאַנגט אהער שניי!
מיין טאַטע שלעפּט מיט אן עמער שניי, און די מאמע שטייט מיט
אַלעמען און מינטערט לאַנען.
— מע לייגט צו א ביסל א האַנט! — שרײַט דער מילנער. — אַט
אזוי!

— ס'לעבעדיקע בלוט, — שרניען די ווייבער, — זי זאל שוין טאקע מער פון קיין שלעכטס ניט וויסן. זי איז שוין אינגאנצן א לעבעדיקע, זי זאל שוין נאָר עפענען די אויגן.

האָבן זיך אלע, די נאנצע שטאָט, זיך א שפאר געטאָן צום טיש, א קוק טאָן, וויאזוי לאנע וועט באלד עפענען די אויגן. איך האָב אויך געוואָלט זען, האָט מען מיך צוגעשטופט צו דער סאמע וואנט, אז איך זאל ניט קענען ארויס. האָב איך געמאכט זייער א גרויס געוויין.

פלוצעם האָט לאנע זיך א דריי געטאָן אף זיך אנידערזעצן, און זי זאָגט:

— ווו וויינט ער עס, פערטשא? — און זי האָט צוריק פארמאכט די אויגן.

האָבן זיך אלע זייער דערפרייט.

— פון טויט לעבן געבליבן, — שרניען זיי.

און דער מילנער האָט צענומען זיינע לאנע הענט און אָפגעשטופט אלע יידן אף צוריק.

— גענוג אייך גראגערן דאָ, — און ער האָט אויסגעטאָן זיין פעלץ און אריינגענומען לאנען אין פעלץ אריין און איז אוועק מיט איר אין שטוב.

— ריסל! — האָט דער מילנער אויסגעשרייען צו מיין מאמען פארן אוועקגאנג. — נאָר א קוגל זאָלט איר מאכן היינטיקן שאבעס, אז ס'זאל טרישטשען.

— אוואדע וועל איך אנידערשטעלן, אוואדע! — האָט די מאמע באדאנקט די יידן.

און אפדערנאכט איז לאנע געלעגן אין דער מאמעס בעט אזוי ווי א פריצטע. מיר האָבן צוגערוקט דעם טיש נעענטער און געגעסן לעס איר וועטשערע. און זי האָט אונדז דערציילט, אז בעסאכאקל האָט איר אפילע גאָרנישט ניט וויי געטאָן.

— איר מיינט, — זאָגט זי, — ס'האָט מיר עפעס וויי געטאָן? ס'האָט מיר גאָרנישט וויי געטאָן. איך האָב געהאלטן דאָס קריגעלע שטארק, איך זאל ניט צעגיסן די מילך... ניין, — זאָגט זי, — פרייער האָב איך איינגעלאָזן אין שניי דעם באלעבאָס' שטיוולעט, און דערנאָך האָב איך זיך אריינגענורעט אין כוואַסע אריין... ניין, ניין, ס'ניט אזוי, — זאָגט זי שוין ווייטער, — פרייער איז מיר געווען זייער קאלט און איך האָב

ניט געזען איבערן ווינט די וועלט. ס'זינען מיר זייער פארגאנגען שפא-
רעס אין די הענט און אין די פיס, האָב איך געוויינט. דערנאָך בין איך
פארקראַכן זייער טיף אין שניי און ניט געקענט ארויסשלעפן דעם בא-
לעבאָם' שטיוולעט, האָב איך זיך צוגעזעצט און בין א ביסעלע געזעסן.
דערנאָך איז מיר געוואָרן גרינגער און גרינגער. ס'האָט זיך מיר אויס-
געדאכט, אז נינע דעם גאלעכס שפילט זיך מיט מיר, און ס'שטעכט מיר
אין די פיס און אין די זיטן, און מנינע שוועסטער יענטע מיט כאשקען
זינען געקומען צו אונדז אהיים אף כאנעקע. ס'הייצט זיך בא אונדז
אין אויוון, און ס'ברענען דעם גאלעכס לאָמפן אזוי ליכטיק, אז ס'איז
א מעכניע...

און אז לאַנע איז געזונט געוואָרן, האָט זי שוין די מאמע ניט
געשיקט קיין ווייטע גענג. די מאמע האָט געזאָגט, אז זי איז שוין אונ-
דער מיידעלע. איך זאָל זי אויסלערנען שרייבן, וועט לאַנע גיין מיט מיר
איבעראַיָאר אין „שקאַלע“. פלעגט זי נאָר טאָן אין שטוב אלצדינג, און
איך פלעג איר קויפן אלעמאָל פאר מיין געלט אַליוואַרד און זי לערנען
שרייבן.

איינמאָל, אז איך בין געקומען פון שול, ווייזט מיר לאַנע, אז זי
האָט שוין אַליוון פארשריבן א גאנץ פערטל פאפיר. לאַנע האָט געוואָלט,
איך זאָל איבערלייענען אין דער הייך יעדעס וואָרט, וועט זי הערן. האָב
איך געלייענט:

„וויאָזוי דער זומער מיטן ווינטער האָבן זיך געקריגט צווישן
זיך זאָגט דער ווינטער צום זומער זומער זומער וואָס טוסטו מאַכן
אזעלכע היצן די יאַראַמעלייט וועלן דיר דינע ביינער פארשמיצן.
מאכט דער זומער צוריק צום ווינטער ווינטער ווינטער וואָס
טוסטו מאַכן אזעלכע קעלטן די יאַרעמעלייט וועלן דיר דינע ביינער
פארשעלטן.“
און אן עק.

וין א לענגערע צייט, אז זיי האָבן זיך
 עוואקוירט צוזאמען מיטן זאוואָד
 פונעם דניפער אהער צו דער וואָלגע.
 הערשל מעכאניק איז פון טאָמיר
 אָן געווען א מענטש מיט נאָלדענע
 הענט. אומעטום דערקענט מען אים
 גלייך און מע הייבט זיך אָן אין אים
 צו נייטיקן. אזוי איז עס איצט, און
 אזוי איז עס געווען אויך שטענדיק.

אלע טאָג, אז הערשל קומט אהיים
 פונעם זאוואָד, ווארט שוין אף אים,
 ווי שטענדיק, א נאָענטער און ליבער
 מענטש, א ריין צוגעקליבענע שטוב,
 א פארטיקער מיטיק און נייטיקע רוי.
 אידע, דאָס ווייב זינס, האָט ליב, באלד
 ווי זי דערזעט אים, זיך נאָכפרעגן,
 וואָס הערט זיך. זי איז אלעמאָל נייגע-
 ריק זיך דערוויסן עפעס נינס, און ער
 דערציילט גערן.

אנומלטן איז ער געקומען פונעם
 זאוואָד זייער אופגעלייגט.

עפּשער א זייטיקן וואָלט געווען
 שווער צו דערקענען, וואָס עס קאָכט
 זיך בא אים אינווייניק. נאָר אידע
 לייענט אין אים אלץ, ווי אין אן אופ-
 געשניטענעם בוך. זי האָט באלד דער-
 זען, אז עפעס ברויזט אין אים היינט.
 זי איז, פארשטייט זיך, נייגערדיק צו
 וויסן, וואָס מיט אים קומט פאָר. אָבער
 זיי קענען זיך דאָך איינס דאָס צווייטע
 ניט דאָס ערשטע יאָר... א ביסעלע גע-
 דולד... זאָל ער זיך איינוואשן. זאָל ער

אייגענע קינדער

אַפעסן רויק. קיין סוידעס זינען בא זיי, בא איינס פארן צווייטן ניטאָ.

דער מאן האָט אָנגעזויפט די נאקעטע, פארהארטעוועטע הענט ביו די עלנבויגנס. אידע גיסט אים אוף, און אינמיטן וואשן זיך קערעוועט ער אויס צום ווייב דאָס פאָנעם מיטן שפיציקגעשוירענעם בערדל: — דו ווייסט, אידע, איך הער שוין דאָס צווייטע מאָל אפן זאוואָד בא אונדז, אז מענטשן נעמען אין קינדערהיים יאטעלעך פון אומגעקור מענע עלטערן...

ער קוקט אף איר און ווארט, וואָס וועט זי אים דערוף ענטפערן. אין זיין פאָנעם און אין די קנייטשן ארום די אויגן איז ווי מיט גרויסע ליכטיקע אויסעם אָנגעשריבן, אז א סאך פאָטערס שלאכטלייט האָבן אָפגעגעבן דאָס לעבן פארן היימלאַנד, ס'זינען געבליבן קינדער, די מעליכע וועט זיי טאקע ניט לאָזן פאלן. אָבער ווו זינען מיר?.. מיר זינען ווייטע, קאלטע קרויוויים?..

אידע איז מאמעש ניטפאָעל געוואָרן פון זיין יינגלשער פארפלאמט-קינט. נאָר זי ווייסט, אז ניט אלץ מעג מען אים נאָכגעבן. דער אינסטינקט אָדער די פראקטישקייט פאָדערן פון איר, זי זאָל אלעמאָל אין אזעלכע פאלן אים א ביסעלע אָפּשילן, אָפלעשן. און ניט פארטראכטנדיק זיך אפילע אף קיין רעגע, ענטפערט זי אים:

— אז סע גייט זיי אזוי אָפּ נעמען קינדער פון קינדערהיים, קאָן מען זיי פארנינען...

הערשל איז געוואָרן כמורנע. ער האָט אָפגעוואשן די זיף פון די הענט, אָפגעוואשן דאָס פאָנעם און שוין מיט זיין שטענדיקער אופגע-האלטנקייט געענטפערט קימאט מיטן זעלבן ניגן:

— זיי וועלן, מיינסטו, א סאך צו דעם דערלייגן?

זי האָט שווייגנדיק דערלאנגט צום טיש.

ס'האָט זיך געדוכט, אז דאָס מיטיקעסן וועט שוין אזוי דורכגיין שטום און אָן איין וואָרט. אָבער ס'איז אזוי ניט געווען. הערשל האָט זיך ניט געקענט איינהאלטן און זיך אָנגערופן דער ערשטער:

— איך מוין, — זאָגט ער, — אז ווען סע לויפט אום א יינגעלע איבערן שטוב, וואָלט דער גאנצער צימער בא אונדז געזונגען.

— פארוואָס עפעס א יינגעלע, פארוואָס ניט קיין מידעלע? איך בענק טאקע זייער, ער זאָל מיר איבערקערן די שטוב האָרעקאָרע?!

— א מיידעלע איז אויך ניט שלעכט, — האָט ער אָנגענומען א פּולן לעפל זופ פונעם טעלער און האָט עס לענגער ווי געוויינלעך געהאלטן אין דער האנט.

אָבער אידע? אף איר פּאָנעם איז נאָך ניטאָ די נייטיקע ליכטיקייט. ס'קאָן זײַן, אז זי איז אף זיך באַרויגען, און עפשער אי אף זיך, אי אף אים: פאַרוואָס איז עס אזוי, אז אויב עפעס א וויכטיקער געראַנק, א נייטיקער שריט אין לעבן, ספּיַעט עס בא אים גיכער אויס אין מויעך, ווי בא איר...

— בא דיר איז שוין געפּויעלט, — האָט זי א זאָג געטאָן, — און איך וויל נאָך א קלער טאָן.

— אומבאדינגט באַקלערן! — איז הערשל געוואָרן ערנסט, נאָר אין דער זעלבער ווײַלע האָט א געוויסע הערלעכקייט געשפּילט אף זײַן פּאָנעם און ארום זײַן שפּיציק געשוירן בערדל, וואָס איז שוין קיין גראַווע האָר ניט זשענדע געווען.

נאָך א לענגערן שטילשווייגן האָט הערשל ווידער אָנגעהויבן:
— הערסט, אידע, אנטקעגן דעם, וואָס דו זאָגסט א מיידעלע און איך — א יִנגעלע...

— אהא! איך האָב שוין מיט דיר געטראָפּן! — האָט אים אידע ניט געלאָזט ענדיקן. — דיר, אז איך פּלעג אין טעמלעווי שיקן נאָך איין קילאָ עפל, — האָסטו געבראכט א האַלבן פּור.

— אידע־לעבן, — האָט ער זיך געשמייכלט, — דו קענסט מיך, פונקט ווי דו וואָלסט זיך דורכגעגאנגען מיט א לאַמטערן בא מיר אינעם האַרצן.

— וואָס? איך ווייס דען ניט? א יִנגעלע מיט א מיידעלע? איאָ?
— נו, יאָ. די זעלבע גוויררים!

— נו, גוט, גוט, אָט צעיאָג איך זיך און פיר דיר אָן א פּולע שטוב מיט יִנגעלעך און מיט מיידעלעך. עפשער צודינגען נאָך אן אַלקער פאַר-זייערטוועגן? ניי שוין שלאָפּן, ניי, דו וועסט מאָרגן ניט קענען אופשטיין צו דער צייט.

זונטיק, אינעם ארויסגאנג־טאָג, ווען זיי זײַנען ביידע געקומען אין קינדערהיים, איז אידע אינגאנצן איבערגעגאנגען אף הערשלס זײַט. זי איז ווירקלעך גרייט געווען אוועקפירן צו זיך וואָס מער יִנגעלעך און

וואָס מער מיידעלעך, אבי מע זאָל זיי איר נאָר געבן. זי האָט אָבער געהאלטן איבער זיך א פעסטן פראקטישן קאָנטראָל — א מיידעלע, נאָר א מיידעלע, איינע, און שוין.

און דאָס מיידעלע איז גלייך ארויסגעשווומען — זאָיע, דריי א האַלב יאָר. אזא קינד האָט זי, דוכט זיך, קעסיידער זיך געמאָלט אין די בעסטע כאלוימעס אין אירע. א קורץ, געטאַקט נעזעלע, א קליין מיילעכל, ווי א גרעשעלע, ליכטיקע, ווייכע האָר און א פאָר גרויסע, לויטערע אויגן מיט לאנגע, פארבויגענע וויעס... זי האָט פאר פרעמדע מענטשן זיך פאָשעט געשעמט, אניט וואָלט זי דאָס מיידעלע געכאפט אף די הענט און גלייך אפן אָרט עס אָנגעהויבן קוישן, וויפל ס'וואָלט אין דעם ארין.

אנא אנטאָנאָווא, די אופזערן פונעם קינדערהיים, האָט אָנגענומען זאָיען פארן הענטל און בא איר שטיל געפרעגט:
— דו ווילסט גיין צו דער מאמען אהיים? .. אַטאָ איז די מאמע געקומען דיך אָפנעמען.

זאָיע האָט אָנגעבויגן דאָס קעפל אין א זייט, צעפענט דאָס קליינע פיסקעלע, אזוי לאנג, לאנג געקוקט אין אידעם זייט און פונקט אזוי שווינגנדיק און שעמעוודיק געשאַקלט מיטן קאָפּ אף „יאָ“.

אידע האָט עס אָנגענומען פאר א גוטן סימען, און ס'האָט זי נאָך מער געצויגן צום קינד, טאקע ווי צו אן אייגנס. ס'האָט שוין איר אפילע באנס געטאָן, וואָס זיי מוזן דערווייל אוועקגיין אן דער טאַכטער, ווייל מע דארף נאָך דורכפירן א גאנצע ריי פאַרמאליטעטן, וואָרעם ניט יעדן איינעם ניט מען קינדער בא אונדז אף דערציען. מע וועט פרויער שיקן אהיים א מיטארבעטערן זען, אין וואָס פארא באדינגונגען עס וווינען די „עלטערן“. מע דארף ברענגען א רעקאָמענדאציע־בריוו פון דער ארכעט, און ס'איז א סוואָרע, אז מע דארף זיך אפילע ווייזן צו א דאָקטער, ער זאָל ארויסגעבן א צעטל וועגן דעם געזונט־צושטאנד פון די עלטערן.

הערשל האָט צוגעזאָגט אלץ אופטאָן, און מע דארף שוין גיין. דער־וויל איז די שיין פונעם גרויסן ליכטיקן פענצטער געפאלן אף א יונגע־לע. דאָס יאטעלע האָט אקוראט געוואָלט ארופקלעטערן צו א פינפֿיאָריקן כעוורעמאן אף די אקסלען, אז יענער זאָל אים טראָגן. און ס'האָט אף אידען א ווייע געטאָן מיט אזא קענטלעך, היימיש געזיכט, אז זי האָט

זיך ניט געפילט אומקערן און א פרעג טאן בא אנהאנגאונגען, ווער
איז אט דאס יאמלע.

— ער האט אָנגעוואָרן די עלטערן נאָך אין די ערשטע טעג פון דער
מילכאָמע, — האָט אנהאנגאונגען געענטפערט. — ס'איז א קילעכ-
דיקער יאָסעס... קאָנסטאנטין פאולאָוויטש נעטשיפאָרוק, פון א קליין
שטעטל, — עפשער האָט איר געהערט אזא — טעטיגעווי?
— אוי, אוי, אוי! — האָט אירע דרײַ מאָל אויסגעשרייען ניט מיט
איר קאָל. זי האָט זיך אראָפּגעלאָזט אה דער קאנאפע, פארוואָרפן דעם
קאָפּ, ווי מע וואָלט איר מיט א טעמפער זאך א זעץ געטאָן גלייך איבערן
מויעך.

— ס'איז נאטאלקעס! — האָט זי, מיט א פאַנעם, צעקרימט פון
ווייטעק, א קוק געטאָן אפן מאן. — ער איז נאָך אפילע קיין יאָר ניט
אלט געווען, ווען נאטאלקע איז מיט אים געקומען צוגאסט קיין קעוון.
קאָסטיא... קאָסטיא...

— ס'איז אונדזער ינגעלע. דאָס ינגעלע איז אויך אונדזערס, —
האָט זי א זאָג געטאָן אין אָנמאכט צו אנהאנגאונגען, ווען יענע איז
צוגעלאָפן צו איר א דערשראָקענע שוין מיט א גרייטער גלאַז קאלטער
וואסער, — איך בעט אייך, שיקט צו וואָס גיכער וועמען מע דארף
און טוב אה אלץ, וואָס מע דארף, איך וויל האָבן בא זיך אין שטוב
בידע קינדער!

און קעדיי זיך ניט צעוויינען אה א קאָל פאר פרעמדע מענטשן אין
די אויגן, איז זי גיכער, ווי ס'איז אָנגענומען, אוועק צו דער דרויסן-
טיר.

אירע איז די גאנצע נאכט ניט געשלאָפן. נאטאלקע איז איר ניט ארויס
פון קאָפּ. קאָן זיין, אז זי וואָלט עפשער פאר קיין אייגענער שוועסטער
אזויפיל ניט געליטן, וויפל זי האָט איצט איבערגעווייטעקט פאר נאטאלקען,
ווייל אן אייגענע שוועסטער וואָלט עפשער פאר-אירטוועגן ניט געטאָן
דאָס, וואָס איר יונגע שכינע נאטאלקע האָט פאר איר געטאָן. זי איז
איר פאַשעט געשטאנען אין די גרעסטע נויטן...

זיי האָבן געוויינט א שטוב לעם א שטוב, ריכטיקער געזאָגט, איבער
א נידעריק, שימער פלויטל, וואָס האָט אָפּגעטיילט זייערע הייפעלעך איינס
פונעם צווייטן.

גיון פלעגן זיי איינער צום צווייטן, פארשטייט זיך, ניט דורכן טויער, נאָר זיי האָבן געמאכט אן איבערגאנג טאקע איבערן זעלבן פּלויטל. און אין יענעם „אנומלטן“, בעשאס דער גרויסער שלאפּקייט, ווען אידע איו, ניט הינט געדאכט, אָפּגעלעגן זעקס כאדאָשים אזוי ווי איין טאָג, איז נאטאלקע בא איר פון שטוב ניט ארויס. נאטאלקע, נאטאלקע! א שוועסטער איז עס? א מוטער וועט ניט זיין אזוי נאָענט!

לאנגע צוויי טעג האָט אידע ניט גערוט. הערשל האָט אויך אלץ געטאָן און געהאַלפּן, ביז מע האָט פארטיק געמאכט אלע פאפירן, און זי האָט, ענדלעך, אוועקגעפירט ביידע קינדער אהיים. די דערציערנס פון קינדערהיים האָבן ביים באגלייטן צוגעזאָגט קור מען געווירע ווערן.

זי האָט זיי עפעס געענטפערט פון העפלעכקייט וועגן, נאָר אין הארצן האָט זיך בא איר געטאָן אזעלכס, וואָס זי איז אפּ דעם אליין קיין באלעך באַס ניט געווען.

זי איז געגאנגען איבער דער גאס, מיטפירנדיק די קינדער פאר די הענטלעך. און ס'האָט זיך איר געדאכט, אז זי וואָלט דארפן פאָרן, זיי פירן אפּ א פור... אפּ א וועגל... און עפשער זיי גאָר טראָגן אפּ די הענט. פארוואָס טאקע ניט אפּ די הענט?

פונדעסטוועגן איז אן אוולע פון איר זייט, וואָס זי האָט זיך אזוי גענילט. געקאָנט געווען אויסמערקירן אזוי, אז זי זאָל גיין צוזאמען מיט הערשלען ביים איבעריס, אָדער ווען ער וועט גיין פון דער ארבעט. „הער נאָר א מעשווענע, איך האָב דאָך געקאָנט פאָרן אין טראַמ וויי! אריינגיין מיט די קינדער פון דער פאָדערשטער פלאטפאָרמע!“ — האָט זי ווי צעטומלט זיך דערמאָנט פונקט דאן, ווען זי האָט זיך שוין אין דעם ניט געניטיקט.

ווי די מינסע זאָל ניט זיין, איז זי דאָך שוין געווען לעם שטוב... זי האָט גאָרניט געוויסט, וואָס זי וויל בעסער, — צי די שכיינים זאָלן אלע זיין דערביי, ווען זי טרעט איבער די שוועל מיט איר נייער אשירעם, צי, פארקערט, ס'זאָל גראדע קיין לעבעדיקער נעפעש ניט זיין אין דער רעגע און זי זאָל קאָנען בלייבן אליין מיט אירע רוישיקע געפילן.

א הון א קוואַקע, אז מע שיט איר אונטער א פאָר פרעמדע פאָריאָסעמ־
טע אויפעלעך, מאכט זי זיך דאָך אויך ניט וויסנדיק...

„מיר האָבן זיך נאָר מיט דער טאַכטער ניט געיצעט. זי איז מיט א
הארבן כאַראַקטער. נאָר נישקאַשע, זי האָט שוין איר אייגן לעבן... זי,
אז זי לאָזט דורך א כוידעש אָן איין בריוו, איז איר אויך ניכע. נישקאַ-
שע, זי וועט זיך אהער ניט מישן“.

...כאָטש אידע האָט נאָך געהאט אין די שלאָפלאָזע באַנאכטיקע שאַען
נאנץ אָפטע שמועסן מיט דער יונגער אומגעקומענער נאטאלקען, ווי אויך
מיט דער צווייטער יונגער מוטער (וואָס זי האָט זי ניט געקענט און וועט
זי שוין ניט קענען), דאָך איז זי, וואָס ווייטער און ווייטער, וואָס מער
מיט א טאָג — אליין געוואָרן פונסני א מאמע און מוטער. נישקאַשע,
אמאָל האָט זי געניאנטשעט איינע, איצט וועט זי ניאנטשען צוויי.

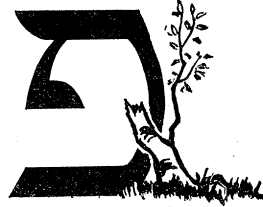
הערש'ל מעכאניק האָט פאר קיינעם ניט אויסגעזאָגט, אז זיין רו איז
א ביסל געוואָרן געמינערט און די ווירקלעכקייט האָט זיך א סאך אונט-
טערשיידט פונעם טרוים. ער האָט, פארשטייט זיך, קיין כאַראַטע ניט
געהאט און עס ניט געהאלטן פאר צו שווער. ער האָט בעפירעש געפילט
א ווארעמקייט, ווען זאָיע פלעגט פארקריכן איבער דער הילצערנער קאנא-
פע צו זיין פלייצע, אים ארומנעמען דעם האַלדז, און האַסטיק, אה איר
קוקנדיק, פלעגט גלייך קומען צו טאנצן קאָסטיע און אים כאָטש ארומנע-
מען מיט ביידע אָרעמס די רעכטע קני. ער האָט געפילט אי א ווארעמ-
קייט, אי אן אכרניעס. נאָר דאָס איז אלץ אפילע ניט קיין טראָפן אין
יאם אנטקעגן אידעס אריינגעטאַנענקייט און פארנומענקייט, בעשאס זי
האָט געבאָרן די כעוורע, בעשאס זי האָט זיי געגעבן עסן, בעשאס זי
האָט זיי געפירט שפאצירן.

באטאָג, ווען זי פלעגט זיי לייגן שלאָפן, אז זי איז געווען איינע אליין
אין צימער, פלעגט זי, אליין ניט וויסנדיק פארוואָס, אונטערזינגען דאָס
לידלעך, וואָס זי האָט גאָר-נאָר אמאָל נאָך געהערט פון איר באַכען:

אופאוו טשומאק, אופאוו טשומאק,
אופאוו טיי לעזשיט...
ניכטאָ יעהאָ נע פּיטייע,
שטאָ יעמו באַליט...

וואָס איר טוט איצט וויי, ווייסט זי גראדע גוט. די מילכקאָמע טוט וויי. נאָר די פאשיסטן דארפן און וועלן דאָך איינעמען די מאפאָלע... א מיסע-מעשוונע! זי האָט געזען, ווי די קינדער האָבן זיך בא איר פאר די אויגן צעבליט, ווי זיי זיינען אין איר אָנגעהאנגען, נאָר זי האָט זיך ווי ווייט מעגלעך ניט געוואָלט נאָכגעבן און זיך מער געמאכט ניט וויסנדיק.

אויבנוף איז זי, געוויינלעך, געווען אי פארטאָן, אי פארזאָרגט, אָבער אינווייניק, טיף אין הארצן, האָט זי געפילט, ווי דאָס לעבן איז בא איר פולער און גאנצער געוואָרן: קינדער... איר כויוו איז ניט נאָר זיי געבן עסן, ארויספירן ריין, נאָר אויך דערציען און אופציען. זי ווייסט, זי האָט א טיפע באהאלטענע זאָרג אין הארצן. ערשט דאָ הייבט זיך אָן דאָס לעבן פונדאָסני...

ון אומגעהייערער מידקניט האָט טאַליע
ניט געוויסט, צי ס'איז א שיין דאָרף,
וויזן ער איז פארגאנגען מיט דער
מאמען, צי נישט; צי ס'איז א הייסער
טאָג אין דרויסן, צי ניין. אנעוו, איז
עס אינגאנצן ניט געווען קיין דאָרף,
ס'איז געווען א שטעטל. א פאבריק
שטעטל. און ס'איז געווען סאמע יונגער
זומער.

זינאידא פאולאָוונא, אזוי האָט זי
בא פרעמדע געהייסן, די אידעלע
בלאָנדע מאמע זינע, איז פארגאנגען
מיט טאַליען אין א ליידיקער שטוב. צו
יענער צייט זינען, קענטיק, אין שטעטל
געשטאנען א סאך ליידיקע הויזער... זי
האָט זיך א וואלגער געטאָן אייניגעם
מיטן רוקזאק אפן בענקל. דאָס טשעמאָ-
דאנדל האָט זיך ניט גלייך אָפגעלאָזן,
ווייל ניט גרינג איז געווען פאנאנדער-
עפענען די פינגער פון דער פארכא-
לעשטער האנט.

בא טאַליען זינען שוין ניט נאָר
די פיס געווען צעקלאפט פון אזויפיל
טעג ניין, ס'האָבן אים וויי געטאָן אלע
ביינדעלעך. קיין לעבעדיקן אייווער
וואָלט ער, דאכט זיך, ניט געקאָנט
אָנטאפן אה זיך. אזוי אין די זאכן איז
ער אנשלאָפן געוואָרן דאָרט, ווי ער
האָט זיך צום ערשטן מאל אנדער-
געזעצט.

די מוטער האָט אים פאָרויכטיק
אויסגעטאָן און אריינגעלייגט אין איר
נעם פון די בעטן.

**דאָס לעבן לעשט
זיך ניט אויס**

וויפל ער איז דאָרט אָפגעלעגן, ווייסט ער אליין ניט. ער האָט זיך אופגעכאפט פארנאכט און געמיינט, אז ס'איז שוין אינדערפרי. דערנאָך האָט ער זיך אופגעכאפט באטאָג און געמיינט, אז ס'איז פארטאָג. די מאמע האָט אים אלע מאָל געגעבן עפעס אָפּעסן און געלאָזט ווייטער שלאָפן. פארשלאָסן אים איינעם אליין אין שטוב, איז זי ערגעץ אוועקגעגאנגען. דערנאָך, אז טאָליע האָט זיך שוין, ענדלעך, א ביסל דורכגעשלאָפן, האָט ער געקוקט אָפּ דער מאמען און זי ניט דערקענט. זי האָט זיך צוגעקעמט און צוגעפּוצט, זיך געסטארעט האלטן פריילעך, פונקט ווי ניט זי האָט זיך געקלאפט מיט די הענט אין קאָפּ, ווען זיי האָבן אָנגעוווירן די מאשין און שוין ניט באוויזן צו אנטלויפן. איצט זיצן זיי אין א גרויסער ליידיקער שטוב. טאָליע ווייסט ניט, צי די בעטן זיינען זייערע אָדער פרעמדע, צי די שטוב איז זייערע אָדער א פרעמדע. אין שטוב האָט ער געפונען ביכלעך, מערער צום בלעטערן, ווי צום שפילן. אָט איז א גלעזערנע קויל, א גרויסע און א שווערע... קוים וואָס ער האלט זי אור, זי זאָל זיך ניט ארויסגליטשן פון ביידע הענט. אינר ווייניק שווימט דאָרט ארום א פישעלע, צי דען איז עס א לעבעדיקס? ווי זשע וועט עס וואקסן, אויב ס'איז דאָ אלץ קיילעכדיק און פארמאכט? צום דרויסן האָט אים ניט געצויגן. אים האָט זיך געדאכט, אז קוים גייען זיי ארויס, וועט מען ווייטער דארפן גיין, זיך שלעפן דורך זומפן און דורך וואסערן און שלאָפן באנאכט אונטער א בוים.

די מאמע איז געקומען מיט עפעס א פרוי. זיי האָבן זיך אוועקגעזעצט אין א צווייטן צימער און דאָרט לאנג און שטיל גערעדט. די מאמע איז ניט פריילעך, נאָר אויך ניט פארזאָרגט, זי איז פאָשעט שטארק פארטאָג. זי האָט אינדערניך געמאכט עפעס עסן, אליין שטויענדיק און גייענדיק א ביס געטאָג, דאָס איבעריקע האָט זי איבערגעלאָזט טאָליען. דערנאָך האָט זי אָנגעטאָג א געארבעט ליבעלע, פארשלאָסן די טיר. אומגעקערט האָט זי זיך, ווען ס'איז שוין געווען פינצטער. זי האָט עפעס געוואָלט דערציילן טאָליען, נאָר זי איז, ווייזט אויס, פאר מידקייט, אנשלאָפן געוואָרן. ערשט גאנצפרי, ווען זיי זיינען נאָך געלעגן אין די בעטן, האָט זי צו אים געזאָגט:

— דו ווייסט, טאָלינקע, מיר זיינען ניט קיין יודן, מיר טאָרן ניט זיין קיין יודן. אז ס'וועט זיך ענדיקן די מילכאָמע און מירן געפינען

אונדזער טאטן, דעמלט... מיך רופט מען זינאידא פאוולאָוונא, ווי געווען, — האָט זי אין אַ ווילע ארום פאַרנעזעצט, — אונדזער פאמיליע איז זשוק, אויך ווי געווען, און אָט דאָ שרײַבט זיך, אז מיר זײַנען אוקראַינער... — זי האָט אופגעפנט דאָס פאספּאַרט־ביכעלע מיט איר פּאַטאָ, אָנגעוויזן אַף אַ מיט שורע און איבערגעלייענט: — אוקראַיִנ־קא... פארשטייט?

טאָליע האָט געוואָלט נעמען דעם פאספּאַרט צו זיך אין די הענט, אָבער די מאמע האָט אים געגעבן צוהאלטן פארן טאָוועלע און בייסמינסע ניט ארויסגעלאָזט דאָס צווייטע טאָוועלע פון איר האנט. זי האָט אָבער געווארט, ביז טאָליע האָט אליין איבערגעלייענט, האלב אַרײַנקונדיק און האלב אויסווייניק: „אוקראַיִנ־קא“.

— ווײַל מיר ווײַנען אַף אוקראַיִנע, — האָט ער באקלערטערהייט צוגעגעבן.

טאָליע פלעגט זעלטן ווען זיך שפּילן אין דרויסן. ער האָט פאר קיינעם ניט אויסגעזאָגט, נאָר ער האָט עפעס מוירע געהאט. די מאמע פלעגט אים אָפט פארפירן צו די שכינים. דאָרטן בא די שכינים, אז ער האָט זיך אינגעוויינט, איז אים אויך געווען גוט.

יוליאַ פּיאָדאָראָוונא פלעגט אים זעצן צום טיש צוגלײַך מיט די גרויסע און אים שטעלן אַ גלײַכן כילעק.

זי, די מומע יוליע אליין, — ניט קיין הויכע, א צוגעקעמטע, מיט שיינע ליפן, אז זי פלעגט ריידן, פלעגט ער איר ליב האָבן קוקן אין מויל אַרײַן. איר טאָכטער קאטיע האָט געארבעט אפן זעלבן זאוואָד, וווּ ס'ארבעט טאָליעס מאמע. זייער עלטסטער איז געווען דער דײַטש שמעל־צע, נאָר טאָליע האָט אים נאָך ניט געזען. טאָליע האָט נאָך ביכלאל קיין איין דײַטש ניט געזען, נאָר עפעס האָט אים געשטערט, פונקט ווי זי, די דײַטשן, וואָלטן געווען אומעטום, אפילע אינעם געקעכץ, וואָס ער עסט. מער איז בא דער מומע יוליען קיינער ניט געווען. אמאָל פלעגט נאָר אהער אַרײַנקומען אן עלטערער מענטש — דער פעטער קאָליע — ניר קאַלני וואסיליעוויטש, א הויכלעכער, מיט א שמאָל גראָו בערדל, ער פלעגט דאָ שטענדיק זיצן, ווי א היימישער, און טרינקען טיי. אלע אַוונט פלעגט ער דערציילן ניט. טאָליע האָט זיך קיינמאָל ניט געמישט אין די רייד פון די עלטערע, נאָר הערן פלעגט ער מיט גרויס נײַגעריקייט. איינמאָל האָט ער דערציילט, דער פעטער קאָליע, ווײַזוי די דײַטשן

האָבן אויסגעהארגעט אלע יודן אין פראַסקוראַוו. בא דער מומע יוליע זינגען געשטאנען טרערן אין די אויגן. די מומע האָט ניט געזאָגט גאָר-ניט. זי איז געזעסן און געשוויגן. טאָליען האָט געשטאַכן אין די אויערן און אין קאָפּ פון דעם דערציילן, ער האָט מוירע געהאט, אז ער קאָן נאָך אזוי שטארבן אויך, האָט ער אראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ אה די הענט און איז, קענטיק, דאָ באַם טיש זיצנדיק, אנשלאָפּן געוואָרן. די שכינים האָבן ניט געלאָזט, די מאמע זאָל אים וועקן, און ער איז די נאכט איבערגעשלאָפּן בא זיי. פון דעמלט אָן איז דער מומע יוליעס שטוב פאר אים געוואָרן אזוי ווי זינגע.

ער פלעגט אמאָל אליין ניט באמערקן, ווי ער גייט נאָך יוליא פיאַדאָר ראָונען פון צימער אין קיך, פון קיך אין הויף. זי פאָרעט זיך, רעדט צו אים, דערציילט אים אלערליי זאכן, און ער גייט איר נאָך. אז זי צערעדט זיך פון איר יונגל, וואָס די דניטשן האָבן געהארגעט, וויינט זי. זי וויינט שטיל און שוין, נאָר דאָס פאָנעם איז אינגאנצן בא-וואשן מיט טרערן.

טאָליע זשאַלעוועט זי זייער. און ער זאָגט איר צו, אז ער וועט אויס-וואקסן א גרויסער, וועט ער זיך אָפּרעכענען מיט די דניטשן פאר אלץ, פאר אלץ, נישקאָשע, ער וועט זיי קיין זאך ניט שענקען.

בא טאָליען איז אויסגעקומען, אז א פאָליציי איז ניט קיין מענטש, וויל ער איז א פאָליציי. אין בלויען אָנטאָן, אין גלאַנציקע קנעפּ, מיט פארדרייטע וואָנצעס אפן דיקן פאָנעם, פלעגט ער אלעמאָל קומען רופן די מאמע אין צירקל אריין. פינקטלעך צו צען אזויגער זאָל זי קומען מיט אלע דאָקומענטן.

אז די מאמע גייט אוועק אה דער ארבעט, ארט אים ניט, טאָליען, כאַטש ער בלייבט אה א גאנצן טאָג אליין. נאָר אז זי גייט אוועק מיט די דאָקומענטן, ציט זיך אים אויס א שאַ פאר א יאָר. ער זעצט זיך אוועק לעבן פענצטער און קאָן זיך פון דאָרט ניט אָפּ-רײַסן.

עס קלאַפט אים ווי מיט א פרוזשינקע אינווייניק אין פאָטיליע, אין מויל, איז אים טרוקן, ער איז גרייט אופציטערן, ווען ער זעט, אז אין

גאס גייען דורך צוויי מענטשן נאָכאנאנד. ס'פלעגט זיך אים דאכטן, אז איינער ניט און דער צווייטער פירט אים.

ער האָט בא יוליאַ פיאָדאָראָוונען זיך אָנגעהערט, ווי מע פירט מענטשן, ווי מע האָט דעמלט אוועקגעפירט איר זון...

אין פראַסקוראָו האָט מען ווינטער באנאכט אין א גרויסן ברענענדיקן פראַסט געפירט יודן נאקעטע און מע האָט זיי געקוילעט. אים דאכט זיך, טאָליען, אז ער אליין זיצט א נאקעטער, א הוילער אף דער קעלט און עס קלאפט אים א צאָן אין א צאָן. ער באמערקט ניט, אז ס'איז זומער אין דרויסן.

די טיר האָט זיך געעפנט. טאָליע האָט אופגעציטערט. נאָר אפן פאָנעם האָט זיך בא אים גלייך באוויזן א שמייכל: ס'איז געקומען די מאמע.

פארוואָס זשע האָט ער זי ניט געזען אין פענצטער?
ער איז אראָפּ פון דער באַנק און איז אוועק דער מאמען אנטקעגן.
— נו, וואָס? — האָט ער קוים ארויסגעבראכט פונעם איבערגע-טריקנטן מויל.

— גאָרניט, — האָט די מוטער צוגעטוליעט זיין קאָפּ צו דער ווייכ-קיט פון איר ברוסט. זי איז ניט געווען קיין אומעטיקע. זי האָט גיך-גיך עפעס אופגעטאָן אין שטוב, געמאכט אן איבערכניס פאר טאָליען. אליין האָט זי אויך לעס אים עפעס איבערגעכאפט און איז ווייטער אוועק, ווי אלעמאָל, מינאסטאם אף דער ארבעט.

בא יוליאַ פיאָדאָראָוונען האָט מען זיך איינמאָל צערעדט און שוין עפעס צו אָפּן, אז זינאָדא פאָולאָוונא וועט שלעכט אָפּשניידן: דער פאָ-ליצי האָט זיך אף איר אָנגעזעצט און וועט זי שוין ניט ארויסלאָזן קיין לעבעדיקע.

זי וואָלט אים עפשער דארפן באצאָלן, אים שטעלן, בראַנפן אלע מאָל, ווען ער קומט...

ניקאָלי וואסיליעוויטש מיינט, אז טאָליעם מאמע טוט גראדע קלוג, וואָס זי האָט פאר אים קיין מוירע ניט. אזא כאזער דארף מען געבן איבערן ליטש און שוין... אריינפאלן צו אזא פיאָווקע אין די הענט, וועט ער בא דיר אויסזויגן דאָס כניעס אזוי, אז דאָס לעבן וועט דיר שוין סניווי ניט איינגיין.

טאָליע האָט ניט געהאט קיין נאטור זיך מישן אין די רייד פון עלטער-
רע, נאָר אז ער האָט געהערט בא יוליאַ פּידאַראָונען אין יענעם פּאַר-
נאכט, ווּיאַזוי מע רעדט פון זײַן אייגענער מאמען, איז אים געווען אזוי,
ווי מע וואָלט געסווישטשעט מיט אַ בניטש איבער זײַן נאקעטן לײב. קאָן
זײַן, אז ער האָט זיך אפּילע פּאַרקרימט בעשאַס־מײַסע פאַר ווייטעק.
„ווּיאַזוי באשטאַט מען אים, אָט דעם ווערעמדיקן הונט, — האָט
טאָליע געטראכט, — אָט די פּיאַווקע מיט וואָנצעס, ער זאָל מער ניט
גראָבן אַף דער מאמען?“

...טאָליע האָט זיך אַ סאך מאָל פּאַרנעשטעלט, ווי ער שטייט מיט אַ
האַס ארום דעם פּאַפּנדיקן פּאַליצײ און בראָקט אים אַף שטיקלעך.
אָט דער דיִקער און צעוואקסענער שווארצער פּאַליצײ האָט זיך באַ-
זעצט אַף לאַנג און אַף פּעסט אינעם יונגן קינדערשן מויעכל. ער האָט
פאַרנומען זײַנע אלע געדאַנקען.

איינמאָל זיצט טאָליע באַס טיש און קוקט אין אַ ביכל. נאָר ער
האָט, ווייזט אויס, נישט געזען פאַר זיך ניט קיין ביכל, ניט קיין טיש.
אים האָט זיך אויסגעוויזן, אז ער זיצט הינטערן דאָרף און היט דעם
טויטן פּאַליצײ... ער, מיט אים נאָך אַ כאַווערל אַ באַגלייטער, וואָס וועט
שטאַרבן און יענעם סאָך נישט אויסגעבן. זיי האָבן די דאָזיקע קלאַץ די
שווערע פאַרשלעפט אהער אין וואַלד, און ביז מע וועט אים באַגראָבן
אָדער פאַרשיטן, לײַגט ער און עס קריכן אַף אים ארום מורעשקעס, זשור
קעלעך, פּליגעלעך אַלערלײ. עס פּינטלט אַזש אין די אויגן. זיי האָבן אים
באַדעקט, ווי די געדיכטע אויסזעס אַף די בלעטער פון דעם דאָזיקן בוך.
קאָן זײַן, אז זיי וועלן אים פאַמעלעכן צעטאַטשען און צעפּרעסן, אז
פאַר איין נאכט וועט פון אים גאַרניט בלײַבן — בלויז ביינער, און מע
וועט אפּילע ניט דערקענען, צי ס'זײַנען מענטשישע, צי ס'זײַנען פּער-
דישע... די ביינער וועלן זיי אזוי איבערלאָזן און וועלן אַלעמאָל קומען,
זיי זאָלן אפּילע נאָכן טויט קיין רו נישט האָבן.

דערשראָקן און דערשטוינט איז טאָליע געוואָרן, ווען ס'האָט זיך
געפּנט די טיר און דער פּאַליצײ אליין, אַ געזונטער און אַ גלאַטער,
האָט, ווי אַ גייענדיקער באַרג, זיך אַרײַנגעשטעלט אין שטוב, און מײַסע
באַלעבאָם זיך געלאָזט גיין אין דער זומערדיקער, נאַכמיטידיקער שטיל-
קײט גלײַך אפּן יונגל.

טאָליע איז שיר ניט אומגעפּאלן פון שרעק. פון אָנפאַנג האָט זיך

אים געדאכט, אז דער דאָזיקער האָט זיך דערוויסט פון אלצדינג, וואָס ער, טאָליע, קלערט. עמעצער האָט אים אויסגעזאָגט, אז ער, טאָליע, וויל אים באַנראַכן, ער וויל אים פאַרשיטן און אלע טאָג צעשארן די ביינער זינע מיטן שטעקן.

טאָליעס מאַמע האָט ווידער געקראָגן א פאָוועסטקע אין געסטאפּאָ אַרײַן. דאָס האָט ער, דער זעלבער בלוט־אַנגעזויגענער פּאָליצײ, איר זי געבראכט.

בױז שפּעט אין דער נאַכט האָט די מאַמע געוואשן, געטרוקנט, גע־פּרעסט און צוגעפאַריכט. נאַנצפּרי האָט זי אויסגעצוואָגן טאָליען דעם קאַפּ, אים רײן איבערגעטאַן.

פאַרן אוועקגיין האָט זי אַרײַנגעטראָגן צו יוליאַ פּיאָדראָוונען א פּאַר ווינטערדיקע זאַכן. זי האָט עפּעס געבעטן די שכײנים פאַרן קינדס־וועגן... זי האָט זיך געקלאָגט, אז דאָס האַרץ זאָגט איר שלעכטס.

— עפּשער אוועקגיין פּונדאַנען? — האָט איר יוליאַ פּיאָדראָוונאַ א זאָג געטאַן, און עס האָבן זיך איר געשטעלט טרערן אין די אויגן.

— אויב מע וועט מיך נאָך הײַנטיקס מאָל אָפּלאָזן... — האָט איר זינאַדאַ פּאוולאַוונאַ, די מאַמע טאָליעס, געענטפּערט, — ווײַל מיר דאַכט זיך, אז דער שלײף אַרום האַלדז הייבט זיך שוין אָן פאַרצײען.

א פּולבלעכע טונקעלע פּרוי פון א יאָר צוויי און פּערציק האָט אַרומ־גענומען א בלאַנדע, אן איידעלע פּרוי פון א יאָר צוויי און דרײַסיק.

— איך בין ניט קיין פּרומע, — האָט יענע געזאָגט, — נאָר איך בין אײַך גרײט צײלעמען און זיך אליין איבערצײלעמען, עפּשער וועל איך פאַר אײַך עפּעס אויסבעטן... איר האָט נאָך הײַנט נאָרניט געגעסן? — עס גײט מיר ניט קיין עסן.

— נעמט טרינקט אויס א גלאָז מילך, איר טאָרט ניט אויסזען בלײַך.

טאָליע איז געזעסן באַם פענצטער און אלעמאָל אופּגעצײטערט. די צײַט האָט זיך געצויגן, ס'האָט אים וויי געטאַן דער קיין פון לאַנגן זײַן אָנגעשפּאַרט אין דער האַרטער פענצטער־ברעט. ס'האָט אים וויי געטאַן דער אונטערגע־הויבענער אַספּל, ס'האָבן אים געטרערט די אויגן פון לאַנגן קוסן אין איין ריכטונג.

איבער דער נאַס איז דורכגעגאַנגען א האָן מיט א גרויסן אויסגעבויר־

גענעם האלדז פערדערן און מיט דארע רויטלעכע ראָסנע פערדערן פונעם עק און די שפיצן פליגל. נאָך אים איז שטיל און מעיושווערדיק נאָכנער נאנגען א גאנצע טשערעדע הינער. זיי האָבן איבערגעשפאנט די ברייטע נאם, קעדיי, ווייזט אויס, טרעפן פון איין הויף אינעם צווייטן — דעם אנטקעגנבערדיקן.

טאָליעס בליק האָט זיך אָפגערוט אף די שטילע און שיינע אויפגעס. ער האָט אפילע געקלערט, אז אין דער נייטיקער שאַ וועלן זיי אויך צור שטיין צו אים אין קאָמפאניע. זיי וועלן פיקן די דייטשן, די פאָליציינען און געסטאפאָלייט. מיט אים וועט גיין א גאנץ כאַיל: די פערד וועלן זיי בריקען, טרעטן מיט די קאָפּעטעס, בייסן מיט די ציין, די בעהיימעס און די אָקסן וועלן זיי שטעכן מיט די הערנער. אלע־אלע וועלן מיט אים גיין אין טאָג פון נעקאָמע.

און... אז דער טאטע וועט קומען, וועט ער אים ניט דערקענען.

— ער, וועט ער זאָגן, — דו ביסט דאָך טאקע ניט געזעסן ליי-דיק, דו האָסט אונדז זייער שיין געהאַלפן...

נאָר דאָ האָט זיך געעפנט די טיר און יוליאַ פיאָדאַראָוואַ איז מיט שטילע טריט אריינגעקומען.

טאָליע האָט אופגעציטערט ווי געוויינלעך. נאָר ס'איז אים גלייך גער וואָרן א כידעש, וואָס יוליאַ פיאָדאַראָוואַ רעדט אזוי שטיל, ווי זי וואָלט זיך אין טיפן מיטן זומער צוגעקילט. און דער גאנג אירער איז אויך מאָדנע, ווי זי וואָלט זיך פון עמעצן גענאנוועט.

זי האָט אים פון דער גרינג ארומגענומען, טאָליען, ער האָט זיך ניט ארויסגעגליטשט פון אירע הענט, ווי ער וואָלט דאָס געטאָן אן אנדערש־מאָל. ער האָט געהערט, וואָס זי רעדט צו אים, ער זאָל ניט דורכלאָזן קיין איין וואָרט. עפעס האָט אין אים אינווייניק געברומט: „די מאמע דארף עס, די מאמע דארף עס האָבן“.

— טאָלינקע, — האָט אים יוליאַ פיאָדאַראָוואַ געזאָגט און זיך אזוי ווי ארומגעקוקט אין אלע זייטן, — אָט דאָ אין טיכעלע האָסטו עסן און נעם נאָך מיט א שטיקל ברויט פון שטוב, דאָס ברויט קאָנסטו נעמען אין בוזעס... דו הער אופמערקזאם, וואָס איך זאָג דיר... אז איך וועל אוועקגיין, וועסטו אויסווארטן א צוויידריי מינוט און ארויסגיין שטיל פון שטוב. גיין זאָלסטו צו אונדז אפן גאָרטן צווישן די פאסאָליעס און זיצן דאָרטן ביז נאכט. זאָלסט נאָר קיין מוירע ניט האָבן. אויב די מאמע

וועט קומען פריער, וועלן מיר דיך א רופ טאן פריער, אויב ניט, וועלן מיר צו דיר קומען און זאגן, וואס מע דארף ווייטער טאן.

טאליע האט זיך ניט געקענט אפרויבן פונעם נאָענטן מענטשן. ער האט זיך נאָך אזוי ווי אָנגעהאלטן אין איר אַסל, זיין רעכטע האנט איז געווען אויסגעשטרעקט אין דער ריכטונג פון דער טיר, כאַטש אין שטוב איז שוין קיינער ניט געווען.

אף דער בייט מיט די פאסאָליעס איז צווישן די טיטשקעס אינמיטן ווארעמען זומערדיקן טאָג געזעסן א קינד, א ינגעלע פון זיבן-אכט יאָר, א הויכניקס און איידעליניקס, מיט עטוואָס פארעלטערטער שרעק אפן פאָנעם. ס'זאָל אים ניט זיין אזוי אומעטיק און שווער צו זיצן אָן קיין שום טועכץ, האָט ער צעבונדן די פאטשיילקע, וואָס די מומע יוליע האָט אים געגעבן אין די סאמע הענט אריין. ער האָט פאר זיך דערזען אייער, א גרינעם אונגערעק, א פאָר פיכטע פשעניטשקעס און א ביסל זאלץ אין א פאפירל. ערשט איצט האָט ער זיך דערמאָנט, אז יוליאַ פיאָדאָראָוואַ האָט אים דאָך אָנגעזאָגט, ער זאָל מיטנעמען ברויט. פארוואָס זשע האָט ער עס ניט געטאָן? ער האָט דאָך געקלערט, אז ער וועט אויספילן און פארגערענקען יעדעס וואָרט, וואָס די דאָזיקע ליבע פרוי וועט אים זאָגן?!..

קעדיי ניט קלאַפן, האָט ער לאנג געקוועטשט דאָס איי, ביז די שאַ-לעכץ האָט א טרעשטשע געטאָן. ער האָט געשיילט, געשיילט און פלוצעם דערפילט, אז עמעצער שטייט לעבן אים... מיט פארשטומט געוואָרענע אייוורים האָט ער פאמעלעך אויסגעקערעוועט דעם קאָפּ און דערזען, אז לעם זיין סאמע אַסל שטייט א גרויסער גרויער הונט מיט א צעפנטן פיסק און ארויסגעלאָזטער צונג. טכילעס האָט זיך אים שטארק אָפּגעריסן דאָס געזונט: ער איז געווען זיכער, אז דער פאָליציי שטייט דאָ באַנאנד און קוועלט אָן פון פארגעניגן. ס'האָט געמוזט דורכגיין א היפשע וויילע, ביז ער האָט געפויעלט בא זיך, אז ס'איז א פאָשעטער פארבלאָנדושע-טער הונט און פאר אים איז נישטאָ וואָס מוירע צו האָבן.

טאליע האָט אים אָפּגעבראַכן א שטיקל געקאָכט איי. דער הונט האָט נאָכגעדרויט דעם קאָפּ און מיט זשעדנע אויגן געקוקט צו אים אין האנט אריין. טאליע האָט אָבער מוירע געהאט, יענער זאָל בא אים ניט א כאפ טאן דאָס עסן מיט דער האנט אייניגעם, האָט ער עס א וואָרף געטאָן אין א זייט.

דער הונט האָט ניט דערזען וווּ, נאָר ער האָט עס דאָך אויסגעשמעקט
און מיט איין מאָל געגעבן א שלונג אריין. איצט שטייט ער שוין ווייטער
לעס אים און ווארט אף זיין צווייטער נאָב.

טאָליע האָט אָבער איצט ניט געוואָלט זען דעם הונט. האָט ער אראָפֿ-
געשלונגען א שטיקל הארט שיטיק געלכל אָן זאלין. דאָס איבעריקע האָט
ער צוריק פארבונדן אין טיכעלע און האָט אראָפֿגעלאָזן דעם קאָפּ, פאר-
מאכט די אויגן. דאָס האָט ער אזוי געוואָלט, דער הונט זאָל אוועקגיין.
טאָליע איז אזוי אינידרעמלט געוואָרן. אים האָט זיך געכאַלעמט, אז
דער טאטע שטייט אָנגעטאָן אין א שינעל מיט ברייטע פּאַלעס, וואָס
מאכן א ווינט. אין האנט האלט ער א פּאַזשאַרנע קישקע און שווענקט
מיט איר די ערד, סע זאָלן זיך אראָפֿשווענקען די דייטשן, מיט די פּאַלי-
ציען, מיט די געסטאפּאָס, מיט אלצדינג, פון וואָס ס'ווערט שלעכט אפּן
הארצן... טאָליע האָט מוירע, סע זאָל אלפּי־מאָעס אויך אים ניט אראָפֿ-
שווענקען איינינעם מיט יענע, האלט ער זיך אָן פאר עפעס א צווייג,
שטארק־שטארק...

דערווייַל האָט עפעס א פּלאַץ געטאָן. טאָליע האָט זיך אופגעכאפט
און דערפילט, אז ס'איז אים קאלט. יא, אין דרויסן האָט זיך אָנגעכמא-
רעט און ס'האָט געשפּריצט א רעגן.

טאָליען איז געוואָרן זייער ביטער אפּן הארצן, וואָס קיינער קומט
אים ניט רופן. טרערן האָבן אים גענומען לויפן פון די אויגן. ער וויל
צו דער מאמען. נאָר דאָ האָט ער דערזען, אז פונעם צווייטן עק גאָרטן
נייט אהער קאטיע.

אין ליידיקן שניער, וואָס אף יוליאַ פּיאָדאַראָוונעס גאָרטן, האָבן די
מינזעלעך געגעבן צו וויסן איינס דעם צווייטן, אז עמעצער איז דאָ און
נייט ניט אוועק פונדאנען.

דער עמעצער איז געווען דער זיבן־אכטיגריקער טאָליע, וואָס האָט
שוין געדארפט מיט געדאנק פון א גרויסן טייער האלטן זיין באהעלטע-
ניש און אָנווענדן דערביי אלערליי קלוגשאפטן און געניטקייטן.

פונדאנען האָט זיך עס געקאָנט צו אים נעמען? פאר זינע זיבן וויי-
טערס און אכטהאלבן זומערס, וואָס ער האָט אָפּגעלעבט אף דער וועלט,
האָט ער נאָך ניט באוויזן אופטאָן נישט קיין גוטס און נישט קיין

שלעכטס. זיין אופגאבע איז געווען וואקסן, איינזאפן אין זיך פארשייד
דענערליי געניטקייטן, קענטענישן.

די אופגאבע פון דער געזעלשאפט (אין פערזאן פון טאטע-מאמע) איז
געווען אים אופציען, אים ניט אויסטוילן מיט קיין זאך פון מיליאנען
קינדער זינע גלייכנס.

נאָר... דאָס ייִנגעלע טאָליע זשוק איז א ייִדיש ייִנגעלע, וואָס איז מיט
די אנטלאָפענע ניט אנטלאָפן און מיט די געשאַכטענע ניט געשאַכטן
געוואָרן. א ייִדיש קינד איין-אליין.

אלע טכילעס אָונט פלעגט טאָליע ארויסקריכן פון שײַער דורך אן
אָפגעשטאַנענער קלאַץ מיט דער ליידיקער פלאַש און נעמען אַר צוריק א
פריש פלעשל וואסער און א פריש טאַרבעלע מיט עסנווארג, וואָס איז
געלעגן פאַר אים אָנגעגרייט אַר אן אָפגערעדט אָרט, — א שטיקל ברויט,
א שטיקעלע קעז, אן אָפגעקאַכט איי. אמאָל איז דאָס ברויט אפילע געווען
באשמירט מיט פוטער. אלס צוגאַב פלעגט ער דאָרט צומאָל געפינען א
פאָר יונגע טריסקאווקעס, אן עפל, א פלויס. מיטן עפל האָט זיך טאָליע
לאנג געשפילט, איידער ער האָט אים אופגעגעסן.

קומענדיק מיט דער פרישער פאַרציע עסן, האָט ער שוין געקאַנט גיין
שלאָפן. דאָס איז געווען פאַר אים א מין זייגער.

אויך מיט א געלעגער האָבן אים די גוטע מענטשן באזאָרגט. טאקע
דאָ, אין נרויסן היירקאסטן, האָבן זיי פאַר אים אוועקגעלייגט א מאטראַז,
א קישעלע און א קאפע אַר צוצודעקן זיך.

שווער איז אים געווען זיך צוגעוויינען צום געדאַנק, אז ער לייגט
זיך שלאָפן איינער אליין און קיינער איז לעם אים ניטאָ.

ער פלעגט זיך וועלן פארשפילן מיטן עפל אָדער מיט דער פלויס,
קעדיי ניט וויינען, נאָר די טרערן פלעגן אים ארויסשפרודלען פון איינ-
ווייניק, פון זיך אליין... פארוואָס?.. פארוואָס איז די מאמע דאן ערגעץ
אוועקגעגאנגען? מע האָט דאָך שוין געווען איינגעבעטן די עלטסטע... ער
איז דאָך שוין דאן געזעסן אַר דער מאשין צווישן פרעמדע פעק און
מענטשן...

איינמאָל האָט טאָליע פאַרקלערטערהייט אריינגעשטופט א פינגער
צווישן צוויי ברעטער פון דער דרויסן-וואנט און מיטאמאָל זיך ארומגע-
קוקט, אז ער קאָן אים ניט ארויסשלעפן אַר צוריק. ער האָט זיך זייער
דערשראָקן. אים האָט ניט געאַרט דער פינגער, אים האָט ניט געאַרט,

טאָמער וועט וויי טאָן, ער האָט זיך דערשראָקן, וואָס ער איז צוגענאָגלט צו דער שטאל אין דער צײַט, ווען ער מוז זײַן פּרײַ (ער זאָל זיך קאָנען אין אן ענגער שאַ געבן א גליטש ארויס און ניט סטײַען). בלײַבן שטעקן מיט א פינגער אין אזא לאַנע, ווי ער איז, איז געפערלעך. מיט דער שטאל אייניגעם וועסטו אין ערגעץ ניט אנטלױפן.

ער האָט זיך גענוג אָנגעמאַטערט, ביז ער האָט ארויסגעשלעפט דעם פינגער, אן אָנגעמאַרדעוועטן, מיט אן אָפּגעריבן שטיקל הויט ביז בלוט. ער האָט געהאלטן דעם פינגער אין מויל, אים געווארעמט. דאָס האַרץ האָט אים נאָך געקלאַפּט. ער איז געווען אינגאנצן פארשוויצט, נאָר עס האָט אים האַנאַע געטאָן: „פונדעסטוועגן זיך ארויסגעריסן!“

קאטיע איז געפאָרן אין שטאָט אריין.
צו דער קאָמאנדירונג, וואָס מע האָט איר אויסגעשריבן, האָט זי אליין צוגעשריבן:
„מיט קנאבע.“

דאָס הייסט, אז זי מעג פירן א יוגעלע מיט זיך.
זיי האָבן געהאט קרויוויים אין פאָרשטאָט פון פראַסקוראָוו, און ס'איז בא זיי געבליבן, אז טאָליען וועלן זיי ווירעס־איז איבערפּעקלען אהין.
ס'איז געווען א כמארנער קויטיקער אָוונט.

דאָס מייַדל איז געשטאַנען אפן קויטיקן פּוסטלעכן וואָקזאַלכל און זיך אָפּגעגעסן די גאל:
מע האָט אָפּגערעדט מיט טאָליען, ער זאָל קומען צום אכטן וואַגאָן, זי וועט אה אים ווארטן... ערשט איצט זעט זי, ווי נאריש סע האָט זיך באקומען. אזוי רעדט מען אָפּ מיט א קינד?

מע האָט דאָך געקענט באצײַטנס מאכן אזוי, אז דער פעטער נײַ קאַלני וואסיליעוויטש זאָל שטיין מיט אים פונדערווייטנס ביזן צווייטן קלונג. און איצט... וואָס קומט ארויס פון דעם, וואָס זי פאָרט, אז דאָס גאַנצע פאָרן איז געווען אויסגערעכנט נאָר צוליבן קינדס־וועגן.
דער צווייטער קלונג... יעדער רעגע איז א רים פונעם הארצן. אָט שמעלט זי שוין א פום אפן טרעפל... און דאָ האָט זי פלוצעם דערפילט א קיל קינדערש הענטל לעבן איר פרייער האנט.
זי האָט זיך אפילע אזוי ווי דערשראָקן פאר אומגעריכטקײַט, זי האָט

זיך אָבער גלייך באדאכט און א דריק געמאָן די באקאנטע צארטע פינגערלעך.

וואָס א קלוג קינד איז!..

ס'האָבן זיך איר אויף געשטעלט טרערן אין די אויגן.

— אָ, — האָט ניקאָלי וואסיליעוויטש זיך א כאפ געמאָן, ווען ער האָט אין א רעגע ארום דערפילט אינדערפינצטער, אז דער אף וועמען זיי האָבן אזוי געווארט, איז שוין דאָ. ער האָט געוואָלט עפעס זאָגן, נאָך דער נאָרגל איז געוואָרן פארקוועטשט.

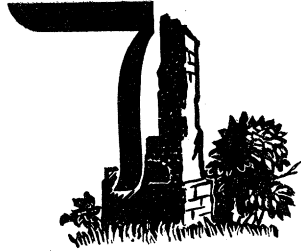
צוויי הערצער האָבן אין אַיילעניש און אין אַינשטעלעניש מיט געדאמטער מוידע זיך געהויבן אפן צווייטן טרעפל צום וואגאָן־שוועל, און די באן האָט גערירט.

„פאָרט געזונט, — האָט דער באַיאָרטער מענטש אין הארצן נאָכגערופן דעם אָפנייענדיקן צוג, — פאָרט געזונט!“

ער האָט אראָפגענומען דאָס היטל און מיט א ציטערדיקער האנט אויסגעווישט די נאסע פאָטיליצע.

ער איז געבליבן שטיון א וויילע אפן ליידיקן פינצטערן פעראַן. אין א געדיכטן געמיש פון שווערע געדאנקען האָט זיך איין ליכטיקער געדאנק אויסגעשיילט דייטלעכער פון די איבעריקע: צום שלעכטן וועט דאָך אמאָל קומען א סאָף.

און ער האָט מיט באפרידיקונג אזוי ווי א זאָג געמאָן צו זיך אליין: — נישקאַשע, דאָס לעבן לעשט זיך ניט אויס... דאָ און דאָרט וועט זיך נאָך פארהיטן א פונק אף צעבלאָזן פֿיער.

ער עלטערער לייטענאנט גארבער איז נאך א יונגער מענטש — עפשער דריי־סיק, עפשער צוויי און דרייסיק יאָר, אן איידעלער, עטוואָס העכער פון מיטעלן וווקס, שוואַרצע בלישמשענדיקע אויגן, ווייסע אויסגעשניערטע ציין, א צארטער שמייכל.

ער האלט מילכקאָמע, דער יונגער פּריַנט אונדזערער, שוין קנאפע פיר יאָר.

אין א שליכעם, וואָס ער האָט גע־דארפט אויספירן פאר זײַן קאָמאָנדר־שאפט, איז דעם כאַווער גארבער אויס־געקומען דורכפאָרן פארביי זײַן אייגן שטעטל.

פון די צײַטונגען האָט ער זיך דער־וווקסט, אז דאָס שטעטעלע איז פאר־ברענט. ס'האָט אים געגעבן א גוטן סמיקע באם האַרצן, נאָר זיך פאָר־שטעלן דאָס שטעטל, ווי עס האָט אויס־געזען גאַנצעהייט און ווי עס זעט אויס איצט, האָט ער, דעם עמעס געזאָגט, ניט געהאַט ווען. ניט געווען די פּריַע מינוט.

ביים זײַן קאַנט האָט זיך באַפּריַיַט, האָט ער אָנגעשריבן א בריוו אפן נאָמען פון דאָרפראַט. זיך נאָכגעפּרעגט אפן טאַטן.

דער ענטפּער איז געווען דערשיטערנ־דיק:

„אינער פאָטער, כאַווער עלטערער לייטענאנט, איז אומגעבראַכט געוואָרן אפן שרעקלעכסטן אויפן. אונדזער

**דער יינגסטער
פון די קינדער**

שטעטל עקזיסטירט נאָר אין די ביכער. דער סוינע האָט עס פארברענט". גארבער האָט געזוכט אין געדאנק זיך פאַרצושטעלן זײַן טאטן, מיט דער שיינער גראַווער באַרד; זײַן געמיטלעכן אַלטן טאטן, דעם גוטמוטיקן האָרעפּאַשניק פון שטעטל. ער האָט אים אָבער ניט געקענט אויסטיילן באַזונדער פון די אָנגעהויפטע קאַרבאַנעס, וואָס ער האָט זיך אָנגעזען אַף זײַן וועג.

אין אָט דעם-אַ שטילן האָרעפּאַשנעם ייִדן האָבן דײַטשישע, זיך פּרײַד לעך מאַכנדיקע מערדער געשלעפט פון געלעגער, פון זײַן אַלטן אײַנגעזע-סענעם הויז, קעדיי אים איבערענטפערן מיט זייערע אייגענע הענט צום ביזאָיענדיקן טױט.

אַט אזױ-אַ פירן זיי מילכאַמע: אויסער דער מעכטיקער טעכניק, אוי-סער דעם ווילדן ראַצכישן געיעג נאָך פרעמדע לענדער, נאָך פרעמדן האַב-און-גוטס, האָבן זיך נאָך גענומען אופלעבן די מיטלאַלטערלעכע שכיטעס. קוילען אַלטע לײַט און קלײַנע קינדער איז באַ זיי געוואָרן אַ שטייגער-זאך.

און ווידעראמאָל דער טאטע צווישן נאָך אַ פאַר מיניאָנים עלטערע מענטשן, אזעלכע ווי ער. די יוגנט איז דאָך פון שטעטל אוועקגעפאַרן. ווער ס'איז אוועק אַף דער מילכאַמע, און ווער עס האָט זיך עוואַקוירט. אָט קומען דאָך צו אים אָן בריוו פון יערעוואן, פון בײַסק, פון אור-גענטש און משימקענט.

ער דערזעט פאַר זיך פּלוצעם דעם אַלטן טאטן זײַנעם. ער ווייסט ניט, דער אַלטינקער, צי דאַרף ער נאָך עפעס זאָגן דעם גאַזלען אין דער שאַ פון ווידע.

אין די עלטערע ייִדישע שריפטן זײַנען דאַפקע געווען אָנגעוויזן געוויסע רעצעפטן, געוויסע מיטלען פאַר אן ענגער שאַ, בעשאַם דיר קומט אויס זיך טרעפן מיט אזעלכע, וואָס ווילן דיין בלוט. שטייט דאָרט געשריבן, אז מע דאַרף טפילע טאָן צו גאָט. אויב עס העלפט ניט, דאַרף מען זיך אויסקויפן מיט מאַטאַנעס. אויב אָבער דאָס גילט אויך ניט, דאַרף מען גיין מיט קויעך, דאָס הייסט מילכאַמע האַלטן.

און אים האָט זיך גראַדע געדאַכט... אַ כאַלעם האָט זיך אים געכאַ-לעמט, אז זײַן האָרעפּאַשנער טאטע איז ערגעץ צווישן די פאַרטיזאַנער: מיט די שכינים זיך דורכגעריסן אין וואַלד ארײַן. ער וואָלט עפשער ניט געקענט דורכקומען מיט דער ביקס, מיטן אווטאָמאַט, נאָר ער האָט גע-

קענט האלטן א האק אין דער האנט, א קאסע, א האמער... ער האָט גע-
קענט גלאט צוניץ קומען אין דער מאכנע אף פארשיידענע ארבעטן,
אפילע לעם דער קיך, די פערד, לעם וואַס'ס'ניט-איז. אך, וואָלט דאָס
געווען פאר אים א קאָוועד און א געפינס, ווען ער טרעפט ערגעץ דעם
טאטן זינעם זיך אומקערנדיק פון דער מילכבאָמע. ער וואָלט גאָר אַ-
דערש וויסן, ווי אים ערלעך צו האַלטן.

נאָר ניין, איצט ווייסט מען שוין אלץ אף געוויס.
איצט, ווען זינע קריגער ציילן צו די צעשאַסענע פאשיסטן, וואָס
זינגען געבליבן אפן שלאכטפעלד, קוקט ער זיך שטארקער איין אין די
געפייגערטע צורעם אין זייערע. איצט איז צוגעקומען נאָך א פונקט צו
דעם באשולדיקונגס-אקט, און ניט פון די קלענסטע: אן אלטער טאטע,
וואָס האָט קיינעם ניט געטשעפעט, ניט אָנגערירט קיין פליג אף דער
וואנט.

אָט דאָ, ווען גארבער האָט געדארפט דורכפאַרן וואָסערע צען קילאָ-
מעטער פארביי זיין היים, האָט ער אָפגערעדט מיט דער יונגער מיליטע-
רישער דאָקטערן, וואָס אין איר רעשום איז געווען די מאשין, אז זיי
וועלן אָנלייגן א קלייניקייט וועג און פאַרן דורך סירניצע.
דאָס מיידל איז, פארשטייט זיך, איינגעגאנגען דערוף.
אינעם נאָענטסטן דאָרף האָט דער שאַפער אָפגעקערעוועט רעכטס, און
די מאשין איז אוועק מיט באקאנטע וועגן.

ווען ער גייט צופום אָדער ווען ער פאַרט מיט א פור, וואָלט ער גע-
האט מערער מעגלעכקייט זיך איינצוקוקן אין די פעלדער, פארביי וועלכע
זיין יונגט האָט אמאָל געשוועבט. נאָר דער „ווייליס" טראָגט זיך מעשווע-
נערווייז, בארג-ארופן און בארג-אראָפן טאנצן אוועק פון אונטער זינע
רעדער, ווי אויסגעדוכטע און צופעליקע. דאָ שווינדלט דורך א יאר, דאָ
א ווינטמיל. אָט איז א בריקל, און מע פליט דורך פאר איין מינוט א
גרויס לאנג דאָרף.

ווינציקער ווי אין א שאַ ארום וואָלט דארפן זיין סירניצע, נאָר דאָס
שמעטל ניט מע הערט, ניט מע זעט, און דאָ איז נאָך דער פארנאכט
ארטן אינמיטן. עמעס, דער דרויסן איז א כמארנער און דערום זעט אויס
דער פארנאכט שוין צו נאָענט. מע קאָן דאָך אָבער אזויארום דורכלויפן
דאָס אָפגעברענטע שמעטל און עס ניט באמערקן אויך.
— פאַר פאמעלעכער! — האָט ער אומגעריכט אויסגערופן צום

שאָפּער. און א מאָדנער אומרו האָט אים ארומגעכאפט. אָט דאָ מוז דאָך שוין זײַן דאָס וועלדל, וווּ זיי האָבן זיך קינדווייז געשפּילט (כאָטש קארנ וועלדלעך און קארנ כיימלעך זײַנען דאָ פאראן בא יעדן דאָרף, לעם יעדן באשטאן?). אנומלטן, ווען די פּינאָנערן האָבן דאָ געהאט דורכגעפירט א מיליטער־שפּיל, איז ער, דוכט זיך, אין די דאָזיקע ביימלעך געלעגן מיט פּרידמאנען און מיט שאדורן (ווּ זײַנען זיי איצט?) — זיי האָבן געדארפט טשאטעווען און פארהאלטן יעדן „פארדעכטיקן“ דורכגייער... נאָר וווּ זשע זײַנען זיי פאָרט? מע זעט ניט קיין סימאָנים, ניט פון קיין יישעוו, ניט פון קיין כורוועס.

זיי פאָרן שוין לאַנגזאם... וואָס זאָל עס באטייטן? דאָס מוזן דאָך שוין זײַן די אלייע, וואָס געפינען זיך פון יענער זײַט שטעטל אנטקעגן דעם נאָענטסטן דאָרף!

ס'איז אים ניט שוין פאר דער כאווערטע, מיט וועמען ער פאָרט. פאָך שעט ניט שוין. עמעס, ער איז שוין א צוועלף — פופצן יאָר פונדאנען, נאָר ער פלעגט דאָך אָנפאָרן אהער פון מאָל צו מאָל (דאָס לעצטע מאָל איז ער דאָ געווען, ווען ער האָט באגלייט די מאמע אין איר לעצטן וועג, דאָס איז געווען צוריק מיט פינף יאָר). ער האָט אָפּגעשטעלט די מאשין און איז אראָפּ.

— מיר זײַנען דורכגעפאָרן, — האָט ער אומדרייסט און מיט א פארקלעמט הארץ א זאָג געטאָן.

ער האָט, אגעוו, נאָך איצט אויך ניט געוויסט אף זיכער, צי זײַנען זיי טאקע דורכגעפאָרן, נאָר די קאָרטשעס פון די גראָבע הונדערטיאָריקע ביימער בא די זײַטן שלאָך זײַנען פאָרט געווען א זיכער פון דער שויר נער לינדן־אלייע, וואָס דער סוינע האָט אויסגעדאָטן צוזאמען מיט אל־דאָס לעבעדיקע, אלדאָס נוצלעכע.

די דאָקטערן איז אויך אראָפּ. זי האָט אים אָנגענומען בא דער האנט: — כאווער עלטערער לייטענאנט, דוכט זיך, אז אָנאָ נייט עמעצער, מירן באלד קענען א פרעג טאָן.

און ווירקלעך, פונדערווייטן איז געגאנגען אן עלטערע דאָרפישע פרוי באַרוועס, אין א לאַנגן ניט קיין זומערדיקן בעגעד מיט א קאָרב אף די פלייצעס.

— כאָבינקע... זײַט אזוי גוט... זאָגט אונדז... וווּ איז דאָס שטעטל?
מיר זײַנען עס ניט דורכגעפאָרן?

— דורכגעפאָרן, קאָטעקלעך, דורכגעפאָרן... דאָס זײַנען די לײַדן,
איר וועט זיך אומקערן בא א האַלב ווערסט, וועלן זײַן דער בעסוילעם,
די דאָלינע און דער קלױסטער... נאָר ס'איז פון דעם אלעמען שוין גאָר
נישט ניטאָ, זאָל ער טרעפן בא זיך, דער טרױפענער, וואָס ער האָט דאָ
איבערגעלאָזן...

— באַבינקע, ער וועט שוין דאָס אויך ניט טרעפן, ער פוילט שוין,
ווי א הונט.

— זאָל ער, זאָל ער פוילן, מײַנע טײַערניקע.

די פויערטע מיט די באַרוועסע פים אונטער דער לאנגער סוויטע איז
אוועק מיט א זײַטיק וועגעלע, ווי אין אן ערנעז־לאַנד, און די מאשין
האָט זיך ווײַעס־איז אויסגעקערעוועט אפן ניט גאָר ברייטן שליאַך.
גארבער מיט דער יונגער דאָקטערן זײַנען געגאנגען איבערן וועג,
איבער וועלכן ער פלעגט אמאָל שפאצירן אין יאָמטעוו־טעג און אין
פרייע פארנאכטן מערער מיט כאוויירים, זעלטן־ווען — אַלײַן.

קעדיי טרעפן צו זײַן הײַמישער גאס, צום ווינקל, ווו ער איז אויס־
געוואקסן, דארפן זיי זיך לאָזן אהין, צום צווייטן עק שטעטל, דאָרטן, ווו
דער שפּיטאָל איז געווען (אָף אלץ דארף מען שוין זאָגן „געווען“). ניין,
ער האָט זיך אזוינס ניט פאָרגעשטעלט. געמיינט, אז ער וועט כאַטש
טרעפן מױמענס, אויוונס געבליבענע נאָך די הײַזער, און דאָ איז הײַר
לער בוריאן און קראַפּעווע, נאנצע בערג! פוננאנען האָבן זיי זיך אהער
אזויפיל אָנגעקליבן?

ווען ער האָט מער צײַט, בלײַבט ער דאָ נעכטיקן. ער וואָלט צעלײַגט
א פײַער. ער וואָלט מײַנאסטאמע ארויסגערופן א פוסק פון דער נאָרע
אָדער א האָז א דערשראָקענעם, וואָס האָט זיך באזעצט אָף די כורוועס
פון זײַן הײַם. נאָר ווו האָט ער צײַט אָף אזעלכע זאכן?! די מילכאָמע
איז נאָך ניט געענדיקט. און ער איז א סאָלאַט.

ער ציטערט איבער יעדער מינוט. ס'איז אים נאָך עפשער קײַנמאָל
ניט געווען אזוי טײַער די ליכט פון טאָג, ווי איצט, אָט־אָט דארף שוין
נאכט ווערן. און וויאזוי קאָן מען עס דען... פאקן אינמיטן אזא מיל־
כאָמע דאָס אײַגענע שטעטל און ניט דורכגיין דורכן אָרט, ווו ער איז
געוואקסן, ווו די מאמע האָט אים געלערנט גיין?!
די יונגע דאָקטערן האָט זיך מילר געטויליעט צו אים...

א שוועסטער, א קאלע, א כאווער א ליבער — איך ווייס ניט, ווער עס קאן זיין אזוי נאָענט אין א שאַ, ווען דאָס מויל איז בא דיר געד שלאָסן, די ציין צונויפגעקלעמט, ווען דאָס האַרץ יאָמערט אין דיר און די אויגן דארפן זיין טרוקן.

זיי זינען גענאנגען דורך די פּיכטע בערג קראַפּעווע און בוריאַן. קענטיק, אז דאָ איז טאקע דורכגעגאנגען א קליין רעגנרל. די זון האָט פארן אונטערגיין א גויסעסדיקן שיין אור געטאָן.

„שיין, שיין, זונעלע, פארגיי ניט אזוי גיך, לאָמיר זיך אַנקוקן אפ מיין געבורטשטאָט, אפן אָרט, וווּ מיין וויג איז געשטאנען“.

אָט האָבן זיי דערזען א שטוב. א שטוב ניט קיין שטוב — א שטאל א צונויפגעקלאַפטע, מיט א הויף, אפילע א ברונעם פארן הויף, און די באלעבאָסטע דרייט זיך דאָרט אום...

...ווארט נאָר, ס'איז דאָך א שכינע! ס'איז דאָך פעטראָס ווייב.

— מאָטריא, זע, דו לעבסט?.. פעטראָ לעבט אויך?.. ער איז אין דער

ארמיי?..

מאָטריא האָט זיך, קענטיק, דערשראָקן פאר אומגעריכטקייט.

— אין דער היים... — האָט זי אומדרייסט א שטאמל געטאָן.

פעטראָ איז ארויס אין זיין ליינענעם העמד, א באוואקסענער און אפ א סאך געעלטערט.

— הערשאָ! — האָט ער גלייך אים דערקענט און זיך שיר ניט

געוואָרפן קושן. — דאָס איז עפּשער דיין ווייב? ניין? און איך האָב געד

מיינט... קום! קומט אין שטוב אריין... קומט, איך בעט אייך!

— פעטראָ, איך קען ניט טרעפן צו אונדזער שטוב...

— וואָרעם ס'איז ניט גרינג אהינצו טרעפן. קום, איך וועל דיך פירן.

און זיי זינען אינדרניען אוועק.

— פעטראָ, זע, ס'איז ניט דאָס קליינע ברונעמל, וווּ מיר פלעגן געד

מען וואסער אפן סאמאָוואר — די סראָוועטקע? (דאָס וואסער איז דאָ

געווען גרוי, ווי סראָוועטקע, נאָר זייער זיס און געשמאק צום טרינקען).

— יאָ, ס'איז די סראָוועטקע.

— און דאָס איז דיין טאטנס הויף, פעטראָ?

— אונדזער הויף.

— און דאָס זינען מיר?

און ווי א קאלטער זאמד וואָלט אים אוועק איבער די באקנבוינער...

א כמארע האָט זיך פארצויגן פארן אויג, און א ציטער האָט ארומגע-
נומען דאָס נאנצע לײב.

די יונגע דאָקטערן האָט שטיל א פרעג געטאָן:

— מירן ווארטן אף אייך בא פעטראָן?..

און צו פעטראָן האָט זי געזאָגט:

— קומט — — —

אונדזער יונגער פּרינץ, דער עלטערער לייטענאנט גארבער, איז גע-
בליבן שטיין אנטקעגן זײן אָפגעברענטער היים. ער האָט גענומען מאַנען
באם זיקאָרן, ער זאָל אים גיכער באווייזן, וווּ וואָס ס'איז דאָ אמאָל גע-
ווען.

...דאָ — די טיר, דאָ — די לאָדן, דאָ — דער לייטער צום בוידעם,
דאָ — דאָס גערטנדל... און אינווייניק אין שטוב — גאָלע ליבע, גאָלע
גאָענטע...

...געטרייע הענט נעמען אראָפּ פון דיר ס'פארשטויבטע רעקל. דו
ביסט דאָך נאָרוואָס פון דער פּור... — א קוואַרט וואסער אף אָפּוואַשן
דעם הייסן שמערן, א גלאָז מילך אף שטילן דעם דאָרשט... וווּ זײט איר
אלע? וווּ זײנען זײ?

ער איז אריינגעקראָכן צווישן דעם ווילדוואַלד פון קראָפּעווע און
בוריאן, זיך געגעבן א לאָז אראָפּ אף די קני און גענומען טאפן מיט די
הוילע הענט די ערד.

— פארמאך, הערשלי, די אויגן. צינד אָן דינע אלע אינווייניקסטע
פייערן, זאָלן זײ דיר באלײכטן דינע בלוטיק-גאָענטע פארסארפעטע,
צעטראָטענע וועלטן...

און ער האָט אזוי געטאָן.

פּלוצעם האָט ער דערפילט א קילן ווייכן ריר אין שטערן. ער האָט
האַלב אופגעפנט די אויגן און וואָס... וואָס האָט ער דערזען פאר
זיך? — א שורע געדיכטע שמעקנדיקע קווייטן. די העל-בלויע צארטע
פּלאַקסן. יאָיאָ, די אלטע און שמענדיק יונגע לײבלעכע פּלאַקסן פון
פארן אַלער-פּענצטער. אָט שטייען זײ, ווי געווען, אף די פעסטע גרינע
שמענגלעך מיט לענגלעכע בלעטער באהילט.

איז אָט ווער ס'איז געבליבן היטן די היים?! די קווייטן, וואָס מיר
האַבן געפלאַנצט אין דער קינדהײט?

נו, פאל זשע צו צו זײ, הערשלי, טוליע איינן דיין היים פאַנעם אין

זייער שמעקנדיקער פרישקייט און ווער צעגאנגען אין געוויין. דו מענסט.
קיינער זעט דיך איצט ניט, קיינער איז לעם דיר ניטאָ.

אָט דיאָ קווייטן האָט ער מיט דער ינגסטער פון די שוועסטער
פארפלאנצט מיט א סאך יאָרן צוריק.

אז די קינדער זינגען זיך צעפאָרן אין די גרויסע שטעט, האָבן אלע
פרילינג די קווייטן זיך אויסגעשטעלט פארן פענצטער און געשמועסט
מיט דער בענקענדיקער מאמען (איר בענקען האָט דאָך קיין שיר און קיין
מאָס ניט געהאט).

— זיי וועלן קומען, זיי וועלן קומען, — האָבן די בלומען זיך גע-
וויגט און זינגען מאמעש געקראַכן אין פענצטער ארנין.

און די קינדער פלעגן טאקע קומען. זומער אין זומער פלעגן זיי
קומען צו טאטע-מאמע, צום גאָרטן, צו דער היים. — — —

...און... אז די מאמע איז געשטאָרבן, וואָס האָבן די בלומען געהאט צו
טאָן?

און אז דער טאטע איז געקוילעט, די שטוב פארברענט, דאָס שטעטל
כאָרעוו, וואָס האָבן דאָ איצטער די בלומען צו טאָן? אזעלכע ראָסנע,
אזעלכע פרישע און מיט גאָרנישט ניט געענדערט צווישן די בערג מיט
צעשמאָלצענעם גלאָז און ווילדער קראָפּעווע?

קאָן זיין, אז זיי ריידן איצט צו אים, צום ינגסטן פון די קינדער.
זיי מינדן אויס דאָס ווייטעקסדיקע און גייען גלייך צו צום טאָך.

— אָט וועט זיך ענדיקן די מילכקאָמע. האָב כאסענע, בוי אויס לעבן
אונדז דיין שטוב. אלע דריי כאסענע געהאטע שוועסטער און דער ברודער
מיט דער פרוי וועלן קומען צונאָסט, און זאָל די נאכלע ניט פארדאָרבן
ווערן...

פעטראָ האָט געשטעלט צום טיש בראַנפן, ברויט און האָניק.

דער שאָפּער און די דאָקטערן האָבן צוגעביסן.

אונדזער יונגער פּריינט האָט געזאָגט:

— עסט, עסט... איך וועל באלד...

ער האָט זיך נאָכאמאָל דערפרעגט בא פעטראָן וועגן טאטן.

— דאָ, לעם די שקאָלעס, — דערציילט פעטראָ, — האָט מען ארויס-

געפירט אלע יידן מיט לאָפעטעס אין די הענט... דאָס ווײַב דעם טאטנס
(די שטיפמוטער איינערע) האָט זיך נאָך געפרוּווט אנטלויפן... זי איז
געווען איבערגעטאָן אין אונדזערן, אין פויערשן אָנטאָן...
... שווער. זייער שווער פילן אונטער די פיס אן ערד, וווּ דיין טאטנס
אומשולדיק בלוט האָט זיך געגאָסן. און... זיך שיידן מיט דער דאָזיקער
ערד איז נאָך שווערער...
... אויסקאַרטשעווען זיי, פארניכטן די קלאָלע, באצאָלן פארן בלוט
פון די נאָענטע און באפרייען די ערד פון אירע שענדער!

דער עלטערער לייטענאנט גארבער איז געזעסן אין דער מאשין.
דער קילער אָוונט האָט אים ניט דערווייטערט, נאָר, פארקערט, גע-
נעענטערט צו דער יונגער באקאנטער.

ריידן האָבן זיי צווישן זיך ניט גערעדט, נאָר עפּשער האָבן זיך די
געדאנקען איבערגעגעבן.

צוויי הונדערט אכט און פערציק הויפן רעכענען זיך איצט אינעם
שטעטל. עמעס, דאָס זינען צומיינסטנס קעלערס און ערד־שטיבלעך.
אָבער פארמורזעטע קינדער־לעך לויפן דאָרט ארום, קלעטערן זיך צום
פאָטער אפן שוים און כעטן „פאפו“.

דאָס לעבן ווערט געבוירן פונסני.
פארניכטן דעם סוינע, ארומהאקן די קראָפּעווע ארום די קווייטן
און אויסבויען א שטוב. דעם טאטנס שטוב. און זאָל די סטעזשקע ניט
פארוואקסן ווערן.

די יונגע מיליטערישע כאווערטע קלערט, דוכט זיך, אויך דאָס זעלבע:
„אין דעם דאָזיקן שיינעם ווינקל — אויסבויען א שיינ לעבן...“
די מאשין פאָרט פאמעלעכן. אינעם מויעך זינען איינגעוועכט ביל-
דער פון דריי יאָר קאָרבאָנעס. קאָרבאָנעס צעוואָרפענע אה ווייטע שטרע-
קעס, נאָר פארן פאָנעם פאָכען קילע, פרישע קווייטן אה הויכע פעסטע
שטענגלעך — די קווייטן פון דער היים.

יין-און-צוואנציקסטער סענטיאבער. א פֿאַרכטיקע דאטע. אה פֿראָסט ייִדיש — א יאַרצײַט. דער דריטער יאַרצײַט פֿון באבי יאר.

אה א יאַרצײַט פֿלעגט מען בא ייִדן צינדן ליכט, זאָגן קאדעש. נאָר ס'איז נאָך עפּשער ניט אויסגעבויט געוואָרן דער זאל, דער רײזיקער טעמפל, וואָס זאָל ארײַנעמען אין זיך אזויפיל פֿייערן, אזא צאָל אָנגעצונדענע ליכט....

אָבער דאָ רוקט זיך אונטער א זײַט טיקער געדאנק, וואָס רוימט אונדז אײַן:

— נארעלע, עם ברענען דאָך פֿייערן אה גרויסע שעטעכן און אה ווייטע שטרעקעס. עם ברענען ליכטיק און פֿעֿר כּיך, עם פֿלאמען און עם פֿלאקערן דעם סוינעם אויסגעפּוצטע שטעט! בארעכן עם!.. נעם עם אָן אפֿן כּעזשבן פֿונעם הייליקן גרויסן יאַרצײַט.

ס'איז היינט דער 29-טער סענטיא-בער.

מענטשן גייען פֿון אלע עקן שטאָט צום באבי יאר.

איך האָב טאקע טיף אין הארצן זיך פֿון אָנהייב אָן געבעטן:

מינע פֿרײַנט, לאָמיר ניט פֿאַרן אין די טראמווײַען. לאָמיר גיין צופֿוס! לאָ-מיר בעסער גיין מיט דעם וועג, מיט די גאסן, וואָס זײַנען געווען פֿול איבער די ברעגן מיט די נאָך לעבעדיקע לײַד-בער פֿון אונדזערע ברידער. זיי זײַנען געגאנגען פֿון פֿאָדאַל און פֿון דעמײַעוו-קע, פֿון קורעניאָווקע און פֿון שוליאָוו-

באבי יאר

קע. גרויסר און קליין-וואסילקאָוסקע האָבן פארעטעריש ארויסגע-
לאָזן פון זייערע הויפן גאנצע און האלבע מישפּאַכעס, יונגע
און באיאָרטע, קליינע קינדער און אלטע לייט, אף דער לווואָוסקע האָבן
זיי זיך צונויפגעגאַסן ווי אין א טייך פון פארשניידונג און פון אומקום.
זיי זינען געגאנגען אָפגענארטע און באנומענע, געדיכט און צונויפגעטור-
ליעט און האָבן אָנגעוואָרפן א פאכער אף די, וואָס האָבן זיי צוגעזען,
כאָטש אייניקע פון זיי זינען געווען אָנגעטאַן אינעם בעסטן, וואָס מע
האָט פארמאָגט.

עפּשער קענט איר עמעצער די שוועסטער דאלין? אלטע, אלטע קעווער
אינוווינערנס זינען זיי געווען. די באיאָרטע צוויי פרויען, עמא מאר-
קאָוונא און יעווא מארקאָוונא?

דערשראָקן און פארווונדערט קוקן זיי זיך אָן איינע די צווייטע...
עפּשער איז עס נאָך גאָרניט? עפּשער איז דער אומגליק פון בליבן אָן
דער היים, אָן דעם איינגעזעסענעם ווינקל אפן פערטן שטאָק, ווי יעדער
שטיקל מעבל האָט דערציילט דעם אויג פון פרישן אריינגייער, אז דאָ
וויינען עלטערע צוויי פרויען פון לאַנג, פון לאַנג וויינען זיי שוין דאָ, —
עפּשער וועט דער דאָזיקער אומרעכט דערגיין ביז געוויסע ברעגן, נאָר
צום נעפעש האָט דאָס ניט? עס ווערן דאָך געפירט אזויפיל מענטשן —
א גאנץ פאָלק.

אָדאָ זינען אפילע דאָ באקאנטע כאָשעווע מענטשן און אלערליי. דער
דר. ריבאק מיטן ווייב, דער ראָוו פון ניישטאָט. און אָדאָ גייט דאָך
אפילע די אלטע ווארשאַווישטיכע... וואָס קומט ארויס, אז זי האָט שוין
יאָ געהאט קינדער און אפילע פינע קינדער? אָט איז זי דאָך אויך איינע
אליין. ס'וואָלט געווען גוט זיך אָנרופן צו וועמען פון זיי, נאָר ס'איז
דאָ נישט דער פּלאַץ.

עמא מארקאָוונא און יעווא מארקאָוונא האָבן קיין גרויסע פעק ניט
געקאָנט ארויסטראָגן מיט זיך. שוואכע, עלטערע פרויען. ווייכע קלומקעס
האָבן זיי פארוויקלט צוויי. דעם אלבאָם מיט די קארטעס נישט פארגעסן
אריינלייגן אהין, און די בעכערלעך, די געלע פארעלמערטע יערושע-
בעכערלעך. דער מוטערס לייכטער זינען זיי שווער. עפּשער איז ניט גוט,
וואָס זיי זינען אזוי געבליבן שטיין אפן פענצטער אונטערן פאָרהאנג.
וואָס? געדארפט געווען עפּשער אריינטראָגן זיי צו די קריסטלעכע שכי-
נים, צי בעסער געווען פארשטעלן טיף אין שאפע פון אונטן, טאקע

געדארפט... און דאָ, אין איין שורע איז נאָכגעגאנגען די קליינע צעניאָד
ריקע פּערעלע פון פינפטן שטאָק. א גוט מיידעלע — דאָס בעסטע קינד
אין הויף. נאָר זי האָט זיך געטוליעט און געהאלטן אין איין צופאלן צו
דער מאמעס פיס און זיטן, ווי קיינמאָל, און שטארק געשמערט מיט
דעם דעם גאנג, אזוי געשמערט, אז כאַטש נעם און שריי אָן אף איר.
און די מוטער פּערעלעס, וואָס איז אלע יאָרן געווען א שעמעוודיקע
און א שטילע, איז גאָר געווען פּריטשמעליעט פון דעם, וואָס זי איז אין
דער סאמע מיט, צווישן אזויפיל פאָרנעמע מענטשן, מיט איר נאטור
האָט זי זיך שטענדיק געהאלטן אָן א זייט אפילע אין שטוב בא זיך.
טאָ וווּ זיינען געווען אַניערע הערצער אין דער-אָ שאָ, שוועסטער
מינע, אין די טויזנטער, קינדער מינע, די קאפאָרע זאָל איך זיין פאר
אַינך!

... איז אַט פארוואָס מיר ווילט זיך עס, אז מיר זאָלן איצטער, אין
דריי יאָר ארום, גיין אהין צופום...
אין די טראמוויען, ווי ליכטיק עס זאָל ניט זיין, איז עפעס די
לופט צו וואַכעדיק און... א פרעמד אויג קאָן אמאָל אומגערן זיך גראַב
אָנרירן אָן מיין ווונד. יאָ, גראַב, און עס טוט שרעקלעך וויי, די וונד
איז נאָך ניט קיין פארהיילטע.

קארנע פיר יאָר, אז מע איז ניט געווען אין דער היים. און איצט האָט
מען זיך באגעגנט אלע אינעם טרויער-טאָג בא דעם טרויעריקן גאנג. מע
איז זיך צוגעפאָרן און צוגעפּעקומען פון אלע עקן לאַנד צו דער
באפריטער היים, און די מאמע-שטאָט דארף אונדז צוטוליען, אַטכאיען
און דערמונטערן, דער וועג איז געווען א שווערער און דערנערדיקער,
און די צייט פון צעשיידט זיין — פול מיט ביטערניש און פארלוסטן.
ערגעץ טיף אין געדאנק טוט זיך א דאכט, אז יעדערער פון אונדז
האָט זיך אריינגעשליכט צו זיך אין זיין פארלאָזענער נעסט, שטיל, אָן
איבעריקן פאראד און אָן פרידיקן געפילדער. מע פארשטייט עס, אז
פעק מיט צאָרעס און קלעמענישן דארפן בעהאדראָגעדיק אויסגעלאָרן
ווערן. ס'זיינען דאָ געוויסע אוולעס פון אייגענע, וואָס דארפן ניט צע-
קלונגען ווערן, וואָס דארפן געלויזט ווערן אָן ראש, ווי אזעלכס, וואָס
צווישן אייגענע דארף עס בלייבן. אָבער כּוּז אלע זאכן איז דאָך די

מאמע-היים אזוי כיינעוודיק און ליב (עפעס א קלייניקייט פאר די קיעווער אינוווינער — קיעוול!). דער מין ריינער הימל, די ווארעמקייט און די שעפע פון הארבסטיקע קאלירן, די גאלדענע בלעטער אף די ביימער און אף דער ערד, וואָס זיינען ווי א בענקענדיקע, גאלדענע געזעגענונג, א לינדנשאפטלעכער גרום, א פלאמיסקער קוש אין די פלייצעס דעם אוועק-געגאנגענעם זומער! צי דען האָט אויך פאר די דייטשן די שטאַט אזוי געשיינט? ס'קאָן ניט זיין! און דער וועג צום באבי יאר מיט דריי אָסיענס צוריק? צי דען איז די זון ניט געל געוואָרן דאָס אלץ צוזעענדיק?
מיר גייען צום הינטערן שטאַט.

היפלעך מענטשן קומען צו פון פארשידענע עקשטאַטישע געסלעך, און מיר דערקענען איינס דאָס צווייטע. די, וואָס ווייסן ניט דעם וועג, פרעגן ניט, ווייץ זיי זעען שוין, אז אלע גייען אהין.
אפן זון-באנגאַסענעם שליאך ווערט דער באשטאנד אונדזערער קלאָר:
א סאך פרויען, ווינציק — מאנצבלען.

און ס'איז קיין ווינדער ניט — די מילכקאָמע איז נאָך ניט געענדיקט. כאָטש זי גייט צו ענדע. און פאר אונדז איז דאָס ניט קיין קליינער שטאַלץ, וואָס אונדזערע יונגעלייט און באַכערס אין די סאָוועטישע שינעלן שלאָגן דעם סוינע, יאָגן אים אָן אן אָפשטעל...

מענטשן האלטן זיך צוזאמען, רעדן ווינציק, און דו קוקסט אף די גערונצלמע פענעמער, און אז דו זעסט, מיט וויפל יעסורים מענטשן זיינען אָנגעזאפט, וויפל פּיין היטלער האָט יעדן פון אונדז געבראכט, פארשטייסט, אז בא יעדערן, ווי נאָר דאָס קניפל וועט זיך אופבינדן, וועט זיך א שאָט געבן פּיין אן א שיר.

ווארעמע געוויינען דערטראָגן זיך שוין פון גוטן אָרט. דערום ווערן פענעמער פינצטער און אָנגעשטרענגט. מער שוואכע קאָנען זיך ניט גויר ווער זיין און ברעכן אויס מיט א קוויטש, מיט א שלוכצנדיקן אויסגעשריי.

די זאמדיקע אָפּריסן שיטן זיך פון אונטער אונדזערע פיס און רייסן אונדז מיט אראָפּ, אראָפּ.

גרויסע ארומגעפלאַכטענע ריוועס, זאמדיקע גריבער, קוסטן.
ווי זיינען מיר?

אָט דאָ איז עס שוין!?

די קני ברעכן זיך אונטער.

מענטשן זיינען שוין דאָ פאראן. פרויער פון אונדז געקומענע. נאָר קיין גוט-מאָרגן זאָגט מען דאָ ניט. און ווען איינער טוט א זאָג, אלפּיר טאָעס, קריגט ער קיין ענטפער ניט...

אונדזערע הערצער האָבן זיך אָנגעסיליעט איבער א היפּשן פּאַר-וואקסענעם שטיקל פּלאַץ, וואָס זעט אויס, ווי א פירעקיקער בעכער. אכזי, וואָס אף זיין דעק איז ניט קיין אויסגעטרונקענער וויין, נאָר בלוט, וואָס האָט אונטער רעגנס און שניי אָנגעוואָרן זיין קאָליר. אַט ליגט אופגעקנייטשט און פארברודיקט א שטיקל ווייס צייג, דאָס איז אמאָל געווען א העמד... אַן-דאָ ליגן האָר, וואָס האָבן איבערגעלעבט די, וואָס זיי האָבן אמאָל באצירט. דאָ זיינען זיי עפעס מוירעדיקער פונעם טויט אליין... אָפּגעריסענע בערד מיט דער הויט איניינעם... אן אלט היטל... קימאט אין דער סאַמע מיט, אין צענטער, שטייט א ווייכער אויסגע-ריבענער שוך, וואָס איז אראָפּגעפאלן אין דער לעצטער אומבאַשריבלעך כער רעגע, א רעגע, וואָס מיר מיט אייך זיינען ניט אויסגעשטאַנען, און דערום וועט קיין וואָרט אונדזערס ניט זיין אימשטאַנד אויסצומאָלן דעם אויסזען זיינעם, א שוך, וואָס א געשטרויכלטער פּוס האָט זיך מיט אים געשיידט אין דער זעלבער רעגע, ווען דער גוף האָט זיך אין קעסל פון מאָרד און געשרייען געזענגט מיטן לעבן. קיינער נעמט אים ניט פונדאַנען, קיינער רירט אים ניט פון אָרט צוזאַמען מיט א שטיקל שארבן אין צווייטן עק גרוב, א שטיקל ביון, וואָס איז פון איין זייט הויל און פון דער צווייטער באדעקט מיט הויט און ווילד-האַר. ער שטשירעט זיך ווילד צום הימל און מוסערט, דער דאָזיקער טייל פון געבענטשטן מענטשן-קערפער, דער דאָזיקער שאָליעך פון כאבי יאר, פון א נאַנצער פאַרפּינ-ניקטער איידע, פון א נאַנצער אין הונדערטער געקויפּלטער וועלט. ער מוסערט און מאָנט, ער דערלאָזט ניט קיין פּשאָרעס, ער וויל ניט קיין ראכמים. אויב ניט, בייסט ער זיך איין מיט זיין נאַקעטער אויסגעשטשיר רעטקניט דיר אליין אין הארצן. דיר אליין, כאַטש דו ביסט אן אייגענער, כאַטש דו ביסט ליב פון זיין ליב און בלוט פון זיין בלוט.

עס שטייען נאָך א פּאָר לעבעדיקע איידעס. האָלאָוועשקעס, געראטע-וועטע פון פּייער. זיי דערציילן אליץ אזעלכס, וואָס דער מענטשלעכער מויעך איז דאָ ניט פייניק אריינצונעמען און דאָס מויל איז ניט אימשטאַנד

איבערצוגעבן. נאָר מענטשן שטייען ארום זיי פון אינדערפרי אָן. אנדערע קלערן, אז זיי וועלן כאַטש עפעס באַגרייפן.
אלע אויגן זיינען רויט פון טרערן, די הערצער — אָנגעהיצט פון געוויין.

און מע וואַרט. מע וויל נאָך נישט אוועקגיין. עפשער וועט עמעצער קומען זיך אָנרופן צו זיי מיט א וואָרט.
מיין האַרץ וויינט אין אלע צעלעכלעך, נאָר עפעס ווייס איך אף געדוים, איך קאָן עס מעלדן אָפּן:

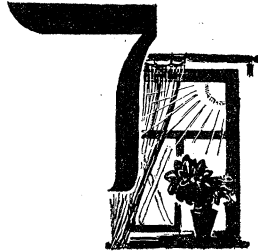
מיניע ברידער און פּריינט, מיר פאלן מיטן פּאָנעם צו דער ערד, מיר קאַטשען זיך אין אש, מיר שלאָגן זיך קאָפּ אין דער וואַנט, מיר ווערן צעגאַנגען אין טרערן. און צי קאָן עס דען אנדערש זיין, צי קאָן עמעצער קומען און זאָגן, אז ס'איז צופיל אזוי זיך קלאַפן מיטן קאָפּ אין דער וואַנט, אפן גרויסן בראַך, זיך צעקראַצן דאָס געזיכט מיט די דערנער און שטעכלקעס, וואָס וואַקסן דאָ בא די זייטן גרוב, ביז בלוט, ביז ווייטעק, ביז גרויס געשריי?..

און דאָך, מיניע לייבלעכסטע פּריינט, ווילט זיך מיר איינרוימען יעדן פון אונדז:

טייערע ברידער, לאָמיר זיך אופהייבן פון דער ערד, לאָמיר זיך ארומד טרייסלען פון אש און אופשינגען מיט דער גאַנצער ליכטיקייט, וואָס יעדער איינער פאַרמאָגט אין זיך... א מענטש, בא וועלכן מע האָט אָפּגעריסן א פּוס אָדער א האַנט און אפילע א פינגער איינעם, ווערט מיט עפעס געמינדערט און ווינציקער, ווי ער איז געווען. נאָר א פּאַלק, א פּאַלק, ווען ס'רײַסט זיך אויס אף אים א קלאָג, ווי ס'איז צו אונדז פאַרגאַנגען, א פּאַלק, אז מע פאַרטיליקט אים אף האַלב, און דריי פערטל, איז ווי א טראָפּן וואַסער, ווי א קיילעכל קוועקזילבער. דו שטשיפעסט אָפּ פון אים א העלפט, נאָר די צווייטע העלפט פאַרקײַלעכיקט זיך, פילט זיך אָן און ווערט צוריק גאַנץ.

לאָמיר זשע אופשטיין פון דער ערד, לאָמיר זיך אויסגלייכן!

אָס זײַנען געווען די ערשטע וואָכן נאָכן
אומקערן זיך פון דער עוואקואציע. פיל
האָבן שוין ניט גענלייבט, אז דער פינצ-
טערער אומגליק קאָן זיך אמאָל ענדיקן,
און אויב אפילע יאָ — איז צי וועלן
מיר עס דערלעבן?!

האָבן זיך טאקע די צאָרעס געענ-
דיקט און דאפקע מיט אונדזער ניצאָכן.
מיטן סיכל וועסטו עס קיינמאָל ניט
באגריפן, סײַדן זיך פארטיפן אין
מאָלסטאָים גרויס ווערק. עפּשער וועסטו
דאָרט געפינען א באַשייד, וויאזוי ס'איז
מעגלעך, אז א פאָלק זאָל זיך דערווערבן
ניצאָכן נאָך א שלאָל טיפע און גרינט-
לעכע מאפאָלעס, פון וועלכע ס'איז נאָר
אן אומעגלעכע זאך זיך ארויסצוקריגן
און קומען צו אוועלכן-ניט-איז שטאנד...
דער קריג איז שוין פארענדיקט. דער
זיג איז אונדזערער. מיר האָבן זיך
אפילע אומגעקערט אהיים צו אונדזערע
אויסגעקילטע, אויסגעליידיקטע הײַזער
מיט די אויסגעזעצטע שויבן און איבער-
געדרייטע שלעסער פון די טירן. ס'זײַנען
נאָך דאָ א סאך בײַלן אינערלעכע און
אויסערלעכע, און דאָך איז די פרייד
פון זײַן צוריק אין דער היים, בא זיך
אין שטאָט, די פרייד, וואָס איז איבער-
געקנאָטן מיט גוטער האָפענונג, נאָר
ניט צו באשרײַבן.

אף קרעשטשאטיק — א קליינע
שפּיזיקראָם, נאָר א ליכטיקע, עס שײַנט
פון די ווענט, פון דער סטעליע, ס'שײַנט
פון די שײַנע און שמויכלענדיקע פאר-

ווען-ניט-ווען

קויפערנס אין די ווייסע ברינולדיקע כאלאטן. זיי גיבן אונדז עפעס אָפּ קאָווער. שפּניו, ניט פון ערגסטן מין, איז דאָ גענוג אין די זעק, אין די שופּלאָרן און אַף די פּאַליצעס. דאָס איז אויך פון אונדזער קאָווער וועגן. צו אַט דעם-אָ געשמאַקן קרעמל זינען מיר געווען צוגעפעסטיקט מיט אונדזערע שפּינד-קארטן.

אויב דו האָסט נאָר מינץ אין טאש און די נייטיקע נומערן אַף די קארטן זינען נאָך ניט ארומגעשניטן, טאָ נעם מיט זיך א רענצעלע, א זעקעלע, א קוישעלע און גיי, וועט מען דיר גאנץ ליבלעך דערלאנגען אלץ, צו וואָס דו האָסט כיישעק.

איך בין דאָ, פארשטייט זיך, ניט איינער. איך טרעה דאָ מענטשן פון מיין גלייכן — באקאנטע און ווינציק-באקאנטע. מע איז אלע מיט עפעס באנייט. פריילעך איבעראשט. יעדער באגעגעניש איז א ניס פאר זיך. דאָ האָב איך זיך אין איינעם א פארמיטיק געטראָפן מיט מיין יונגער איבערזעצערן דאָבע לאזעבניק. איצט איז זי שוין א ביסל פארהארטער וועט געוואָרן, מענערישער, פעסטער — א מיידל מיט געזונטע פיסקעס, גראָבע באקן, פעסטע הענט און לעבעדיקע, ליכטיקע אויגן. די גרויסע אויגן שפּריצן מיט לעבן, וואָס באהאלטן ניט פון דער וועלט, אז זי, דאָס האמעטנע, אָבער שטייף מיידל, איז ניט קעגן צו נעמען כאס ארום, וואָס איר קומט און וואָס איר ווילט זיך. און ניט אָפּציען אין דער לאנגער באנק אריין און אפילע ניט אָפּלייגן אַף אין א וואָך ארום.

— זע נאָר?!

— אהא? — האָט זי זיך אויך דערפרייט, וואָרעם אונדזער טרעפן זיך דאָ איז אויך איינע פון די סאך פריידיקע אומגעריכטיקייטן. זי האָט מיט אימפעט אויסגעשטרעקט א גוטע, פעסטע האנט:

— סקאָלקאָ ליעט?! שוין לאנג זיך ניט געזען!

איך האָב מיט דער צווייטער, פרייער האנט זי ארומגענומען פאר דער פלייצע און שטייף צוגעדריקט צו זיך.

זי האָט זיך אומפאָרזיכטיק ארומגעקוקט.

איך זאָג „אומפאָרזיכטיק“, ווייל זיך דערפרייען איינס מיטן צווייטן מיט אזא אימפעט מעגן נאָר נאָענטע, אייגענע. איז ווען זי קוקט זיך ניט ארום אזוי „דערשראָקן“, וואָלט עס געווען טאקע גוט, עפשער זינען מיר טאקע אייגענע, וואָס האָבן זיך באגעגנט אינגאנצן אומגעריכט. — ווען זשע זעען מיר זיך? — פרעג איך.

— אפילע הײַנט.

— וווּ?

— פֿאַרט מיט מיר אפן הייליקן אָרט... איך בין נאָך ניט געווען בא דער מאמען.... איאָ, ס'איז א כאזערני פון מיין זינט?

— יאָ... וויפל אזייגער?

— זעקס...

— וווּ וועלן מיר זיך טרעפן?..

— איר וווינט אין איינער אלטער דירע?

— יאָ.

זי האָט א וויילע א רעכן געטאָן:

— גוט, זעקס, צען מינוט אף זיבן ווארט איר אף מיר לעם טראמווײַ אָפּשטעל. ראָג וואָראַווסקע און טשעכאַווער, מיטן פערטן פאָרן מיר גלייך אהין!..

דאָס מייַדל איז ניט פון די שייניקע און ניט פון די איידעלינקע. נאָר ס'צײַט מיך צו איר. זי איז מיר ליב מיט איר אימפעט, מיט איר פעסטקײַט, וואָס מאכט זי ניט צו שווער. קורץ גערעדט, א פעסט מייַדל, נאָר שטרענגט זיך ניט אָן אין שפּאַן.

... דעם גאנצן פארמיטיק זײַנען מינע געדאנקען שוין געווען פארט מאָן מיטן קומענדיקן שפּאַציר... כאַטש אפן פעלד בין איך שוין גראדע געווען, נאָר דאָבע שטעלט מיך ניט אָפּ. אהין צו גיין איז בא מיר ניט קיין באטרעף, בא וועלכער געלעגנהײַט ס'זאָל זיך ניט טרעפן. עמעס, ווען איך בין דאָרטן, איז ערגעץ טיף לאָזט זיך פילן די ווייטעקלעכע אָנצוהערעניש פון נאָכאלעמען. אָבער אונדזערע בעסוילעמס זײַנען פארט קוטעט אין גרינער פראכט, און מאָדנע, קום איך נאָר אהין, פיל איך אין מיין באזוך מער לעבן, מער גארנדיקײַט, ווי אמאָל אין טעאטער צווישן אן אויסגעפּוּצטן אוילעם.

ווען איך שעם זיך ניט, וואָלט איך שוין געווען באם טראמווײַ-אָפּ שטעל מיט א שאַ פרויער. אָבער איך האָב מיט אלע מיטלען אָפּגעשטופּט און אָפּגעצויגן דעם אומגעדולד, איך האָב זיך אָפּגעזוכט זײַטיקע און ניט קיין נײַטיקע טועכצן, ווייל פרוווי איך עפעס לײַענען, קריכט עם מיר ניט אין קאָפּ.

מינע שטוב־לײַט האָב איך מיט פארשיידענע אומדרייסטע אויסריידן

געמאָלדן, אז פארנאכט וועל איך הינט זיין פארנומען, אָבער ניט אף לאנג, נאָר איך וועל זיין פארנומען...

און אַן צען מינוט זעסט זיך אַ ביסל צוגעטשעפורעט, פארשטייט זיך, זיך צוגעקעמט לענגער, דעם קראוואט אויסגעבונדן מיט מער אכט...

... איך האָב ליב מענטשן, מענטשיכעס און קינדער, נאָר איצטיקס מאַל האָט מיר אין דעם זינען ווינציק וואָס גענאָלטן, מענטשן גייען צו צום טראַמוויר־אַפּשטעל, ווער מיט א פּעקעלע אונטערן אָרעם, ווער מיט א געפּלאַכטן קווישקל, מיט א פּאַרטפּעל. מע שטייט ניט לאַנג, ווער ס'טוט עפעס א פרעג, ווער ס'פרעגט אפּילע ניט, טוט נאָר איבערדריסיק א מאַך מיט דער האַנט און לאָזט זיך גיין מיט פּאַרניכערטע שפּאַן אראָפּ איבער וואַרְאַוּסקע.

סאַפּקאַלמאַה האָב איך זיך אי אַנגעשטויסן, אי איבערגעהערט, אז שוין פּון א פּאַר שאַ צוריק גייען ניט קיין טראַמוויען. די סיבע? — סיבעס זינען דאָ גענוג... אָדער ס'פעלט טאַקס... (מע זאָגט שוין ניט טאַקס, נאָר „טאַלס“), און עפּשער ריכטעוועט מען ערגעץ די קאַליע.

געקומען מינע, זיך צוגעשטעלט פעסט און אין דער זעלבער צייט גרינג, מיך א נעם געטאַן פאר דער האַנט נישט ווי מע גיט זיך אָפּ שאַלעם, נאָר ווי זי דריקט מיר אויס באַניטיקונג, וואָס איך קען האַלטן וואָרט... אָבער זי האָט איבערגעלייענט אף מיין פּאַנעם, אז עפעס איז דאָ ניט אלץ אין אָרדענונג. האָט זי קורץ א פרעג געטאַן:

— נו? וואָס קומט פּאַר?

איך האָב איר דערציילט, אז מענטשן גייען דורך און שטעלן זיך אפּילע נישט אָפּ. מאַשמאַעס, אז ס'איז שוין באַוווּסט, אז קיין טראַמוויע גייט ניט.

זי האָט מיך ווייטער גענומען פאר דער האַנט, ווי א היימישן און אפּילע א ביסל א נאַענטן, יינגער איז זי פון מיר בעסאכאקל מיט א יאָר זיבעצן־אַכצן. איאָ, ס'איז ניט אזא סאָך?.. איז מיר טאַקע טייער, וואָס זי האַלט זיך מיט מיר היימיש.

— נו? — האָט זי א זאָג געטאַן, ווי ס'שטייט זיך איר ניט אף

קיין איין אָרט.

מינע איבעריקע זיבעצן־אַכצן יאָר (און טיילווייז האָבן זיי שוין א מישפּאַכע אף די פּלייצעס) בעטן זיך אינדערשטיף: „לאָמיר נישט פיר־

נעמען קיין צו ענערגישע שריט, מיר קענען עס אָפלייגן אף א צווייט מאָל... אָבער איך מעג דען ארויסזאָגן, וואָס מיר קאָרטעט?.. איך קוק איר אין די אויגן און איך שוויג, דאָס זאָל הייסן, אז איך בין די געהאָרזאמקניט אליין.

— פּאָשלי? גייען מיר? — טוט זי מיך א נעם העכער דעם עלנבויגן, און כאַטש זי קוקט מיר אין די אויגן האַלב פּרעגנדיק, איז אָבער דאָ אינעם זעלבן בליק — אי נאָענטקניט, אי אָנגעשלאָסנקניט. און... מיר לאָזן זיך גיין לענגוים דער טויט־שטומער קאָליע.

— טאָמער וועט אונדז אָניאָגן א טראַמוווי, — זאָגט זי אין א שפּאס, — וועט נאָך דאָרט אויך בלייבן גענוג וועג צו פּאַרן... ריכטיק? — טוט זי מיר ווייטער א קוק אין די אויגן, און איר קוק איז אזא, ווי זי וואָלט זיך אינגאנצן אָנגערירט אין מיר. פון אזא קוק מוז מיר ווערן וואַרעם און גרינג אפן האַרצן... זאָל כאַטש זיין אף א וויילע...

פארוואָס עפעס אף א וויילע? וואָרעם כוין דעם, וואָס דער טאָג איז שוין קימאט אוועק, האָט זיך נאָך גענומען כמארען דער דרויסן. אז מע וויל ניט, נאָר מע דארף עפעס טאָן, קען איך זיך אונטערגעבן כיישעק...

איצט האָב איך זיך געזאָגט: עלעהיי ס'איז א נייטיקער גאנג... און אין עוואַקואציע, אז מע איז אָפגעשטאנען פון א צוג און מע האָט גע־דארפט גיין אין א פּרעמדן קאנט עטלעכע קילאָמעטער צופוס... און נאָך נישט זיין זיכער, צי דער צוג וועט דאָרטן וואַרטן?.. קורץ — אז מע דארף, דארף מען! איך זאָל נאָר ניט דארפן די גאנצע צייט זיך האַלטן מיט־קאָואַליער, איך זאָל מעגן א ביסעלע דערפילן מיניע יאָרן, ניט אזוי גרינג שטעלן דעם שפּאן...

זי איז אָבער א גוט קינד. זי קען מיר נאָך מאכן גרינגער. זי האָט זיך צו מיר א טוליע געטאָן מיט אן אַסל און מיר מאַמזעריש א זאָג געטאָן:

— איר וועט מיר דערציילן, וווּ איר זינט געווען די יאָרן. איך וועל אַיך דערציילן, וווּ איך בין געווען, און מיר וועלן אפילע ניט באַמערקן, ווי דער וועג וועט אונדז דורכגיין.

איך וואָלט וועלן, זי זאָל שוין זיין א ביסל מיניע, מיר זאָלן זיין פּרני אין אונדזערע באַנערן... נאָך וואָלט איך וועלן, איך זאָל זיין מער

מאנצבל... איך וועל איר באלד זאָגן: אַנקומען צו זונען-פארנאנג אפן פעלד... פאר די מייסיס שרעק איך זיך ניט. מירן זיין אינצווייען, און דאָס איז פאר מיר גרינג. אָבער פאר לעבעדיקע אין איצטערדיקער צייט קען מען מוירע האָבן — אין דער פינצטער... ווייט פון שמאַט... מע קען דיך אויסטאָן און דיך איבערלאָזן הויף, ווי די מאמע האָט דיך געהאט און דו זאָלסט אפילע קיין פיפס נישט טאָן...

— דאָבעלע, וויאזוי האָט מען דיך גערופן קינדווייז?

— דאָבע.

— אָבער דיין עמעסער נאָמען איז מיסטאמע דוויירעלע?..

לאָזט זיך אויס, אז מע האָט זי אזוי פארשריבן. און אזוי רופט מען זי פון קליינווייז אָן — דאָבע! בא איר זינען דיקע באקן, געזונטע פיס-קעס, לעבעדיקע, רייצנדיקע אויגן... דערווייזל ווערט נאכט.

מיר האָבן שוין איבערגעלאָזן הינטער זיך די שמאַטישע נאסן. אין די נאָכמילכאָמע-טעג איז מען ניט אזוי זיכער, ביים מע געפינט זיך אין א ליידיק ניט-באוויינט ווינסל. יא, אין קאָפּ ליגט עס מיר, אָבער דאָס לעבן גייט זיך. אָט באגעגענען זיך הינטערשמאַטישע הויזלעך. איך פיל, ווי עס טוט זיך דאָרט אלץ געמיטלעך. דער טאָג איז שוין צו ענדע מיט זינע זאָרגן. אין אויוון הייצט זיך, וועט זיין א ביסל ווארעם געקעכץ אה אָונט-ברויט. אָן-אָ זע איך לעס נידעריקן קליינעם פענצטער פון אינווייניק אן עמעסע ניי-מאשין, דאָס הייסט, אז די מאמע אָדער די שוועסטער קענען נייען, מע גייט אָדער צוליב פארדינען, אָדער פאר די שטוביקע נויטן.

איך האָב ליב א שטוב. איך האָב ליב קינדער. איך האָב ליב די אינווייניקסטע ווארעמקייט, וואָס גיט זיך איבער פון מענטשן צו זאכן, פון זאכן צו מענטשן, פון קינד צום דערוואקסענעם, פון מאן צום ווייב און פון קינדער צו זיי בידן.

אָט-אָ גייען שוין איבערן ברייטן שליאך געציילטע בעהיימעס פון דער פאשע... טיה-בייכיקע בעהיימעס מיט רייכע אינטערס. גרויסע הער-נער, שטאלטנע אזעלכע. מע הייבט דעם שטויב פון שליאך מיט די שפרייזן פון די קאָפימעס. זיי זינען שוין באלד יעדערער לעם איר שטוב. זיי האָבן זיך שוין ניט וואָס צו זאָרגן פארן רעגן, וואָס קלייבט זיך, ער

וועט עפשער יא גיין אָדער ניט גיין... טייערע בעהיימעס! וויפל זעט, וויפל באדאכטקייט אין איינער פאמעלעכן, רויקן גאנג! אייערע באלעבאטיס האָבן אייך ליב, איך ווייס, זיי היטן אייך אָפּ מיט פיטער, מיט א ווארע־מען טרונק, מיט א ריינער שטאַל. זיי וועלן אייך פארגרינגערן די שווערע אייטערס אָפּ נאכט, ס'זאָל זיין וווּ אַנצוזאַמלען פרישע מילך ביז גאַנצפרי... און אַט הייבט זיך שוין אָן דער האמעטנער לאנגער פלוויט פונעם באקאנטן לוקיאנאווער בעסוילעם.

איך בין דאָ ניט קיין זעלטענער גאסט...

וואָס עמעס איז עמעס — אין אזא שפעט־פארנאכטיקער שאָ איז מיר נאָך ביז איצט קיינמאָל ניט אויסגעקומען אַנצוהייבן דאָ מיין שפּאַציר. איצט זעט מיר דאָ אויס אלצדינג ניט אזוי ווי שטענדיק, אפילע די שרײַב־שטוב מיט אירע איינוווינער אפן צווייטן שטאַק, א ייִדישע פא־מילייע, וואָס זעט אויס האַלב דאָרפיש, א יונג ווייבל, וואָס איז אי א מוטער, אי א באלעבאסטע. אַט צעהאַקט זי א ביסל גראָבע ציגויפער־טראַגעדיע צווינגן. מיסטאַמע וועט זי קאָכן עפעס צום אָוונט־ברויט. איך האָב זיך צו איר אַנגערופן, זאָגט זי, אז דער מאן דארף באלד קומען פון דער ארבעט. די יינגלעך גרייטן די לעקציעס. דאָס קלענסטע דרייט זיך ארום דאָ לעס איר.

— נו, און וואסער האָט איר אין שטוב?

— ניין, אַטאָ איז נאָענט דער קראַן, — און זי ווייזט אונדז, קימאט צווישן די מאציוועס, לינקס פון דער שרײַב־שטוב, איז אַפגעצוימט א קליין ווירטשאפט־הויפל, און דאָ איז טאַקע אויך א טרויב פון דער וואַ־סערלייטונג און א קראַן אָפּ צו נעמען וואסער. ערשט דאָ דערפיל איך, וויאזוי אָפּ א נאַנצער נאכט פארבלייבן די היגע איינוווינער מיט א נאַנצער שטאַט מייסיס אלערליי: יונגע און אלטע, כאסאנים, קאלעס, קינדער, ריכע און אָרעמע, צוגעזעענע און פארלאָזענע... מיט עפעס בין איך פרווילעגירט פון אַט דער ווילער האַלב־דאָרפישער פאמיליע. אָבער דאָס ווייבל איז פאָרט, קיין איינהאָרע, געזונט און פולכלוטיק. זי האָט שוין געגעבן דעם מאן אירן זיבן קינדערלעך. צו נאָט א האָפּענונג, אז ס'וועלן זיין נאָך און נאָך... מיין דאָבע שלעפט מיך פארן ארבל, איך זאָל זיך איבעריסס ניט פארהאַלטן.

— דו ווייסט, ווהיין צו גיין?

צי איך ווייס? מע קען שוין באלד פארגעסן. די דײַטשן האָבן דאָ נישקאָשעדיק־ווױל געבאלעבאטעוועט. א סאך מאציוועס צעבראָכן, אומגעוואלגערט. אייניקע זײַנען דאָ... איך וויל זי פרעגן וועגן איר יונג פארשטאַרבענער מוטער, נאָר איך שמעל זיך ניט אײַן. אז ס'וועט אויס־קומען, וועט זי אײַן דערצײלן... ס'שטויבט א גרינגער און גאנץ ניט קיין דערקוטשלעווער רעגן. עפשער איז עס נאָר א סימען פון א רעגן, אָבער ער איז גענוג שפּאַרעוודיק. אונדזער אָנטאָן איז שוין פּינכט. דער אָונט רוקט זיך. אז מע וויל, איז עס נאָך ניט אָונט, ס'איז שפעט פארנאכט, און אז מע וויל, איז עס שוין טכילעס אָונט. און מיר האָבן אומבאַטראַכט פירגענומען א רײַזע צום טױטן לאַנד.

באַטאָג זײַנען עס צױמען, פארשיידענע דענקמעלער, וואָס זײַנען א מין צירונג. אין אָונט איז עס א מײַסיס־לאַנד. איך דאַרף ניט מױרע האָבן, איך האָב בא דער זײַט א קרעפטיק יונג מײַדל, וואָס איז גאַלע לעבן. זי געהערט צום לעבעדיקן פרויען־קיניגרייך, וואָס נעמט בא מיר אלע יאָרן שטאַרק אויס. דאָך — נאָנט עפעס כאַס האַרצן. מיר פאַר־קערעווען אין א זײַטיקער אַלײע. יא, די צױמען און די דענקמעלער זײַנען אלע פון אײַן שטיק, און דאָך איז יעדער — א „פאַר זיך באזונדער“. אין אַלגעמיין איז עס א רעשוס־האַראַביס, און דאָך איז יעדער צױס אינווייניק בא זיך — א רעשוס־האַיאָכיד: מײַן נאַטור, מײַנע מײַדעס, מײַנע גענג, מײַן געמיט...

דאָבע איז אוועק א ביסל אפריער. א סאך אָנגעפאלענע נאָך פאַראַ־יאָריקע נישט קיין צוגעקליבענע בלעטער, א סאך צווייגעלעך וואלגערן זיך און טשעפען זיך פאַר די פּײַס. דאָס רעגנרל שטויבט. די ביינהאַש־מאַשעס־דעמערונג ווערט געדיכטער... דאָבע האָט גרינג זיך א בײַג געטאָן צו אײַנעם א שטיין, צו א צווייטן און, ענדלעך, מיט א מין באפרידיקונג פון זוכן און געפינען, געבליבן שטיין. איך בין אָנגעגאַנגען צו איר און אויך איבערגעלײענט: „לאזעכניס פייגע, די טאָכטער פון רעב זאַלמען־הירש“.

געפונען דעם אדרעס, געפונען די דירע, נאָר די מיר איז פאַרמויערט און קיין שום שליסל נײַט אהער ניט צו. אין נײַטיקסטן פאַל גילטן דאָ א קירקע מיט א רידל... איך האָב געוואָלט אָפּגיין אין א זײַט, לאָזן דאָ־בען א רעגעלע אַלײַן מיט אירע דערינערונגען. אָבער זי האָט מיך ענער־ניש א שלעפ געטאָן פאַרן אַרבֿל, זיך א צי געטאָן צו מיר, ווי צו גאָר

א נאָענטן מענטשן. איך האָב א קוש געטאָן איר נאסע גוטע באק. זי האָט איינגעטוליעט דעם קאָפּ צו מיר אין דער ברוסט. אויך מיר האָט ניט געשמערט די פּיכטקניט פון מיין אָנטאָן... איך פארזיכער, אז אונד דער נאָענטקייט האָט מיט קיין זאך ניט פארשוועכט און ניט אָנגערירט די שטילע, הייליקע רו, וואָס איז דאָס שוטעף פון אייביקייט.

דאָבע האָט מיט א צווייגל א שאר געטאָן די בלעטער ארום קיווער. זי האָט זיך אָנגעהאלטן פאר דער אייזערנער צוים, וואָס האָט נאָך ניט פארלוירן איר נאטירלעכן גלאַנץ. דאָס צווייגעלע האָט זי ניט אוועקגע- וואָרפן. מיך האָט זי פעסט גענומען אונטער מיין נאסלעכן אָרעם, און מיר האָבן זיך געלאָזן גיין. נישט געזעגנטערהייט פון דער טויטן-היים צוריק צו דער וועלט, מיט וועלכער מיר זיינען געוויינט. דאָס צוויישיטאַ- קיסע קאָנטאַר-מויערל זיינען מיר פארבייגעגאנגען, ווי מיר וואָלטן גע- זאָגט: מירן בא איך ניט בעטן קיין געלעגער, נישט קיין איבערבניס, אונדז איז געבליבן א שאַ אָנדערהאלבן ביז צו אונדזערע היימען און עפשער נאָך ווינציקער...

ווי-ניט-ווי באגעגנט זיך א דורכנייער אָדער א דורכנייערן, ניט מיר דארפן מוירע האָבן פאר זיי, נישט זיי — פאר אונדז. דאָבע האָט צוגע- נומען מיין קוש, זיך ניט אָפגעשלאָגן פון מיר. זי האָט מיר אפילע געענט- פערט — גרינג און שטיף אָנגערירט מיט אירע ליפן מיין געזיכט, און מיר איז געווען גוט פון דעם... נישט אזוי ווי שמענדיק, ס'איז געווען א באזונדערס גרינגע גוטסקייט, כאַטש א גרינגע, נאָר אין דער זעלבער צייט א טיפע.

דערווייל דערזען מיר פונדערווייטנס באלויכטענע פענצטערלעך, וואָס באוועגן זיך און געענטערן זיך צו אונדז.

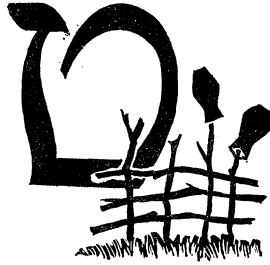
— זע! די טראמוויען גייען שוין!.. ביטע זייער, ס'שמערט ניט. בא- וועגונג און ליכט, ליכט און לעבן...

אָט איז די „דוהע“, ווו דער טראמוויי וועט זיך אויסקערעווען מיט זיין באלעבטן אייגענעם קלאנג אף זיך אָפצושטעלן, שטיין א וויילע און צוריק זיך לאָזן אין שטאַט ארין.

מענטשן, אי יונגערע, אי עלטערע, אי איינזאמע, אי האַלב-עלנטע, אי באגליקטע מיט א פאמיליען-היים, אנדערע אפילע אינצווויען, האָבן באפרייט פאר אונדז דעם וואגאָן. איצט קענען מיר פארנעמען פלאַץ

צווישן נאך אזעלכע, ווי מיר זינגען. אייניקע שטופן זיך, קעדיי צו פאר-
נעמען ניכער א בעסערן פלאץ, אנדערע פארנעמען זייער פלאץ רוים.
מיר האבן פארנומען ביידע איין באנק. די קליינע האָט זיך אין מיר
אָנגעשפארט, פארמאכט די אויגן. זי קוקט זיך נישט אום, ווי יענז מאָל
אין שפּיז־קראָם, ווען מיר האָבן זיך פּלוצעם דערזען.
זאָל אונדז זיין גוט?

דער האַלב־ליידיקער טראַמווי האָט גערירט פון אָרט.

ניערער ייִסראָליק מיט מאַרימען, מיט
פייגעלען!

אלע יאָרן שרײַב איך צו דיר און
כאַסמע זיך מיטן געוויינלעכן נאָמען.
איצט איז מיר אַרײַן א דור אין קאַפּ
זיך אונטערשרײַבן מיטן נאָמען „ייִצכאַס
זאָג“.

אינעמען וואָלט איך גאָר דאַרפן
שרײַבן „ייִסראָליק זאָג“.

זאָג מיר, טייערער ייִסראָליק, צי
מעג איך שרײַבן אַזעלכס, וואָס איך
ווייס נאָך אַליין ניט, צי ס'וועט זיך
בא מיר אויסקנעטן ווי ס'געהער צו
זײַן (איך זאָל בא אײַך ניט צונעמען
קיין צופיל צײַט אומזיסט), כאָטש פאַרן
איניען אַליין קען איך דיר קאוורן,
אז ער האָט בעפירעש די ווערט, מע
זאָל זיך מיט אים פאַרנעמען.

שוין א צײַט, אז מיר וווינען בא
מיין שוועסטער און שוואַגער אין
באָיאַרקע. דאָ איז ווײַל. גאָטס וועלט
איז אומעטום שײַן. דאָס איז דאָך אַלץ
באַקאַנט, נאָר איך האָב פאַרדראָס אַף
זיך זעלכסט.

סטיימש! שאַלעם-אַלייכעם אַליין
האַט דאָ א סאך זומערס געווינט (מיט
זײַן הויזגעזינד). מע זאָגט, אז אַרקע
קושנירדאָו איז א היגער, א געבוירענער.
אַן אוקראַינישער גאַנץ וויכטיקער
שרײַבער וולאדימיר סאַמילענסקאָ איז דאָ
באַהאַלטן אַרום קלויסטער (געשטאַרבן
אין 1925 יאָר), ס'שטייט אפילע איבער

**איינער, איינער
און נאך איינער**

(פון די בריוו צו ייִסראָליקן)

אים א פונדאמענטאלע מאציווע, און טו מיך א פרעג — ווייס איך ניט א וואָרט צו דערציילן.

וואָס זשע איז עס? צי דען בין איך אזוי פארברעכעריש גלייכגילטיק צו זאכן, וואָס זינען מיר אליין ניט ווינציק נעגייע?.. אָדער מיין שמענ-דיקע פאסיווקייט איז גירעם צו דעם?..
אנומלטן זאָג איך צו מיין יִדענע:

— סאָרל, ווייסט נאָר וואָס? לָאָמיר זיך דורכגיין קיין זאביריע (א דאָרף זיבן ווערסט פונדאנען).
— וואָס איז?

— דאָרט, — זאָג איך, — האָט געווינט טעווע דער מילכיקער!

— טאָקע? — זאָגט סאָרל. — איך גיי מיט אלע קאָוועדן!..

און מיר זינען אין כמארנעם גאנצפרי אוועק צופום קיין זאביריע. בא באנגענטע דורכגייער פרעגן מיר דעם וועג. מיר פרעגן אפילע אן איבעריק מאָל, „כטאָ פיטאיע — טאָי נע בלודיט“¹, און מיר ווייסן אפילע צו וועמען מיר פארגייען. דאָרט וויינט וולאדימיר ניקאָליעוויטש גארי-נאָוויטש, דער געוועזענער דירעקטאָר פון דער דאָרפס־שול. א מענטש מיט א סאך מיילעס, א סאך שיינע מידעס און ווייסט א סאך, איין קלייד ניקייט — ער קען סאנסקריט!.. וועגן דער באדייטונג פון אונדזער יידישן אלעפביים, פון יעדער אויסיע באזונדער, קאָן ער נאָך מיר עפעס דער-ציילן; ווייסט גוט געשיכטע פון פעלקער און פון לענדער, שוין אפילע לאנג פארשווגנדענע.

כויז דעם, וועט ער אונדז אויך עפעס קענען דערציילן וועגן דעם, וואָס ס'אינטערעסירט אונדז אצינד.

מיר גייען דורך א וואַלד פון דורכויסיקע הויכע טענענביימער.

פארגעניגן פון גיין האָבן מיר שוין. מיר גייען, מיר לאַכן, מיר באטראכטן די וועלט... בא איינעם נאָך א לעבעדיקן בוים איז ארומ גערויסן פון א מענטשלעכער האנט די קאָרע ביז זיין צופוסנס. א בייזוויר ליקע מערדערישע האנט האָט עס געטאָן! מיט גרויס שוועריקייט קען זיך נאָך די ווגנד עפשער בא אים פארצייען. נאָר גיכער איז עס א זיכערער טויט פארן שטאלטנעם הויכן בוים, וואָס איז נאָך איבערפולט מיט לעבעדיקע זאפמן. אָט דאָס טוט וויי.

¹ ווער עס פרעגט — יענער בלאַנדזשעט ניט.

א ביסל ווייטער טרעפן מיר, לינקס פון וועג, א גאנץ געזינדל מיט פריש אָפּגעזענענע פעניעס. זיי זעען אויס מיט זייער נאקעטקייט און ניקייט פיל געדיכטער, ווי די לעבעדיקע ביימער ארום.

אף אונדזער כידעשן זיך האָבן מיר גלייך געפונען א פארענטפערונג: — די ביימער זינען מיט זייער נאטירלעכקייט אף זייער פלאץ. פילט

מען ניט, צי זיי שטייען געדיכט.

א סימען פון א רעגנדל האָט ליניכט און איבערגעהיפערט געשפריצט, און וויל עס האָט אף קיין קאפ ניט פארשטעלט די ליבע זונענשיין, האָבן מיר פארשטאנען, אז עס שפילט זיך מיט אונדז מער צוליב אונדז דזער פארגעניגן וועגן, אזוי אז מיר פארשפאָרן זיך פאר דעם שרעקן.

אָטאָ צעגויען זיך צוויי געראמע שטעגן לעם די צופוסנס פון ברויט צעצוווינגטע אלטע קרעפטיקע וואַרצלען. און מיר האָבן דאָס רעכט זיך אָפּשטעלן און א טראכט געבן, אף וועלכן וועג קענען מיר אויצרעם און דימענטן געפינען, און אף וועלכן, כאַליע, זיך רוקאון-לענד צעברעכן. מיר לאַכן פון אונדזערע אייגענע אינפאלן, אָבער וועלכער פון די צוויי וועגן איז אונדזערער, ווייסן מיר טאקע ניט. שטייען מיר געאַרעמט און ווארטן, עפשער וועט זיך באווייזן א נייער דורכגייער.

„זיבן ווערסט“ — אויסריידן איז עס גרינג, ווי א גענעץ טאָן. אָבער זיבן ווערסט אָפּמעסטן טראָט בא טראָט ציט זיך טאקע אויס... עפשער גייען מיר גאָר ניט אהין, וווּ מיר דארפן? אינעמעסן! פארוואָס זעען מיר ניט אזוי לאנג קיין איין שטוב?.. פארוואָס הערט מען ניט קיין הינט האווקען?..

אָבער אָט איז אָנגעפאָרן א יונגערמאן אף זיין וועלאָסיפּעד און זאָגט, אז מיר גייען גוט:

— באלד וועט איר צוקומען צו דער הרעבליע, לינקס — די סאזשל-קע, און פון דאָרטן צו דער שול וועט שוין זיין ניט ווייט.

מיר קוועלן שוין ווייטער. פון אזא שפאציר קומט צו געזונט... פאר-וואָס זאָלן מיר זיך ניט אויסקלייבן יעדן טאָג אן ענלעכן דורכגיין זיך? אומבאדינגט!..

אָבער וווּ זשע איז פאָרט די סאזשלקע? און ווען וועט שוין אמאָל זיין די הרעבליע?..

— וועכט כאַטש אמאָל אופהערן, — זאָגט סאָרל, — די סאזשלקע וועט פון אונדז ניט אנטלויפן.

— גערעכט, — גיב איך שוין אויך צו און ענטפער מיט א גאנצער
קירע, — כאָטש זי קוקט אף אונדז ווינציק אויס, נאָר דאָס אָרט, וואָס
זי האָט ליב באַקומען מיט הונדערטער יאָרן צוריק, וועט זי אָפהיטן נאָך
הונדערטער יאָרן און פונדאנען אין ערגעץ ניט אוועקגיין. ביסט טאקע
זייער גערעכט...

נאָר אין א רענע ארום פרעג איך שוין ווינטער:
— פאָרט! ווען וועלן מיר אמאָל זיך טרעפן מיט דער סאזשלקע? דו
זעסט? אָט-אַ זינען נאָר אוועק בערעזעס!

— בערעזעס זינען זיך בערעזעס, — ווערט שוין סאָרל בעסער און
טוליעט זיך צו מיין אָרעם. — נאָר אָט-אַ לינסס לאָזן מיר זיך באלד
אראָפּ צו דער סאזשלקע.

— וואָס? דו זעסט שוין אין ערגעץ א סאזשלקע?..
— און דו זעסט זי נאָך ניט?

— אוי, יאָ! איך זע, איך זע! איך זע שוין אפילע פלויסן!..

און אליין די סאזשלקע האָט אף אונדז אָנגעשטעלט בלוין א ברעג
פון איר שיין, רינד אויג! און ס'איז מיר אריין א כינס אין הארצן... די
זון באַקט שוין דאָ צו צוביסלעך, אונדזערע פיס מעסטן שוין די הרעב-
ליע, זי איז נני און פריש אויסגערוט... אָט-אַ פאשען מיידעלעך גענדרו.
יינגלעך — שוין גרויסע שול-קינדער — באָדן זיך און שטיפן אין דער
וואסער. זיי זינען איבערגליקלעך, ווי די גאנצע וועלט וואָלט געווען
זייערע. אף זיי קוקנדיק, גלוסט זיך אונדז קושן די וואסער, די לופט,
די שפילנדיקע קינדער. ס'איז אונדז שטארק גוט פון זיי.

אן עלטערע פויערטע וועט אונדז באלד אריבעריאָגן. זי דארף אין
קלוימל אריין, אהין, לינסס, און מיר, — זאָגט זי, — זאָלן זיך גיין אזוי
גלייך, גלייך, וועלן מיר פון רעכטס האָבן די שול. איך וואָלט וועלן זען
די זאביריער לייט און נאָך ניט אוועקגיין פון דער עלטערער פויערטע,
זען, וויאזוי וועט זי זיך דאָרטן אינפאָרען מיט איר געברויך. נאָר מיר
דארפן דאָך גיין גלייך, גלייך...
צוויי דאָרפישע מיידעלעך, טייערע באַרדאסן מיט רוסיאווע צעפּלעך,
האַלב-נאַקעטע, געצערטלעטע פון דער זון, שפילן אין א גרין הויפל לעס
זייער ליידיקער שטוב. זיי שטעלן אָפּ די שפיל. באַטראַכטן אונדז א רעגע.
פרעגן איבער אונדזער פראגע און ענטפערן אונדז גענוי, ערנסט און

באדאכט, אז די שול איז „אָן טאם־טאמיטשקי, נא האַרבאַטשקו“¹. מיר זאָלן גיין, און גיין, און גיין, דאָרטן זאָלן מיר איבערשפאנען דעם „פּעד־רעלאַז“, אָט דאָרטן לעס דעם ברונעם, און ס'וועט שוין זיין די שול. ס'וויילט זיך נעמען די בארדאסן אף די הענט, האַלובען זיי און אויסקושן די פאריסענע באכיינטע נעזעלעך. אפילע דער כילעק פון „שטאַט“ מיט „דאָרף“ האָט זיך ערגעץ אָפגערוקט, הינט דער באגריף פון „ינד“ מיט „ניט־ינד“ איז אזוי ווי גאָר אף דער וועלט ניט געווען! און מיינסט, אז דער „האַרבאַק“ איז שוין דאָ? דער „פּעד־רעלאַז“ מיט דער שול זינגען שוין דאָ? ס'הייבט זיך גאָר ניט אָן!..

א יונגער האַלב־שטאַטיש־געקלידטער מענטש (זעט אויס צו זיין א יונגער לערער אין דער צייט פון זומער־וואקאציע) שטייט און רעדט מיט א הימישער פויערטע (א כידעש, וואָס זי איז איצט ניט אין פעלד), זי — באם פלוים פון אינווייניק, ער — באם פלוים פון דרויסן.

מיר צעפּרעגן זיך שוין ווייטער.

גיט ער צו צו אונדז. אים וויילט זיך שוין עפעס וויסן.

— איר דארפט עפעס אין שול?

— ניין, מיר דארפן צום דירעקטאָר.

— צו וועלכן דירעקטאָר?

— צו גארינאָוויטשן.

— צו גארינאָוויטשן? איז ער דאָך שוין אף פענסיע!

— יאָ, טאקע צו דעם, וואָס איז אף פענסיע.

— איז גוט. וועט איר אים טרעפן. ער שטייט דאָרטן אין הויף און

מאָלט א גרויסן פלאקאט. אָט דאָ לעם ברונעם, ווו דער גרינער בלעכע־נער דאך איז.

און ער לאָזט אונדז אָפּ.

מיר האָבן דורכגעלאָזן דעם ברונעם, פארזען דעם „פּעד־רעלאַז“, ווייל

ער פירט פאַשעט עפעס אין א פארצוימטן גאָרטן אריין.

— עך! — האָט דער יונגערמאן א מאך געטאָן צו אונדז פונדער־

ווייטנס, ווי איינער, וואָס מיינט — „בעספּאַניאטקעלעך“ — און האָט

זיך נישט געפּוילט אונדז אָניאָגן און אונדז אָנווייזן, אז אָט האָבן מיר

שוין דורכגעלאָזן דאָס, וואָס מיר באדארפן.

¹ דאָרט־דאָרטן, אפן בערגל.

מיר האָבן אים באדאנקט. זיך אומגעקערט עטלעכע שפאן.
 — אָט דאָ, — זאָגט ער, — קריכט אריבער איבערן „פערעלאז“,
 און דורך דער דאָזיקער סטעזשקע וועט איר גלײַך פארגיין.
 און... אן איידלקײַט פון א יונגערמאן: ער איז מיט אונדז ווייטער
 ניט געגאנגען. צײַט, זעט מען, האָט ער. נײַגעריקײַט — אויך. נאָר מע
 דארף זי גויווער זײַן און ניט קריכן אומגעבעטענערהײַט אהין, ווי מע
 רופט דיך ניט.

אומזיסט האָט זיך אונדז אויסגעוויזן, אז ס'איז א טױב שמעגל אין
 א פארשטאָפּטן גאָרטן ארײַן. דאָס שמעגעלע האָט אונדז גראדע פארפירט
 גלײַך צום דירעקטאָרס הויפּל, וואָס גרענעצט זיך מיטן געראמען שול-
 הויף. די שול איז אן איינשמאָקיקע. און אָט אין אן אָפּגעצױמט אינ-
 ווייניקסט ארבעטס-הויפּל בא א טיש שטייט אן עלטערער מענטש פון
 קוים מיטעלן וואָס — א יאָר עטלעכע און זעכציק. אפן טיש ליגט האלב-
 אָנגעשפארט א פירעקיק צוגעזעגט שטיק פאניער אָפּגעפארבט אין
 שווארצן, און אפן שווארצן מאָלט דער מאן מיט ליכטיקע פארבן גרויסע
 פירעקיקע אויסעם — א לאָזונג צום נײַעם שול-יאָר.

* * *

דער ווירקונגס-קרייז פון א ליכטיקן נײַסט:
 שאַלעס-אלייכעם האָט פארייביקט טעווייען, מיט זײַנע „פּסוקים“, מיט
 זײַן „גאָלדע-סערדצע“, מיט זײַנע טעכטער.
 „אי, טעווייעס טעכטער, ניט געדאכט זאָלט איר ווערן!“
 טעווייע אליין ווארפט שוין א שיין אפן עטלעכע מאָל אָפּגעברענטן
 און צוריק אויסגעבוטן דאָרף זאביריע, וואָס געפינט זיך ווייט — אין
 א זײַט פונעם בארימטן בויבעריק. און אין זאביריע גופע איז נאָר בא-
 הויכט און באלויבט דער קאָדעש רעב יאנקל שרײַבער, וואָס איז א סאך
 יאָרן געווען דאָ א געטרײַער ארבעטער, אן ערלעכער און גוטער שמיד.
 גארינאָוויטש רעדט מיט אונדז, ווי מיט אלטע גוטע באקאנטע. ער
 פארלאָזט די ארבעט, טוט זיך איבער און גייט מיט אונדז אפן דאָרף צו
 א שטוב, וואָס איצט וווינט דאָרט מיט זײַן געזינד א קרויסטלעכער פויער.
 נאָר די שטוב אליין שטייט נאָך אונטער איר אלטער שטרויענער סטריכע.
 דאָרט איז צוגעבויט א שמעלכל צו דער סאמע וואנט. די פענצמער פונעם

גרעסערן צימער זינגען נאך טעוועס, נאָר פונעם 23-טן יאָר האָט דאָ געווינט יאנקל מענדעלעוויטש שרײַבער, וואָס איז אינעם 33-טן יאָר אין א שאבעס פארטאָג טאקע דאָ, בא זיך אין שטוב, געפאלן א באוואשענער מיט בלוט אונטערן מעסער פון א גאזלען. און דורך דעם זעלבן מעסער איז ער, דער רעציעך, פארטיליקט געוואָרן פאר א גאָר קורצער צייט, ווייל ס'איז גאָרניט שוועך איבערצוגעבן, וויאזוי דאָס גאנץ דאָרף האָט געהאלטן פון זײַן אלטן ערלעכן האָרעפאשניס יאנקלען דעם שמיד, און בעשום־אויפן ניט געקענט פארגעסן אזא אומגעלומפערט פארברעכן. מיר פילן, ווי יעדער בוכשטאב פונעם נאָמען יאנקל מענדעלעוויטש שרײַבער ווערט ארויסגעבראכט מיט הויסער ליבשאפט פונעם אלטן גארינאָוויטשעס מויל.

— א זעלטענער מענטש, — דערציילט ער, — מינער א יאָרנלאנגער פריינט!.. און איר זאָלט זען, וויאזוי דאָס דאָרף שעצט אים און געדענקט אים... נאָך אין די פינצטערע פעטלירישע צייטן האָבן אים די שכינים איבערגעטאָן אין א בריף (אזא גרויסער שטרוענער הוט), אין לײַנוטמענע הויזן, מע האָט אים געגעבן א קאָסע אין דער האנט מיט א שארפשטיין: נא, ארבעט לעס אונדז, וועלן זיי דיך ניט דערקענען! און דורך די נעכט האָט מען אים געגעבן א זיכער באהעלטעניש, אז דער שער אליין וועט אים ניט געפינען. און אזוי איז ער געבליבן לעבן.

יאנקל פלעגט זיך פאר אים בארימען, אז אין דעם צימער, ווו טעווע פלעגט שאבעס און יאָמטעו דאוונען, האָט ער, יאנקל מענדעלעוויטש, איבערגעלאָזט אלץ ווי געווען און דאָרטן גאָרנישט ניט געענדערט. טעוועס ווייבס לײַכטער זינגען געשטאנען אפן זעלבן אָרט. דער טיש אינמיטן צימער איז געשטאנען ניט גערייט... טעווע איז געווען פאר אים עפעס א מין גוטער־ייד, א באלמויפעס...

טייערער ייסראָליק, מיר טוט באנק, וואָס דו ביסט בעשאס־מיסע נישט געשטאנען מיט אונדז. אָט, טו אומיסטן א קוק. שאַלעם־אלייכעם האָט אויסגעפורעמט פאר אונדז אן אייביק געשטאלט. ס'איז שוין דאָ אינדרײַגען א זעכציק — זיבעציק יאָר. און איצט איז גענוג, אז מיר זאָלן פונעם קריסטלעכן דאָרפישן אינטעליגענט כאפן איין־און־אייניציק וואָרט, ווי ס'שאפט זיך פאר אונדזערע אויגן א לעבעדיק בילד. אָט דאָ איז געשטאנען טעווע מיטן ארויסגעלאָזענעם טאלעסקאָטן פון אונטערן קאמויל און פארטייטשט אונדז אר זײַן אויפן א פאָסעק; אָט דאָ איז

געשטאנען טעוועס בידנע פערדל; אָט דאָ אַף די שטאַכעטן זײַנען גע-
האַנגען די אויסגעוואשענע קריגעלעך; און דאָ האָט ער — קימאַט איין
ייד אין דאָרף — פאַרבראַכט זײַנע שאַכאַסיס און יאָמטווייזים.
נישט אומזיסט האָט דער טיפֿ־אַינגעוואָרצלמער האָרעפּאַשניק, אויך
קימאַט איין ייד אין דאָרף — יאַנקל מענדעלעוויטש שרײַבער — פאַר-
שטאַנען, וויאַזוי ערלעך צו האַלטן די דאַלעדאַמעס, וווּ טעווע האָט
געהאַט אין די יאָמטעוודיקע שאַען אַ ביסל נעשאַמע־דאָפּלע האַרכאַ-
וועס־האַדאַס.

איצט, טייערער ייסראָליק, וועגן אַ דריט רינגעלע אין דער גאַלדענער
קייט. נאָר איין ביסעלע געדולד. איך וועל שוין דיך לאַנג ניט פאַרהאַלטן.
אַף צוריקוועגס פון טעוועס גאַס און טעוועס שטוב האָט אונדז
וולאַדימיר ניקאַליעוויטש באַקאַנט מיטן נייעם שול־דירעקטאָר.
— אַטאָ שטייט ער אַקוראַט, — ווייזט ער אונדז אַף צוויי יונגע־
לייט, וואָס האָבן עפּעס געשמועסט באַם אָנהייב הרעבליע. — אַ פּייקער
מענטש, אויך אַ ייד, און זײַן פּאַמיליע־נאַמען, זאָל אייך צו קיין ווונדער
ניט זײַן, — האָט דער אלטער דירעקטאָר גוטמוטיק אַ שמיכל געטאָן, —
איז אויך קיפּנים... — ער האָט אונדז פאַרגעשטעלט און איז באלד אוועק.
באַם אָפּשייד האָט ער נאָר געבעטן, מיר זאָלן אָפטער אַהער
קומען.
— די סאַזשקע איז אונדזער איידעם, — האָבן מיר געענטפּערט, —
אַז דאָס איז אויך אונדזער באַגער.

אַז מיר האָבן זיך צערעדט מיט די צוויי כאַוויירים (דער דירעקטאָר —
פון אַ יאָר פּערציק, דער קאָלוירטלער — פון קנאַפע דרײַסיק), האָבן
זיי אונדז צום אלעמערשטן געמאַלדן, אַז זיי האָבן עפּעס אַן איניען
אין בויערקע. אין אַ שאַ אַרום פאַרן זיי, וועלן זיי אונדז אויך נעמען.
דער יונגערער איז אוועק, און קיפּנים האָט אונדז פאַרבעטן, מיר
זאָלן אַרײַנגיין צו אים אין שול.
דער זעלבער שול־הויף, וווּ מיר זײַנען נאָרוואָס געווען, נאָר פון אַ
צווייטן אַרײַנגאַנג. די געביידע אַזאַ ליכטיקע, נאָך ניט קיין אלטע. אין

אייניקע קלאסן זײַנען די טירן אָפֿן — מע פֿאַרבט דאָרט די פענצטער, מע סטאַליאַרעוועט. מע ריכטעוועט די טירן. ס'נענערט זיך שוין דאָס נייע לערניאָר. אינגיכטן וועט דאָ, אין די דאָזיקע ווענט, שטיין א זשום פון קינדער — יינגלעך און מיידלעך מער און ווינציקער פֿאַרשניטע, מער און ווינציקער פֿיינקע, מער און ווינציקער אקוראַטנע, נאָר אלע יונגע און נאַרנדיקע — דאָס איז דאָך דאָס לעבן אליין און ס'רופט זיך אזוי גוט אָפּ בא אונדז אין האַרצן.

פון אונדזער שטילן, ניט געכאַפטן שמועס באקומט זיך אזא מין בילד: אַט דעראַ קיפנים געקליידט איינפֿאַך, ווי א דאָרפישער אינטעליג־גענט, — א טונקל גענוצטער נאַרניטער, דאָס אייבערשטע העמד איז פֿאַרשפּילעט ביזן סאַמע קאַלנער, נאָר אַן א שניפּס, — דערציילט אונדז וועגן זיך.

דערהערט, אז ער איז אליין א וואָלינער, פון שמעטעלע אושאַמיר, האָב איך אים שטייט א כאפּ געמאַן פֿאַרן אַסל.

— הערט א מיניסע, אויסער דעם, וואָס אונדזערע שמעטלעך זײַנען שכינישע, קומט דאָך נאָך ארויס פון אושאַמיר א גאַנצער קושטש מיט ליטעראַטן. לעווין קיפנים איז אן אושאַמירער, און מענאַכעם קיפנים, וואָס איז אומגעקומען אין וואַרשעווער געמאַ, דער ברייט באוויסטער און באלבטער מענאַכעם קיפנים, איז דאָך א יאַסעס, א מעשוירערל בא א כאזן, נאָך קינדווייז ארויסגעפֿאַרן פון אושאַמיר, און נאָך און נאָך!.. מיר האָבן געפויעלט באם דירעקטאָר, אז מירן בעסער גיין אהיים צופּנס. מיר ווילן דעם שפּאַציר פֿאַרלענגערן... ער האָט אונדז צוגעפֿירט ביז די ערשטע ביימער, און מיר האָבן זיך פֿריינטלעך צעזענגט.

סאָרל האָט ארויסגענומען פון קוישל צוויי קליינע זעמל. מיר בייסן פונעם שטיק, און מיר טיילן זיך מיט אונדזערע פֿרישע איינדרוקן: שאַ-לעם־אלייכעם, טעויעם שטוב... די ליבשאפט פון די דאָרפֿלייט צום יידישן שמיד, וואָס איז אפּ דורך און דורך געווען אָרנטלעך און האָרע־פֿאַשנע. די דאָזיקע ליבשאפט פֿאַרגרינגערט אפּילע דעם טראגישן סאָף זײַנעם. און... צום פֿאַרבייטן — ווידעראמאַל איין־און־איינציקער יוד אין דאָרף, דער איצטיקער שול־דירעקטאָר. אלס צוגאַב האָט ער נאָך צוויי געזעלשאפטלעכע גרויסע, וויכטיקע אָנלאָדונגען. ניין, דאַפּקע דריי: פֿאַרויצער פון דאָרפֿראט, סעקרעטאַר פון דער דאָרפֿישער פֿאַרטיי־אָרגאַניזאַציע און דער הויפט פון דער פֿאַלקס־דרוזשינע...

וויפל באגעגנטע דאָרפסלײַט גריסן זיך צו אים (און, מעמיילע, אויך צו אונדז)... יעדערער האָט עפעס אן איניען צו דערליידיקן. ביים קיפנים רעדט מיט די דאָרפסלײַט, זעען מיר, וויפל פעדעס ס'פארבינדן אים מיטן לעבן פונעם הינטציטיקן סאָוועטישן דאָרף.

מיט די מענטשן רעדט ער געשמעלט, אָן אימפעט, נאָר ס'פילט זיך ערנסטקײַט, גלויבן און איבערציניגעוודיקײַט.

מיר גייען ווייטער מיטן וואַלד. אלץ איז אונדז דאָ צום האַרצן. מיר לעבן נאָך מיט דער שטוב, וואָס אונטערן אלטן שטרוענעם דאך. מיר זיינען נאָך ניט אוועק פונעם אלטן דאָרפישן אינטעליגענט, וואָס לעבט זיך אויס אין קולטור־אינטערעסן און זײַן ליבע צו פעלקער און צו מענטשן איז די לופט, מיט וועלכער ער אָטעמט.

דאָס געשמאלט פונעם אופגעלעבטן פאר אונדז יאנקל מענדעלעוויטש שרייבער... מירן זיך נאָך עפשער דערפרעגן צו זיינע קינדער אין מאָס־קווע און אין קיעוו, שוין, קענטיק, אויך ניט קיין יונגעלײַט. איצט ווידער אן איין־און־אייניקער יוד אין זאביריע — דער שול־דירעקטאָר קיפנים. אזוי איינפאך זעט ער אויס און טוט אזא נישט קיין גרינגע ארבעט. ער טראָגט אף זיך א שילער־קאַלעקטיוו, א לערער־קאַלעקטיוו, א יישעוו, א לאנדווירטשאפט און יעדער מענטש באזונדער — אכויז פאר זיך...

מיר דערקענען מיט סאָרלען געוויסע ביוועג־צייכנס. מיר האָבן זיך דאך געטראָפן מיט זיי אהער גייענדיק.

מיר האָבן באזוכט א וואַלד־ווינקל בא דער זײַט וועג. יעדערער פון אונדז האָט עפעס בא זיך געדארפט ברענגען אין אָרדענונג. איצט גייען מיר שוין ווייטער האַנט־בא־האַנט און מיר באראטן זיך וועגן א האלבע שאַעדיקן אָפרו. דאָ ערגעץ אינעם פראכט פון דער נאטור.

אינמיטנדערינען רײסט זיך טומלדיק ארויס פון א זײַט און פארקער דעוועט אהער גלייך אף אונדז א ברייטע פור מיט דער פײַנער פאָר פערד.

— טפֿ־ר־ר־ר!!!

פאר פלוצעמקײַט האָבן מיר פון דער ערשטער רעגע נישט געכאפט זיך, אז ס'איז קיפנים באנאנד מיטן אָנטרײַבער, דעם יונגערן באַכער, וואָס האָט דאן מיט אים געשמעסט אף דער הרעבליע.

דער וואָגן איז אויסגעשפרייט מיט פרישער נאָך נישט נאָר אויסגע־טריקנטער קאָנישינע, און ביידע באַכערים פארבעטן אונדז פונסני:

— קומט אפן וואָגן!.. וואָס וועט איר גיין אזויפיל ווערסט צופוס?
מיר פאָרן דאָך סיווי אהין!.. מירן אינד דערפירן איינס און צוויי! גלעך
ביזן שטוב...

טייערער יוסראָליק, דו פארשטייסט שוין אליין, ווי ס'איז אונדז פון
א סאך קלייניקייטן און גרויסקייטן געווען גוט אפן הארצן. זאָל דיר אויך
זיין גוט, און זאָל זיין שאַלעם אה דער וועלט.
נאָכאמאָל א גרום מארימען און פייגעלען. שרייב.
דיין „יזכאָק זאָג“.

ויד אין דעם פרימאָרגן, ווי בא א סאך פרימאָרגס פון לאנגע יאָרן, נישט איי בערצוויילן, איז דער אלטער געזעסן אף זיין פניערדיקן שטול, ארום אים האָבן געווימלט מאלאָכים. זיי האָבן זיך אָפגערעכנט פאר אים וועגן אלע טועכצן, וואָס זיי האָבן געכטן געזען אף דער זינדיקער ערד. דער אלטער האָט מיט קיין אויג נישט קיין פיר געטאָן, ווייל יעדער נעכטן איז געווען געראַטן אינעם אייערנעכטן, ווי צוויי טראָפנס וואסער. מעגלעך, אז ער האָט מער געדערעמלט, ווי געהערט. די זינד זיינען קיין זינד ניט געווען. די רעזולטאטן זיינען ווייט געווען פון וויל, נאָר ס'גאַרניט, אזוי פירט זיך שוין פון קאדמוינים. און די מאלאָכים, צו זיי האָט עס ניט, זיי פירן זיך אויס זייער אוודע מיט דער בעסטער שטרענג-קייט.

פלוצעם האָט זיך צעבליצט א יונג מאלעכל, די קויכעס זיינען אים אויס-גענאנגען, אזוי האָט ער געצאפלט, ס'זאָל שוין גיכער קומען זיין ריי.

— שאדיני! אלמעכטיקער גאָט! —
האָט דאָס יונגע מאלעכל מיט ניט קיין געהערטער פרייד אויסגערופן, — אף דער זינדיקער ערד האָב איך געכטן געזען א גרויס ווונדער. א פראכט פון א זאך! אין יאנושפאָל אף דער אוק-ראינע, דאָרט, ווו ס'איז מיין כילעק ערד, האָב איך אָנגעטראָפן אן אלט פאָרפאָלס, א ייד מיט א יידענע, און

וואָס מע זאָגט —
„גאָט האָט
צוגעשיקט,
גאָט האָט געפירט“

זינט זיי לעבן, האָבן זיי זיך נאָך קיין איינמאַל ניט געקריגט!..

דער אייבערשטער האָט זיך א רודער געטאָן פון זיין דרעמל, האָט אָנגעקוקט מיט זיין געטלעכן בליק ס'מאלעכל.

— ס'קען נישט זיין! — האָט ער זיך אָנגערופן. — זינט איך האָב די וועלט באשאפן און אויך אף דער, וואָס איך קלייב זיך ערשט באשאפן, איז נאָך אזעלכס ניט געהערט געוואָרן...

— כײַ אדויגן, — האָט דאָס מאלעכל געצאפלט מיט זיין יונגער פרייד. — נעכטן בין איך אליין דאָרט געווען. ער הייסט באָרעך-מיער דער שטריקל-רייער, און זיין ליבע יודענע הייסט פריידע דעם שטריקל-רייערס.

— ניין, — מאכט דער אלטער שוין מיט א שמיכל. — אף אזעלכס בין איך שוין גראדע א באַלן אליין א קוק טאָן.

גענוג געווען איין פיר מיט דער מאכשאַווע, ווי די מאלאָכים, וואָס זיינען צו אים צוגעשטעלט, האָבן שוין אויסגעפילט זיין פארטראכט: דער אלטער איז גלייך געווען אויסגעקליידט, ווי א געוויינלעכער באַסערווער-דאָס, אין א הוט און אין א גרויען רעגנמאנטל. אין קעשענע איז געווען פארגרייט א ביסל מינץ. איך גיב אייך נאָך, אז דאָס מינץ איז געווען פון ריין גאָלד. און אין איין קעהערעף-אין איז ער שוין געווען אף דעם שטיקל באצירק פונעם ערדקוגל, ווו ס'איז געשטאנען יאנושפאָל מיט זיינע איינוווינער, קלייטן און שטיבער, פעלדער און שכיינישע דערפער. ער איז אָנגעגאנגען צו באָרעך-מיער דעם שטריקל-רייערס שטיבל. אויך אף דער ערד איז נאָך געווען סאמע גאנצפרי. וואָס זשע האָט ער דאָרט געטראַפן? פריידע דעם שטריקל-רייערס שפיליעט צו אפן מאן אירן, אף באָרעך-מיערלען, דעם שטויב-מאנטל אף אלע קנעפ. זי פאריכט אים נאָכאמאָל דאָס היטל אפן קאַפ. אירע אויגן שטראלן מיט ליבע, און זיינע בליקן ענטפערן, אז ער נעמט צו די ליבע מיט נאָך גרעסערער ליבשאפט. נאָר איצט צעשיידן זיי זיך עפשער אף א גרויסן שטיק טאָג. אינעם צווייטן נאָענטן שטעטל באידיבע פאלט היינט אויס א יאריד, האָט זיך באָרעך-מיערלען אָנגעקלערט, ער זאָל צוגיין צו באידיבע — איר שפילט זיך מיט גאָט! — עפשער וועט ער אים צושיקן עפעס א מעציע.

פריידע, אינעם ריינעם קליידל, אין דער ריינער פאטשיילע, פון סאמע גאנצפרי האָט זאָרגזאם ארויסגעבאגלייט איר גוטן שטילן אלטינקן באַ-

רעד־מיערלען אפן יאריד, האָט אים צוגעוונטשן, אז זי זאָל אים אינגיכן דערלעבן זען צוריק א געזונטן, און האָט זיך צוגעשטעלט צום טאפליע קוקן, ווי ער, באַרעד־מיערל אירער, האָט עם מונטער און, קיין אינהאַרע, בראו אוועקגעשפּאַנט.

דער ריבויגעשעלילעם, פארשטעלט ווי א פארמעגלעכער דאַרפסמאַן, האָט שוין גלייך פון דער ערשטער רעגע דערזען, סארא שוין לעבן דאָס אלטע פאַרפאַלק פירט צווישן זיך. נאָר סע ארט אים ניט זיך צוקוקן ווייטער.

ווי זיי זינגען ארויס פון די טויערלעך, ס'שוין אויס שטאַט, ס'הייבט זיך שוין אָן א פעלד און שליאך, דערזעט באַרעד־מיערל אין שטויב אפן סאמע וועג — ער האָט שוין שיר ניט ארופגעטראָטן אף איר — א נאָרל בלישטשעט! ביינט ער זיך פאמעלעכע אָן און הייבט זי אופ... יא, ס'איז א נאָרל. נאָך אפילע מיט א ביוועלע ארינגעצויגן.

— נו, יא, — האָט באַרעד־מיערל באטראכט די נאָרל און זיך געלאָזט גיין מיט איר.

— מיין פריידע, זאָל לעבן, וועט גאַרנישט האָבן קעגן, אין באלע־באטישקייט קאָן אלץ צונייץ קומען!..

אַבער אזוי ווי ער שפיגלט זיך אין זיין געפינס, גייט דורך א צעל־ניקער מיט זיין קאַרב צעלניק.

— זידינקע, — מאכט ער צו באַרעד־מיערן, — איך דארף אזא נאָרל, איך קען דיר פאר איר געבן א טויז העמדר־קנעפ.

באַרעד־מיערל האָט א קוק געטאָן אפן צעלניקער.

— אויב דו דארפסט אזוי נייטיק די נאָרל, — זאָגט ער, — נעם

זי און זיי מאצליעך. — און ער איז זיך אוועקגעגאנגען ווייטער מיטן טויז העמדר־קנעפ.

דער אלטער אינעם גרויען רעגנמאנטל נעמט פון אים קיין אויג ניט אראָפ. ס'איז אים אלץ פון דער ערשטער מינוט אָן זייער געפעלן.

אזוי ווי זיי גייען, גייט ארויס פון א זייטיק פעלד־וועגל א יונגע פויערט און טראָגט אן אַף אונטערן אָרעם. דערזען די קנעפ, האָט זי זיך זייער דערפרייט.

— זידינקע, — מאכט זי, — אָט דאָס איז דאָך מיין גאנצער יאריד!

מער ווי די קנעפ דארף איך ניט. מיין עלטערן יונגל אף צוויי העמדער, נא דיר דאָס הינדעלע, און ניב מיר די קנעפ!

באַרעך־מייער האָט א סוק געטאָן אף דער יונגער פויערטע.
 — אויב דו האָסט אזוי גערן די קנעפּ, — זאָגט ער, — נעם זיי דיר,
 מיין פריידע וועט פונעם הינדעלע אויך זיין גערן.
 די פויערטע איז א פריילעכע אוועק מיט די קנעפּ צו זיך אהיים, און
 די צוויי אלטע גייען זיך ווייטער. אזוי ווי זיי גייען, יאָגט זיי אָן א פור
 מיט גענדו און מיט קאטשקעס. דערזען בא באַרעך־מייערן דאָס הינדעלע,
 רופט זיך אָן דער פויער:
 — זע נאָר, זידינקע, איך זוך אָט דעם סאָרט הינער שוין א צייט
 און קען נישט געפינען. נעם דיר א גאנדו, וועלכע דו ווילסט, און גיב
 מיר אָפּ דאָס הינדעלע.
 — אויב דיר איז אזוי געפעלן דאָס הינדעלע, — מאכט באַרעך־
 מייערל, — טאָ נעם זי. מיין פריידע, זאָל לעבן, וועט אף מיר ניט זיין
 בארויגען.
 — טאָ קלייב זיך אויס א גאנדו.
 — וואָס דארף איך עפעס קלייבן, אז וועסט וועלן, וועסטו מיר אליין
 געבן.
 האָט אים דער פויער אויסגעקליבן די שענסטע גאנדו און איז א
 פריילעכער אוועקגעפאָרן ווייטער.
 באַרעך־מייערל האָט איינגעמאָסטעט די גאנדו אונטערן אָרעם, ס'איז
 טאקע א ביסל שווערלעך, נאָר ווי זאָגט דאָס ווערטל, נאָך א שווערן
 וואָגן איז גוט גיין צופום.
 נאָר אף די רייד קומט אָן א יונגער דאָרפסמאן און טרניבט א פאָר
 קעלבער אפן יאריד.
 — זידינקע, — מאכט ער, — וווּ האָסטו גענומען אזא שיינע
 גאנדו?! נעם דיר פאר איר א קעלבל. די גאנדו דארפסטו טראָגן, דאָס
 קעלבל גייט אליין.
 — מע קען אזוי אויך, — האָט באַרעך־מייערל געענטפערט.
 און מיטן קעלבל איז אים געוואָרן טאקע א סאך גרינגער.
 פארן קעלבל האָט אים איינער אפן וועג אָפּגעגעבן א מוציקל. פירט
 ער דאָס מוציקל אפן יאריד. דער אלטער מיטן גרויען רעגנמאנטל גייט
 זיך מיט אים באנאנד און קלערט, אז ווען ער איז נישט אזוי געוויינט
 מיטן הימל, וואָלט ער זיך אף א צייט באזעצט דאָ, ער זעט, אז אף דער
 ערד קען מען זיך אויך ווייעס־איז דורכלעבן...

אזוי ווי זיי גייען, יאָגט זיי אָן א קארעטע מיט פיר פערד נאשפיץ.
דער פּאַרעץ האָט דערזען דאָס מוציקל, איז ער צו אים צוגעזאָטן געוואָרן.
— זיידנקע, — מאכט ער, — וויפל זאגראניצעס איך בין אויס-
געפאָרן, האָב איך אזא מוציקל נישט געקענט געפינען. נעם בא מיר
צו די קארעטע מיט אלע פיר פערד, איך האָב אין דער היים אנדערע,
און דאָס מוציקל גיב אָפּ מיר.

באַרעך-מייער דער שטריקלדרייער האָט א קוק געטאָן אף אזא דליכטיגט.
— איך ווייס גאָרניט, — זאָגט ער, — וווּ וועל איך זיי אין דער
היים אוועקשטעלן?..

— נעם, ס'איז ווערט!.. — האָט זיך שוין דער אלטער אינעם גרויען
מאנטל נישט געקענט אינהאלטן.

און באַרעך-מייערל האָט פארענדיקט מיטן פּאַרעץ דאָס געשעפט ווי
געוויינלעך:

— אויב דו דארפסט אזוי נייטיק דאָס מוציקל, — זאָגט ער, — נעם
דיר אים...

אזוי ווי די צוויי אלטינקע פּאַרן זיך אין דער קארעטע, אַט-דאָט דארף
מען שוין ארײַנפּאַרן קיין באַידיבע, מע הערט שוין דעם יאָריד פונדער-
ווייטנס, שפּרינגט ארויס פונוואַנען פון וווּ א באַכער, שיין ווי די וועלט,
מיט ברענענדיקע אויגן און צעלאָזטע קוטשערן.

— זיידנקע! — שרייט ער אויס מיט געבעט. — לוי מיר אף איין
טאָג די קארעטע דינע, איך האָב היינט כאסענע, מיין קאלע איז שיין,
ניטאָ צו איר די צווייטע! נאָר אין אזא קארעטע דארף איך זי באגענענען!
דער אלטער אינעם גרויען רעגנמאנטל שלעפט אים פארן ארבל, ווי
איינער מיינט: אזא גוטס פארגלייבט מען דען?! אָבער באַרעך-מייערל
האָט זיך פארקוקט אפן כאַסן, ער איז אים זייער געפעלן געוואָרן.

— נאָר מיט איין טניי, — זאָגט ער, — שענק איך דיר די קארעטע.
אז ווען איר וועט אויסרופן דראַשע-געשאנק, זאָלט איר דערמאָנען מיין
פריידען, זאָל לעבן, אויך. אז זי און איך ווארפן אייך דעם דראַשע-
געשאנק.

און זיי זינען אראָפּ פון דער קארעטע. דער באַכער מיט דער געט-
לעכער שיינקייט האָט גענעבן א טאנץ ארײַן אין דער קארעטע, און די
פערדלעך זינען בא אים אוועקגעפלווּגן, ווי די פייגל.

באָרעך־מייערל האָט אים מיט פארגעניגן נאָכגעקוקט, און זיי זינגען אַרײַן קײַן באַידיבע אפן יאָרײַד.
צום ערשטן זײַנען זיי אַוועק אין בעסמערדעש אָפּדאוונען און זען, וואָס יײַדן טוען.

נאָכדעם האָט באָרעך־מייערל זיך דורכגעשפּאַצירט איבערן יאָרײַד, איבערגעביסן א שטיקל קאָרזש, געגעבן דעם אלטן אויך א האַלבן. און דאָ האָט ער זיך דערמאָנט, אז פּרײַדע, זאָל לעבן, קוקט שוין אַף אים אַרויס, האָט ער זיך אָן שײַנס אַוועקגעלאָזן אַהײַם.
אַף צוריקוועגס זאָגט צו אים דער אַלטער:

— אין וויפּל געוועט, אז דו וועסט אָפּכאַפּן הײַנט פּון פּרײַדען דעם עמעסן כײַלעק?

— ע, נײַן, — ענטפּערט באָרעך־מייערל מיט א שמיכל... — מײַן פּרײַדע, זאָל לעבן, וועט זיך נאָר דערפּרײַען, אז זי וועט מיך דערלעבן זען צוריק.

— נײַן, — מאַכט דער אַלטער, — אין וואָס געוועט? איך לײַג אײַן א בײַטל מיט געלט!

— און איך, — ענטפּערט באָרעך־מייערל, — וועל דיך מעכאַבער זײַן מיט א וועטשערע.

געקומען אַהײַם, זאָגט דער אַלטער אינעם גרויען רעגנמאַנטל:
— דו גײַ אין שטוב, און איך וועל בלײַבן דאָ אין פּירעהײַזל און וועל זיך צוהערן.

פּרײַדע האָט שוין אַרויסגעקוקט אַף איר באָרעך־מייערלעך, איז זי אים אַרויסגעלאָפּן אַנטקעגן, אים אַרײַנגענומען אין שטוב און געהאַלפּן זיך איבערטאָן. און כײַסמײַסע פּרעגט זי בא אים:

— מיט וואָס זשע האָט דיך דער אײַבערשטער באַגליקט אפן יאָרײַד?
— איך האָב אים באַגליקט? — האָט דער אַלטער דאָרטן אין הויז א קנײַטש געטאָן מיט די פּלײַצעס.

— אוי, פּרעג גאַרנישט, פּרײַדע־לעבן! — ענטפּערט באָרעך־מייערל. — מיר האָבן א גרויסן גאָט. ווי איך בין נאָר אַרויס פּון די טויערלעך צום פעלד, אַווי דערוע איך א נאָדל בלישטשעט אין זאַמ, נאָך מיט א בײַוועלע אַרײַנגעצויגן.

— א נאָדל איז א גוטע זאַך, — זאָגט פּרײַדע.

— אָבער ווארט, פריידע־לעבן, ס'איז נאָך נישט אינגאנצן. איך גיי אזוי מיט דער נאָרל, יאָגט מיך אָן א צעלניקער און גיט מיר פאר דער נאָרל א טויז קנעפלעך.

— וואָס גאָט קען! — זאָגט פריידע מיט אנציקונג.
„ווייטער גאָט און נאָכאמאָל גאָט“, — קנייטשט דער אלטער מיט די פלייצעס.

— ווארט, פריידע־לעבן, ס'איז נאָך ניט אינגאנצן.
און באַרעך־מייערל רעכנט איר אויס איין מעציע נאָך דער צווייטער:
פריער א הינדעלע, דערנאָך א גאנדז, דערנאָך א קעבל, דערנאָך א מוציקל. אז ס'איז געקומען צו דער קארעטע מיט די פיר פערד נאשפיץ, האָט זיך פריידע פארכידעשט און געפרעגט:

— ווו זשע וועלן מיר זיי שטעלן, הארץ מינים?
— האָב קיין זאָרג ניט, פריידע־לעבן, וועסט באלד הערן, ווי גאָט האָט אונדז אויסגעפירט.

— יאָ, — האָט דער אלטער אין פירהינדז אים איבערגעקרימט, — וואָס נאָר איך אייצע אים, טוט ער פארקערט...

און באַרעך־מייערל דערציילט פונעם כאָסן מיט דער געטלעכער שיינ־קיט, מיט די ברענענדיקע אויגן און צעלאָזטע קוטשערן, ווי אזוי ער האָט זיך דערפרייט מיט דער קארעטע, — נאָר מיט אזא קארעטע, זאָגט ער, קען ער פאָרן נאָך דער קאלע נאָך זינער.

— געדענק זשע, — זאָג איך צו אים, — דער דראָשע־געשאַנס זאָל זיין פון מיר און פון מיין פריידען!...
— מיט מאַזל, — האָט פריידע געענטפערט, — איצט גיי וואש זיך, וועלן מיר נעמען עפעס אין מויל אריין.

— דו פארשטייסט? — זאָגט באַרעך־מייערל, — אין פירהינדז ווארט אף אונדז אן אוירעך, וואָלט מען אים אויך דארפן בעטן צום טיש.
— פארוואָס דען ניט? — ענטפערט פריידל. — ווי צוויי לעפל, וועט זיין א דריטער.

זיי גייען ארויס פארבעטן דעם אוירעך, איז שוין זיין אָרט פארקילט געוואָרן, נאָר דער בניטל מיטן געלט איז געלעגן אפן קאסטן און דער האַלבער קאָרזש אויך. (באַרעך־מייער האָט זיך דאָך ניט געקענט אָנ־שטויסן, אז יענער עסט ניט.)

אינדערפרי, אף זיין פניערדיקן שטול, איז דער אלטער געזעסן, ווי
יעדער פרוימאָרגן. ער האָט צוליב געטאָן די פארליבטע מאלאָכים און זיי
געגעבן צו פילן, אז אף דער ערד איז אים עפעס־וואָס געפעלן געוואָרן.
אין זאך איז נאָר ניט צו פארשטיין.
אז די מענטשן, אלץ טוען זיי אָפּ אליין, און ארופלייגן לייגן זיי
ארום אף אים: „גאָט האָט געהאַלפּן“, „גאָט האָט געשיקט“... און...
אינעם יונגן מאלעכל האָט מען אויך ניט פארגעסן, מע האָט באפוילן
אים ארויסגעבן א נייע פאָר פליגל.

טײַג לעבט ער נאָך, דער אלטער כוועדער.
טוט א קוק, ווי ער גייט נאָך דער טשע-
רעדע גענדז — א גאנצער שטאָמבא-
לעבאָס.

פרענט אים — פאר וועמען האָט
ער מוירע? ער האָט פאר קיינעם קיין
מוירע ניט. טאָמער וואָלט ער עפשער
אן אנדערשמאָל מוירע געהאט פארן
טויט, כ'ווייס, אן אלטער מאן, שוין
באלד בא די אכציק, זאָגט ער אָבער,
אז דער מאלעכהאמאָוועס האָט קיין
פראווע ניט קומען אין קאָלוירט אריין
אָן קיין דערלויבעניש. קיין זיטיקע און
קיין פרעמדע לאָזט מען אהער ניט אריין.
כע־כע! אָטײַג וועט אים עמעצער דער-
לויבן קומען אהער, און באזונדערס,
נאָך אים, נאָך כוועדערן!
נישקאַשע, אלטע לייט האלט מען
בא אונדז טייער.

עמעס, ס'איז געווען אמאָל א צייט,
דאָס האָט זיך געטראָפן טאקע מיט אים,
מיט כוועדערן אליין, ווען ער האָט שיר
ניט פארזינדיקט די געשאַמע און האָט
געוואָלט שוין אליין קריכן צום טויט
אין די נעגל אריין. אז ער דערמאָנט זיך,
גייט אים נאָך אפילע איצטער דורך א
פראַסט איבערן לייב. נאָר איצטער שוין
ניט, איצטער קענען אזעלכע זאכן ניט
געמאָלט זיין.

ס'איז געווען באלד, ווי ער האָט זיך
אויסגעבויט די נייע שטוב. די אלטע
איז שוין געוואָרן אזוי אין דער ערד
מיט די ביינער, אז קיינע פידפאַרקעס

אין גוטן מוט

און קיינע לאמעס האָבן איר ניט געקענט העלפן. דער אויוון צעוואלגערט זיך, די ווענט קריכן אין דער ערד אריין, קיין פענצטער זעט מען שוין ניט, דער דאך — ווי אן אלט צעקראָכן הימל. נו, די שטוב האָט שוין, דעם עמעס געזאָגט, גענוג געדינט. ווען האָט דער זיידע נעמישיפאָר אמאָל געלעבט? ווען און פון וואָס האָבן זיי זי אמאָל געבויט?

האָט כוועדער (שוין ניט אזא יונגערמאן) זיך לאנג געווישעוּט מיטן ווייב, מיט ביידע זין, די טעכטער האָבן אויך צוגעשאַקלט מיט די קעפּ, און ס'איז געבליבן, אז מע מוז זיך אלע אינשפאנען און ווירעסדאזי זיך צונויפקלאפן א שטיבל. אויסגעבעטן באם פאָרעץ געהילץ, פאר גרייט געלט פארשטייט זיך, און מיט געלט איז עס גראדע געווען אמשווערסטן. אָבער מיטן פאָרעץ ענדיקט זיך עס נאָך ניט. דאָס געהילץ דארף מען איבערפירן, און דאָס פערדל זייערס איז געווען קליין — א קעצל מאמעש. עמעס, ס'איז געווען זייער צוגעלאָזן. ס'איז נאָכגעגאנגען נאָך כוועדער, ווי א הון, אז זי דערוועט די באלעבאָסטע. די שכינים פלעגן זיך צונויפֿלויפן, קוקן ווי אף א טעאטער. ער האָט עס איינמאָל אין א געלעכטער אזוי אריינגעפירט צום גאלעך אין שטוב אריין. ער גייט, און דאָס פערדל גייט אים נאָך.

נו, ארויספירן דאָס גאנצע געהילץ מיטן אייגענעם פערדל איז גאָר ניט געווען שיער, האָט מען געמוזט צווינגען דעם קומענדיקן מעכוטן וואסיל קרוואַפאָלעץ מיט דער פור און נאָך עפעס א שאַכן. בא אייגענע מענטשן קאָסט עס אפילע וועלוועלער, נאָר באצאָלן דארף מען. שטעלן מאהאריטש — אָן דעם קאָן מען אויך ניט. היינט וווּ איז גלאָז, וווּ איז טשוועקעס, וווּ איז דער דאך, וווּ איז אן אויוון? און כוועדער האָט זיך, נעבעך, אזוי פארשולדיקט, אז די האָר זיינען ניט געווען זיינע. וועמען ער צאָלט פראַצענט פארן געלט, וועמען ער וועט דארפן אָפגעבן מיט ברויט. א פאָר מענטשן אייגענע האָבן אפילע געזאָגט, אז זיי וועלן צווארטן. זיי האָבן צייט. אָבער כויוועס האָבן א שלעכטע נאטור. זיי סמאָקען אויס דעם מאַרד פון די אייוורים. קריכסטו אריין אין כויוועס, ביסטו בא אַטלעכן א קנעכט. ס'איז ניטאָ אף דיר מער קיין פרוילעכקייט, און ס'איז ניטאָ אף דיר קיין שלאָף.

איינמאָל אינדערפרי, ס'איז געווען ניט ווייט צו קאָסאָוויצע, קומט צו אים צו גיין זיין קומענדיקער מעכוטן, נו, טאקע דער זעלבער וואסיל קרוואַפאָלעץ, און ער גיט אַ אַ אַ מייער געשעפט. אזויווי ס'האָט זיך

געעפנט אין שטאָט א נײַע באַנק, קאָן מען באַ זײ פֿאַרזעצן די שטוב
און אַרויסנעמען אַף איר פּינף און זײַבעציק קאַרבן.
פּינף און זײַבעציק רובֿל איז געלט. מע וועט קענען אָפּצאַלן אלע
כױוועס און ס'וועט נאָך בלײַבן אַף קאַסאָוויצע אױך.
פֿאַרן אין שטאָט אַרײַן איז פֿאַר כױוועדערן נײַט קײן נײַס. וױפֿל מאָל
איז ער אַהײן געפֿאַרן אפֿן יאָר־יאַרײַד אָדער געפּירט פֿון דאָרטן באַקאַלײ
פֿונעם קרעמערס וועגן? נאָר אײַצטער פֿאַרט ער לײַדיק און לײַז. וועגן
אַזא אײַדעלן אײַנען, ווי אַלײן מיט אײַגענעם עלטער־קאָווער זײַך אַרײַנ־
שטעלן אין באַנק און נאָך רײַדן מיט געבײלדעטע מענטשן, דאָס איז שױן
עפּעס אַנדערש, ס'איז שױן אַ בײַסל אפּײַלע אַ מױרע אױך. אָבער פֿונ־
דעסטױעגן איז דאָך כױוועדער עפּעס נײַשט קײן יונגעלע, אַז מע ווײַל, האָט
ער נאָר אַ שעם אין דאָרף באַ זײַך פֿאַרן גרעסטן הױליאַסע, וואָס קען
כאַפֿן אַ טענצל און אָפּזײַנגען אַ לײַדל, אַז אַ רױך זאָל גײַן. פֿאַרשטײט
זײַך, אין אַ יאָמטעו־רטאָג, ווען מע טרײַנקט אײַנײַנעם, ווען מע פֿאַרברענגט
אײַנײַנעם.

נאָר מײַלע, — האָט ער באַ זײַך דאַן געפּויעלט, — וועט מען זײַך אַ
בײַסל מױזן שעמען. קײן מענטשן עסט מען דאָך דאָרטן נײַט! און כױוועדער
האָט אָפּגעמאַכט אלע פּאַפּירן אין וואָלאָסט, מײַטגענומען די סטראַכאָווע
און איז אוועקגעפֿאַרן אַף אַ גאַנצער נאַכט אין שטאָט אַרײַן.
זומער באַנאַכט, אַז מע פֿאַרט דורכֿן וואַלד, איז אַ מעכניע. דער רײַעך
צענייט זײַך אין אלע אײַוורײַם. אָט ווי ס'איז גוט זומער — אין וואַלד!
געקומען אין אײַנפֿאַר־הױז, האָט ער פֿאַרשאַטן דעם פּערדל אַ בײַסל
סײַטשקע, עס אַ גלעט געטאָן פֿאַרן אוועקגאַנג און זײַך געלאָזן אין באַנק
אַרײַן.

נו, בײַז מע האָט דאָרט די באַנק געעפֿנט, — אַז דאָרט איז נאָר אַ
מאָדע שלאַפֿן בײַז האַלבן טאַג! — און בײַז ער האָט זײַך דערפֿרענט צום
נײַטיקן פֿענצטערל, אַז דאָס מױל עפֿנט זײַך באַ אײַם נײַט אױף אַף אױס־
רײַדן אַ וואָרט, ווי ער וואָלט נאָר קײנמאָל צױישן מענטשן נײַט געווען.
עמעס, דאָרט זײַנען קײן מענטשן קײמאַט ווי נײַטאָ — לױטער פֿרײַצײם!
מיט לײַסינעס, מיט שפּאַקולן, און אלע מיט קנעפֿ. און אלע, אַז זײַ רײַדן
מיט דײַר, זײַנען זײַ בײַז, ווי דו וואָלסט זײַ אָפּגעטאַן אַ מײַעסע אַרבעט.
דאָס העמד איז אַף אײַם געוואָרן נאַם, בײַז ער האָט זײַך דאָרט צו
עפּעס דערשלאָגן. אַז קײן אַנדער וואָרט הערט ער נײַט, ווי נאָר „באַלוואַן“

אָדער „אידיאָט“, און זיי שרײַען צו אים, ווי ער וואָלט געווען טויב.
און וואָס שטארקער מע הוקעט אה אים, אלץ ווייניקער ווייסט ער, וואָס
מע וויל פון אים.

קוים אָפּגעכאסמעט אלע פּאפּירן און לעס דעם לעצטן פּענצטערל
אָפּגעצײלט דאָס געלט, האָט ער אויך געמײנט, אז ס'ניט אים גיט מען
עס. די הענט ציטערן בא אים, שיר וואָס די פּאמשיילע פּאלט בא אים
ניט ארויס. אָבער ער האָט זיך אומגעקוקט אין אלע זײַמן און זעט, אז
סע קומט אויס, אז דאָס געלט קומט טאקע צו אים, האָט ער עס גיכער
ארינגעשטופט אין כּוועם אריין. ער ווייסט, אז אין דער היים האָט מען
נאָך אים פּאַרן פּאַרן אײנגענייט א קעשענע, א זײטיקע און א באהאלטע-
נע. איז ער אוועק אין אײנפּאַר-הויז.

דאָס פּערדל אין שטאַל האָט זיך דערפּרייט און זיך צעהירזשעט, ווען
ס'האָט דעהערט כּוועדערס טריט נאָך ווייסעך וווּ.

זיך אוועקגעזעצט אפן וואָגן און זיך אָפּגערוט א ווײלע — קלערט
כּוועדער צו זיך אליין: עפּשער לעקאָוועד אזא וויכטיקער געשעעניש
עפעס איבערכאפּן? אָדער זיך נאָר דורכגיין אפן מאַרק, א הער טאָן, א
קוק טאָן, וואָס סע טוט זיך אה דער וועלט?

נאָר אין א ווײלע ארום האָט ער זיך מעיאשעוו געווען — ניין.
וועדליק ער פּאַרט מיט אזויפיל געלט, און דאָס געלט איז נאָך געלײענס,
איז ניט קעדני ארינציען אין דער נאכט אריין.

— איך וועל שוין זיך בעסער, — קלערט ער, — נאָכגעבן מיט
עפעס אין דער היים. איך וועל שוין דאָרטן אײנמאַנען, וואָס מיר קומט,
און דערווײל דאַרף מען פּאַרן.

ארינגעוואָרפן דאָס פּערדל אין די האָלאָבליעס אריין, זיך צעצאָלט
מיטן אײנפּאַר און אוועק צום טראַקט.

באם ארויספּאַר פון שטאָט האָבן אים אָנגעיאָגט נאָך עטלעכע פּור-
לעך פון זייערע ערטער.

— א גוט-העלף, קומע!

— א גוט-יאָר זאָל אייך זײַן!

— פּאַרן מיר אײנינעם?

— אײנינעם איז אפּילע בא א שיסל קאשע פּרײלעכער צו זיצן. —

און אזויווי בא כּוועדערס פּערדל איז דער טראַט א קורצער, פּאַרט ער
צום לעצטן, זינגט אונטער א לידל און איז אפּילע צופּרידן מיט זיך

אליין, וואָס, נישקאַשע, אז מע דארף פאַרן אין שטאַט ארײַן און אָפּטאַן
אן אײדעלע שלײכעס, איז ער, כוועדער, אויך ניט פון די פארפאלענע.
אזוי איז ער אָפּגעפאַרן אין די גוטע מאכשאַוועס א דריטל וועג און
טוט א קלער:

— איך האָב אפּילע קיין איין מאָל ניט א קוק געטאַן, וווּ דאָס געלט
ליגט. פינף און זיבעציק רובל, ס'איז דאָך א מאיאָגמעק.

טוט ער א קוק אהער, אהין, קיינער שפירט אים ניט נאָך, און ער
נעמט זוכן די קעשענע, וואָס מע האָט אים אין דער היים אינגענייט.
זיי האָבן דיר אָבער קלוג צוגעטראכט!..

יא, זי איז דאָ, די קעשענע, וואָס מע האָט אים אין דער היים איינ-
גענייט, נאָך זי איז עפעס אזוי גלאט און צוגעפּלעצט, ווי זי וואָלט צוגע-
וואקסן געוואָרן צו דער סוויטע.

נו, מיילע, דאָס איז טאקע אלץ ריכטיק, אָבער די פּאטשיילע מיט
אזויפיל געלט זיינען דאָך ניט פון לופט געמאכט. וווּ איז די פּאטשיילע?
עפעס הערט מען ניט קיין פּאטשיילע.
ווּ איז דאָס געלט?

ס'האָט זיך אים נישט אף קאטאַוועס אָפּגעריסן אין הארצן. נאָך ער
טישעט זיך אליין, אז סע קאָן ניט זיין, ס'ניט מעגלעך, עס ווייזט זיך
אים פּאַשעט אויס, אַטראָ וועט ער גוט א...
א וואָס?

נו יא... אַטראָ וועט ער גוט א קוק טאַן.
דורנילאָ נארישער! אזוי גיך דערשרעקט מען זיך.
— קומע! וואָס האָסטו זיך דאַרטן אָפּגעשטעלט? — הוקען צו אים
די פּויערים.

— פּאַרט, פּאַרט, — ענטפערט כוועדער און מאכט זיך דערווייזל
הארץ. — איך וועל אייך באלד אַניאַגן.
און ער קריכט שוין אראָפּ פון וואָגן. מינאסטאם אין די הויזן
קעשענעס.

אָבער אין די הויזן-קעשענעס איז דאָ די לױלקע, דער בײַטל טוטין,
דאָס פּײַער-געצײג און זײַן טײַסטערל מיטן היימישן ביסל קופּער-געלט...
וואָס זשע וועט זײַן?
ס'הױבן אים אָן כאַלעשן אלע אייזורים. נאָך ער וויל זיך ניט נאָכ-
געבן.

— געזען אן אַנשיקעניש? — מאכט ער צו זיך אליין.
ווען ער גייט אין שטיוול, וואָלט ער געזוכט אין די שטיוול, אָבער
ער גייט דאָך באַרוועס. נו, אָטאָ זינען זינען פּיס, זינען זיי באַרוועסע.
א קלאַרע זאך. ס'איז דאָך זומער... זומער?..

און וואָס מער ער קוקט זיך צו צו די פּיס זינע, אלץ מער פארדרייט
זיך אים דער קאַפּ, און ער ווייסט ניט, אפּ וואָס פאר א וועלט ער איז.
דאָס פערדל רייסט זיך, ס'ווייל נאָכגיין נאָך די פּורן.

— שטיי! — טוט ער אפּ דעם א הוקע ניט מיט זיין קאַפּ. — איך
וועל דיר באלד א פּאָר טאָן, וועסטו דינע נארישע ביינער ניט צונויפֿ־
קלייבן.

ער האָט איבערגעטרייט אין וואָגן וווּ א שטריוועלע, וווּ א שמאַט
קע. אייסער וואָס! אזוי ווי מע האָט אים גאָר קיינמאָל קיין געלט ניט
געגעבן.

קומט אויס, אז מע דארף פּאָרן צוריק. עפשער וועט מען אים אין
באנק עפעס זאָגן? צי זיי האָבן פארגעסן אים עס געבן, צי ער האָט
פאר צעטראַגנקייט איינגעלאָזן און עמעצער א לייטישער מענטש האָט
אופגעהויבן.

— נאט אייך, — מאכט ער, יענער, דער דאָזיקער, — טאָמער וועט
קומען כוועדער פון וועליקע זלעווא, וועט איר אים אָפּגעבן. ס'איז אפּ
אים א ראכמאַנעס. ער איז א גרויסער אָרעמאן.

— האָ? קארג לייטישע מענטשן זינען דאָ אפּ דער וועלט!.. — און
ס'פארנעמט אים אפּ זיך אליין פארן הארצן. אָטאָט צעוויינט ער זיך.
כאָטש, אז מע וויל, איז ער ניט ערגער פון לייטן. אין דער היים
האָט ער צוויי טעכטער, צוויי זין. איינער פון זיי דינט אינעם כאָל.
צוויי דעסאטין ערד, א ווייב, א יאלעווע בעהיימע און א טעלעמשיקע.
ס'איז שוין נלאָט צייט ברענגען די קינדער צו לייטן. נאָר ער קלייבט
זיך זיי דאָך ניט פארשעמען, אליין מיט זינע אייגענע הענט... די רעדער
האָבן גענומען טראסקען אינעם שטיין. יא, ס'איז שוין צוריק די שמאָט.
א שטוב אפּ א שטוב. איבער די גראָבע ווענט פילט זיך עפעס אן
ענגשאפט, און מענטשן לויפן דאָ ארום אופּ און אָפּ. פון וואָס לעבן
זיי, די מענטשן, אז זיי האָבן ניט קיין ערד? ס'איז אפּ זיי עפעס א
ראכמאַנעס, זיי זינען דאָך אויך נאָטס באשעפענישן!

און אזוי האָט ער זיך אין די אלערליי נאָרישע מאכשאַוועס דער-
לאַנגט צו דער באַנק. ער איז שוין שיר ניט דורכגעפאַרן א פּאַר הויזער
ווייטער.

ס'האָט אים א קלאַפּ געטאָן אין האַרצן, ווען ער האָט זיך דערמאָנט,
אז ער דאַרף צוריק אין באַנק אַרײַן. וואָס דאַרף ער אהײַן? וועמען האָט
ער דאָרט? און ווער וועט אָה אים וועלן קוקן?
פונדעסטוועגן איז ער אַרײַן.

אַט-אַט האָט זיך די באַנק שוין געדאַרפט פאַרמאַכן, נאָר ער האָט
זיך אַינגעבעטן באַם וועכטער, ער האָט פאַר אים געוויינט. ווער ווייסט?
עפשער קאָן ער נאָך פאַר פינף מינוט געהאַלפן ווערן? און ער האָט זיך
גענומען שלאָגן, ווי א פיש אין אַײַז, זיך וואַרפן פון פענצטערל צו
פענצטערל, ביז ער רעדט אַױס א וואָרט, צאַפט זיך פון אים אַױס אן
עמער בלוט: "טאָמער האָט עמעצער אָפּגעהויבן? טאָמער האָט מען מיר
ניט דערגעבן?"

אַבער דאָרט באַ זיי האָט זיך גאָרניט געענדערט. די זעלבע ווערטער,
וואָס ער האָט אינדערפרי געהערט.

— באַלוואַן! איד־אַט! שעפּסענער מויעך!

אייניקע קוועלן נאָר. א גערולע האָט זיי געטראָפן! א מוזשיק, זאָגן
זיי, אז מע באַױניזט אים געלט, אזוי וואַקסט ער שוין אַױס לעם שענק.
— געזען אַ שיקורניק? זיך אָנגעזשליאַקעט מיטן ביטערן בראַנפן,
און ער קומט נאָך אהער פּרעגן, וווּ איז זײַן געלט!

וויאַזוי קערט זיך באַ זיי די צונג ריידן וועגן בראַנפן? ווען מע
ניט אים כאַטש אַ ביסל וואַסער, פּראַסטע וואַסער אַ קוואַרט, וואַלט מען
אין אים אויך געהאַט אַ מיצווע. ער כאַפט דעם אָטעם, ווי א פיש אָה
דעם טרוקענעם זאַמער. ער פּילט, אז די אויגן זײַנען אים אַרויסגעקראַכן
אַפן שטערן. ער וואַלט זיך וועלן ערגעץ צוועצן. די פיס ברעכן זיך אים
אונטער, אַבער מע טרײַבט אים שוין.

— נו, גײ! גײ דיר פונדאָנען!

דאָס איז אפּילע ריכטיק. דער וועכטער קען נאָך איבער אים כאַפן
אַ פּסאַק. ער האַלט שוין די שליסלען אין די הענט. ווי דען? מע פאַר-
שטייט עס ניט? אַט איז ער שוין אַ וועכטער אין באַנק אַליין און איז
אויך אַ קאַפּצן.

אַ מענטש שטייט אינמיטן טײַך און בעט אַ טרונק. פּולע שופּלאָדן

מיט געלט, פולע שאפעס מיט געלט, און אים לאזט מען דאָ כאלעשן. צי דען איז דאָס געלט טייערער פון א מענטשן?

ער וואָלט וועלן צופאָרן אין אינפאָר-הויז און זיך אויסרוען א ביסל דאָרטן אין שטאָל, אין שאָטן, שעמט ער זיך באווייזן לײַטן פאר די אויגן. איז ער ארופגעקראַכן צוריק אפן וואָגן, דאָס פערדל האָט זיך א ריר געטאָן און גענומען שלעפן. אינײנעם מיט די צאָרעס, איז ער, ווייזט אויס, געוואָרן א סאך שווערער. נאָר די רעדער דרייען זיך, די נאסן רוקן זיך, ער טוט א קוק — ער איז שוין ווייטער הינטער דער שטאָט. וואָס טוט ער דאָ ווייטער? ער איז דאָך שוין דאָ איין מאָל געווען?

פלוצעס ווערן אים מיטאמאָל אָפגעפרישט די געדאנקען, און ער דערזעט פאר זיך אלץ זייער קלאָר און זייער בויִלעט: די אלטע כויוועס ווערן נאָך שטארקער און גרעסער ווי געווען. פאר די נײַע וועט די באַנס קומען און צונעמען די שטוב.

— וואָס איז? איך בין דען אזא גוילעם, אז איך זאָל אזא זאך ניט פארשטיין?

און כווערער האָט באשלאָסן, אז אהיים האָט ער ניט וואָס צו פאָרן. וואָס איז ער זיי א סוינע, צי א באַטריבער? ער ווייסט דען ניט, אז ער וועט שוין זײַן א נאזאָלע אף זייערע קעפּ?

ניין, אָן אים וועלן זיי שוין בעסער אויסקומען, ווי מיט אים. אף יעסומים, אף אן אלמאָנע וועט מען עפּשער בעסער ראַכמאָנעס האָבן. — נו, פּרײַנט וואַסיל, אז האָסט מיך ארײַנגעפירט ניט אין קיין קליינער בלאָטע.

און ער נעמט אראָפּ פון די פערד די ווישקעס — אין אן ענגער שאָ קאָן א פּראָסט שטריקל אויסלייזן דעם מענטשן פון אלע צאָרעס. יעדעס מאָל, וואָס ער האָט זיך צוגערירט צום פערדל, איז זיך בא אים צעגאנגען א גרויסע ליבשאפט אין הארצן. ער האָט עס ווי ניט ווילנדיק ארומגע-
נומען און צארט ווי ארײַנגערױמט אפן אויער:

„גיי אהיים, מיין קאָכאנער...“

ער האָט עס א טרייב געטאָן פאָרויס, ווי דאן, ווען ער שטעלט זיך אָפּ אף א רעגע זיך פארדרייען א ציגאר און אויסשלאָגן פניער. ער שטעלט זיך אָפּ, און דאָס פערדל גייט זיך מיט זיכערקייט, אז דער באלעבאָס וועט עס אָניאָגן.

— און אויב קיינער וועט עס ניט איבערנעמען אפן וועג, — קלערט

כוועדער צו זיך אליין, — און ס'וועט קומען אהיים בעשאַלעם, וועלן זיי שוין אליין דאָרטן אלץ וויסן.

ער איז פארגאנגען אין א הויף. שטייט דאָרט עפעס א גרויסע סטאניע מיט א צעבראָכענעם דאך. קיין מענטשן זעט מען נישט זיך ארומדרייען. לעס דער וואנט אינעם אָנגעוואקסענעם גראָז וואלגערט זיך א האלבע קאָרעטע, א פארזשאווערטע.

... האָבן דאָ אמאָל געלעבט, הייסט עס, מענטשן, און אפילע ריכע מענטשן, און איצט זינען זיי נישטאָ...

איין העלפט טויער איז צוגעמאכט, דער צווייטער איז אינגאנצן נישטאָ. דער דאך איז געלאטעט מיט הימל און לייכט זיך, ווי א לאמטערן... מע דערקענט גלייך, אז ס'איז נישטאָ קיין באלעבאָס.

כוועדער האָט זיך געוואָלט איבערציילעמען, נאָר ער האָט זיך דער-שראָקן, עפשער פאסט נישט אין אזא שאַ, ווען מע איז באם רועך אין די הענט, זיך באדעקן מיטן הייליקן צייכן. און ער דערזעט זיך פלוצעם, ווי ער איז יונגלוזיג פארגאכטלעך געשטאנען לעס זיין שווערס שטוב און געווארט, אז טעקליע — דעמלט נאָך א יונג מיידל — זאָל צו אים ארויסגיין.

ער האָט ליב געהאט הערן איר געלעכטער. בא איר איז געווען זייער א פריילעכער געלעכטער. אז ער פלעגט אים הערן, פלעגט ער זיך דער-פילן ריכער פונעם קייסער אליין.

אזעלכע מאָדנע געדאנקען קריכן אים איצטער אין קאָפּ אריין, נאָר מיט זיי איז אים פונדעסטוועגן היימלעכער.

אָפגעזוכט א פאסיקן באלקן, פארווארפט ער אה אים די שטריק, און א צעפוזשעטע הון טוט דיר נישט א שפרונג פון דארטן מיט נוואלד און מיט צעלאָזענע פליגל, פונקט ווי מע קוילעט זי.

— טפו, צו אלדי רוכעס, — האָט זיך כוועדער אויסגעשאַלטן און דערפילט, ווי א שווייס האָט אים באשלאָגן.

ער האָט אמאָל — אין די יונגע יאָרן איז עס געווען — זיך אָנגע-טראָפן מיט צוויי הונגערדיקע וועלף אינעם זליעווער וואלד אינמיטן א ווינטערדיקער נאכט. האָט ער זיך דאן אויך נישט ווינציק דערשראָקן, נאָר נישט אזוי ווי איצט, פאר אָט דער פארשיווער הון.

— ציין! פאסקודע! — האָט ער צו איר בארויסקנדיק א מאך געמאָן

מיט דער האנט, ווי זי וואָלט געווען ניט קיין הון, נאָר אַ שעלִיך פונעם
מינוול אליין.

ער האָט זיך ווידעראמאָל אומגעקוקט אהער, אהין. נו, דאנקען גאָט!
נישטאָ דערווייל קיינער. האָט ער פונסני גענומען צומעסטן די שטריק.
קיין ארבעט איז עס ניט קיין זיסע, דארף מען זען וואָס גיכער פאָר
טער ווערן.

סע גלאט, ווער וועט אים דאָ אָפּזוכן און ווער וועט אים פון דאָרטן
אראָפּנעמען? סײַדן ווורקאהאנעס, וואָס דרייען זיך ארום אין די פוסט
קעס, וועלן זיי זיך אויך פאר אים דערשרעקן.

פארוואָרפן די ווישקעס, פארדרייט אַ שלייף און גענומען זוכן מיט
די אויגן עפעס אַ לייטער אָדער אַ דראַבינקע. פּלוצעם טוט הינטער אים
עפעס אַ סקריפע, און עמעצנס אַ פּערדל... פארוואָס עמעצנס?.. טאקע
זײַן אויגן פּערדל צעהירזשעט זיך באַ אים לעס סאַמע אויער:
— הע־הי־הי־הי.

דאָ האָט זיך כוועדער נאָך ערגער דערשראָקן.

מע האָט אים געכאַפּט, ווי מע כאַפּט אַ גאַנעוו.

וויאזוי האָט עס זיך געבראַכט צו שלעפּן אהער? ער האָט שוין דעם,
עמעס, לאַנג ניט געגעבן קיין טרונק, נאָר ס'ניט דאָס. אַ סקאַטינע פּילט.
סע פּילט, ווייזט אויס, בעסער פון אַ לעבעדיקן מענטשן.

כוועדער האָט זייער צעקראַכן און ווי מיט פרעמדע הענט אָפּגעבונדן
צוריק די ווישקעס. ער האָט באַ אַ צווייטן הויף אָנגעפאַיעט דאָס פּערדל
און זיך אליין אָנגעטרונקען מיט קאַלטער וואַסער. דערנאָך האָט ער זיך
אַריינגעלייגט אין וואָגן און פאַרמאַכט די אויגן. האָט ער נאָר געהערט,
ווי דאָס פּערדל טרוכקעט און פירט אים אזוי, אז דער וואָגן פאַרטשע־
פעט זיך ניט אין ערגעץ, אפּילע פאַר קיין שטרויעלע.

אהיים איז ער געקומען באַנאַכט. ער האָט געטראָפּן די אקאַציע פאַרן
טויער, וואָס האָט געבליט און געשמעקט מיט אַ געדיכטן זיסן רייעך, האָט
זיך אים געדאַכט, אז ס'איז אַ פרעמדע אקאַציע, ס'ניט זײַנע. דאָס
הינטל, וואָס איז אים אַרויסגעלאָפּן אַנטקעגן און זיך גענומען לאַשטשען,
האָט ער געמיינט, אז ס'איז אַ פרעמדס. נאָר אין דער היים האָט מען
אים קיין קרום וואָרט ניט געזאָגט. פאַרקערט, זיי האָבן דאָ מוירע גע־
האַט, טאָמער האָט מען אים געהאַרגעט אין וואַלד און צוגענומען דאָס

געלט מיט דער פור איניינעם. מוילע, איצט איז כאַטש גוט, וואָס ער איז אליין דאָ אַ לעבעדיקער, וואָס דאָס פּערדל איז דאָ. די אלטע האָט אים מוידע געווען, אז זי איז אפילע אומגעגאנגען צו דער זנאכארקע. ס'האָט איר נעכטן באַטאַגלעך זייער געגאַנט דאָס האַרץ, האָט איר די זנאכארקע דאָפּקע אלץ געטראָפּן, אז אי ער, אי דאָס פּערדל וועלן זיך אָפּזוכן, נאָר זי ווייסט ניט, צי לעבעדיקע, צי טויטע. זיך אַ ביסל אַרומגעקוקט פּון וועג, שיקט כּוועדער דעם זעלבן פּרי-מאָרגן דאָס קלענערע מיידל, מע זאָל אַ רוף טאָן לעקסייען. אלעקסיי איז כּוועדערס עלטערער ברודער און אַ מענטש מיט געלט. געקומען אלעקסיי, דערציילט אים ניט כּוועדער פּון קיינע מינסעס און רופּט זיך צו אים גלויבן אָן:

— קויה באַ מיר אָפּ, אויב דו ווילסט, די דעסיאָטין ערד, וואָס הינטער דיין קרויט-באַשטאַן. פאַר הונדערט קערבלעך גיב איר זי אָפּ. דער ברודער איז אַ רייד געווען אַן אַפּגעהאַלטענער, אַף געלט אויך. נאָר דאָ האָט ער זיך ניט געדונגען. אַ הונדערטער? זאָל זיין אַ הונדערטער! אַט דאָס שטיקל ערד האָט ער שוין לאַנג געוואָלט האָבן. זיצט מען אלע און מע שווינגט. דער ברודער האָט אַרויסגענומען אַ זילבערנעם האַלבן קערבל, מע זאָל גיין נאָך בראַנפּן, אָן מאַהאַריטש קען מען דאָך ניט. ערשט סעמען, אַ גרויסער באַכער שוין, האַלט זיך נישט אַיין און שיסט אויס אַ געוויין.

— טאַטע, — זאָגט ער, — באַ וואָס וועלן מיר בלייבן?
 באַ כּוועדערן אין שטוב איז ניט געווען אינגעפירט, אַז עמעצער זאָל בייטן זיין וואָרט, נאָר דער באַכער האָט זיך שוין, וויזט אויס, ניט גע-קענט מער איינהאַלטן, און ער איז דאָך, נעכער, גערעכט אויך. אייביק לעבט דאָך ניט קיין מענטש. דער טאַטע וועט שטאַרבן, די זין וועלן כאַסענע האָבן און זיך נעמען טיילן. מיט וואָס וועלן זיי זיך שוין טיילן? דער רייכער ברודער איז אַפּגעשטאַנען (נאָר קיין גוטער איז ער ניט געווען. דאָס איז אויך אַן עמעס), און ער רופּט זיך אָן:

— אויב סע גייט צו מיט געוויין, גיי איר אינגאַנצן אוועק.
 ער איז געשטאַנען און געוואַרט אַ רעגע. ער האָט געמיינט, אַז מע וועט אים כאַפּן בעטן, ער זאָל זיך צוריק זעצן.
 קיינער האָט אים אָבער נאָרניט געענטפּערט, האָט ער אַ קלאַפּ געטאָן מיט דער טיר און אין אוועק.

אָט אין דער מינוט האָט כוועדער זיך עפעס דערפילט שטארקער.
 „א מענטש טאָר, עפשער, בא זיך ניט זיין אזוי שטארק געפאלן“, —
 האָט ער א קלער געטאָן. האָבן זיי פארקויפט די ראבע טעלעטשקע און
 מע איז אוועק קאָסען היי. מע האָט געארבעט אי אף זיך, אי אף יענעם.
 מע האָט קיין ליכטיקן טאָג פאר זיך ניט געזען, און ווער ווייסט, אף
 וויפל סע וואָלט זיך נאָך פארצויגן, איז אָבער אינגיכן אונטערגעשפרונג
 גען די רעוואָליוציע. דעם רייכערן ברודער האָט מען אָנגעהויבן א
 ביסעלע ווינציקער אירצן. פארקערט, ער שלאָגט זיך שוין אליין אָן,
 טאָמער דארף מען עפעס, טאָמער וויל מען עפעס?
 און איצט? איצט איז שוין כוועדער בא אזעלכע יאָרן, וואָס ניט זיין
 טאטע האָט ניט דערלעבט צו אזעלכע, ניט דער זיידע.
 — דארמא, — שמיכלט ער זיך צו זיך אליין און טרייבט אָן די
 גענדרז אהין, ווו ס'איז בעסערע פאשע. — דער מאלעכהאמוועס האָט
 זיך, ווייזט אויס, אָפגעטראָגן פונדאנען צוזאמען מיט די פריצים. זיי
 ציטערן, זיי האָבן מוירע אהער זיך ווייזן.
 און מיר האָבן דערווייל צייט. סע קאפעט ניט.

ונדזער שאַכן פון דער אנטקעגנדיקער
טיר וווינט אליין אין א דירע. ער איז
א גוטער ארבעטער, א טעסלער און
האַט, קענטיק, אף דער בויונג שטארק
אויסגענומען.

מיר קענען זיך נאָך מיט אים
ווינציק, נאָר אז מע וווינט הינטער דער
שטאַט, גריסט מען זיך סייווי. מע איז
גערן איינס דעם צווייטן, און גוט־
שכוינישע באציונגען קניפן זיך אָן
אזעלכע, אז אנדערע אלטע באקאנטע
וואָלטן זיך עם ווינטשן.

פאמעלעכן האָבן מיר אָנגעהויבן
איבערטערטן די שוועל איינס צום
צווייטן — דער קומט לייען א שוועל
בעלע, דער קומט בעטן אף א ווילע
די פרישע ציטונג א בלעטער טאָן —
א קוק טאָן, וואָס טוט זיך עפעס אף
דער וועלט. און אזוי גייט זיך עם.

אונדזער שאַכן איז בא די פופציק,
מיט א גרויסער באָרד, גיט גאָר קיין
גערדיכטער, א באָרד, וואָס פאלט אריין
וויניט־וווּ אין געל. א הויכער, אקסלען
גיט גאָר קיין ברייטע; אז מע קוקט
זיך צו צו אזא מענטשן, איז ער מערער
געבויט פון ביין, ווי פון ליב. א קאָל
בא אים אן אָנגענעמס, א וואָרט — א
געשטעלטס.

מיר ווייסן שוין, אז ער וווינט
אליין דערפאר, וואָס דאָס ווייב איז
אים יונג געשטאַרבן. די קינדער, שוין
אונטערגעוואקסענע און היפשע, געד
פינען זיך אין דער גרויסער שטאַט.

**פיר מיט אכט
און זעכציק**

ווער סע ארבעט, ווער סע לערנט. אינעם ארויסגאנגטאג קומען זיי צו אים, אז ניט, פאָרט ער צו זיי.

צי האָט ער אף זיך גענומען אזעלכס, אז ער זאָל שוין קיינמאָל ניט כאַסענע האָבן? — ניין, ער האָט אף זיך קיין שום ניידער ניט גענומען. און די קינדער ריידן אים אויך ניט אָפּ. פארקערט, ער וווינט אליין אין א דירע און איז ווינציק צוגעזען אין אלע הינזיכטן.

די ציניט גייט זיך אזוי, און פּלוצעם ווערן מיר געוואָרע, אז מיר זינען מיט סילוועסטערן פּרינט, און טאָקע גאָר נאָענטע, אייגענע.

אונדזער שכיניע פון דריטן צימערל — יעווגענא פאולאָוונא —

איז זייער א שטילער מענטש. אזעלכס גיט זיך אין זייער זעלטן. מיר ווייסן אפילע ניט, אז עמעצער וווינט מיט אונדז צוזאמען. אינדערפרי

זען מיר זי, ווען זי גייט אוועק — זי ארבעט אין דארניצע אין א קינד דעראנשטאלט, — און אין אָונט זעען מיר אמאָל, ווען זי קומט, און

דערנאָך איז ווייטער שאַשטיף, פונקט ווי דער מענטש וואָלט געווען פארטאָן מיט א גרויסן, גראָבן בוך, וועלכן זי האָט ליב און פון וועלכן

זי וועט נאָך אזוי גיך ניט ארויסקריכן. זיי זינען פּרינער געווען אינ צווייען. זי און א זון פון אכצן יאָר. איצט איז דער זון אוועק אין דער

ארמיי, און זי איז איינע אליין. א יונגע (זי זעט טאָקע אויס זייער יונג), א מילדע, א שטילע, א ריינאָנגעטאָנענע. אזא זעען מיר זי קעסידער.

ווען האָט זי באוויזן זיך מיט סילוועסטערן באַקענען? ווען האָבן זיי צווישן זיך אויסגערעדט א וואָרט און ביכלאָל וועגן עפעס אָפּגערעדט?

פרעגט מיך גרינגערע זאכן. א פאָקט, אז זיי זינען שוין איינינעם, און סע פאָסט זיי עפעס, ווי אומגעריכט דאָס זאָל זיך ניט האָבן באַקומען.

יעווגענא האָט זיך אין איינעם אן אָונט שטיל און אָן גערודער אהין איבערגעצויגן. די שווערערע זאכן האָט ער אליין איבערגעטראָגן,

ווען זי איז אין דער היים ניט געווען, און מע לעבט זיך ווייטער שאַשטיף, פונקט ווי סע וואָלט זיך קיין זאך ניט געענדערט. כאָטש געענדי

דערט האָט זיך זייער א סאך. גענוג נאָר א קוק טאָן, ווי פריש די ווענט אין זיין דירע האָבן אָנגעהויבן אָטעמען, ווי לויטער די טאפליעס

האָבן גענומען שנינען, ווי סע בריינזלען די פאָרהענגלעך אף די בעטן און די סערוועטקעס אף די שאַפּקעלעך.

מיר קלעבן פון זיי נאכעס, פון די שכינים פון אונדזערע, און אלע מאָל, אז מיר טרעפן זיך מיט איר אליין, גייט אונדז אנטקעגן איר

צעשמיכלט פאָנעם מיטן מילדן בליק פון די גרויסע שעמעוודיקע אויגן.
זי ווייסט, זי צווייפלט ניט קיין איין רעגע אין אונדזער פריינטשאפט,
און מיר אויך דאָס זעלבע. דערצו איז זי לויטן אויסערלעכן אויסזען
אויך זייער אן אָנגענעמע. גראדע ניט קיין איידעלינקע, ניט קיין קלויי-
ניסקע. ווייך־ווייבלעך און יונג. זי קער זיין ינגער פון אים אף א יאָר
צוועלף. ווייזן ווייזט זי אויס ינגער אף א יאָר צוואנציק. זי איז קער
סידער שטאַטיש געקליידט. די מאלבושים זיינען אף איר דינע און
באשמעקטע. ער גייט אין א רוסישן העמד, די הויזן איבער די שטיוול
און אמאָל אין די שטיוול. זיי זעען אויס פארשיידן, אָבער אין דער
זעלבער צייט איז גענוג, אז מע זאָל זיי איין מאָל זען צוזאמען, קעדי
גלייך דערפילן די נאטירלעכקייט פון זייער אכטונג און מענטשלעכער
געטריישאפט איינס צום צווייטן.

אנומלטן קום איך צו זיי אריין — טאָמער קריגט מען בא זיי א
ביסעלע בראנפן אף א רעפוע (זיי זיינען אקוראט ביידע געווען אין דער
היים).

יעווגענא פאוולאָווא האָט, ווי איר שטייגער איז, מיך באגעגנט
מיט א גאנצער גאמע מילדע און שעמעוודיקע שמיכלען.

— בראנפן? — האָט זי זיך ווי פארכידעשט. — פונוואנען? —
האָבן די אקסלען אירע אליין געענטפערט. — קיינער טרינקט בא אונדז
ניט... — און זי האָט א קוק געטאָן אין סילוועסטערס זייט.

סילוועסטער איז געזעסן אף א טאבורעט, אָפגערוקט אהין, צום
אויבן־צו, און האָט עפעס געשניצט. דערהערט אונדזער שמועס, האָט
ער אף א רעגע אָפגעלייגט די ארבעט און שטיל א זאָג געטאָן:

— טרינקען טרינקען מיר טאקע ניט, נאָר בראנפן אין שטוב איז
גראדע דאָ.

יעווגענא פאוולאָווא האָט אף אים אָנגעשטעלט פרעגנדיקע, פאר-
ווינדערטע צוויי אויגן, נאָר סילוועסטער האָט אָפגעשארט פון זיך די
אָנגעשניצטע סטרוזשקעס, איז אוועק צום שאפקעלע מיטן געצייג און
געבראכט פון דאָרטן א האלבע פלאש בראנפן.

— שוין צוועלף יאָר, — האָט ער א שמיכל געטאָן, ווי א מענטש,
וואָס האָט איבער עפעס אָדער עמעצן אויסגעשפילט א זיג, — שוין
צוועלף יאָר, אז זי שטייט אזוי ניט גערירט, נאָר אף א רעפוע קען מען.

ער האָט זיך א וואקל געמאָן א רעגע און איז ווינטער צו צום שאַפּקעלע.

איצטיקס מאָל האָט ער פון דאָרט געבראכט א קניפל, א רויטס און א שווערס, ער האָט עס געהאלטן מיט די שפיץ פינגער, ווי ער וואָלט זיך א ביסל פון דעם געמויעסט.

נאָר אָט האָט ער עס אָפּגעלאָזט און איז שוין צוריק פריי. דאָס קניפל האָט הארט אָפּגעקלאַפט אין טיש, פונקט ווי דאָס רויטע שמאַט-קעלע וואָלט געווען פול מיט שטיינדעלעך אָדער מיט בליי.

— איר פוילט זיך ניט א צייל טאָן? — האָט סילוועסטער מיטן בליק געוויזן אפן קניפל...

איך האָב אים געפאָלגט אָן דינגעניש. איך בין פאָשעט געוואָרן נייגעריק: איך האָב צעבונדן דאָס קניפל, און א גאנץ הייפעלע מינץ, וואָס איז פאָרגעלט און פארקופערט געוואָרן פון לאנגן ליגן, האָט זיך צעשאָטן איבערן טיש.

איך האָב צעלייגט די גרויסע שווערע דרייערס צו דרייערס, די פינפערס צו פינפערס, און זילבער באזונדער. פארטיק געוואָרן מיטן סאָרטירן, האָב איך עס גלייך איבערגעציילט:

— פיר מיט אכט און זעכציק.

— פינקטלעך, — האָט סילוועסטער געענטפערט. א מינע פון עקל איז דורכגעלאָפן איבער זיין פאָנעם און גלייך פארשווינדן געוואָרן.

מיר האָבן געזען, אז סילוועסטער האָט אונדו עפעס צו דערציילן. האָבן מיר, ווי לויט א שטילער קאָמאנדע, זיך אויסגעזעצט — איך פון איין זייט טיש, און יעוונגעניא פאוולאָוונא — פון דער צווייטער.

סילוועסטער האָט צוגערוקט דעם טאבורעט, ווי אף אים וואָלט אים געווען באקוועמער, און האָט, ווי מיט א פרעמדלעך קאָל, אָנגעהויבן: — א היפשע צייט נאָך איר טויט האָב איך זיך עפעס צו גאָרניט געקענט נעמען. די קינדער זיינען נאָך געווען בא די קליינע יאָרן, די

שוועסטער האָט אף זיי אכטונג געגעבן, און מיר איז עס אלץ ווי וויי-ציק אָנגעגאנגען... טרינקען האָב איך, דעם עמעס געזאָגט, אי געקאָנט, אי ניט איבעריק פיינט געהאט. אָבער איך האָב קיינמאָל ניט איבער-געכאפט די מאָס! נאָר איצט האָב איך זיך אויך אין דעם זין שטארק אָפּגעלאָזן. איך האָב זיך אזוי אָפּגעלאָזן, אז ס'האָט שוין טאקע אָנגע-הויבן ווערן ניט שוין.

דער פארזיצער פון מעסטקאם, זייער א ווילער מענטש, ער שטייט נאך מיר ווי היינט פאר די אויגן, א נידעריטשקער, מיט ברילן און מיט א שטרויען היטל, האָט אין מיר אריינגעלייגט רייד, וואָס מערער דארף מען שוין ניט, ביז ער האָט מיר איינמאָל געזאָגט מיטן האַרבן וואָרט: „מיכיינש, דו ווערסט דאָך שוין אינגאנצן אויס מענטש!“ איך האָב געוואָלט, אז ער טוט עס אויס פריינטשאפט, און האָב אים אפילע מיט א האלב מויל צוגעזאָגט, אז אן עק, א סאָף, איך שמעל זיך עפעס טאָן. נאָר ס׳ני ער, ס׳ני איך האָבן געוואָלט, אז ס׳איז נאָך ווייט ביזן סאָף. ס׳איז נאָך אפילע קיין אָנהייב ניט.

אין איינעם א טאָג גיי איך אזוי פון א באקאנט גוט אָרט. אָנגע-זשליאָקעט האָב איך זיך, ווייזט אויס, ווי סע געהער צו זײַן. וואָרעם די פיס שלעפן זיך נאָך, ווי די קלעצער. און דער קאָפּ גייט באזונדער. אזוי לאנג זיך געשלעפט מיט א פארטשאדעטן מויעך, ביז איך האָב זיך, ווייזט אויס, אף לענין-נאָס א וואלגער געטאָן לעם א טעלעגראַד פישן סטויפ און בין אזוי געבליבן זיצן אפן טראָטואַר. איך שמעל זיך פאָר דעם הוילעך מינינעם. דאָס היטל איז אראָפּגעפאלן און געבליבן ליגן מיטן מויל ארוף, די שייך זינען צעלאַפּטשעט, די אָפענע פאָדער שוועס בעטן קאשע, די באָרד מאכט מיך אלעמאָל עלטער, ווי איך בין אינדערעמעסן. איצטיקס מאָל האָב איך, ווייזט אויס, נאָר אויסגעזען, ווי א קאליקע. פרעגט מיך בעכיירעם, צי בין איך פאָשעט געזעסן, ווי א פארטייעטער, צי האָב איך וואכנדיקערהייט געדערעמלט. אין דרויסן איז ווארעם, קיינער זאָגט מיר ניט קיין דייעם, איך טשעפע ניט קיינעם, און קיינער טשעפעט מיך ניט.

מיר האָבן זיך, קענטיק, אָנגעכאַלעמט אָן א שיר שיקרעך כאַלוימעס, און צו פארנאכטצו דוכט זיך מיר (איך האָב א גאנץ לעבן פון איר קיין קרום וואָרט ניט געהערט), אז זי זאָגט:

— נו, גיי שוין, גיי אהיים, אלטער! וואָלסט זיך כאַטש שעמען פאר לײַטן.

איך טו אן עפן די אויגן, שטורכעט מיך פארן ארבל א מיליציאָנער. שוין ניט גאָר קיין יונגער, מיט א גוט פאָנעם, ווי סע גיט זיך אמאָל איין גוטע מענטש, און ער מאכט צו מיר:

— נו, זיידע, דו האָסט שוין גענוג אָנגעבעמלט. פארנעם דאָס היטל און גיי אהיים. פאר דער ראטנמאכט וואָלסטו עס ביכלאל דארפן אוועק

ווארפן. סע ניט שיין! איז מען געזונט, גייט מען ארבעטן, איז מען קראנק, איז דאך דא א סאָבעז!¹

איך באנעם ניט אקוראט, וואָס ער רעדט צו מיר. נאָר זיין קאָל, זיין פּאָנעם זינען מיר זייער ליב, און איך שטרעק צו אים אויס א האנט. העלפט ער מיר אופשטיין און דערלאנגט מיר אליין דאָס היטל, איז עס שווער, ווי מע זאָל אהין אָנשיטן שטיינער...

„אָט פּאסקודנע קינדער! — ווערט מיר מאָדנע פּאַרדראַסיק, — בא זיי קומט אויס, אז א שיקער איז שוין גאָר קיין מענטש ניט!“

איך שטופ אריין די האנט אין היטל אריין אה ארויסווארפן די פּאָר שטיינדלעך, ערשט, סע זינען ניט קיין שטיינער, ס'איז מינץ: שווערע פינפערס און צענערס, און א סאך, א סאך.

איך שיקערן מויעך שארט זיך בא מיר דורך א געדאַנק, אז טאָמער האָב איך דעם אויסגאָב פּאַרנעסן אריינלייגן אין קעשענע... אָבער אזוי פיל? אזא מין אויצער פון זילבער און קופער, וואָלט איך מעגן שווערן, האָב איך בא זיך קיינמאָל, זינט איך לעב, ניט געזען.

איך לאָז זיך צוריק אראָפּ אפן טראַטואר, און אינמיטן אינמאָסטען זיך פליט מיר אריין א הארטער פיטאק גלייך אין היטל אריין. ס'האָט מיר עפעס א שניט געטאָן באם הארצן. מע דאַרף, קלער איך, אָפּשטעלן אים און א פּרעג טאָן, וואָס מיינט ער מיט דעם? ער מיינט דאָך אוואדע, אז איך בין שוין עפשער קיין מענטש ניט?

אָבער איך זע פאר זיך ניט קיינעם. איך זע נאָר א פּאָר פיס, וואָס האָבן זיך באוועגט, אוועקגעטעלעפעטעט אין דער ווייט.

„ער האָט ניט געהאט קיין רעכט אזוי אוועקגיין און מיר גאָרנישט ניט דערקלערן“, — טיינע איך צו זיך אליין. אָבער דאָ האָט זיך לעם מיר אָפּגעשטעלט א יונג פרויעכל, ווי זי וואָלט עפעס דארפן פּערזענלעך צו מיר, אָבער איך קען דאָך זי ניט, און זי האָט זיך גענומען באַברען בא זיך אין בייטעלע.

— גראַזשדאַנקאַ, — שטרענג איך זיך אָן און וויל איר עפעס געבן צו פּאַרשטיין, — איזווייטיע... יא...

אָבער זי לאָזט מיך ניט אויסריידן:

— ניטשעוואָ, — מאכט זי, — דערושקאַ, — און זי לאָזט מיר

¹ סאָציאַלע פּאַרויכערונג.

ארץ א זילבערנע גריווענקע. און זי גייט טאקע ווייטער. איך הער נאָר דעם שאַרף פון אירע קליידער, און א רייעך פון פינעם אָדעקאַלאַן איז לעס מיר געבליבן שטיין.

איך האָב זיך מיטאמאָל גענומען אויסניכטערן, ווי פון שטארקע קלעפּ, וואָס וואָלטן זיך שיטן איבער מיין מויעך. איך פיל, אז מיט מיר ווערט עפעס אָפּגעטאָן זייער א מיַעסע זאך. איך האָב קיינמאָל זיך ניט געקליבן שפּייען אפּן לעבן, און איצט שפּייע דאָס לעבן אפּ מיר, און ווהיין? גלייך אין פּאָנעם ארײַן.

איך האָב געפילט, אז איך דארף וואָס גיכער אופשטיין און זיך אָפּטראָגן פּונדאנען, אז מיין זייער זאָל דאָ ניט בלייבן, נאָר מינע קויכעס זינען נאָך לעס מיר נישטאָ.

איך האָב אויסגעשטרעקט א האנט, ווי פּרױער צום מיליצײַאָנער, נאָר מע זעט אים שוין ניט, האָב איך זיך ווירעס־איז אינגעבעטן באַם סלופ און ער האָט מיר געהאַלפּן אופשטיין.

איך האָב מיטן שווערן היטל אונטערן אָרעם זיך גענומען שלעפּן. די ערשטע רענע האָט זיך מיר אויסגעראַכט, אז איך בין ווירקלעך אלט און קראַנק. אין דער היים קערן אפּ מיר ווארטן עפעס א דאר און כוּישעכדיק ווייב, כוּישעכדיקע און אויסגעמאטערטע קינדער. אין אלע הײַזער צינדט מען שוין פּייער, און זיי הונגערן נאָך דאָרטן פון איינ־דערפרי און ווארטן אפּ מיר. לאָמיר נאָר קומען, אזוי וועלן זיי זיך ארופּוואַרפן אפּ מיין היטל און נעמען רײַסן פון דעם שטיקער. לאַנג אזוי טראכטן האָב איך ניט געקענט. מיר האָט געשטערט און געשניטן דעם נאקעטן פּוס די שווערע הארטע פּלאַש אין דער אָפּגעצויגענער צעביסענער הויז־קעשענע. איך האָב אזוי געוואָלט זי ארויסשלעפּן און זי געבן א קנאק אין דער שטיינערנער ערד, אז זי זאָל צעפּלױגן ווערן אפּ פּייער־צאלעך. אָבער איך האָב דאָס אויך ניט געקענט. איך האָב זיך ביכלאל ניט געקענט רירן. איך האָב זיך געפילט דערנידעריקט און צעטראָטן. פּונקט ווי אינווייניק וואָלט די גאַנצע נעשאַמע באַ מיר געווען באקלעפּט און באשפּיגן.

סילוועסטער איז געוואָרן צוגעשטילט אפּ א רענע. יעווגעניאַ פּאָוואָוונאַ האָט זיך פּאַרויכטיק אופּגעהויבן פון אָרט. זי האָט פּאַרביסן א ליפּ און זיך א קרים געטאָן, פּונקט ווי זי וואָלט זיך פּאַרזעסן א האנט אָדער א פּוס.

— מע דארף ניט, זשעניע, — האָט זיך סילוועסטער אָנגערופן,
כאָטש בא אים, דוכט זיך, אליין זינגען שוין געשטאנען טרערן אין
האַלדז, — מע דארף ניט, עס איז שוין. איך האָב שוין געענדיקט.
ארום סילוועסטערס באָרד האָט זיך באוויזן א שמיכל אי פון שול-
דיקניט, אי פון געליטערטקייט, ער האָט, ווייזט אויס, ניט געקענט און
ניט געוואָלט פירן ווייטער דעם שמועס, און ענדיקן מיט עפעס דארף
מען, האָט ער א זאָג געמאָן:

— אָט דאָ האָט איר אייך דעם בראַנפן פון פאר צוועלף יאָר,
אָט דאָס איז דער באהאַלטענער „אויצער“! און אָן-אָ אין שאַפּקעלע
הענגט אַר אַן אָנדענס דאָס היטל אליין.

יעוונגעניאָ פאוולאָוונא האָט מיט ווייכע באוועגונגען צונויפגעשארט
פון טיש דאָס מינץ, פארבונדן און אָפּגעטראָגן צוריק אין שאַפּקעלע.
איך האָב געמיינט, איך דארף עפעס זאָגן און שוין אפילע געוואָלט
אָנהייבן, אָבער סילוועסטער איז מיר קלוג פארלאָפן דעם וועג און זיך
אָנגערופן:

— ווו זשע וועלן מיר היינט אפדערנאכט טרינקען טיי? בא אונדז
צי בא אייך?

— בא אייך! בא אייך! מיין איך — בא אונדז! — האָב איך ווי
צערטאָגן געענטפערט און בין אוועק מיטן פולן גלעזעלע אהיים.
דעם בראַנפן האָב איך שוין אין דער היים ניט גענוצט ניט אַר אַר קיין
דעפּוּע און ניט אַר קיין שום אַנדער זאָך. איך האָב אים נאָר אויסגעגאָסן
אַר א שעלכל, וואָס איז פונקט אַנטקעגן מיר געשטאנען. איך האָב
אויסגערײבן א שוועבעלע און אָנגעצונדן אים...

איך האָב זיך איינגעקוקט אינעם בלויען פלעמל און האָב דאָרטן
דערזען אויך מיניע קלענערע און גרעסערע שוואַכקייטן, קלענערע און
גרעסערע אווירעס. איך האָב דאָרטן געזען מענטשלעכע צאָר, וואָס קען
זיך אין פארלויר פון צייט פארהיילן און פארציען מיט פרייד... אָט-אָ
האָט געלעבט א מענטש, סילוועסטערס ווייב, קענטיק, א געטרײער און
אָנשטענדיקער מענטש געווען... אָט-אָ האָט יעוונגעניאָ פאוולאָוונא געהאט
א מאן, נאָר מיר ווייסן ניט, ווער און וואָס. מיר ווייסן ניט און מיר
וועלן בא איר קיין זאך ניט פרעגן. אפדערנאכט, ווען מירן טרינקען
טוי צוזאמען, וועל איך זען פאר זיך נאָר סילוועסטערן און נאָר יעוור

געניען, און איך וועל זיי ווינטשן גוטס. זיי זינען גוטע מענטשן. זיי
זינען מינע שכינים, כאוויירם און פרינט.
...די שאָל האָט זיך אָנגעגליט. דאָס פֿיערל צאנקט... אָבער ס'איז
דאָך נאָך גרויסער טאָג אין דרויסן.
נאָך א רעגעלע זיצן... נאָך א רעגעלע זינקען אין מאכשאָוועס... סע
מאכט ניט אויס, סײַווי נעם איך כאלד פאפיר, טינט און פעדער און
זעץ זיך עפעס טאָן...

עטאָן האָט זיך עס, דעם עמעס געזאָגט,
 ניט נעכטן און ניט אייערנעכטן,
 נאָר צוריק מיט א יאָר פּערציק
 אוואַדע...

אזוי האָט מיר אָשער דער גלעזער
 אָנגעהויבן דערציילן וועגן איינעם א
 פּאל, וואָס האָט געמראָפּן בא זיי אין
 זאמיסלאָוויטש, נאָך אמאָל, בעשאַס
 ער איז געווען א קליין ינגל.

— איר מענט עס אומיסטן אויס־
 הערן, — האָט אָשער א שמנים געטאָן
 זיין פּערדל און מיר א קוק געטאָן
 גלנץ אין די אויגן, ווי איינער מיינט:
 „דו מענסט זיך טאקע זיין א יונגער־
 מאן, א היינטוועלטיקער, אָבער איך,
 אָשער, האָב נאָך אויך עפעס וואָס צו
 דערציילן“...

אָשער וווינט איצטער בא אונדז
 אין שטעטל אין דער פּאָלעסיער קראַס־
 נאָוואָליע. א בערדל פּארמאָנט אָשער
 א קלינס, נאָר זייער א פּרילעכס, און
 אויגן אויך זייער יונגע, כאַטש ער האָט
 שוין קינדער אויסגעגעבענע. און אין
 די פּרניע שאַען פּאָרן שוין בא אים
 די אייניקלעך ריטנדיק אף די פּליצעס.
 אינעם דאָרף באלאקאָוויטש,
 פּופציק ווערסט פון אונדזער שטעטל,
 האָב איך אים באגעגנט, אָשערן, און
 זיך צוויי מאָל דערפרייט. ערשטנס,
 וואָס איך האָב דערזען אין אזא ווייט
 דאָרף א היימישן מענטשן; צווייטנס,

גאסטפריינטשאפט

וואָס איך וועל אים א בעט געבן, וועט ער מיך נעמען אף זיין פור אהיים.
ער פאָרט דאָך ארום מיט אן אייגן פערד-און-וועגעלע און מיט א קאסטן
נלאָז איבער די דערפער. איצט איז שוין דער קאסטן אויסגעליידיקט,
א-סימען, אז ער טוט זיך שוין אין ערגעץ ניט אָפּשטעלן און מע וועט
פאָרן גלייך אהיים.

— רעב אָשער, — האָב איך אים א פרעג געטאָן, — וויפל זשע
וועט איר בא מיר נעמען פור-געלט?

אָשער האָט אף מיר א קוק געטאָן מיט זיין יונגן בליק און מיט זיין
באריידעוודיק בערדל, ווי איינער מיינט:

— אָט-דאָ באלד צעיאָג איך זיך נעמען געלט פאר אזא מין קלייני-
קייט (אף זיין לאָשן — „פוסטיאק“), וואָס איז? ער דארף אָנלייגן וועג
צוליב מיר, אָדער וואָס? פארקערט, ס'וועט נאָך אים זיין פריילעכער,
אז מע וועט פאָרן אינצווייזן.

קען זיין, אז איבער דעם האָבן מיר זיך טאקע צערעדט, אפן וואָגן
זיצנדיק, וועגן גוטע און שלעכטע מענטשן, וועגן קאדנע און צעוואָרפענע.
און צווישן די אלע רייד האָט ער מיר דערציילט וועגן דעם פאל, וואָס
האָט זיך, לויט זיין כעזשבו, פארלאָפן בא זיי אין זאמיסלאָוויטש —
„צוריק מיט א יאָר פערציק אוואדע“.

— מענדלען דעם זאמיסלאָוויטשער האָסטו שוין אוואדע ניט דער-
וויסט? עס מאכט נישט אויס, דיין טאטע קער נאָך אים געדענקען.
וועסט אים אומיסטן א פרעג טאָן, וועט ער דיר דערציילן. געווען דאפקע
א פראָסטער, א דאָרפישער ייד, נאָר א נאטור האָט ער געהאט — מ'רעם!
אזא יאָר אף מיר!.. בא אים אין שטוב האָבן זיך ניט אויסגעפירט קיין
מענטשן, מיט עסן און מיט טרינקען, און מיט איבערנעכטיקן, און מיט
אופשטעלן א סאמאָוואר פונזייערטוועגן, נאָר פון קיין געצאָלטס זאָל
מען אים נאָרנישט דערמאָנען. כאסיוועכאָלילע!

דאָס ווייב איז אויך געווען אזא, און די קינדער זיינען אויך גענאנ-
גען אפן זעלבן וועג. מע פלעגט נאָר שטיין אפן שליאד און איבערכאפן
די דורכפאָרער. טאָמער איז א קעלט, זאָל מען אריינגיין זיך אָנווארע-
מען, טאָמער איז א רעגן, זאָל מען אריינגיין איבערויזן. אזעלכע מענטשן
זיינען זיי געווען.

אנומלטן פאָרט ער, מענדל, אף זיין פערד-און-וועגעלע, פארנאכטלעך
האָט זיך עס געטאָן. ער איז דורכגעפאָרן די ווינטמיל, ס'האָבן זיך שוין

אָנגעהויבן די פֿלויטן. דאָס פּערדל גייט פּאַמעלעך. מענדל זיצט זיך אזוי רויק און טראַכט פון פּאַרשיידענע שטוביקע קלייניקייטן, ערשט ער דער-הערט, אז עמעצער קרעכצט הינטערן פֿלויט. עפעס אזוי ווי א מאַנצבל און אזוי ווי ניט קיין מאַנצבל, נאָר גיכער איז עס א מאַנצבל. ער שטעלט אָפּ דאָס פּערדל, קריכט אראָפּ פון וואָגן, נעמט גיין פּאַרבי דעם פֿלויט. ערשט ער דערזעט א פּויער אין די מיטעלע יאָרן קריכט ארום אָפּ אלע פיר. ער קאַראַפּקעט זיך, ער וויל זיך אופשטעלן, נאָר ער קאָן ניט. ער הייבט זיך אונטער און פּאַלט אום, הייבט זיך אונטער און פּאַלט אום... „שיקער, — קלערט זיך מענדל. — ניין, ווען ער איז שיקער, וואָלט ער אזוי ניט געקרעכצט, און ווייטער זעט מען אָפּ אים, אז ער איז ניט קיין הינער. ווערליק ער איז אָנגעטאַן, דאַרף ער זיין ערגעץ פון טיף אוקראַינע.“

מענדל גייט צו נענטער, נעמט אים אָן בא דער פֿלייצע. קוקט זיך יענער אָפּ אים אום און קרעכצט ארויס מיט די לעצטע קויכעס:

— אַך, סאָקאָליקו, צע ווזשע סמערט פּרישלאַ.

— האָב נאָך צייט קלערן וועגן דער „סמערט“, — מאַכט צו אים מענדל, — טאַמער איז עס נאָך צו פּרי.

און ער האָט א סמאָטשקע געטאַן צום פּערדל. עס צוגעפירט איבער די מעזשעס אהער צום פֿלויט.

— קריך אפּן וואָגן, — מאַכט ער צום פּויער.

און ער האָט ווייטעס-איז ארופגעשלעפט דעם קראַנקן צו זיך אפּן וואָגן, נאָך צוגעקליבן די טאַרבע מיטן שטעקן און האָט שוין א טרייב געטאַן דאָס פּערדל א ביסל גיכער.

אין דער היים האָבן די כלאַפּצעס אראָפּגעטראָגן דעם פּויער אין שטוב אריין. מע האָט אים אויסגעבעט אָפּ א קאַנאַפע, קיין באַלניצעס מיט קיין דאָקטוירים זיינען דאָך דאן אין די דערפער ניט געווען, ניט היינטיקע צייטן, האָבן זיי אליין אים געהאַלפּן מיט אלערליי באַבסקע רעפּועס. א קרענק איז עס געווען א שווערע. א מין טיף. אָבער ס'זיינען אוועק א פיר וואָכן, און דער מענטש איז געזונט געוואָרן.

פאַר די דאָזיקע פיר וואָכן איז מען דורך גרוסן און דורך איבער-זאָגעכצן דאָרט אין אוקראַינע כאַם פּויער אין דער היים געוואָרן געוואָרן, וווּ זייער פּאַטער געפינט זיך. זיינען די זין געקומען צו פּאַרן אים אָפּגעמען. פאַרן געזעגענען זיך נעמען זיי ארויס א ביטל מיט געלט

און ווילן אָפּפּאַלן מענדלען פארן איבערווייזן, פאר די קעסט און פאר אלצדינג, אָבער מענדל מיט מענדעליכען האָבן, ווי זייער שטייגער איז, זיך אויסגעלאכט. ס'האָבן ניט געהאַלפּן קיין שום אינאיינענדישן. די זין דעם פויערס האָבן שוין געבעטן, אז אויב ניט קיין געלט, טאָ זאָל מען בא זיי צונעמען דעם לאַשעק, וואָס לויפט נאָך נאָכן וואָגן, אָדער זיי וועלן אים ברענגען צו טרייבן א קעלביקע בעהיימע.
ניין און ניין!

2

האָט מען זיך צעזענגט זייער שוין, טאקע ווי עמעסע גוטעפריינט, און צו מענדלען האָבן זיי געזאָגט, אז אזא מין טויווע איז נאָרנישט שנייד מע זאָל זי אמאָל קענען פארגעסן...

— וואָרעם ס'איז טאקע א גוטסקייט פון א מענטשן, — פאל איך אריין אין די רייד, — צו נעמען א ווילד־פרעמדן דורכגייער שלאפער־הייט צו זיך אין שטוב אריין, זיך מיט אים ניאנטשען און אויסהיילן... עפעס א קלייניקייט?!..

— האָב צייט, — ענטפערט מיר אָשער, — אויב דו מיינסט, אז מיר זיינען שוין פארטיק, האָסטו נאָר א גרויסן טאָעס, דאָס איז די ערשטע העלפט פון דער מיניע, די צווייטע העלפט וועט באלד קומען. נאָר איך קלער, אז פרנער דארפן מיר כאפן אן איבערבנים.

דער פאָרשלאָג איז מיר געווען זייער צום הארצן, ווייל מיר זיינען די גאנצע צייט געפאָרן דורכן וואַלד. די סאָסנעס שמעקן אזוי שטארק, אז דער קאָפּ דרייט זיך אזש, די פייגלען צוויטשען, ווינטי־וווּ פליען דורך פייגלעך מיט אזעלכע פארבן, וואָס איך האָב נאָך קיינמאָל ניט געזען אזעלכע. און כאַטש אפן וואָגן טרייסלט נישט איבעריקס, גלוסט זיך דאָך אראָפּקריכן אף דער ערד אויסגלייכן א ביסל די ביינער, און אויב נאָך א גוטער איבערבנים דערצו, איז מאכטיגע!..

מיר האָבן צענומען אונדזערע פעקלעך. אָשער האָט געפאָדערט נישט אנדערש מיר זאָלן צעלייגן א פינער. איז עס אויך רעכט. איך וואָלט זיך נישט געפּוילט און איינך באשריבן אונדזער סודע, נאָר לעמני זאָל איך צערייצן אינערע אפעטיטן. איך ווייס, אז ניט נאָר איר וועט מיר

מעקאנע זיין אף דער סודע אינמיטן וואלד. איך אליין בין זיך מעקאנע, אז איך דערמאן זיך. אף קישנס פון גראָז זיצן מיר, אף טישטעכער פון פאפיר עסן מיר. דער שיטער קנאקט כא דער זייט מיט זיינע באַטאָניקע בלויע פֿינערלעך, און אלץ, וואָס מיר פאמפלען אריין, האָט דאָ דעם זיבעטן טאג...

— דערציילט זשע, רעב אָשער, וואָס איז ווייטער געווען...

אָבער אָשער האָט מיר געענטפערט זייער קורץ:

— בעשאַס מע עסט, רעדט מען ניט.

איבערגעביסן, זיך א ביסל אויסגערוט, בין איך אוועק, געבראכט צו פירן דאָס אויסגעשפאנטע פערד.

— טאָ לאָמיר אים טאקע ארינווארפן אין די האַלאַבליעס, — זאָגט אָשער (מיינען מיינט ער: לאָמיר עס צוריק איינשפאנען). און מיר זיצן שוין צוריק ביידע אפן וואָגן איינער לעבן אנדערן. דער ליידיקער גלאָזקאסטן — הינטער אונדזערע פלייצעס. פון ביידע זייטן — גרינער זוניקער וואלד, און אינמיטן — א וועג, וואָס פירט אונדז דורך וואלד, דורך פעלד, דורך דערפלעך, און נאָכאמאָל א וועלדל און נאָכאמאָל א דאָרף און דאָרטן איז שוין ניט ווייט אונדזער היים.

— איצט הער, — האָט אָשער ווידער גענומען דערציילן, ווי איינער, וואָס טוט אן ערנסטע ארבעט און וויל זי אָפטאָן ערלעך.

— איינמאָל האָבן מענדלס זין אוועקגעטריבן עטלעכע בעהיימעס אף דער אוקראַינע. קיין רייכער מענטש איז ער ניט געווען, מענדל, דאָס ווייסטו דאָך.

— ניין, איך ווייס ניט.

— זע, איך האָב גאָר פארגעסן, אז ניט פאר דינע צייטן האָט זיך עס געטאָן. טאָ געדענק זשע, נאָר זאָלסט ניט מיינען, אז איך זאָג אזוי דערפאר, וואָס בורזשויעס זיינען היינט ניט אין דער מאָדע. ניין, איך דערצייל עס פאָשעט, ווי דער עמעס איז.

זיי האָבן אלע געהאָרעוועט, האָבן זיי זיך וויעס־איז דורכגע־ לעכט. זומער זיינען זיי געווען פארנומען מיטן באשטאן. אָסיען־צייט, אז דער פויער הייבט אָן פארקויפן כוּדאָבע, פלעגט מענדל צוניפלייגן א ביסל געלט און אופקויפן עטלעכע בעהיימעס, און קיין היינדיעס האָט

ער ניט באדארפט דינגען. די זין זיינען אליין געזונטע דאָרפֿסלייט. אז מע דארף טרײַבן פי, טרײַבט מען זיי אליין.

גרויסע יאָרדן פֿלעגן זיך אויסשטעלן אמאָל אין פּאַסטאָוו אָדער אין בעלאָצערקאָוו אָף דער אוקראַינע, וואָסערע צוויי־דריט־האלבן הונד דערט ווערסט פֿון זאַמיסלאָוויטש. גייען זיי אַרויס אָף אזא יאָרד מיט א צען טעג פֿרײַער, און אז מע טרעפט א גוטן יאָרד, פאַרדינט מען אמאָל א הונדערטער, אמאָל מער...

דאָס מאָל איז אָבער די פּאַנגאָדע געווען א שלעכטע, האָבן זיך די בעהיימעס מיט די מענטשן שטאַרק אויסגעמוטשעט פאַרן וועג. דער יאָרד איז אויך געווען א פאַרוויינטער, אן אויסגעוויינטער, גאַלע קעלט און גאַלע רעגן. קיין סאַכרים זיינען ניט געווען, אפֿילע פאַר האַלב אומזיסט איז ניט געווען וועמען צו פאַרקויפֿן. טרײַבן זיי, נעבעך, די שטיקלעך אָף צוריק. די כּודאַבע איז שוין געווען הויט און כּיין. די מענטשן אויך ניט שענער. זיי זעען, די זין מענדלס, אז ס'איז גאַרניט קיין מעגלעכע זאַך, אז זיי זאָלן די שטיקלעך ברענגען צו טרײַבן לעבע־דיקע אהיים. און זיי, וואָלטן זיי האָבן עפעס געלט אָף צו האָדעווען ערגעץ די בעהיימעס — איז נישטאָ. געלט, האָבן זיי דאָך געמיינט, וועלן זיי לייזן דאָרטן אפֿן יאָרד, און אויסגעלאָזט האָט זיך א בוידעם.

אזוי ווי זיי שלעפֿן זיך אָף צוריקוועגס פֿון פּאַסטאָוו, איז דאָרטן ניט ווייט פאַראַן א דאָרף זשערעבקי. כ'ווייס? עפשער א דרייסיק ווערסט פֿון פּאַסטאָוו אָדער וויפֿל. גייען א פּאָר זשערעביקער יונגעלייט, פּויערים אזעלכע, אויך פֿונעם יאָרד, און מע צערעדט זיך מיט די זין מיט מענדלס.

— פֿונוואַנען זיינען יונגעלייט? — פֿרעגן די פּויערים.
— פֿון פּאַלעסיע, — ענטפֿערן די זין מענדלס, — עפשער האָט איר געהערט זאַמיסלאָוויטש?

— זאַמיסלאָוויטש? געהערט... ווהיין זשע טרײַבט איר צוריק די כּודאַבע? זיי וועלן דאָך בא אײַך פּייגערן אפֿן וועג!
— אדעראַבע, גיט אן אייצע, וואָס קאָנען מיר טאָן?! קיין געלט האָבן מיר בא זיך ניט, געלט, האָבן מיר געמיינט, וועלן מיר לייזן אפֿן יאָרד...

דאָ האָבן די פויערים עפעס אינדערשטיל א שמועס געטאָן צווישן זיך און זיך ענדלעך אָנגערופן:

— אויב איר ווילט זיך אף אונדז פארגלייבן, וואָלטן מיר אייך געייצט אזוי: איר לאַזט איבער די כודאָבע בא אונדז, און אליין פאָרט זיך געזונטערהייט אהיים ביזן צווייטן מארק־טאָג. דער צווייטער מארק־טאָג וועט אויספאלן אין א כוידעש ארום. דער וועטער דארף זיך נאָך פאריכטן און פאשע וועט נאָך זיין גענוג. וועלן אייערע בעהיימעס ארום־גיין צוזאמען מיט אונדזערע, און אין א כוידעש ארום וועט איר קומען, און איר וועט זיי ווייטער ארויסטרייבן אפן יאָרד.

די יונגעלייט איז ליכטיק געוואָרן אין די אויגן, אף אזא מין באַנע־געניש האָבן זיי זיך גאָרניט ניט געריכט, האָבן זיי אָפגעקערעוועט צוזאָמען מיט די פויערים צו זיי אין דאָרף און צו זיי אין הויף אַרײַן. דאָרט האָבן זיי איבערגענעכטיקט, זיך אויסגעוואַרעמט. קיין עסן האָט מען זיי ניט געקאָרט. מע האָט זיי נאָך אפן וועג מיטגעגעבן. און אינדערפרי האָבן זיי געמאכט סימאָנים אף דעם פי. זיי האָבן צוגעבונדן אזעלכע ברעטעלעך צו די ווידלען, און זיי זיינען אוועק אהיים.

אין א כוידעש ארום פאָרן זיי שוין ווייטער אפן יאָרד מיט מענדלען אייניגעם. דעם עמעס געזאָגט, האָבן זיי זיך ניט איבעריק געריכט קריגן דאָס פי אף צוריק. דערווייל איז איינגעפירט, אז מענטשן דארף מען גלייבן.

געקומען קיין זשערעבקי, זאָגט מען צו זיי:

— פאָרט גלייך, אייער פי וועט איר אָניאָגן אין פאסטאָוו.

בא מענדלען מיט די זיין איז איבערגעגאנגען ניט קיין גוטער געדאַנק, אָבער זאָגן האָבן זיי גאָרניט ניט געזאָגט און האָבן אוועקגעשמיסן ווייטער. ערשט הינטער פאסטאָוו דערזעען זיי, וויאזוי פויערים האָבן ארויסגעטריבן די אָפגעצייכנטע בעהיימעס. ווען ניט די סימאָנים, וואָס זיי האָבן געמאכט, וואָלטן זיי גאָרניט דערקענט זייער פי — אזוי גוט האָבן זיי זיך אויסגעפאשעט.

איצטיקס מאָל איז שוין דער יאָרד געווען ווי געוואַנטשן. מענדל מיט די זיין האָבן גוט פארקויפט און גוט אָפגעלייזט. איצט וועלן זיי שוין האָבן אי אף כויוועס באַצאָלן, אי אף באַדאַנקען די פויערים פאר

זייער ארבעט און פאר זייער גוטסקינט, און ס'וועט נאך זיך אויך עפעס בלייבן.

טכילעס אַוונט קומען זיי צו פאָרן צו די דאָזיקע פּויערים שוין ווי אלטע באקאנטע. מענדל מיט די זין זינען זייער צופרידן, די באלעבא-טיים זייערע — אויך. דאָס פערד איז שוין צוגעזען, און אליין עסט מען אַוונט-ברויט. מע רעדט, מע פארברענגט. אלץ איז זייער שיין און זייער גוט, און באלד וועט מען שוין גיין שלאָפן. פארן שלאָפן רופט מענדל צו דעם באלעבאָס. ער נעמט ארויס דעם טייסטער און זאָגט:

— איצטער, גוטער מענטש, קענען מיר זיך מיט דיר צעצאָלן. זאָג אליין, וויפֿל דיר קומט.

— גאָרניט קומט מיר ניט, — האָט דער פּויער געענטפערט, —

כאהאלט דיר דיין געלט אין קעשענע און פארנוץ עס געזונטערהייט.

— סטייטש! וואָס הייסט? — האָט זיך מענדל גענומען שפארן, און די זין האָבן זיך שוין אויך אַרנינגעמישט.

אַבער דער פּויער האָט זיי אַ קוק געטאָן אין די אויגן, די באלע-

באָסטע מיט די זין און שניר זינען אויך אָנגעגאנגען, און דער אלטער מאכט צו מענדלען:

— באַ עמעצן באַ אַ פרעמדן ווייס איך אויך נישט, צי איך וואָלט גענומען געצאָלט פאר אזא קליינער געפעליקייט. היינט ביפראט נאָך באַ מענדל דעם זאמיסלאָוויטשער, וואָס האָט מיר אָפגעראטעוועט דאָס לעבן אין אַ פרעמדן קאנט.

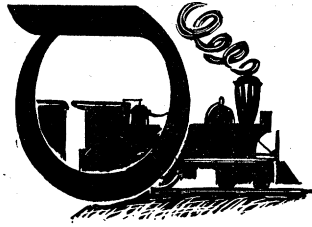
דאָ ערשט האָבן מענדל מיט די זין דערקענט יענעם פּויער פון דער אוקראינע, וואָס זיי האָבן אמאָל איבערגעהאלטן, ביז ער איז געזונט געוואָרן.

זיי האָבן פאר פרייד ווידער אָנגעהויבן געבן די הענט איינער דעם צווייטן — די באלעבאָסטע האָט ווידער פונסנין דערלאנגט צום טיש מעד און פארבייסן, און מע האָט זיך שוין ניט געלייגט שלאָפן, מע האָט פארבראכט, ביז ס'האָט אָנגעהויבן טאָגן. דאן האָבן מענדלס זין צוואַר מען מיט די באלעבאטימס זין איינגעשפאנט דאָס אויסגערוטע און אַני געעסענע פערדל און מע האָט זיך זייער שיין צעזעגנט מיט די בעסטע גרוסן, וואָס מע האָט איבערגעגעבן פאר מענדעליכען, און מע איז זיך פאנאדערנעפאָרן.

— פארשטיסטו שוין?.. — האָט אָשער אַ זאָג געטאָן און אָפגע-

שטעלט דאָס פּערד לעם ערשטן הויף פונעם באגעגנטן דאָרף און איז
אוועקגעלאָפן נעמען אן עמער באם פויער אָנצופאַיען דאָס פּערד.
איצט האָב איך שוין טאקע פארשטאנען אף געוויס, אז קיין פּור-
געלט וועט שוין בא מיר אָשער ניט נעמען, איך זאָל אפילע טאנצן פאר
אים אפן דאך. נאָר וואָס?.. איין זאך וועל איך בא אים פויעלן, ער זאָל
בא מיר צונעמען דאָס מינסעלע פאר א מאטאָנע. ווי איך דרוק עם נאָר
אָפּ, אזוי שיק איך עם אים גלייך צו, און זאָל ער לייענען.

אָרע־קילע דעם בייגלבעקערס האָט גע־
 האט אף איר אייגנס אן איין־און־
 איינציקן ברודער — פישל. מעג עם זיין
 אף דער עלטער, איז ער דאָך איר
 טייער, ווי דאָס אויג אין קאָפּ. אזוי,
 אז ס'איז קיין ווונדער ניט, וואָס סאָרע־
 קיילע די בייגלבעקערן האָט קעסידער,
 ס'ני באַטאָג, ס'ני באַנאכט געהאלטן אין
 איין ריידן וועגן איר פישלען. זי פלעגט
 נאָך אים פארציען דעם נאָמען: מיין
 פישלע און מיין פישלע. אזוי אז די
 קינדער און די אייניקלעך האָבן אים
 שוין אויך אזוי גערופן — דער פעטער
 פישלע. וואָס עמעס, איז עמעס —
 שוין פיר און צוואַנציק יאָר, אז זי האָט
 אים ניט געזען.

די סיבע, פארוואָס זי האָט זיך מיט
 אים אזוי לאַנג ניט געזען, איז זייער א
 פאָשעטע. צוריק מיט פיר און צוואַנציק
 יאָר האָט פישל סניטקאווער כאַסענע
 געהאט קיין גרינשפּוליע — די דריטע
 צי די פערטע שטאָט פונדאנען. קיין
 באַלעגאַלעס זיינען אהין ניט געגאנגען,
 און ס'האָט זיך ביכלאל גערעכנט א צו
 ווייטע נעסיע, כיפראט נאָך פאר א
 יידענע. וואָרעם וויאזוי האָט עם טאָקע
 סאָרע־קילען געקענט ליגן אין זינען,
 אז זי איז אלע יאָרן געווען באַפאלן
 מיט קליינע קינדער און האָט נאָך דער־
 צו געדארפט צוהעלפן באַ פארנאָסע
 אויך: אין מאַרק באַם טישל אָדער אין
 דער היים באַ די קאָכעדיקע טעפּ מיט
 בייגל. טוט עם זיך אלץ, ווי סע טוט

פון סניטקאווקע
קיין גרינשפּוליע

זיך, און די יאָרן גייען זיך, וואָרעם ווער האָט זיי נאָר צייט צו ציילן.

אַבער אזויווי די וועלט שטייט ניט אף איין אָרט און קלונג קעפּ האַלטן דיר קעסיידער אין איין צוטראַכטן נייע זאכן, טרעפט אַ מיניע, אז די נייע אייזנבאן הייבט אָן גיין דורך סניטקאווקע און טאקע גלייך קיין גרינשפּוליע.

אַ בילעט צום פּאַרן באַטרעפט ניט קיין סאך און ניט קיין ביסל, נאָר מיילע — אין סטאַרצעס וועסטו פון דעם ניט אוועקגיין. ארום און ארום באַטרעפט אהין דאָס פּאַרעכץ א פערטעלע מיט זעקס גראַשן — צוואַנציק קאָפעקעס. טאָ וואָס זשע טויג דיר א סאך מיניעס, איז טאקע סאַרע־קיי־לען איינמאָל איינגעפאלן א גליקלעכער געדאַנק, אז וואָס־וואָס, איצטער איז אקוראַט געקומען די צייט, ווען זי קען זיך זען מיט איר איין־און־איינציקן ברודער — מיט פישלען דעם זיינערמאַכער.

וואָס איז? ס'איז עפעס א קלייניקייט? פיר און צוואַנציק יאָר, אז מע זעט זיך ניט?! וויפל איז אינגאנצן דעם מענטשנס לעבן אף דער וועלט? אייסעך וואָס! אזא געלעגנהייט איז נאָר אין אווירע איינצולאָזן, וואָרעם די נייע אייזנבאן, ווער ווייסט זי — אָט גייט זי, און אָט קער זיך איר איבערגלוסטן. וואָס וועסטו איר טאָן? דו וועסט איר אָנשיטן זאלץ? גערעדט און געטאָן.

סאַרע־קיי־לע האָט אָנגעבאקן קיכלעך אפן וועג, און עפשער איז עס ניט אזוי פונעם וועגס־וועגן, ווי זי האָט געוואָלט פארפירן פישלען, ער זאָל אויך פארזוכן. וואָרעם, דעם עמעס געזאָגט, האָט דער וועג גאָרנישט געדאַרפט אזוי לאנג געדויערן. „דריי מאָל וועט זיך די פּייערדיקע שקאַ־פע דאַרפן אָפּשטעלן, — אזוי האָבן איר די סניטקאווער סאַכריס אויס־געמאַלט, — און דאָרטן וועט שוין זיין גרינשפּוליע.“

און סאַרע־קיי־לע איז טאקע אוועקגעפּאַרן.

דאָ איז נישט דאָס אָרט זיך אוועקשטעלן באשרייבן, מיט וויפל כידושים סאַרע־קיי־לע האָט זיך, קיין איינהאַרע, אָנגעזען בא די פּאַראַד־קעס מיט דער נייער אייזנבאן און מיט וויפל שרעק זי האָט זיך, נישט פאר קיין מענטשן געדאַכט, אָנגענומען. מע איז דאָך פּאַרט מער נישט ווי אן עלטערע יודענע, און דאָ זיינען די שטיבער, ווי די קאַסטנס, צונופגעקלאַמערט איינס מיטן אנדערן: אלע שטייען זיי נאָר אף רעדער, שטייען זיי, און פון פּאַרנט — באהיט זאָל מען ווערן — יאָגט די

שווארצע, איינערנע שקאפע מיט צוויי גלעזערנע אויגן, און זי סאָפעט, און סע זעצט פון איר א פארע, מיט א קאָכעניש, מיט א הודעניש, מיט א סוויטשערני און מיט א קוויטשערני, אז נאָר א גוטער סאָף זאָל צו דעם אלעמען אויסגיין.

נאָר מײַלע, מױבל! מױבל אלע זאכן! סאָרע־קײלע האָט צוגױפּנע־ שטשיפעט די ציין מיט די ליפּן; מיט די הענט האַלט זי זיך אָן אין דער באַנק. דורך די פענצטער שווינדלט איר די גאַנצע וועלט אין די אויגן. און אז עמעצער רופט זיך צו איר אָן, הערט זי ניט, וואָס יענער רעדט, און זי ענטפערט ניט גאָרניט. זי האָט זיך נאָר גוט אַרײַנגענומען אין קאַפּ אַרײַן צוויי זאכן: ערשטנס, אז ווי די באַן וועט זיך דאָס דריטע מאָל אָפּשטעלן, דארף זי אינדערגיך אַראָפּגיין פּונדאָנען, וואָרעס ס'קען זי נאָך פּאַרפירן אין עק וועלט אַרײַן, און דאָן איז זי נאָר א פּאַרפּאַ־ לענע אַף אײַביק. און, צווייטנס, אז איר שווענערן — איר פּישעלעס ווייב — זאָל זי כאָטש וועלן אַרײַנלאָזן אין שטוב אַרײַן. מאַלע וואָס א שווענערן קאָן זיך אַמאָל פּאַרגינען. און דאָ ווערט שוין באלד פיר און צוואַנציג יאָר, ווי זי האָט זיך ניט געזען מיט איר איין־אין־איינציקן ברודער...

דער קאַפּ האָט איר שטאַרק געריסן פונעם מאָדנעם מין פּאַרעכץ מיט דער גרויסער איינשטעלעניש, וואָס ווי דו גיסט זיך נישט קיין ריר, איז עס, מינאסטאמע, גאָלע מאשינעריע, אָבער ציילן האָט זי, דאכט זיך, געציילט גוט, און זי איז, קענטיק, באם דריטן אָפּשטעל אַראָפּ... זי איז אַראָפּ און האָט זיך גאָר ניט געגלייבט, אז דער „פּאָיעס“, ווי די היינטיקע רופן עס אָן, זאָל זי אזוי מיט גוטן מוט, קאָן מען זאָגן, וועלן אַראָפּלאָזן.

בײַז ער איז דורכגעלאָפּן פּונדאָנען, דער „פּאָיעס“, איז סאָרע־קײלע געשטאַנען, ווי צוגעשמידט צום אָרט, און נאָר מוירע געהאַט א טראָט אוועקצושטעלן. אָבער אז סע האָט זיך אלץ באַרוקט, דער טומל איז איר א ביסעלע אַרויס פונעם קאַפּ, און זי האָט דערפּילט, ווי זי גייט שוין, געלויבט דעם אייבערשטן, אַף עמעסער האַלכ־אויסגעטריקנטער גרינשפּוליער ערד, וואָס איז נישט קיין סאך אָפּגערוקט פון זייערער — פון סניטקאווער, הייסט עס, — איז איר שוין געוואָרן צוריק גוט אפן האַרצן. דאָס, א ביסל ווייטער פון וואָקזאַל, האָט זי דערזען די שטעטל־דיקע הייזער, און זי האָט געעפנט דאָס מויל איין מאָל און דאָס צווייטע

מאָל, ביז איר איבערגעטריקנטער האַלדז האָט ווײַעס־איז אַרויסגעבראַכט א פּאָר קלאַנגען, און זי האָט דאָ, בא די מענטשן, אינדערגיך זיך דער־פרעגט, וויאָזוי און וויאָרום דאַרף מען גיין צום היגן זייגעראַכער.

— צום זייגעראַכער? — האָבן זי די היגע מענטשן איבערגע־פרעגט. — צום זייגעראַכער איז דאָ גאָר ניט אזוי ווייט. און פאַרשיידענע מענטשן, יונגע־ע און עלטערע, האָבן זיך אויסגע־רופן איר באַווייזן, וויאָזוי מע גייט דאָ צום אַלטן זייגעראַכער.

— איר זײַט מיט אים פּריַנט? — האָבן זי אייניקע איבערגע־פרעגט. סאָרע־קײַלע האָט נאַכעסדיק א וויש געטאָן מיט דער האַנט אירע צוגעמאַכטע לײַפּן דערפאַר, וואָס זיי האָבן זיך ניט געקענט אינהאַלטן פונעם שמײַכל, וואָס איר שטאַלצקײַט און איר צופּרידנקײַט מיט זיך האָבן אַף זיי אַרויסגערוּפּן.

...לעבט ער נאָך, הייסט עס, דער אַלטער זייגעראַכער. בעסאַכאַפּל איז ער דאָך נאָך נישט אזוי שטאַרק אַלט. נאָר גאַרנישט, זאָל ער זיך לעבן און זײַן געזונט ביז הונדערט און צוואַנציק יאָר. אָמײַן!

נישקאַשע, — האָט זי ווייטער געקלערט, — ער וועט זיך מעגן אַראָפּנעמען א מוסער פון א ידענע, וואָס זי, סאָרע־קײַלע, געבעך, שוין פון אזויפיל יאָר אן אַלמאַנע (ניט פאַר לײַטן געדאַכט), א מענטש, וואָס קען ניט קיין ציפער און שוין, קיין אינהאַרע, א באָכע פון אייניק־לעך, און פונדעסטוועגן, אז זי האָט זיך געוואָלט זען מיטן ברודער, איז פאַר איר גאַרניט געווען צו שווער.

באַגלייטערס. ווי גערעדט, האָבן זיך געפונען א סאַך. קענטיק, אז איר ברודער האָט דאָ, קיין אינהאַרע, א ווערט אין שטאַט. ווי דען? יענער איז דאָך א קאַפּמענטש נאָך פון קליינזײַג אור. וואָרעם וויאָזוי נעמט גאָר א מענטש און לערנט זיך אויס אינמיטנדערײַנען מאַכן זײַ גערס?

פאַרן עפענען די טיר האָט בא איר דאָס האַרץ גענומען קלאַפּן, אז שיר וואָס עס פאַלט אינגאַנצן ניט אַרויס. אָבער זי האָט געעפנט די טיר, זי איז אַרײַן. א סאַך זאַכן זײַנען דאַפּקע ניט אזוי, ווי זי האָט זיך עס פּרײַע פאַרגעשטעלט.

דער אַלטער זייגעראַכער, אינעם קאַמוזיץ, מיט דער ווײַבערשער שאָל אַף די פּלייצעס, האָט זיך אויסגעקערעוועט פון טיש, א קוק געטאָן,

וואָס פארא מענטשן זײַנען עס אהער אריין. ער קוקט און קוקט און פארשטייט גאָרניט... ווייזט אויס — ניט דערקענט.

סאָרע־קילע האָט זיך מער ניט געקענט אינהאלטן און געגעבן א פאל צום אלטינקן אפן האלדז מיט א גרויס געוויין:

— אוי, מיין טייערער ברודער, א ווייטעק א גרויסער האָט מיך אינגעשלאָגן! וואָס פון דיר איז געוואָרן?!

וואָרעם אינדערעמעסן, אמאָל, מע זאָל געווען א קוק טאָן אף איר פישלען, די מין הייך זײַנע! די שיינקייט! די שטאלטעקייט!.. און איצט, טו אומיסטן א קוק, וואָס די עלטער האָט געמאכט פון א מענטשן; קליין, געקנייטשט, מאמעש אונטערן טיש צו שפאצירן! און דאָס בער־דעלע איז קליין, און די וואָנצעלעך זײַנען קליין. שוין, קיין אינהאַרע, גרוי ווי א טויב.

און זי רעדט, און זי רעדט. און דער אלטינקער זייגערמאכער רייסט זיך אָפּ פון אירע הענט, און ער הוסט און שפריצט פון זײַנע ליידיקע יאסלעס. ער וויל עפעס זאָגן, און זי לאָזט ניט. סע שטיקט אים אזש אין האלדז פון דער ידענעס אָרעמס.

... ער וויל כאָטש וויסן... לאָזט אים... לאָזט אים זאָגן א וואָרט!!
און דאָס ווייב מיט די שטוב־לײַט קוקן עס אָן, און אלע אָנגעלאָפּענע פון גאס קוקן עס אָן.

— איך בעט אייך, — האָט ער קוים מיט צאָרעס זיך ארויסגעריסן און גענומען מיט זײַן אלט, פארלעגן קאָל אי שרײַען, אי הוסטן, — זאָל מיך אזוי וויסן א בייז, א וויסט יאָר, צי איך ווייס, וואָס איר ווילט פון מיר! וואָס איז עס פאר א ידענע אף מיין קאָפּ? פונוואנען האָט זי זיך עס אהער אויסגעריסן?

— וויי איז די יאָרן מײַנע, — האָט סאָרע־קילע אָפּגעטראָטן אף עטלעכע טריט הינטערווײלעכס און צענומען ברייט די הענט אונטער דער שאַל, אף איר פאָנעם איז געווען אויסגעגאָסן ווייטעק מיט נאכעם גער מישט, — ברודער מײַנער טייערער! דיין איין־און־איינציקע שוועסטער ניט דערקענט! פיר און צוואנציק יאָר זיך ניט געזען!.. איך האָב זיך נאָך געלאָזט אין אזא ווייטעניש, און אינגעשטעלט דאָס לעבן האָב איך צוליב דיר אינגעשטעלט!..

אָבער דאָס ידל, פונקט ווי די ווערטער וואָלטן אים געוואָרן. די האַלכ־אויסגעלאָשענע אויגן טוען אלעמאָל א שפּריץ מיט בייזער אלטקייט:

— באהיט!.. באהיט און באוואָרנט!.. אזא פֿלוצעמדיקע אָנשיקעניש!.. פֿכּי! איך האָב אַף מיין לעבן קיין שוועסטער ניט געהאַט. איך האָב ניט געוואָלט קיין שוועסטער און ניט געהאַט קיין שוועסטער! וואָס האָט איר זיך אַף מיר אָנגעזעצט, מעשוּגענע יידענע! פֿכּי! פֿכּי!

סאַרע־קילע האָט מיט איר גאַנצער גרויס אָנגענומען א שטרענגע מינע, ווי אַט נעמט זי איר ברודער פּישלען אַף די קני און שמייסט אים אויס פאַר איטלעכן אין די אויגן. זי האָט זיך אויסגעגלייכט, ווי א סאָל־דאַט, און אָנגעשטעלט א דראַענדיקן פינגער.

— פּישל! — האָט זי א זאָג געטאָן. — וואָס טוט זיך עס מיט דיר? זי האָט דיך שוין אָנגערעדט?!

און זי האָט ניט באוויזן פאַרענדיקן איר דראָנג און איר פאַרווירף דער שוועגערן, פאַר וועלכער זי האָט, אגעו, מוירע געהאַט דעם גאַנצן וועג אין באן, ווי דער אלטער זייגערמאַכער איז אופגעשפרונגען פון אַרט, ווי אונטערגעביסן.

— ווער? פּישל? פּישל פון גרינשפּוליע איז אַינער ברודער? אַט יעד נער־אָ באַנדער? כּוּ, כּוּ! אַט אזוי זשע רעדט! איז פאַרט, זייט אזוי גוט, קיין גרינשפּוליע! אויך מיר א שטאַט גרינשפּוליע!..

סאַרע־קילע האָט אויסגעגלאַצט א פאַר אויגן.

אַבער וואָס ווייטער א רעגע, אלץ קלאַרער איז געוואָרן סאַרע־קילעס לאַגע, נעבעך. לאַזט זיך אויס, אז דאָס איז גאַרניט גרינשפּוליע, דאָס איז ערשט סאַראַקווקע, און זי געפינט זיך באַם סאַראַקווקער זייגערמייס־טער, באַם בייזן זישען אין שטוב, וואָס איז בייז אַף פּישלען און איז בייז אַף דער גאַנצער וועלט זייגערמאַכערס. אלע זיינען באַ אים באַנ־דערס. קיינער איז באַ אים קיין באַלמעלאַכע ניט.

— דאַרף מען נאָך מיט דער באַן פאַרן, הייסט עס, איין סטאַנציע? סטאַנציע גרינשפּוליע!

„וואָס? זי איז געפאַרן מיט דער באַן? פּונוואַנען? פון סניטקאָור קע? — האָבן שוין אלע אין שטוב זיך צעטומלט — איי, איי, איי, א מייסע, א מייסע — איז זי דאָך אראַפּעגאַנגען צו פּרי... געדאַרפט געווען פאַרן איין ביסעלע ווייטער! צוויי מאָל זיך אָפּגעשטעלט? דריי מאָל, פיר מאָל? קורצע דיבורים — פון א גילדן וועט מען אייך געבן א צווייער אויסגאַב, און זי וועט פאַרן קיין גרינשפּוליע.“

— א גוטן טאָג, האָט קיין פאַריבל ניט.

— א גוט יאָר! האָט שוין בעסער איר קיין כאַראַקטע ניט.
— און זינט געזונט...

— און פאַרט געזונט... זאָל אייך גאָט מאַצעלעך זיין.

און סאַרע־קילע איז אוועק צוריק צום וואַקזאַל. ס'האָט איר גראָד זייער גוט אָפּגעגליקט. זי האָט דאָרט כּאלר געטראָפּן א גרייטן באן, האָט זי געגעבן דריבענע צוגעצייילטע אכט און צוואַנציק גראָשן, און מע האָט איר ווייטער ארויסגעגעבן א בילעט. איז זי ווייטער אריין אינעם טומל. נאָר איצט איז זי שוין געפאַרן אזוי ווי ווינציקער, כאַטש זי איז געווען מיר פונעם גאַנצן גערודער מיט דער מאָדנער טרעפעניש. איין מאָל האָט זי זיך, קענטיק, געדארפט אָפּשטעלן, ביז ס'וועט זיין גרינשפּוליע. און איצט וועט עס שוין זיין אפּ געוויס.

געפאַרן און פארפאַרן און אַראָפּ טאַקע אין גרינשפּוליע.

דאָ, אין גרינשפּוליע, איז איר אלץ מיטאנאנדער שטאַרק געפעלן געוואָרן. בעסער ווי אומעטום. און געפעלן איז איר אלץ אזוי דערפאַר, ווייל גרינשפּוליע איז געראַטן אין סניטקאָוקע. ס'זאָל כאַטש פעלן א האָר: די אייגענע פּלויטן, די אייגענע הײַזקעס אין פאַרשטאַט, און אפּילע די מענטשן זינען קימאַט אויך די אייגענע. ס'איז איר געוואָרן פון דעם אזוי גוט אפּן האַרצן, אז זי האָט גאָר באשלאָסן אָפּשטעלן א פּויערטע איינע אין עק שטאַט און פרעגן זי, צי זי האָט ניט אמאָל אין סניט־קאָוקע קיין שוועסטער.

די פּויערטע האָט איר זייער גוטמוטיק געענטפּערט, אז דאָ, אין סניטקאָוקע, האָט זי מער ניט קיין שוועסטער. איין שוועסטער האָט זי געהאַט אינגאַנצן אפּ איר פארמעגן, איז זי פארפאַרן ווייט פונדאנען, אזש קיין גרינשפּוליע, אהין, וווּ דער היגער זייגעראכער האָט אמאָל כאסענע געהאַט, און דאָ, אין סניטקאָוקע, האָט זי שוין מער קיינעם ניט.

— וואָס הייסט עפעס דאָ, אין סניטקאָוקע? — האָט זי סאַרע־קילע איבערגעפרעגט. — איר רעדט עס באם פּולן זינען? צי עס איז בא אייך הײַנט א יאָמטעוו און מע טרינקט הײַנט בראנפן?

— ניין, מיין טייערינקע, — האָט איר די פּויערטע געענטפּערט, — ס'איז הײַנט ניט קיין יאָמטעוו! ס'איז א פאַשעטער וואַכעדיקער טאַג, און די היגע שטאַט הייסט שוין פון לאַנג אזוי — סניטקאָוקע. מינאַס־טאַם איז עס נאָך עמעצן א נאָמען. וואָס איז? איר זײַט דען ניט קיין היגע?

— ווי קום איך זיין א היגע? — האָט איר סאַרע־קוילע געענט־
פערט. — אז איך פאַר שוין פון גאַנצפרי אָן מיט דער נייער איזנבאָן?
א טאָג א יאָר, אז מע פאַרט, און אלץ זיין א היגע?! צו מיין ברודער
פאַר איך עם צוגאַסט. א גוטן טאָג.

און צעטומלט פון אזא מין וועג, האָט איר ניט אויסגעמאַכט, וואָס
די פויערטע האָט דאָרטן א זאָג געטאָן: סניטקאָוקע, שמיטקאָוקע!
מאלע וואָס יענער ווילט זיך דאָרטן א זאָג טאָן. נאָר דאָס, וואָס מע זאָגט
אַמאָל: „די גאַנצע וועלט איז איין שטאָט“, דאָס איז טאקע הייליק, ווי
דער טאָג! אָן־אָ נייען די בעהיימעס פון דער היגער טשערעדע, איז עם
פונקט ווי סניטקאָוקער טשערעדע. אָן־אָ, יענע בעהיימע איז געראַטן
אין אירער, אין סאַרע־קוילעס, אזוי ס'זאָל כאַטש פּעלן א האָר, אזוי
ווי איין מאמע וואָלט זיי געהאַט.

איר זינט כאַטש א מיווון? זי מוקעט צו איר, צו סאַרע־קוילען, ווי
צו א באקאַנטער.

— קיין אינהאַרע, א ליבע כודאָבינקע. ווען זי האָט עפעס אין
האַנט, וואָלט זי איר א שטעק געטאָן... נאָר וואָס מאָדנע סע איז: אָן־אָ,
זיינען שוין די מענטשן אויך סניטקאָוקער. און די שטוב, זי וואָלט
מעגן שווערן, אז ס'איז טאקע איר שטוב.

זי האָט אופגעפנט די טיר, זיינען איר די אייניקלעך מיט די טעכ־
טער ארויסגעלאָפן אנטקעגן. סע האָט איר א שמעק געטאָן מיט באקאַנטן
בייגל־געבעקס.

— מאמע, אזוי גיך?..

— באַבע, אזוי גיך? — האָבן זיי אלע אין איין קאָל גענומען פרעגן.
דאָ האָט שוין סאַרע־קוילע אקוראַט דערפילט, אף וואָס פאַר א וועלט
זי איז. האָט זי זיך אין אָנמאַכט אראָפגעלאָזט אף דער באַנק, דאָס
קלומעקל האָט זי ניט ארויסגעלאָזט פון די הענט און האָט מאָדנע אָפ־
הענטיק א זאָג געטאָן:

— א שיינער גיך!..

— איז וואָס מאכט עפעס דער פעטער?

און די קלייניקע פרעגן:

— באַבע, וואָס מאכט עפעס דער פעטערל פיסעלע?

סאַרע־קיי־לע האָט געשוויגן א ביסל. זי איז געווען גענוג מיד און
צעטומלט. און דערנאָך האָט זי געענטפערט:
— מירצעשעם, איבעראַיאָר, אז מירן דערלעבן, וועל איך דינגען א
פור און וועל פאָרן אזוי ווי אלע לײַט פאָרן... וואָס? די נייע אייזנבאן,
ניט זינדיקן זאָל איך מיט די רייד, האָט מיר עפעס א מאַכט? אז מע
פאָרט און מע פאָרט און מע קומט צוריק אפן זעלביקן אָרט!

יך בין דענסטמאָל געווען יונגער א
 סאך. איך ווייס — א יונגעראַמאן א
 גאַרניט, טאקע נאָך אינגאנצן א גאַר
 ניט. האָט זיך עס דענסטמאָל געטאָן!
 נאָר איינס צום אנדערן האָט ניט. גוט
 אפן הארצן האָט געקאָנט זיין בא יעד
 נעם דאעס, עפּשער נאָך בעסער ווי
 היינט. אז מע שמועסט גוט, איז דאָך
 שוין ניט שניידך.

איצט, אף דער פּור זיצנדיק, האָב
 איך זיך אקוראט דערמאָנט. די זון
 שיינט מיטן פרימאָרגן, די טוויגעס גיסן
 זיך אָן, און פון די זניטיקע געסלעך
 יאָגן ארויס פּורן צו צוויי, צו דריי, צו
 פינף, און צווישן זיי — ווער מיט א
 פאָר נאקעמע פּערדלעך רייטנדיק, ווער
 מיט א בעהיימע אף א שטריקל. קלאָר,
 אז ס'איז היינט א יאָרד אין שטאָט.
 אנדערע פּורן יאָגן אונדז אריבער, און
 אנדערע, שטילערע, פאָרן אונדז נאָך.
 און ס'האָט מיך פּלוצעם א הייב געטאָן
 פון וואָגן איינע א דערמאָנונג פון יענע
 יאָרן.

... ערעוו יאָרד. מיין ווייבל איז
 שוין געווען טיף אף דער צייט מיטן
 ערשטן האָבן, פונדעסטוועגן האָט זי
 מיר נאָך געהאַלפּן בא א סאך קליינער
 קניטן: ווי א קוס טאָן צום פּערד, איך
 זאָל זיך ניט אָפּרייסן פון דער ארבעט;
 א רוף טאָן מיר א פּאָדיאָניק, אָדער
 אזוי זיך צוועצן א ביסל אין האַרבאַר
 ניע אף א קופּע יוכטן, אָדער אף א
 „קאָזליק" און קוקן, ווי איך ארבעט;

סאַראַ פּרייד!

אז זי קוקט, ארבעט זיך מיר א סאך גרינגער. די פארטיע סכורע, וואָס איך האָב געדארפט פירן אפן יאָרד — סני מינע, סני פרעמדע, — אזו ארויס א ביסל צו שפעט, און מע האָט געדארפט מיט איר יאָגן.

ס'איז ערעוו יאָרד. קיין מענטשן וויל קיינער ניט אָפלאָזן, און ס'איז גאָר קיין כידעש ניט, יעדערער דארף זיך. נו, מיילע, אזעלכס איז ניט קיין נאָווינע בא גאָט. דער יאָרד האָט געדארפט זיין דאָנערשטיק, לאָמיר זאָגן, און היינט איז שוין דינסטיק; קלאָר, אז ביידע טעג, דינסטיק און מיטוואָך, ניט געקוקט אף זייער לאנגקייט, האָט מען געמוזט אריינארבעטן אין די אָונטן אריין. נאָר אז מינע העלפט מיר, איז מיר גריינגער. ביז, ווען מיטוואָך באנאכט, איך ענדיק דאָס גלאנצן, גייט אראָפ א שטיין פון האַרצן.

דאָנערשטיק פאר דער טשערעדע איבערגעקערט די סכורע, פאנאנא דערנעפאָרט און אין וואָגן אריין, איינגעפאקעוועט, איבערגעציילט און אויסגעטרונקען כאפנדיק א גלאָז ציקאָריע, דאָס פערד אריינגעוואָרפן אין וועגעלע אריין. א פערדל איז בא מיר דעמלט געווען, אז קיין בייטש האָט מען שוין צו דעם ניט געדארפט. אבי גענומען די ווישקעס אין האנט — איז אוועק. א צאצקע א פערדל. קיין קראסנאָוואָליוקע האָבן מיר אינגאנצן קארגע פופצן ווערסט. געדענק איך, אז איך בין געפאָרן צווישן ברויטן, וואָס צייטיקן, פונקט ווי היינט. און פון די זייטיקע שמאָלע וועגן זינגען, ווי אלעמאָל, ארויסגעשפרונגען פורן פרישע, אויסגעשלאָפענע, איינגעמאָסטעטע, און מיר קאָכט נאָך דער שלאָף אפן האַרצן, א סאקאָנעס. דער קאָפ איז בא מיר אָבער פארנומען מיט פארשיידענע קלייניקייטן: די פויערים זאָלן כאַטש קומען אָפנעמען זייערע „שטיקלעך“ און באצאָלן ארבעט־געלט, וועל איך פארשפאָרן פירן זיי אף צוריק און זיך האַלטן מיט זיי. אַט־אָ „פוי־ט“ בא מיר נעמשיפאָרענ־קאָס א גרויסע יוכט, שוין עפּשער די צוועלפטע וואָך, אז זי ליגט א פארטיקע, און דער רועך האָט אים. איך האָב זי איצט מיטגענומען אף יעדן פאל, טאָמער קומט ער, וואָלט איך פאָטער געוואָרן פון אן אָנשי־קעניש... אויב איך וועל אָפלייזן פאר דעם ביסל סכורע, וועט זיין זייער צונעמראָפן: אין קלייט קומט אין בוך אריין פינף און צוואנציק רובל, דעם קאצעוו פאר זוויכע־פעל — רייש קערבלעך, און א הונדערטער איסקע, דאָס איבעריקע דארף מען שוין אף נאָך שאַבעס א פריש

וויקעלע פעל. איך האָב איצט אין וואָגן א פּאַר הינטערלעך¹, זינען זיי עמעסע שפינגלען, ניט קיין סכּוירע; זאָל נאָר קומען דער רעכטער קוינע, וועט ער מיר דאנקען פאר זיי.

אזוי לייען איך אינעם אופגעשנידעוועטן וואָגן סכּוירע, וואָס אונטער מיר, אזוי ווי אין אן אָפּענעם בוך. אלע מינוט שווינדלט מיר דורך אין געדאנק מיין ווייבל מיט איר בויך. ס'איז איר, נעבעך, שווער, זי האָט זיך איצט געקערט דאָרט נאָכאמאָל צוליגן אין שטוב. ווען זי פאָרט מיט מיר איצט איינינעם, וואָלט איך נאָר האַלב געהאט וואָס צו קלערן. עפעס אז זי איז לעבן מיר, מאך איך זי פארן באלעבאָס און איך טו אלץ, וואָס זי אייצעט מיר. בא איר איז א גלייכער סיכל, מע זאָל אויספאָרן א וועלט. און בא די געדאנקען הייב איך אפּ די אויגן און דערזע די טאָרהאָוויצע. נאָכן דורכפאָרן דאָס שטיקל זאמד איז שוין דעם צאדיקס מויערל מיט דעם הייליקן אָרט. און אז איך פאָר ארויס פון דעם פּאָטשט געסל, קלייבט זיך שוין דער יאָרד. מע קלאפט ביינלעך, מע ציט אָן ברעזענטן. זע, ס'וועט טאקע זיין א יאָרד. און איך בין ארום אפּן לעדער געסל איינער פון די ערשטע, פונקט ווי איך האָב ליב. איך האָב ליב קומען אין דער צייט אָדער אינגאנצן נישט פאָרן.

אין מינוטן ארום האָבן זיך אָנגעהויבן צעשמעלן נאָך האַרבארעס. אונדזערע און פון פארשידענע אנדערע שטעטלעך. די שטאָטישע האַרבארעס, וואָס בא זיי איז דער יאָרד, טראָגן ניט ארויס אהער זייער סכּוירע, נאָר זיי קומען אָן פון שאַ צו שאַ א קוק טאָן, א רעד טאָן, מע טוט א לויב עמעצנס סכּוירע, און אפּ וועמעס מע זאָגט, אז ס'לאמד טאשן, אז מע פּוילט זיך צוליגן א האנט. מיין שטיקל סכּוירע לויבן אלע אין איין קאָל, אז ס'„טאָוו“. די שוסטער זאָגן, אז איך פארניס זיך א ביסל מיטן מעקעך. איז אויך די אייגענע מינסע, ווילט איר סכּוירע, טאָ זייט זיך מאַטריעך און באצאָלט.

קוינים דרייען זיך אום, א טאפּ דאָ, א טאפּ דאָרט, ווער ס'קומט קויפּן, און ווער ס'קומט דרייען דעם קאָפּ. ווי זשע? — א יאָרד. פאמעד לעך ווייזן זיך פויערעם נאָך אייגענע „שטיקלעך“. מע טאפּט, מע בייגט, מע קאָרפעט מיט די נעגל; אן אנדערער זוכט א סימען. מוילע, מיר איז דאָס האַרץ פון אזעלכע זאכן גאנץ, וואָרעם בא מיר מעג זייער סכּוירע

¹ אן אכטל קלענער פון מיטעלער גרייס.

זיין מיט גאלדענע ברעגן, דארף איך ניט יענעמס. לייזן לייזט זיך שיר
טערלעך, נאָר ווערליק דער טאָג איז נאָך גענוג גרויס, וועט מען שוין
קיין סכורע ניט פירן צוריק אהיים.

אפן יאריד זינגען שוין דאָ וויינשל און שווארצע יאגעדעס. קויפט
מען, כאפט מען א בניס איבער. ווער ס'זשאלעוועט אויסגעבן א פיטאקל,
רוקט זיך צו צום צווייטן, טוט א כאפ. מיילע, מיט אזעלכע זאכן באעסט
מען ניט. א ביסל רויע פעל איז אריינגעפאלן אין דער ארבעט, ליגן זיי
אונטערן וואַגן. פון דער הינטערטיר, לעבן וועמעס וואנט מיר שטייען,
ריפעט מען זיך אלעמאָל, נאָר מע האָט אף אונרו קיין פאריבל ניט, אף
דערוף אין דאָך עס א יאריד.

אָט איז שוין נאָך האלבן טאָג, פון יענער זייט געסל קלינגט מען מיט
קאָסעס, מע טרינקט קוואס, מע רעדט, מע שרייט, מע הארמידערט, אין
וואַגן ווערט ליידיקער, אין קעשענע — שווערער. א קרויווע איז אהער
צוגעגאנגען:

— נו, וואָס מאכטו עפעס? וואָס מאכט עפעס לייטשיק? קער שוין
זיין אף דער צייט קער זי שוין זיין? שעם זיך ניט! דורען! אז מע שעמט
זיך, קען מען קיין קינדער ניט האָבן.

מיר טוט האנאָע, וואָס זי לויבט לייטשיקן.

— האָ? — זאָגט זי ווייטער. — שוין דאָ מיט וועמען א וואָרט
אויסריידן? ס'איז איינמאָל א לייטשיק?!

און מיר טוט ווייטער באַנק, וואָס מינע איז דאָ ניטאָ. וואָרעם וואָס
בין איך אָן איר? אָן איר בין איך גאָלע גאָרניט.

— וואָלט איר זיך ריכטן? — גיי איך צו צום כאָרעץ פון בעלאָך-
קאָראווע, — געבליבן בא מיר די בעסטע פאָר הינטערלעך, וואָס איך
האָב געמיינט, מע וועט זיי אויסכאפן אין דער ערשטער רענע.

באם כאָרעץ איז א לאַנגע באָרד א באַקענע, א לאַנג געקניטשט
פאָנעם, ער איז שוין אויסגעווען אין זיין לעבן אף א ביסל יארידן.

— זאָלסט ווייסן, — זאָגט ער, — אז יעדערער דארף זיך האָבן
זיין מאַזל. אמאָל א מעס מיידל כאפט מען אויס און א שיינע — פאר-
זיצט! ס'איז א מאַזל-זאך.

טאקע געבליבן בא מיר די פאָר הינטערלעך און יענעם נעטשיפאָך-
רענקאָס פעל. ניטאָ אף איר קיין מעהומע. איך קלער ווייטער צוגיין צום
כאָרעץ און א פרעג טאָן, וואָס טוט ער אין אזעלכע פאלן, אז ס'פאר-

וואלגערט זיך בא אים א פויערש „שטיקל“ און מע קומט עס ניט ארויס
נעמען. דערווייל זע איך, אז דאָס פערד שטייט און עסט ניט. איך האָב
איבערגעלאָזט א באקאנט יאטל אפן וואָגן, אים אָנגעזאָגט וואָס צו טאָן
און אליין אוועקגעפירט דאָס פערד פאָיען. דער סאמע געדוכטער יאריד
איז ניט דאָ, וווּ מיר שטייען, נאָר דאָרט, וווּ די קלייטן זינגען! אן ענג
שאפט, אז ס'איז נאָר קיין מעגלעכקייט ניט דורכצוקריכן. די פערד
הירושען זיך איבער; איין וואָגן איבער צוויי, איינער איבער פינף. זיי
פילן דעם יאריד און זיי זינגען פארטראָגן אף זייער אויפן; מע הירושעט,
מע בריקעט זיך, מע פארפלאַנטערט די פאַסטראַמקעס. די האַלאַבליעס
שטייען אומעטום פארויסן אין דער הייך. און טישלעך מיט צוקערקעס,
מיט פּינעלעך און שפּילעכלעך.

זיך דערקליבן צו דער דאָלינע, איז שוין דאָרט א ביסל געראמער,
דאָרט קויפן יודן טוועג, מע שאצט ליוונטן, קילעמעס; מיין פערד האָט
זיך אויסגעקאמטשעט לעבן טיך, זיך אָנגעטרונקען.

די קרויווים מינע וווינען טאקע דאָ אין דאָלינע, זינגען ארויס די
יאטלעך זייערע, איך זאָל זיי זעצן אפן פערד, ווי דער שטייגער איז.
גלייך נאָך זיי איז ארויס זייער מוטערס א שוועסטער. א מירל מיט צוויי
גרויסע האַרבעס פון ביידע זיטן, מיט א פארקעמטן קובליק, זייער ריין
אָנגעמאָן, און זי האָט זיך צו מיר צונעטשעפעט: וואָס הייסט, איך וועל
נאָר ניט אריינגיין אפילע אין שטוב און קיין ווארמעס ניט אָפעסן; וואָס
הייסט, זי וועט נאָר קיינמאָל ניט פארגעסן אזא „אָבידע“.

איך האָב זיך פארענטפערט, מיט וואָס איך האָב געקענט, און דער
שטופט זיך צוריק צום וואָגן. אן אלטער פויער מיט א יונגער פרוי זינגען
געזעסן און געווארט. זיי קוקן אף מיר, איך — אף זיי.

— צי בין איך דער און דער?

— איך. וואָס איז?

— קארפאָ ניטשיפאָרענקאָ פון יענעם און יענעם דאָרף האָט מיר
געגעבן א פעל אין דער ארבעט...

— יא, פאראן אזא. וווּ זשע איז ער אליין?

— ניטאָ אים איצט. אהער, אהין — ער זיצט ערגעץ, פאר עפעס
זיך פארזינדיקט. דאָס איז ער, דער אלטער, זיין שווער, און די דאָזיקע,
די טאָכטער זינגע, איז יענעםס וויבל.

אף דער טאָכטער קען איך ניט א הייב טאָן די אויגן, אזוי בלענדט

זי מיך מיט איר שיינקייט. וואָס איז שנייעך צו זאָגן שוין, איך האָב נאָך אזא שפיגל ניט געזען, זינט איך לעב אה דער וועלט!

א מין שלאנקע, א דינע. פון פאָנעם גייט ניט אראָפּ דער שמייכל אה קיין רעגע. די באקן, די ליפן, דאָס פאָנעם — נאָר זיך שפיגלען אין זיי, נעמען בילעטן און שטיין און קוקן. איך ווייס נאָר ניט, וויאזוי לאָזט מען אזוינס דורכגיין די גאס און סע לויפן איר ניט נאָך נאנצע מאכנעס?! איך, וואָס האָט קיין איינהאָרע א שטוב, א ווייב — זאָל ניט פארשטערט ווערן, — קען איך איבער איר ניט אָפּכאפּן דעם אָטעם. זיי רידן צו מיר, און איך קוים־קוים וואָס איך קען עפענען א מויל. דוכט זיך, איך האָב שוין געזען אה מיין לעבן פריצעס און שטאָט־לייט... נו, נו...?! און זי איז בא זיך גאָרניט אזוי טייער, זי שפילט זיך מיט מיין פערד, גלעט אים, פאטשט אים אין האלדז! אירע ברעמען ריין זיך און איינס לעס אנדערן אפן סאמע נאָז, ווי צוויי שלענגלעך, און פון אונטער זיי קוקן ארויס, לעס די לאנגע פארבויגענע וועס, צוויי אויגן. איך פיל, אז איך וועל זיך נאָר א מיניע אָנטאָן. נאָר די רעגע דערמאָן איך זיך לייטשיקס פאָנעם מיט די צייט־פליאמעס אה די באקן און שטערן, אָן דעם זיסן קינד, וואָס זי טראָגט מיר בא זיך אין בויד, און... ס'טוט זיך פון מיר מיטאמאָל אָפּ אלץ מיטאנאנדער: איך סוק שוין ניט אה דער פרוי, איך ענטפער דעם אלטן אלץ גרינג און גיך: ווילסט נעמען די פעל? — נעם! ווילסט צאָלן? — צאָל! צובאָרגן? — באָרג צו.

מינע שכינים, די הארבארעס, זינען אויך אופגעטראָגן געוואָרן פונעם שיינעם בילד, — מע גייט צו, מע גייט אָפּ. מע שטורכעט זיך, מע קיצלט איינער דעם אנדערן, און מע הערט ניט אוף רידן די „שיינע“ ריידעלעך: „וויפל דארף מען שוין נעמען ארבעט־געלט פאר איר אליין?“ און נאָך אזעלכע ווערעמדיקע כאַכמעלעך. מיר ווערט א כאַרפע פאר זיי, נאָר ווי איך באמערל, הערט זי זיך צו זיי גאָרניט צו.

זי שפארט זיך נאָר אָן אין וואָגן מיט א היימישער טנוע און זאָגט צום פאָטער, איך זאָל אויך הערן:

— אקוראט אזוי, ווי אונדזער מומעס יונגל!.. אז ער איז געאנגען מיטן פערד, האָב איך אים שיר ניט א כאַפּ געמאָן פאר דער האנט!.. — איא, ס'ניט ער?.. סאוורין? סאוורין דינט דאָך אין סאָלדאטן!

אקוראט אזא הויכער, און די האָר הענגען באַ אים אזוי אראָפּ אפּן שטערן, און די ציין? די ציין...

אַט האָסטו דיר, און זי נעמט פון מיר אַף קיין רעגע ניט אראָפּ ניט איר האָזעדיקן שמייכל און ניט אירע לויכטנדיקע שיינע אויגן, און אז דער פּאָטער קערט זיך אַף אַ ווילע אָפּ, טוט זי צו מיר נאָך אַן עמעסן שמייכל מיט די ברעמען... אַ שמייכל, וואָס איז אזוי ווי אַ ווונק.
„ריבוניגעשעלויגעס, — קלער איך זיך, — וואָס וויל זי פון מיניע יאַרן?“ קיין כוצפע איז אָבער אין אירע ווונקען ניטאָ, און איך קען זי נאָרניט מאַכן שולדיק, וואָרעם ווי קומט זי וויסן, אז איך האָב שוין אַ ווייב מיט אַ שטוב?

איך קען זיך קיין אייזע ניט געבן, וויאזוי דרייט מען זיך ארויס מיטן קאוועד. בין איך געפאלן זייער אַף אַ גוטן איינפאל: איך האָב גענומען שפּאַנען דאָס פּערד. די האַרבארעם כידעשן זיך:
— וואָס איז אזוי פרי?

זאָג איך זיי, אז ס'איז געבליבן נאָר איין פּאַר הינטערלעך אין וואָגן, זינען זיי אומעטום אַ מעציע, די פּרייז זייערע. און איך שפּאַן טאקע דאָס פּערד. דער פּאָטער האָט מיר אַרײַנגעלייגט אין האַנט די סאך מאָל געציילטע זיכערגעלט, האָב איך ניט אַ קוק געטאָן און אַראָפּגעלאָזט זיי גלייך אין קעשענע.

— נו, אַ סאָף, — זאָגט ער צו דער טאָכטער און מאַסטעט די יוכט באַ זיך אונטערן אָרעם. — קום, לאָמיר גיין.
נאָר זי כאַפט זיך ניט.

— גיי אליין, — ענטפּערט זי אים, — און פּאַרנעס ניט קויפן אהיים די שאַרפּשטיינער, איך וועל אַף אייך וואַרטן, איך וועל אַ ביסעלע זיצן אין שאָטן.

באַ מיר פּאַלן פון די הענט די דוהע, דער שפּאַן. נאָר קוים דערמאָן איך זיך אָן דער היים — דאָס פּירעקעכיק עס־צימערל, לייטשיק ווישט די גלעזער, דער בויך שפּאַרט אָן דעם טיש, ווערן די הענט באַ מיר צוריק הענט, אבי נאָר ניט קוקן, ווי מע דאַרף ניט. און די דוהע איז שוין אינגעפּעסטקט, דער וואָגן אַרויסגעקערעוועט, און דאָס פּערד האַלט שוין אופּגעהויבן דעם קאָפּ, איך זאָל דעם נאָר הייסן גיין. דאַרפן אָבער די הינטערלעך ניט בלייבן קיין פּאַרשעמטע, טראָגט אָן דער גוטעיאָר אַ שוסטער מיט צוויי אַלעניטשער פּויערים, און ער פּאַרלויבט

מיין רעשטל סכויירע, ווי דער עמעס איז. לאָזן זיי זיך ניט לאנג בעטן, גיבן אן אדערוף און גייען ברענגען די רעשט געלט, איך זאָל נאָר צווארטן. אף אזא זאך פלעגט מיין טאטע קעסידער זאָגן, אז סע איז „א סאָטן-מעקאטרעג“. אן אנדער בריירע האָב איך? מע מוז שוין צו-ווארטן. ווארף איך ווייטער אונטער דעם פערד א ביסל קאָנישינע, צעשנורעווע די סופאָניע, און אליין לייג איך זיך אריין אין וואָגן מיט צוגעמאכטע אויגן, גיב נאָר א טאפ אין קעשענע, צי דער טייטסער איז דאָ. דאָס געלט איז ניט אינגאנצן קיין אייגנס, דערפאר דארף מען עס שטארקער אָפּהיטן.

אז איך טו אן עפן די אויגן, זע איך, ווי אנדערע הארבארעס צעפאָרן זיך שוין אויך. ווער ס'שפאנט אליין און בא וועמען — דער פורמאן. איך בין רוניק. אָן איבעריקע טומלענישן איז איבערגעגאנגען דער יאריד, און ס'האָט זיך אויסגעביטן פון דער סכויירע געלט. דער גאנצער וואָגן סכויירע איז אריין אין טייטסער. ס'וועגט נאָר א ביסל אָפּ די קעשענע. דוכט זיך, אז דער „סאָטן“ איז שוין אוועקגעגאנגען פון מיר. זי האָט מיר געגעבן די האנט און געקוקט אין די אויגן. אוי, א האנט! אוי, א קוק! מע זאָל ניט מוירע האָבן פאר קיין אוויירע, איז, דוכט זיך, נאָר ערנעץ פאראן אזא דין, אז ס'איז א מיצווע אף אזעלכס מאכן א בראָכע. ס'איז דאָך א כידעש אף א גובערניע. דאָס גאנצע לעבן אָפּגעבן פאר איין מאָל ארומנעמען זי, ווען ניט די שטוב...

און איינער פון די צוויי פויערים איז געקומען צו לויפן א פארסאָך פעטער, ער האָט געמיינט, אז איך בין געוואָרן אין קאס און בין אוועק געפאָרן. נאריש, בא פארנאָסע ווערט מען ניט אין קאס.

— נאָ...

און איך פאָר שוין טאקע דער לעצטער פונעם יאריד. קינדערלעך דרייען זיך ארום אף די ערטער, ווו מע האָט צענומען די בנדלעך, און זיי קלניבן עפעס, זיי זוכן, זוכן פאפירלעך, בלעכלעך, שאכטלעך. יודן, וויבער טראָגן די ליידיקע פלעשער, די טישלעך. עפעס מאָדנע ווייבער דאָ און יודן. בא אונדז אין שטאָט זיינען די מענטשן א סאך שענערע. פון משערעדע גייען די בעהיימעס און דערקענען ניט אקוראט זייער שטאָט. איך פאָר ארויס פון פאָטשטיגעסל, איז שוין ווייטער דעם צא-דיקס מויערלעך...

אין א פרייער שאַ, — קלער איך, — וועט מען זיך אמאָל דארפן

אהער אריינכאפן. אריינטראָגן א פונט בוימל (איך האָב נאָך דענסטמאָל געגלייבט אין די מיצוועס), א וועלט פאָרט דאָך אהער. און איך מאַסטע זיך איין אין וואָגן לינגדיק, די ווישקעס האלט איך נאָכגעלאָזן. די אויגן קלעפן זיך פון זיך. דער שטויב האָט זיך שוין געזעצט, די רייכעס פונעם קאָרן קריכן פּיכט אין נאָז אריין און זיינען מעכניע. פּלוצעם, איך בין נאָך ניט אָפּגעפאָרן דעם זאמד — דאָ ניט ווייט פונעם מויערל, ווי לעבן א פעלד קאָרן דערזע איך זי זיצן איינע אליין. ס'איז זי, די אייגענע. מיר איז אנטפאלן געוואָרן דאָס געזונט נאָר פונעם קוק, וואָס זי האָט אפּ מיר געטאָן. איצט זאָל זי נאָך צו מיר צוגיין און אויסריידן א וואָרט, בלייב איך אינגאנצן א טויטער.

— טשאַלאָוויטשע, — רופט זי זיך אָן, — יאָג ניט, ווארט צו א רעגע.

אָנגעטומלט בין איך. אָט אַדאָ ערשט איז דאָס הייליקע אָרט מיטן מויערל, ווארפט דאָס אויך אָן א מויערע, און דאָ — נא דיר! טאָמער איז דאָס נאָר אינגאנצן קיין פרוי ניט, טאָמער איז עס א דעררודעך־ווייסט־וואָס? „ריבוינעשעלויילעם! — קלער איך זיך, — וואָס האָסטו געהאט צו מיינע יאָרן?“ און זי איז שוין לעבן וואָגן.

— פארוואָס ביסטו ניט אוועק מיטן טאטן? — פרעג איך זי מיט א פארפּרעמדט קאָל אפּצוקלוימערשט, אזוי ווי א ווייט שוועסטערקינד.

— איך האָב אים פארלאָרן.

אָפּזאָגן קען איך ניט, זאָל זיין אפּילע אן ערגערע פון איר, און זי... איך ווייס, אז קיין לעבעדיקער וועל איך שוין פון אונטער אירע הענט ניט ארויס. נאָר פארפאלן. איך גיב א קוק אפּן פּערדס גלאנציקן רוקן, מיר איז א כארפע פאר אים. לייטשיק זעט אים צו גלייך מיט מיר. נאָר ס'נאָרניט. דאָס פּערד וועט שוין עסן פאשע, זי האָט דאָך אים געגלעט. און זי איז ארום אפּן וואָגן, האָט זיך אוועקגעזעצט הארט לעבן מיר, האָט מיר א טראָג געטאָן פון איר מיט ווארעמער מילך ערשט פון שטאל, אז איך האָב זיך פארכלינעט עפשער אפּ א האלבער שאָ. איך זע שוין, אז איך וועל זיך מיט איר ניט ראנגלען, איך זאָל אפּילע וויסן, אז זי איז דער טויט מיינער אליין. איר רעכטע האנט איז געווען נאָענט לעבן מיינער, דאָס הייסט, אז זי איז אויסגעקומען מיטן רוקן צום פּערד, האָב איך עפעס אזוי ווי ניט געצילעוועטערהייט א פאָר געטאָן מיט דער האנט גלייך אין פּינער אריין — צווישן דער בוועס־

עפענונג פונעם ליינומענעם העמד (אוי, אין סאמע גלומ!), נאך זי האָט א ריס געטאָן פון דאָרט מיין האנט און דערלאנגט איבער איר א שמנים, אז איר האָב ווייטער אמאָל דערזען שטערן אין די אויגן.

— אהא, — זאָגט זי, — וועסט שוין ווייטער וויסן? — און איר פאָנעם איז אינגאנצן אופגעפלאמט געוואָרן, מע האָט ניט געקענט אונטערשיידן, וואָס דאָ איז: צאָרן צי בושע.

און איר פיל, אז ס'איז אינגאנצן דאָ א טאָעס, ניט איר האָב אהין געשיקט מיין האנט, זי איז אליין געלאָפן, אָן אן אָנפרעג. נאָר סע גוט, וואָס איר האָב אָפגעלייזט. סיווי בין איר גרויס אראָפגיין פונדאנען, איבערלאָזן דעם פערד-און-וואָגן, נאָך ארויסלייגן איר ראַס געלט און אוועקגיין פונדאנען. אויב נאָר איצט, שוין, מיט דער רעגע, וואָלט איר נאָך בלייבן א מענטש. פון קיין פערד וועט קיין מענע נישט זיין. איר וועל נאָך האָבן פערד, איר וועל נאָך האָבן געלט, אבי ניט פארפניצטערן לייטשיקן די יאָרן. מיך פאר מיניע ארט ניט, נאָר פאר איר, פאר מיין היים... נאָר אַלגע — אזוי האָט זי געהייסן — די באטרויערן מיניע, די דערהויבערן מיניע, אַלגע האָט געכאפט גלעטן מיין אָפגעפאטשמע האנט, זי גלעט זי, זי רעדט צו איר, אזוי ווי צו א קליין קינד. זי נעמט זי צום מויל, באקט זי מיט אירע ליפן.

— נירנו-נו! — סטראשעט זי עמעצן. — שא-שא, — און שטילט אַיין מיין האנט, אזוי ווי מע שטילט אַיין א קליין קינד. איר ווייס, איר וואָלט געדארפט א ריס טאָן די האנט פון אירער און מאכן א סאָף — איינמאָל פאר אַלעמאָל, נאָר איר קען עס נישט. איר ווייס, איר ווייס, אז איר קען זיין א גאנצע אייביקייט גליקלעך, וואָרעם איין נאכט וועגט אנטקעגן א גאנץ מענטשיש לעבן. נאָר לייטשיק, מיין היים! — זי וועלן עס מיר קיינמאָל נישט מויכל זיין... איר האָב זיך אָפגעלאָזן אין וואָגן און בין געבליבן ליגן, ווי א טאם, און אַלגע האָט זיך איבערגע-זעצט מיטן פאָנעם צום פערד, האָט כא מיר ארויסגענומען פון האנט די ווישקעס און געלאָזט גיין דאָס פערד פאוואָליע. מיין האנט האָט זי פון אירער נישט ארויסגעלאָזט...

דערנאָך האָט זי אָפגעקערעוועט אה א זייטיק וועגל. מע קאָן פאָרן מיט דעם אויך, נאָר איר וואָלט באנאכט אליין מיט דאנען נישט געפאָרן. אפן וועג האָב איר געזען ווייטרוו קופקעלעך פריילעכע יארידיקעס, וואָס זיצן, רוען אָפ, זשאלעווען זיך צעשיידן מיט דער פרייד. דאָ אפן

וועגעלע וועלן מיר זיי עפשער ניט באגעגענען. איך לייג ארום מיין קאפ אפ אָלעס קני, איר רייעך דערברייטערט מיך שטארק, זי איז א באשיינטע פון דער לעוואַנע און איז אונך ניט קיין פרוילעכע. איר קוק איז געווענרט ערגעץ אין דער ווינט, סני פון מעהאלעך, סני פון ציט, און אונדזער גוירל איז אזוי ווי פארבונדן ניט פון ערשט. ס'איז נאָר, וואָס איך בין ניט קיין באלעבאָס, ניט קיין יונגערמאן, איך בין עפעס זייער נישטיק. נאָר ווען זי ניט א קוק אפ מיר מיט אויגן, וואָס האָבן מיר געפונען, מיר אליין, מיר אויסגעקליבן צווישן טויזנטער און צענדליקער טויזנטער, דעמלט ארם מיר שוין. ניט, מעג מיין הויב נאָך מיר בענקען, זיין אפ מיר אויביק בארויגען, די יודן זאלן מיר ניט אריינגלאָזן אין קיין און בעסמערדעש ניט. ניין, איר ווער, בא זיך אין דג אויגן גרויס, שוין און געפעסטעט, און איר ווייס ניט, צי ס'איז זי, אָלע, צי מיין פערדל אליין האָט זיך אָפגעשטעלט, און איר בין אראָפ אפ דער ערד, אזוי ווי לויט א באפעל. אָלע איז אונך אראָפ. ס'איז געווען ניט קיין וועג, נאָר א פערד צווישן טוועג, וואָס רוט אָפ היינטיקס יאָר און איז ניט פאָרויט. דאָס פערד האָט גענומען מיט כיישעק הריזען ארום זיך הויכע גראָז, און זי האָט מיר אויסגעשפּהייט פון רעדנעם א געלעגער, און זי זאָגט: — טשאַלאָוויטשע קום.

איר גיי צו, לייג זיך לעבן איר, קיין פרייד פון געניווע אָדער כאפן מעצנעם און ניטאָ. ס'איז דאָ הייליקניט, ליידין. אונדזערע ליפן טוען דאָס הייליקסטע, וואָס אזוינע צוויי באגעגנטע קאָנען טאָן.

איר זאָג צו איר מער מיט אָטעם, ווי מיט מויל:
— די ווייסט, איר האָב א ווייב מיט א קינד?

זאָגט זי:

— איר ווייס איצט גאָרניט.

דערנאָך פרעגט זי מיך:

— ס'איז אן עמעס, וואָס יודן זיינען באטריבער? דו ביסט א זשיד? ..

— ניין, — זאָג איר, — מענטשן ווי אלע. איר אונדז א מענטש, נאָר אָט פאר דיר האָב איר מוירע. ס'ציטערן מיר הענט און פיס, מיין הארץ שרעקט מיר, אז דו ביסט א פארשטעלטע, אז דו ביסט א... זי נעמט מיר ארום ווייד, און איר פארשווינד אין אייביקייט. — דיין מאן? — פרעג איר שטילערהייט.

— האָט ניט ליב... אזעלכע ווי דו... אָט-אָ דיר וואָלט איך אוועק
געגעבן דאָס גאנצע לעבן... איך קאָן דיר באַ דיין ווייב אָפּגעמען.. איך
קאָן מיט דיר טאָן אלץ...

...און ליפּן, ליפּן! ברוסטן — פּינער־שטיקער, איך גלי. א העמד
אף איר א לייונטענע. א מאלקע דארף מער ניט האָבן. עפנט זי זיך,
די העמד, ווי א הימל.

איך פיל, אז איך בין שוין אכצן יאָר אין קיין יודישן יושעוו ניט
געווען, אז איך קום אהין, ווארפט מען אף מיר שטיינער און איך האָב
ניט קיין האָזע ענטפערן אף צוריק.

איך בין ערגער פון א מעשומעד, איך גיי אום אין א פרעמדער פעל:
צווישן קריסטן קיין קריסט ניט, צווישן יידן קיין ייד ניט. טעג טעג
דיקע גיי איך אום ווי אין אוילעם־האטויהו. נאָר די נעכט? דערפאר
זינען די נעכט מינע. אין די נעכט נעם איך ארום אָט וועמען. פון די
נעכט שפּינז זיך מיין לעבן לעם איר.

און זי זאָגט: אז איך בין איר זון, איר ברויט אין שיער, איר כוּדאָ
בע אין פעלד.

דו הערסט דאָך, אז אזא מין מענטש טוט גאָר ארבעט אין פעלד.
איך זאָל וויסן, וועלכע קאָראַמיסלע אירע הענט רירן אָן, וועלכן
סערפּ און וועלכע ווילע, וואָלט איך זיי אָפּגעקויפט און אנידערגעשטעלט
בא זיך אין שטוב, פאר א רייניקייט.

די זיסקייט פון אירע ליפּן, דער איידעלער גלעט פון אירע באקן!
איך בין מאַפּקער א גאנץ לעבן און קרעכץ לעבן איר. זי עסט מיך מיט
א סאך קאָשערער וואַרעמקייט, און מע קען פון איר קיין וואָרט ניט
ארויסקריגן.

— צוויי קינדער, — זאָג איך, — וועל איך שוין האָבן... דינעם...
און... אירן...

ס'קוועלט אין מיר כּנעם און ס'צאפט זיך פון מיר לעבן.
באהעפטונג!!!

און... די לעוואָנע ווערט טינקעלער, די שטערן שיטערער, דער הימל
גרוי.

אַלגע איז לעבן מיר ניטאָ. ס'קריכט לעם מיר ארום דער קרויוועם שוועסטער. א ווייס זויבער קאָפּטל באדעקט ביידע האַרבעם. די ווייסקייט שרעקט און נעמט אָפּ אן אויג. די ליפן פונעם ברייטן מויל קרימען זיך בא איר און רירן זיך אָן נאם אין מיניע באקן. איך בעט זי מיט גוטן, זי זאָל מיך אָפּלאָזן.

איך האָב זיך אזוי אויך אָפּגעמאטערט א נאכט. זי ווערט אָבער פרעך, קריכט אָפּ מיר מיט אירע גענדזענע הענט, די האַרבעם וויגן זיך בא איר אָפּ אומוואַלנערן זי. איך פאל אַרײַן אין ווילדן קאם:
ארררויס! — טוט זיך בא מיר א ריס אינווייניק ניט מיט מיין קאָל.

און איך ווייס ניט, צי ס'פונעם געשריי, צי ס'פונעם זעץ מיטן פויסט אין דראבינע האָב איך זיך אופגעכאפט.

יא, איך האָב זיך אופגעכאפט... און דערזען, אז ס'טאָגט, דאָס פערד ניט קיין אויסגעשפאנטס שטייט מיטן קאָפּ אין טויער אָנגעשפארט; עס איז מיר און הונגעריק, שטייט עס מיטן שטערן לעבן טויער, דאָס קער עס שטיין אזוי א נאנצע נאכט. איך בין אנשלאָפן געוואָרן ערגעץ באלד נאָך קראסנאוואָליע, און סע האָט מיך פארפירט בעשאַלעם אהיים. ס'האָט געטאָן וואָס ס'האָט געקענט. ווען ס'זאָל האָבן הענט, וואָלט עס געעפנט דעם טויער אויך. לעבן מיר קריכט ארום אונדזער ווייטער הונט, ער האָט זיך שטארק דערפרייט און מיך געלעקט און ניט אופגעהערט. איך האָב פריי אן עטעם געטאָן, אראָפּגעטריבן פונעם וואָגן דעם הונט, און מיט פרייך האָב איך זיך אלע רעגע וואָס מער דערוויסט, אז דער גרעסטער טייל מייסע איז א כאַלעם.

דאָס געלט איז אין קעשענע געווען יאָוועש, דער טייטסטער — אויך. איך טו נאָכאמאָל א טאפ אין איין קעשענע, אין דער צווייטער קעשענע — ניטאָ!

פארן געלט ארט מיך עטוואָס יא, ווייל א העלפט פון זיי איז פרעמדס, נאָר איך בין פריילעך, וואָס איך בין דער אייגענער וואָס געווען, אלדאָס איבעריקע איז גאַרניט. ס'וועט שוין אלצדינג זײַן רעכט.
איך קריך אראָפּ פון וואָגן, — אהא! דער טייטסטער פאלט ארויס פון ערגעץ אָפּ דער ערד. לאָזט זיך אויס, אז ער האָט זיך ארויסגעגליטשט פון קעשענע און איז געלעגן לעם מיר ערגעץ.

— מינער! — האָב איך אים אופגעדריקט אין האנט, ווי א לעבע-
דיקן. — וועל פארשפּאַרן פינטלען מיט די אויגן פאר פרעמדע
מענטשן.

איך גיי אַרײַן אין פּאַרטקעלע און עפּן פּאַמעלעכן אױף דעם טױער. דער
סױם מינער שפּאַרט זיך אַרײַן אױנעם צעעפּנטן טױער מיט א זיפּץ, זאָל
זײַן אַף סאַנימס קעפּ. איך טו אים א גלעט לעבן האַלדז און בא דער
מאַרדע און טראָג אים אַרױס צום סאַמע ערשטן א בערעם קאַנישיגע,
שפּאַן אים אױס פּון וואָגן, נאָר סע עסט ניט, דרױט זיך אַרױס און
געפּינט אן אַרט אַף אױסקאַטשען זיך. אױסגעקאַטשעט זיך, שטױט עס
אױף און לאָזט זיך אױעס גלײַך צום ברונגעם.

א טרונק?

נא דיר א טרונק. (דער בלעכענער עמער איז געהאנגען אקוראט אפן
פלויס אן איבערגעקערטער).

דאָס פּערדל אָפּגעלאָזן אפּן הױף פּרײַ, ניט צוגעבונדן, ניט געפּענ-
טעט. סע טוט א קני די קאַנישיגע, דרױט זיך אָפּ פּון וואָגן און געמט
שטשיפען גראָז איבערן פּלויס אַף דער מעזשע. און איך טראָג די רױע
פּעלכלעך אין הױז אַרײַן. איז די הױזטיר נאָר אָפּן, ניט פּאַרשפּאַרט אַף
באַנאַכט. טו איך אן עפּן די שטובּטיר, שמעקט מיר. ניט אין שטוב
אױך. מיט קײן שלאָף, איך קוק, איך שמעק, ערשט ס'גײט מיר אַרױס
אַנטקעגן די שטאָט־באַבע מיט די אײַנגעפּאַלענע טרוקענע באָסן, נאָר
די אויגן זײַנען בא איר לעבעדיקע.

עפּשער איז דאָס אױך א כּאַלעם? — דערשרעק איך זיך פּונדערגרײנג,
— שײנער באַלעבאַש, — טוט זי מיר א שומשע מיט די לײדיקע
יאַסלעס, — וווּ בישטו עס געווען די גאַנצע נאַכט? נא דיר כּאַטש אָפּ
מאַזשלאָטאָו, נא דיר כּאַטש אָפּ מאַזשלאָטאָו פּאַרן יונגל.
— וואָס? — טו איך זיך א רױס אײַנגאַנצן פּון אַרט.

און איך שמײס פּון זיך אַראָפּ דעם בעגער, כאַפּ די קוואַרט אין קיך
און כאַפּ זיך וואַשן אפּגײך. די הענט, די הענט! דעם פּאַנעם, דעם
פּאַנעם! דעם קאַפּ, דעם קאַפּ! אזוי ווי מע דאַרף אַרײַנגײן צו א גוטן־יידן.
איך וויש, איך רײב מיטן האַנטעך, איך כאַפּ דאָס היטל, דאָס רעקל
און גלײַך אין אַלקער אַרײַן.
מע, מע, מע, וואָס ס'טוט זיך דאָ?! מולטערס, זאַכן, מיסעס.

מינע ליגט א בלייכע הינטערן פארהאנג, נאָר ס'שיינט אָפּ פון איר מיט נאָך-נילע.

זי קומט אה מיר, איר איז נאָך שווער עפענען דאָס מויל.
— מאזלטאָוו, — טו איך זיך א קער צו איר און האָב מוירע ריידן הויך.

— מאזלטאָוו, — בייג איך זיך איבער איבער איר און מיטן האנט טאפ איך אָן געהיט דאָס פיצעלע — א ווארעמס, פארוויקלט אין אלדעם גוטס, און ס'צענגייט זיך אין מיר איבעראניס א מין ווארעמקייט א מין עמעסע, איך ווער רויט ביז די שפיץ אויערן, נאָר איך פיל א פרייד אין זיך. איך פיל, אז אלע מינע בלוטן יאָגן אין מיר אום היץ און צוריק, אזוי ווי פון א קייט זיך אָפגעריסן.

— פארקויפט? — פרעגט זי.
נעם איך איר ארויס דעם טייכטער געלט, וואָס איז ניט געגאנגען אה העזעק, און טו פאר איר א פאָכע אינדערלופטן.
— ביסט בא מיר א מאולדיקע, — זאָג איך צו איר, — ביז איין שטיקל!.. מע האָט אויסגעשאָבן דעם דנאָ פון וואָגן. די פויערשע — אויך.

— גענעכטיקט אין קראסנאָוואָליע? — פרעגט זי שטיל.
דאָ וויל מיר ווערן פאר עפעס א כארפע, נאָר די פרייד קומט בני אלע שוועריקייטן און איך דערצייל איר דעם עמעס, וויאזוי איך בין, וויזט אויס, אנשלאָפן געוואָרן באלד נאָכן מויערל (צוויי-דריי נעכט ניט דערשלאָפן — רופט זיך עס אָפּ), און דאָס פערדעלע האָט מיך אזוי פארפירט ביזן סאמע טויער, און וואָס פארא כאלוימעס ס'האָבן מיר זיך אָנגעכאָלעמט, אה סאָנימס קעפּ זאָל עס זיין, איבער דעם, עפשער, וואָס דו האָסט זיך באנאכט, נעבעך, געמוטשעט... און אָט צוריק עפשער מיט א מינוט אכט כאפּ איך זיך אופ, קריכט ארום לעס מיר אונדזער קעלעוו, און דאָס פערד שפארט אונטער מיטן קאָפּ דעם טויער...

— גיי, ס'טו עפעס עסן, — זאָגט זי.
און איך וויל ניט גיין, איך וויל בא איר פרעגן, וויאזוי איז איר אָנגעקומען, נאָר איך קען זיך ניט איינשטעלן פרעגן אזא זאך.
נעמט זי ארויס א בלייכע, אָפגעשוואכטע האנט פון אונטער דער קאָלדערע און נעמט מיר גלעטן מיין קאָפּ.

מיין הארץ גייט מיר ארום איבערן גאנצן גוף, אזוי ווי א שיקערער,
און איך אליין בין אויך אזוי אופגעריכט פון אזויפיל פלוצעמדיקער
פרייד, פלוצעמדיקער אזויפיל פרייד!..

...געטאן האָט זיך עס לאנגלעך צוריק. איך בין דענסטמאָל געווען
א יונגעראַן, נאָך גאָר א גאַרנישט.

אינהאלט

3	צום נייעם לעבן
110	אויסגעוואקסן
134	מיין כאווער לוקיאן
156	אונדזער קליינינק דינסטמיידעלע לאנע
175	אייגענע קינדער
183	דאָס לעבן לעשט זיך ניט אויס
196	דער יינגסטער פון די קינדער
205	באבי יאר
211	ווען-ניט-ווען
221	איינער, איינער און נאָך איינער
232	וואָס מע זאָגט — „גאָט האָט צוגעשיקט, גאָט האָט געפירט“
240	אין גוטן מוט
252	פיר מיט אכט און זעכציק
261	גאסטפריינטשאפט
270	פון סניטקאווקע קיין גרינשפוליע
279	סארא פרייד!

Кипнис Исаак Нухимович

К ЖИЗНИ

(На еврейском языке)

М. «Советский писатель» 296 стр.
Тем. план выпуска 1969 г. № 221.

Художник *Э. Э. Ринчино*
Редактор *З. Л. Телесин*
Худож. редактор *Е. Ф. Капустин*
Техн. редактор *И. М. Минская*
Корректор *А. Б. Стрельник*

●

Сдано в набор 13/II 1969 г. Подписано к печати 17/VII 1969 г. А 06837. Бумага 70×108⁴/₃₂. № 1. Печ. л. 9,25+1 вкл. (12,99). Уч.-изд. л. 13,98. Тираж 5 000 экз. Заказ 1110. Цена 61 коп. Издательство «Советский писатель». Москва К-9, Б. Гнезниковский пер., 10. Московская типография № 7 Главполиграфпрома Комитета по печати при Совете Министров СССР, пер. Аксакова, 13.

08

2